

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI**

**XVIII. - XIX. YÜZYIL BERLİN MİMARİSİNDE
NEOKLASİK ÜSLUP**

Yüksek Lisans Tezi

Gülferi AKIN

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Nadire Tuba YİĞİTPAŞA

Samsun, 2019

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI**

**XVIII. - XIX. YÜZYIL BERLİN MİMARİSİNDE
NEOKLASİK ÜSLUP**

Yüksek Lisans Tezi

Gülferi AKIN

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Nadire Tuba YİĞİTPAŞA

Samsun, 2019

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım yüksek lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

10/06/ 2019

Gülferi AKIN

TEZ KABUL VE ONAYI

Gülferi AKIN tarafından hazırlanan “XVIII. – XIX. Yüzyıl Berlin Mimarisinde Neoklasik Üslup” başlıklı bu çalışma, (10.06.2019) tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliğiyle/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan : Prof. Dr. Hamza GÜNDOĞDU

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Nadire Tuba YİĞİTPAŞA

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Turgay YAZAR

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Bozkurt KOÇ

__ / __ / ____

(İmza ve Mühür)

ÖZET

XVIII. - XIX. YÜZYIL BERLİN MİMARİSİNDE NEOKLASİK ÜSLUP

Gülferi AKIN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Haziran/2019

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Nadire Tuba YİĞİTPAŞA

Neoklasisizm, Fransa’da, XVIII. yüzyılın ikinci çeyreğinde, Rokoko stiline aşırı süslemeciliğine tepki olarak ortaya çıkmıştır. Dönemin sosyo-kültürel tüm alanlarında etkinlik gösteren akımın, mimaride Antik Yunan ve Roma’yı örnek aldığı bilinmektedir. Aynı yüzyıl içerisinde ülkeler arasında yayılan üslup, Almanya’nın başkenti Berlin’de de kendini göstermiştir. Neoklasik mimarinin hangi koşullarda ve nelerden ilham alınarak ortaya çıkarıldığı, diğer ülkelere nasıl sıçradığı, Almanya için üslubun değeri ve Berlin’de Neoklasik tarzda, XVIII. ve XIX. yüzyıllarda inşa edilen yapıların değerlendirilmesi tezin konusunu oluşturmaktadır.

Berlin’deki XVIII. ve XIX. yüzyıllarda inşa edilmiş Neoklasik mimari örneklerinin oluşturduğu geniş bir katalog sayesinde şehirde bulunan Neoklasik tarzdaki eserlerin işlendiği toplu bir kaynak elde edilmeye çalışılmıştır. II. Dünya Savaşı’nın (1939-1945) etkisiyle neredeyse yerle bir edilen şehrin bugünkü mimarisinin içerisinde (yenileme hareketleri sonrası) ayakta duran Neoklasik tarzdaki mimari doku incelendiğinde konu kapsamına giren yirmi adet yapı tespit edilmiştir. Yapılardan biri muhafız binası, biri parlamento binası, biri şehir kapısı, üçü konser salonu ve tiyatro, üçü müze, ikisi saray ve ek bina, ikisi mezar yapısı, beşi kilise ve ikisi konut olarak inşa edilmiştir. Günümüzde ikisi konser salonu, ikisi konut, yedisi müze, ikisi kilise, ikisi mezar yapısı, biri şehir kapısı, biri ulusal anıt, biri parlamento binası olarak, iki tanesi ise sergi salonu vb. amaçlar için kullanılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Neoklasik, Mimari, Berlin, Üslup, Antik.

ABSTRACT

NEOCLASSICAL STYLE IN THE XVIIIth - XIXth CENTURIES BERLIN ARCHITECTURE

Gülferi AKIN

Ondokuz Mayıs University, Institute of Social Sciences

Department of Art History, Master's Thesis, June/2019

Supervisor: Asst. Prof. Nadire Tuba YİĞİTPAŞA

Neoclassicism arose in France in the second quarter of XVIII century, as a reaction against the excessive ornamentalism of the Rococo style. It is known that the movement which was active in all the socio-cultural areas of the period, has modelled Ancient Greece and Rome on architecture. In the same century, the style spreading among the countries, also asserted itself in Berlin, the capital of Germany. The subject of the thesis comprises the conditions and sources of inspiration which led Neoclassical architecture to emerge and spread among other countries, the dignity of the style for Germany and a review of the structures built in Berlin in Neoclassical style in the XVIII and XIX centuries.

It was aimed to achieve a collective source discussing the works in Neoclassical style located in the city by means of a wide catalog consisting of examples of Neoclassical architecture built in Berlin in the XVIII and XIX centuries. By a review of architectural texture in Neoclassical style standing (after renovation) amongst the current architecture of the city which had almost been razed to the ground due to World War II (1939-1945), twenty structures were determined in the scope of the subject. One of these structures was built as a guardhouse, one other as a parliament building, another as a city gate, three of them as concert halls and theaters, three others as museums, two of them as palace and outbuilding, other two as sepulchral structures, five of them as churches and finally two of them for housing. Today, two of them are used as concert halls, two others still for housing, seven of them as museums, one of them as national monument, other two as churches, two others still as sepulchral structures, another as city gate, one other as a parliament building and finally two others as halls for exhibition and etc. purposes.

Keywords: Neoclassical, Architecture, Berlin, Style, Ancient.

ÖN SÖZ

Avrupa başkentlerinden biri olan Berlin’de XVIII. ve XIX. yüzyılda inşa edilen Neoklasik mimari örneklerinin araştırılıp incelendiği tez çalışması, Türkiye’de Avrupa Sanatı’na ilgi duyanlara faydalı bir kaynak oluşturacaktır.

Sadece çalışma sürem boyunca olmamakla birlikte hayatımın her anında destekçim olan aileme minnettarım. Bu çalışmanın altından kalkabileceğime olan inancı hiç kırılmayan ve tezimin her aşamasında inceleyip yönlendiren, her zaman omzumda elini hissettiğim danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi N. Tuba YİĞİTPAŞA’ya, değerli hocalarım Prof. Dr. Hamza GÜNDOĞDU, Doç. Dr. Davut YİĞİTPAŞA ve Dr. Öğr. Üyesi Turgay YAZAR’a, Doç. Dr. M. Sami BAYRAKTAR’a, Doç. Dr. Kemal ÖZKURT’a, Dr. Öğr. Üyesi Hayrunnisa TURAN’a, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Erasmus Koordinatörlüğü’ne, Erasmus danışmanlığımı kabul eden ve saha çalışmam sırasında desteğini esirgemeyen Berlin Teknik Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Kerstin WITTMANN-ENGLERT’e, Mimar Fatma YILMAZ’a, Sinem CEYLAN’a, halam Filiz AZAK ile eşi Deniz AZAK’a ve nişanlım Arş. Gör. Muzaffer Kerem ERTEK’e teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Bu tez, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Proje Yönetim Ofisi Başkanlığı tarafından desteklenmiştir.

Gülferi AKIN

10/06/2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	v
ÇİZİMLER LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
EKLER LİSTESİ.....	xxix
KISALTMALAR	xxx

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu	1
2. Araştırmanın Amacı	1
3. Araştırmanın Önemi.....	2
4. Araştırmanın Kapsamı.....	2
5. Araştırmanın Yöntemi	2
6. Literatür Bilgisi.....	3

BİRİNCİ BÖLÜM

COĞRAFI KONUM VE TARİHÇE

1.1. Almanya'nın Coğrafi Konumu ve Tarihçesi.....	5
1.2. Berlin'in Coğrafi Konumu ve Tarihçesi.....	19

İKİNCİ BÖLÜM

NEOKLASİK MİMARİ ÖNCESİ AVRUPA SANATINDA GÖRÜLEN ÜSLUPLAR VE NEOKLASİK ÜSLUP

2.1. Neoklasik Mimari Öncesi Avrupa Sanatında Görülen Üsluplar	24
2.2. Neoklasik Üslup Nedir? Tarihsel Gelişimi, Yayılımı ve Özellikleri	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE ALMAN MİMARİSİ

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KATALOG

4.1. Deutscher Dom (Alman Katedrali)	61
4.2. Staatsoper (Berlin Devlet Operası)	71
4.3. St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi).....	80
4.4. Französischer Dom (Fransız Katedrali).....	88
4.5. Bellevue Schloss (Bellevue Sarayı)	94
4.6. Belvedere (Hobi Evi).....	99

4.7. Anatomisches Theater der Tierarzneischule (Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu)	103
4.8. Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı)	108
4.9. Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı)	117
4.10. Neue Wache (Yeni Muhafız Evi).....	126
4.11. Schauspielhaus (Konzerthaus-Konser Binası)	131
4.12. Altes Museum (Altes Müzesi)	138
4.13. St. Elisabeth Kirche (Azize Elisabeth Kilisesi)	144
4.14. St. Paul Kirche (Aziz Paul Kilisesi)	148
4.15. Oranienburger Strasse 27. (Konut).....	152
4.16. Grave Monument of Ancillon (Jean Pierre Frédéric Ancillon'un Mezar Anıtı)	155
4.17. Neues Museum (Neues Müzesi)	158
4.18. Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri).....	165
4.19. Rheinsberger Strasse 73. (Konut)	173
4.20. Reichstag (Parlamento Binası)	176

BEŞİNCİ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA

5.1. Plan ve Mimari Özellikleri	182
5.2. Cephe Düzenlemeleri	188
5.3. Süsleme Özellikleri	199
5.4. Malzeme ve Teknik	204
SONUÇ	206
KAYNAKÇA	211
ÇİZİMLER DİZİNİ	247
ŞEKİLLER DİZİNİ	263
EKLER DİZİNİ	470
ÖZGEÇMİŞ	476

ÇİZİMLER LİSTESİ

Çizim 1: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Planı, (Berlin Teknik Üniversitesi Arşivinden İşlenerek).....	247
Çizim 2: Staatsoper (Devlet Opera Binası) Planı, (Berlin Teknik Üniversitesi Arşivinden İşlenerek).....	247
Çizim 3: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Planı, (Berlin Teknik Üniversitesi Arşivinden İşlenerek).	248
Çizim 4: Französischer Dom (Fransız Katedrali) Planı, (Berlin Teknik Üniversitesi Arşivinden İşlenerek).....	248
Çizim 5: Belvedere Planı.....	249
Çizim 6: Anatomisches Theater der Tierarzneischule (Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu) Planı.	249
Çizim 7: Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı Planı.....	250
Çizim 8: Neue Wache Planı.....	251
Çizim 9: Schauspielhaus (Konzerthaus) Planı, (Berlin Teknik Üniversitesi Arşivinden İşlenerek).....	251
Çizim 10: Altes Museum (Altes Müzesi) Planı, (Berlin Teknik Üniversitesi Arşivinden İşlenerek).....	252
Çizim 11: St. Elisabeth Kirche (Azize Elisabeth Kilisesi) Planı.	252
Çizim 12: St. Paul Kirche (Aziz Paul Kilisesi) Planı.	253
Çizim 13: Neues Museum (Neues Müzesi) Planı, (Berlin Teknik Üniversitesi Arşivinden İşlenerek).....	253
Çizim 14: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) Planı, (Berlin Teknik Üniversitesi Arşivinden İşlenerek).	254
Çizim 15: Reichstag (Parlamento Binası) Planı, (Berlin Teknik Üniversitesi Arşivinden İşlenerek).....	255
Çizim 16: Fransız Friedrichstadt Kilisesi Planı, (https://besondere-orte.com/en/locations/friedrichstadtkirche , Erişim Tarihi: 16.04.2019).....	255
Çizim 17: Roma Pantheon Tapınağı Planı, (http://omeka.wellesley.edu/piranesi-rome/files/original/6263b6bbaaa0305a48d5fcae53e482ed.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).....	256
Çizim 18: Varşova'daki St. Alexander Kilisesi, (https://thenounproject.com/term/warsaw/102280/ , Erişim Tarihi: 14.04.2019).....	256

Çizim 19: Ravenna St. Apolinare in Classe Kilisesi Planı, (https://okuryazarim.com/wp-content/uploads/2017/12/Ravenna-Apolinare-%C4%B0n-Classe-Kilisesi-Erken.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	257
Çizim 20: Roma St. Croce Via Flaminia Kilisesi Planı, (https://vignette.wikia.nocookie.net/romanchurches/images/3/3f/Santa_Croce_al_Flaminio_floor_plan_.png/revision/latest?cb=20181024181446 , Erişim Tarihi: 14.04.2019).	257
Çizim 21: Viyana Devlet Opera Binası Planı, (https://www.theatre-architecture.eu/res/archive/138/015504.jpg?seek=1328446393 , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	258
Çizim 22: Dresden Semper Opera Binası Planı, (https://www.theatre-architecture.eu/res/archive/256/032286.png?seek=1413127941 , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	258
Çizim 23: Vicenza Villa Rotunda Planı, (https://i.pinimg.com/originals/6f/20/e1/6f20e1a8384348825dfea1b6cd69faf2.jpg , Erişim Tarihi: 14.04.2019).	259
Çizim 24: Madrid Prado Müzesi Planı, (http://www.mimdap.org/images/projeler/PradoMuseumExtention/prado_17.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	259
Çizim 25: İstanbul Arkeoloji Müzesi Planı, (http://www.istanbularkeoloji.gov.tr/TR-205313/arkeoloji-muzesi-ve-ek-bina.html , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	260
Çizim 26: Londra British Müzesi Planı, (https://i.pinimg.com/originals/83/60/78/8360784780d78215a35d3d0fc9836236.png , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	260
Çizim 27: İngiltere Blemheim Sarayı Planı, (https://www.british-history.ac.uk/sites/default/files/publications/pubid-2/images/figure26.gif , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	261
Çizim 28: Güney Bavyera Herrenchiemsee Sarayı Planı, (http://www.herrenchiemsee.de/bilder/n_schloss/grundriss.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	261
Çizim 29: Amerikan Kongre Binası Planı, (https://i.pinimg.com/originals/8b/98/ac/8b98ac5a9245a5b818ac4ae0d1881efa.gif , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	262

Çizim 30: New York Grant's Mozolesi Planı,
(https://historicplaces.net/monument/general-grant-national-memorial-new-york-new-york/ANjYwMDAwNTU=/, Erişim Tarihi: 21.04.2019).262

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Almanya Haritası, (https://simplymaps.de/wp-content/uploads/2018/07/SIMPLYMAPS-Deutschland-physisch-detail2.png , Erişim Tarihi: 15.02.2019).	5
Şekil 2: Almanya Nüfusunun Dinlere Göre Dağılımı.	6
Şekil 3: Almanya'nın Eyaletleri, (http://4.bp.blogspot.com/_nfaqhlWGDZo/TGgHXwVujrI/AAAAAAAAABkU/tHdNhTg2EOg/s1600/2.JPG , Erişim Tarihi: 15.02.2019).	7
Şekil 4: Berlin'in İlçeleri, (https://tr.wikipedia.org/wiki/Berlin%27in_il%C3%A7eleri , Erişim Tarihi: 15.02.2019).	20
Şekil 5: Berlin Nüfusunun Dinlere Göre Dağılımı.	20
Şekil 6: Berlin Duvarı'nın Sınırlarını Gösteren Harita ve Döneme Ait Bir Fotoğraf, (http://tr.maps-berlin.com/berlin-duvar%C4%B1-haritas%C4%B1 , https://www.quermania.de/brandenburg-berlin/berlin/bau-der-mauer1k.jpg , Erişim Tarihi: 15.02.2019).	23
Şekil 7: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Batı Cephesinde Yer Alan Kitabesi. ..	263
Şekil 8: Deutscher Dom (Alman Katedrali) İlk İnşa Planı, (Kupferstichkabinettt Staatliche Museen zu Berlin).	263
Şekil 9: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Genel Görünümü.	264
Şekil 10: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Ana İbadet Mekânının Genel Görünümü.	264
Şekil 11: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Kuzey Cephedeki Tali Kapı.	265
Şekil 12: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Batı Cephesi.	265
Şekil 13: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Pencere Düzenlemeleri.	266
Şekil 14: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Doğu Cephesi.	266
Şekil 15: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Güney Cephesi.	267
Şekil 16: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Kuzey Cephesi.	267
Şekil 17: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Çan Kulesi.	268
Şekil 18: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Pencere Düzenlemesi.	268
Şekil 19: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Batı Cephedeki Giriş Kapısının Alınlığı.	269
Şekil 20: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Doğu Cephesindeki Alınlık.	270
Şekil 21: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Kuzey Cephesindeki Alınlık.	271

Şekil 22: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Güney Cephesindeki Alınlık.....	272
Şekil 23: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Doğu Cephesindeki İbrahim Heykeli.	273
Şekil 24: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Doğu Cephesindeki 1. Pano.....	273
Şekil 25: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Doğu Cephesindeki Musa Heykeli...274	
Şekil 26: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Doğu Cephesindeki 2. Pano.....	274
Şekil 27: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Doğu Cephesindeki Davut Heykeli. .275	
Şekil 28: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Doğu Cephesindeki 3. Pano.....	275
Şekil 29: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Doğu Cephesindeki 4. Pano.....	276
Şekil 30: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Doğu Cephesindeki Vaftizci Yahya Heykeli.	276
Şekil 31: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Doğu Cephesindeki 5. Pano.....	277
Şekil 32: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Doğu Cephesindeki Aziz Stephanus Heykeli.	277
Şekil 33: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Doğu Cephesindeki 6. Pano.....	278
Şekil 34: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Doğu Cephesindeki Pavlus Heykeli. 278	
Şekil 35: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Doğu Cephesindeki 7. Pano.....	279
Şekil 36: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Çan Kulesindeki Heykeller.	279
Şekil 37: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Batı Cephesindeki Kitabe.	280
Şekil 38: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Batı Cephesi.	280
Şekil 39: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Kuzey Cephesi.	281
Şekil 40: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Kuzey Cephesi Orta Kanatın Görünümü.....	281
Şekil 41: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Güney Cephesi.	282
Şekil 42: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Doğu Cephesi.	282
Şekil 43: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Batı Cephedeki Üçgen Alınlık.	283
Şekil 44: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Doğu Cephedeki Üçgen Alınlık.	284
Şekil 45: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Batı Cephedeki Friz.	285
Şekil 46: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Batı Cephedeki Nişlerde Yer Alan Sophokles Heykeli.	285
Şekil 47: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Batı Cephedeki Nişlerde Yer Alan Aristophanes Heykeli.	286
Şekil 48: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Batı Cephedeki Nişlerde Yer Alan Menander Heykeli.....	287

Şekil 49: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Batı Cephedeki Nişlerde Yer Alan Euripdes Heykeli.	288
Şekil 50: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Batı Cephedeki Panolar.	289
Şekil 51: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Batı Cephedeki 1. Pano.....	289
Şekil 52: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Batı Cephedeki 2. Pano.....	290
Şekil 53: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Batı Cephedeki 3. Pano.....	290
Şekil 54: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Batı Cephedeki 4. Pano.....	291
Şekil 55: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Genel Görünümü.	291
Şekil 56: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Narteksi.	292
Şekil 57: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) İbadet Mekânı.	293
Şekil 58: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) İbadet Mekânından Panoramik Bir Görünüm.	293
Şekil 59: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) İbadet Mekânı Ortasındaki Kriptâ Açıklığı.	294
Şekil 60: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Kriptasının Koridoru.	294
Şekil 61: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Beması ve Yan Mekâna Açılan Kapı.....	295
Şekil 62: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Batı Cephesi.	295
Şekil 63: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Kuzey Cephesi.	296
Şekil 64: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Kuzey Cephesi.	297
Şekil 65: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Doğu Cephesi.	298
Şekil 66: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Batı Cephesindeki 1. Pano.	299
Şekil 67: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Batı Cephesindeki 2. Pano.	300
Şekil 68: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Batı Cephesindeki 3. Pano.	301
Şekil 69: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Batı Cephesindeki 4. Pano.	302
Şekil 70: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Batı Cephesindeki 5. Pano.	303
Şekil 71: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Batı Cephesindeki Friz. ...	304
Şekil 72: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Batı Cephesindeki Alınlık.	305

Şekil 73: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Kriptasındaki Havari Petrus Heykeli.	306
Şekil 74: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Pencerelelerinden Detay. ...	307
Şekil 75: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Genel Bir Görünüm.	307
Şekil 76: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Güney Cephesi.	308
Şekil 77: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Kuzey Cephesi.	309
Şekil 78: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Doğu Cephesi.	309
Şekil 79: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Güney Cephesindeki Alınlık.	310
Şekil 80: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Doğu Cephesindeki Alınlık.	311
Şekil 81: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Kuzey Cephesindeki Alınlık.	312
Şekil 82: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Doğu Cephedeki Yeremya Heykeli.	313
Şekil 83: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Doğu Cephedeki 1. Pano.....	314
Şekil 84: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Doğu Cephedeki Hezekiel Heykeli.	314
Şekil 85: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Doğu Cephedeki 2. Pano.....	315
Şekil 86: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Doğu Cephedeki Aramatyalı Yusuf Heykeli.	315
Şekil 87: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Doğu Cephedeki 3. Pano.....	316
Şekil 88: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Doğu Cephedeki 4. Pano.....	316
Şekil 89: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Doğu Cephedeki Daniel Heykeli.	317
Şekil 90: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Doğu Cephedeki 5. Pano.....	317
Şekil 91: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Doğu Cephedeki I. Samuel Heykeli.	318
Şekil 92: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Doğu Cephedeki 6. Pano.....	318
Şekil 93: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Doğu Cephedeki Yeşaya Heykeli.	319
Şekil 94: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Doğu Cephedeki 7. Pano.....	319
Şekil 95: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Kubbesi ve Heykelleri.	320
Şekil 96: Bellevue Schloss (Bellevue Sarayı) Kuşbakışı Görünüm, (https://visavisfilm.de/sites/default/files/styles/480x270/public/2018-02/bundesprasidialamt_schloss_bellevue.jpg?itok=ozwhbIXA , Erişim Tarihi: 15.04.2019).....	320

Şekil 97: Bellevue Schloss (Bellevue Sarayı) Orta Kanadın Güneydoğu Cephesi ve Yan Kanatların İç Cephesleri.	321
Şekil 98: Bellevue Schloss (Bellevue Sarayı) Orta Kanadın Güneydoğu Cephesinin Orta Kanadı.	321
Şekil 99: Bellevue Schloss (Bellevue Sarayı) Orta Kanadın Güneydoğu Cephesi.	322
Şekil 100: Bellevue Schloss (Bellevue Sarayı) Kuzeydoğu Kanadın Güneybatı Cephesi.	322
Şekil 101: Bellevue Schloss (Bellevue Sarayı) Güneybatı Kanadın Kuzeydoğu Cephesi.	323
Şekil 102: Bellevue Schloss (Bellevue Sarayı) Entablature ve Üçgen Alınlık.	324
Şekil 103: Bellevue Schloss (Bellevue Sarayı) Pencereleeri.	325
Şekil 104: Belvedere (Hobi Evi) Batı Cephesi.	325
Şekil 105: Belvedere (Hobi Evi) Doğu Cephesi.	326
Şekil 106: Belvedere (Hobi Evi) Güney Cephesi.	327
Şekil 107: Belvedere (Hobi Evi) Kuzeydoğu Cephesi.	328
Şekil 108: Belvedere (Hobi Evi) Bordürleri.	328
Şekil 109: Belvedere (Hobi Evi) Karyatidleri.	329
Şekil 110: Belvedere (Hobi Evi) Alınlığı.	330
Şekil 111: Belvedere (Hobi Evi) Alınlığı.	330
Şekil 112: Belvedere (Hobi Evi) Askı Çelenkleri ve Kubbe Üstü Kompozisyonu.	331
Şekil 113: Anatomisches Theater der Tierarzneischule (Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu) Kuzey Cephesi.	332
Şekil 114: Anatomisches Theater der Tierarzneischule (Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu) Kuzey Cephesi Panoramik.	332
Şekil 115: Anatomisches Theater der Tierarzneischule (Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu) Batı Cephesi.	333
Şekil 116: Anatomisches Theater der Tierarzneischule (Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu) Kuzeydoğu Cephesi.	333
Şekil 117: Anatomisches Theater der Tierarzneischule (Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu) Güneydoğu Cephesi.	334
Şekil 118: Anatomisches Theater der Tierarzneischule (Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu) Pencere Kompozisyonu.	334
Şekil 119: Anatomisches Theater der Tierarzneischule (Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu) Güneybatı Cephedeki Pano.	335

Şekil 120: Anatomisches Theater der Tierarzneischule (Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu) Kuzeydoğu Cephesindeki Kapı Alınlığı.	335
Şekil 121: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) Genel Bir Görünümü.	336
Şekil 122: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) Batı Cephesi.	336
Şekil 123: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) Güney Cephesi.	337
Şekil 124: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) Kuzey Cephesi.	337
Şekil 125: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) Kuzey Yan Kanadın Güney Cephesi.	338
Şekil 126: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) Güney Yan Kanadın Kuzey Cephesi.	338
Şekil 127: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) Kuzey Yan Kanadın Doğu Cephesi.	339
Şekil 128: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) Güney Yan Kanadın Doğu Cephesi.	339
Şekil 129: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) Zafer Anıtı (Quadriga).	340
Şekil 130: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) Alınlığı.	341
Şekil 131: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) Metop Kartuşları.	342
Şekil 132: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) Panoları.	343
Şekil 133: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) 1. Pano.	343
Şekil 134: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) 2. Pano.	344
Şekil 135: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) 3. Pano.	344
Şekil 136: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) 4. Pano.	344
Şekil 137: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) 5. Pano.	345
Şekil 138: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) 6. Pano.	345
Şekil 139: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) 7. Pano.	346
Şekil 140: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) 8. Pano.	346
Şekil 141: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) 9. Pano.	347
Şekil 142: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) 10. Pano.	347
Şekil 143: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) Güney Cephedeki Niş.	348
Şekil 144: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) Kuzey Cephedeki Niş.	349
Şekil 145: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı) Genel Görünümü.	350
Şekil 146: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı) Eski Mozole Bölümü.	350

Şekil 147: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı) Eski Mozole Bölümü.	351
Şekil 148: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı) Sonradan Eklenen Mozole Bölümü.	351
Şekil 149: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı) Sonradan Eklenen Mozole Bölümünün Tavanı.	352
Şekil 150: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı) Sonradan Eklenen Mozole Bölümündeki Lahitler.	352
Şekil 151: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı) Güney Cephesi.	353
Şekil 152: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı) Batı Cephesi.	353
Şekil 153: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı) Batı Cephesi.	354
Şekil 154: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı) Doğu Cephesi.	355
Şekil 155: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı) Kuzeybatı Cephesi.	356
Şekil 156: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı) Güney Cephesi.	357
Şekil 157: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı) Eski Mozole Bölümünün Tavanı.	357
Şekil 158: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı) Sonradan Eklenen Mozole Bölümünün Tavanı.	358
Şekil 159: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı) Avizesi.	358
Şekil 160: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı) Sonradan Eklenen Mozole Bölümündeki Yazı Kuşakları.	359
Şekil 161: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı) Apsis Kavrarsındaki Fresk.	359
Şekil 162: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı) Kraliçe Luise Lahdi.	360
Şekil 163: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı) Kraliçe Luise Lahdi.	360

Şekil 164: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı) Kral III. Friedrich Wilhelm Lahdi.	361
Şekil 165: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı) İmparatoriçe Augusta Lahdi.	361
Şekil 166: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı) İmparator Wilhelm Friedrich Ludwig von Preussen Lahdi.	362
Şekil 167: Neue Wache (Yeni Muhafız Evi) Güney Cephesindeki Portiko.	362
Şekil 168: Neue Wache (Yeni Muhafız Evi) İç Mekândan Panoramik Bir Görünüm.	363
Şekil 169: Neue Wache (Yeni Muhafız Evi) Güney Cephesi.	363
Şekil 170: Neue Wache (Yeni Muhafız Evi) Kuzeybatı Cephesi.	364
Şekil 171: Neue Wache (Yeni Muhafız Evi) Güneydoğu Cephesi.	365
Şekil 172: Neue Wache (Yeni Muhafız Evi) Kuzeybatı Cephesi.	366
Şekil 173: Neue Wache (Yeni Muhafız Evi) Güney Cephesindeki Alınlık ve Friz.	367
Şekil 174: Neue Wache (Yeni Muhafız Evi) İç Mekândaki Heykel Kompozisyonu.	368
Şekil 175: Schauspielhaus (Konzerthaus- Konser Binası) Genel Bir Görünüm.	368
Şekil 176: Schauspielhaus (Konzerthaus- Konser Binası) Doğu Cephesi.	369
Şekil 177: Schauspielhaus (Konzerthaus- Konser Binası) Kuzey Cephesi.	369
Şekil 178: Schauspielhaus (Konzerthaus- Konser Binası) Güney Cephesi.	370
Şekil 179: Schauspielhaus (Konzerthaus- Konser Binası) Batı Cephesi.	370
Şekil 180: Schauspielhaus (Konzerthaus- Konser Binası) Doğu Cephe Alınlıkları.	371
Şekil 181: Schauspielhaus (Konzerthaus- Konser Binası) Kuzey Cephe Alınlığı.	372
Şekil 182: Schauspielhaus (Konzerthaus- Konser Binası) Güney Cephe Alınlığı.	373
Şekil 183: Schauspielhaus (Konzerthaus- Konser Binası) Doğu Cephe Akroterleri.	374
Şekil 184: Schauspielhaus (Konzerthaus- Konser Binası) Batı Cephe Akroteri.	374
Şekil 185: Schauspielhaus (Konzerthaus- Konser Binası) Kuzey Trabzandaki Heykel Kompozisyonu.	375
Şekil 186: Schauspielhaus (Konzerthaus- Konser Binası) Güney Trabzandaki Heykel Kompozisyonu.	375
Şekil 187: Altes Museum (Altes Müzesi) Bağış Kitabesi.	376
Şekil 188: Altes Museum (Altes Müzesi) Rotundası.	377

Şekil 189: Altes Museum (Altes Müzesi) Rotunda Kubbesinden Bir Görünüm.	377
Şekil 190: Altes Museum (Altes Müzesi) Güney Cephesi.	378
Şekil 191: Altes Museum (Altes Müzesi) Doğu Cephesi Panoramik Bir Görünüm.	378
Şekil 192: Altes Museum (Altes Müzesi) Batı Cephesi.	379
Şekil 193: Altes Museum (Altes Müzesi) Kuzey Cephesi.	379
Şekil 194: Altes Museum (Altes Müzesi) Aslan ve Avcı (Loewenkaempfer) Heykeli.	380
Şekil 195: Altes Museum (Altes Müzesi) At Üstünde Amazon (Amazone zu Pferde) Heykeli.	381
Şekil 196: Altes Museum (Altes Müzesi) Rotunda Kubbesi Köşelerindeki Kompozisyonlar ve Kartal Figürleri.	381
Şekil 197: Altes Museum (Altes Müzesi) Rotunda Kubbesinden Bir Görünüm.	382
Şekil 198: St. Elisabeth Kirche (Azize Elisabeth Kilisesi) Batı Cephesindeki Portiko.	383
Şekil 199: St. Elisabeth Kirche (Azize Elisabeth Kilisesi) İç Mekândan Bir Görünüm.....	383
Şekil 200: St. Elisabeth Kirche (Azize Elisabeth Kilisesi) İç Mekândan Panoramik Bir Görünüm.....	384
Şekil 201: St. Elisabeth Kirche (Azize Elisabeth Kilisesi) Güneydeki Köşe Oda. ...	385
Şekil 202: St. Elisabeth Kirche (Azize Elisabeth Kilisesi) Kuzeydeki Köşe Oda. ...	386
Şekil 203: St. Elisabeth Kirche (Azize Elisabeth Kilisesi) Batı Cephesi.	387
Şekil 204: St. Elisabeth Kirche (Azize Elisabeth Kilisesi) Güney Cephesi.	387
Şekil 205: St. Elisabeth Kirche (Azize Elisabeth Kilisesi) Kuzey Cephesi.....	388
Şekil 206: St. Elisabeth Kirche (Azize Elisabeth Kilisesi) Doğu Cephesi.	388
Şekil 207: St. Elisabeth Kirche (Azize Elisabeth Kilisesi) Doğu Cephesinden Detay.	389
Şekil 208: St. Paul Kirche (Aziz Paul Kilisesi) Giriş Kapıları.	389
Şekil 209: St. Paul Kirche (Aziz Paul Kilisesi) Apsisten Girişe Bakış.	390
Şekil 210: St. Paul Kirche (Aziz Paul Kilisesi) Girişten Apsise Bakış.	390
Şekil 211: St. Paul Kirche (Aziz Paul Kilisesi) Batı Cephesi.	391
Şekil 212: St. Paul Kirche (Aziz Paul Kilisesi) Kuzey Cephesi.	392
Şekil 213: St. Paul Kirche (Aziz Paul Kilisesi) Güney Cepheden Panoramik Bir Görünüm.....	392

Şekil 214: St. Paul Kirche (Aziz Paul Kilisesi) Doğu Cephesi.....	393
Şekil 215: Oranienburger Strasse 27. (Konut) Güneybatı Cephesi.....	394
Şekil 216: Oranienburger Strasse 27. (Konut) Birinci Kat ile İkinci Katı Ayıran Friz.	395
Şekil 217: Oranienburger Strasse 27. (Konut) İkinci Kat Düzenlemesi.	396
Şekil 218: Oranienburger Strasse 27. (Konut) Pencere Düzenlemesi.	397
Şekil 219: Grave Monument of Ancillon (Jean Pierre Frédéric Ancillon'un Mezar Anıtı) Cepheleri.	397
Şekil 220: Grave Monument of Ancillon (Jean Pierre Frédéric Ancillon'un Mezar Anıtı) Cepheleri.	398
Şekil 221: Grave Monument of Ancillon (Jean Pierre Frédéric Ancillon'un Mezar Anıtı) Cepheleri.	398
Şekil 222: Grave Monument of Ancillon (Jean Pierre Frédéric Ancillon'un Mezar Anıtı) Cepheleri.	399
Şekil 223: Grave Monument of Ancillon (Jean Pierre Frédéric Ancillon'un Mezar Anıtı) Kuzeydoğu Cephesi.	400
Şekil 224: Grave Monument of Ancillon (Jean Pierre Frédéric Ancillon'un Mezar Anıtı) Cephelerindeki Metop Bölümlerinden Detay.	400
Şekil 225: Jean Pierre Frédéric Ancillon'un Mezar Anıtı Kuzeybatı Cephesinden Detay.	401
Şekil 226: Neues Museum (Neues Müzesi) Kitabesi.	402
Şekil 227: Neues Museum (Neues Müzesi) Genel Bir Görünümü.	403
Şekil 228: Neues Museum (Neues Müzesi) Doğu Cephe Eksenindeki Bölüm.	403
Şekil 229: Neues Museum (Neues Müzesi) Doğu Cephenin Kuzey Bölümü.	404
Şekil 230: Neues Museum (Neues Müzesi) Doğu Cephenin Güney Bölümü.	404
Şekil 231: Neues Museum (Neues Müzesi) Kuzey Cephesi.	405
Şekil 232: Neues Museum (Neues Müzesi) Güneybatı Cephesi.	405
Şekil 233: Neues Museum (Neues Müzesi) Güney Cephesi.	406
Şekil 234: Neues Museum (Neues Müzesi) Batı Cephesi, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/dd/Berlin_Neues_Museum_001 .JPG, Erişim Tarihi: 30.03.2019).....	406
Şekil 235: Neues Museum (Neues Müzesi) Alınlığı.	407
Şekil 236: Neues Museum (Neues Müzesi) Kuzey Cephedeki Nişler ve Panolar. ...	408
Şekil 237: Neues Museum (Neues Müzesi) Doğu Cephedeki Nişler ve Panolar. ...	408

Şekil 238: Neues Museum (Neues Müzesi) Batı Cephedeki Friz.	409
Şekil 239: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) İnşa Kitabesi.	410
Şekil 240: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) Bağış Kitabesi.	411
Şekil 241: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) Genel Bir Görünümü.	412
Şekil 242: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) İç Mekândan Bir Görünüm.	412
Şekil 243: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) Güney Cephesi.	413
Şekil 244: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) Doğu Cepheden Panoramik Bir Görünüm.....	413
Şekil 245: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) Doğu Cephesi.	414
Şekil 246: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) Batı Cephesi.	414
Şekil 247: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) Kuzey Cephesi.....	415
Şekil 248: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) Alınlığı ve Akroterleri.	416
Şekil 249: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) Bodrum Kata Giriş Kapısının Kemer Düzenlemesi.....	417
Şekil 250: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) Frizindeki Melek Figürleri. ...	418
Şekil 251: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) Kral IV. Friedrich Wilhelm Heykeli.	419
Şekil 252: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) Merdiven Korkulukları.	420
Şekil 253: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) Cephelerindeki Panolar.	421
Şekil 254: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) Rotundasından Bir Görünüm.	422
Şekil 255: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) Rotundasından Bir Görünüm.	422
Şekil 256: Rheinsberger Strasse 73. (Konut) Güney Cephesi.	423
Şekil 257: Rheinsberger Strasse 73. (Konut) Güney Cephesinin Batı Bölümü.	423
Şekil 258: Rheinsberger Strasse 73. (Konut) Güney Cephesinin Doğu Bölümü. ...	424
Şekil 259: Rheinsberger Strasse 73. (Konut) Güney Cephesi İkinci ve Üçüncü Kat Pencere Düzenlemeleri.....	425
Şekil 260: Rheinsberger Strasse 73. (Konut) Güney Cephesinden Detay.	425
Şekil 261: Reichstag (Parlamento Binası) Batı Cephesi.	426
Şekil 262: Reichstag (Parlamento Binası) Kuzey Cephesi.	426
Şekil 263: Reichstag (Parlamento Binası) Güney Cephesi.....	427
Şekil 264: Reichstag (Parlamento Binası) Doğu Cephesi.	427
Şekil 265: Reichstag (Parlamento Binası) Batı Portalden Detay.	428

Şekil 266: Reichstag (Parlamento Binası) Batı Portalden Detay.	429
Şekil 267: Reichstag (Parlamento Binası) Üçgen Alınlığı.	430
Şekil 268: Reichstag (Parlamento Binası) Pencereleeri.	431
Şekil 269: Reichstag (Parlamento Binası) Batı Cephesi.	431
Şekil 270: Reichstag (Parlamento Binası) Kule Heykelleri.....	432
Şekil 271: Gendarmenmarkt Meydanı Düzenlemesi, (Ortada Schauspielhaus ile yanlarda Alman ve Fransız Katedralleri), (https://www.google.com/maps/ , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	433
Şekil 272: Roma Piazza del Popolo'daki İkiz Kiliseler, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/6/6f/Piazza_del_popolo2.jpg , Erişim Tarihi: 20.04.2019).	433
Şekil 273: Milan Porta Ticinese, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3d/Porta_Ticinese_MDCCCXV_Milano_Italia.jpg , Erişim Tarihi: 20.04.2019).	434
Şekil 274: Bergamo Porta Nuova, (http://www.visitbergamo.net/rimg/4lc/9/1/b/c/91bcbbb6c0691e16ce2b8c343c9d8678_e891ebd3.jpg , Erişim Tarihi: 20.04.2019).	434
Şekil 275: Paris Pantheon Kilisesi, (https://gezievreni.com/pantheon-paris/ , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	435
Şekil 276: Paris St. Mary Madeleine Kilisesi, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/3/3a/Madeleine_Paris.jpg/1200px-Madeleine_Paris.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).....	435
Şekil 277: Vicenza Villa Rotunda, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/2/2e/Villa_Rotonda_front.jpg/800px-Villa_Rotonda_front.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	436
Şekil 278: Washington Beyaz Saray, (https://media-cdn.tripadvisor.com/media/photo-s/06/64/21/19/white-house.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).....	436
Şekil 279: İstanbul Arkeoloji Müzesi, (https://www.turizmavrupa.com/wp-content/uploads/2017/03/m%C3%BCze1.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).....	437
Şekil 280: Bedfordshire Woburn Manastırı, (https://www.historichouses.org/uploads/assets/uploaded/eaf3471b-cfcd-43eb-b3925304ebcff8c2.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	437

Şekil 281: Atina Iliou Melathron, (https://www.athensminibus.com/eikones/iliou_melathron.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).....	438
Şekil 282: İstanbul Taş Kışla, (http://mim.itu.edu.tr/wp-content/uploads/2014/08/DSCF1614_zp_2.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	438
Şekil 283: Vatikan Müzesi, Scioio'nun Lahdi, (https://pbs.twimg.com/media/DsTWV55WoAA9H4G.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).....	439
Şekil 284: Atina Yunanistan Milli Kütüphanesi Portikosu, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/5/5f/Attica_06-13_Athens_32_National_Library.jpg/1200px-Attica_06-13_Athens_32_National_Library.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	439
Şekil 285: Vicenza Villa Chiericati Portikosu, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/4/42/VillaChiericati_2007_07_18_2.jpg/1200px-VillaChiericati_2007_07_18_2.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).....	440
Şekil 286: Paris Pantheon Kilisesi Portikosu, (https://gezievreni.com/pantheon-paris/ , Erişim Tarihi: 21.04.2019).....	440
Şekil 287: Londra Chiswick Evi Portikosu, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d7/Chiswick_House.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	441
Şekil 288: Londra İngiltere Bankası Portikosu, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/a8/London.bankofengland.arp.jpg/1200px-London.bankofengland.arp.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	441
Şekil 289: Washington Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkeme Binası Portikosu, (https://pixabay.com/photos/supreme-court-building-usa-546279/ , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	442
Şekil 290: İstanbul Demirbank Binası Pencereleri, (http://www.tas-istanbul.com/wp-content/uploads/2014/11/galata.bank_.du_-700x460.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	442
Şekil 291: Virginia Monticello Pencereleri, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/97/Thomas_Jefferson%27s_Monticello_%28cropped%29.JPG , Erişim Tarihi: 21.04.2019).....	443

- Şekil 292:** Vicenza Villa Rotunda Pencere Konsolları,
(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/2/2e/Villa_Rotonda_front.jpg/800px-Villa_Rotonda_front.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).443
- Şekil 293:** Vicenza Villa Chiericati Pencere Alınlıkları,
(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/4/42/VillaChiericati_2007_07_18_2.jpg/1200px-VillaChiericati_2007_07_18_2.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).444
- Şekil 294:** Washington'daki Ashburton Evi Pencere Alınlıkları,
(<http://www.waymarking.com/gallery/image.aspx?f=1&guid=acab3f5e-3cac-4993-bf7a-e69e11af6461&gid=3>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).444
- Şekil 295:** Vicenza Villa Chiericati Giriş Kapısı,
(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/4/42/VillaChiericati_2007_07_18_2.jpg/1200px-VillaChiericati_2007_07_18_2.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).445
- Şekil 296:** Edinburgh Üniversitesi Giriş Kapıları,
(https://ichef.bbci.co.uk/news/660/cpsprodpb/4C68/production/_104106591_mediaitem104102738.jpg, Erişim Tarihi: 15.04.2019).445
- Şekil 297:** Virginia Monticello Giriş Kapısı,
(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/97/Thomas_Jefferson%27s_Monticello_%28cropped%29.JPG, Erişim Tarihi: 21.04.2019).446
- Şekil 298:** Washington'daki Ashburton Evi Giriş Kapısı,
(<http://www.waymarking.com/gallery/image.aspx?f=1&guid=acab3f5e-3cac-4993-bf7a-e69e11af6461&gid=3>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).446
- Şekil 299:** İstanbul Taş Kışla Giriş Kapısı, (http://mim.itu.edu.tr/wp-content/uploads/2014/08/DSCF1614_zp_2.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).447
- Şekil 300:** Atina Yunanistan Milli Kütüphanesi Plastıkları,
(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/5/5f/Attica_06-13_Athens_32_National_Library.jpg/1200px-Attica_06-13_Athens_32_National_Library.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).448
- Şekil 301:** Londra Chiswick Evi Sütunları ve Plastıkları,
(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d7/Chiswick_House.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).449
- Şekil 302:** Atina Zappeion Sütunları ve Plastıkları,
(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/f/fe/Athens_Academy_of_

the_Arts%2C_Athens%2C_Greece.jpg/1200px- Athens_Academy_of_the_Arts%2C_Athens%2C_Greece.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).....	449
Şekil 303: Atina Yunanistan Milli Kütüphanesi Entablature Bölümü, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/5/5f/Attica_06-13_Athens_32_National_Library.jpg/1200px-Attica_06-13_Athens_32_National_Library.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	450
Şekil 304: Vicenza Villa Piovene Entablature Bölümü, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/3/3e/VillaPiovene20070707-1_rect.jpg/1200px-VillaPiovene20070707-1_rect.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	450
Şekil 305: Venedik Villa Foscari Entablature Bölümü, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/52/Villa_Foscari_20070710-1.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	450
Şekil 306: Paris Pantheon Kilisesi Entablature Bölümü, (https://gezievreni.com/pantheon-paris/ , Erişim Tarihi: 21.04.2019).....	450
Şekil 307: Atina Zappeion Entablature Bölümü, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/f/fe/Athens_Academy_of_the_Arts%2C_Athens%2C_Greece.jpg/1200px-Athens_Academy_of_the_Arts%2C_Athens%2C_Greece.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).....	450
Şekil 308: Londra Chiswick Evi Alınlığı, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d7/Chiswick_House.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	451
Şekil 309: Atina Yunanistan Milli Kütüphanesi Alınlığı, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/5/5f/Attica_06-13_Athens_32_National_Library.jpg/1200px-Attica_06-13_Athens_32_National_Library.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	451
Şekil 310: Atina Zappeion Alınlığı, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/f/fe/Athens_Academy_of_the_Arts%2C_Athens%2C_Greece.jpg/1200px-Athens_Academy_of_the_Arts%2C_Athens%2C_Greece.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).....	451

Şekil 311: Madrid Prado Müzesi Alınlığı, (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Detalle_en_fachada_Museo_del_Prado.JPG , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	452
Şekil 312: İsa'nın Çarmıhtan İndirilişi, P.P. Rubens, (1612-1614), Anvers Katedrali, (http://www.sanatabasla.com/wp-content/uploads/2017/06/091-%C3%87arm%C4%B1htan-%C4%B0ndirili%C5%9F-The-Descent-from-the-Cross-Rubens.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	453
Şekil 313: St. Peterburg St. Isaac Kilisesi Alınlığı Alınlığı, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/8/83/Saint_Isaac%27s_Cathedral_in_SPB.jpeg/1200px-Saint_Isaac%27s_Cathedral_in_SPB.jpeg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	454
Şekil 314: Letonya Ulusal Opera Binası Alınlığı, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/e/ed/Opera_Nacional%2C_Riga%2C_Letonia%2C_2012-08-07%2C_DD_04.JPG/1200px-Opera_Nacional%2C_Riga%2C_Letonia%2C_2012-08-07%2C_DD_04.JPG , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	455
Şekil 315: Niobe ve Küçük Kızı, (MÖ 38), Uffizi Galerisi, (https://quintessentialruminations.files.wordpress.com/2014/09/niobe2-e1410979103277.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	456
Şekil 316: Orpheus'un, Hades'e Sevgilisi Euridice'i Diriltmesi İçin Gidişi, (1831), Hermann Wilhelm Bissen, Carlsberg Glyptotek, (https://i.pining.com/originals/27/e4/32/27e4325d7bd680ca8b250f8c6c123a82.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	457
Şekil 317: Versailles Sarayı Alınlığı, (https://worldinyourimagination.files.wordpress.com/2016/01/paris-versailles-4.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	458
Şekil 318: İstanbul Çiçek Pasajı Karyatidleri.	459
Şekil 319: İstanbul Alkazar Sineması Karyatidleri.	459
Şekil 320: Frankfurt Eski Opera Binası Zafer Anıtı, (http://vanderkrogt.net/statues/extra/de/dehs224-70797.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	460
Şekil 321: Atina Parthenon Tapınağı Metopları, (https://www.theacropolismuseum.gr/sites/default/files/styles/exhibit_large/public/1209a-5000pix_723_396.jpg?itok=qO4LaQPX , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	461

Şekil 322: Herkül'ün Tanrı Olmak İçin Başardığı Görevler Konulu Bir Levha, (MS III. yüzyıl), Roma Ulusal Galeri, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/48/Twelve_Labours_Altemps_I_nv8642.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).....	462
Şekil 323: Paris Cour Carre Kuzey Alınlığı, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/45/Pediment_North_facade_Carree_Louvre.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	463
Şekil 324: Londra British Müzesi Alınlığı, (http://www.speel.me.uk/sculptlondon/bmpediment.htm , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	464
Şekil 325: Frankfurt Eski Opera Binası Alınlığı, (https://3iqhm91wtiv21y4zza4dqwj2-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/Germany-Frankfurt-Alte-Oper-Pediment-Frieze-1440x954.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	465
Şekil 326: Louvre Müzesi Rohan Pavyonu Alınlığı, (https://www.eutouring.com/statues_in_paris_m16_DSC05944_lrg.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	465
Şekil 327: İstanbul St. Antuan Kilisesi Kapı Alınlığı, (https://pbs.twimg.com/media/DjQ65wfWwAAZj-f.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	466
Şekil 328: Londra Chiswick Evi, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d7/Chiswick_House.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	466
Şekil 329: Harlow C. Curtiss Evi'nin Kornişinden Gülbezek Örnekleri, (http://buffaloah.com/a/DCTNRY/r/rosetteOtto.JPG , Erişim Tarihi: 21.04.2019)..	467
Şekil 330: Vatikan St. Pietro Bazilikası Kubbesi, (https://www.encirclephotos.com/wp-content/uploads/Italy-Rome-St-Peter-s-Basilica-Dome.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	467
Şekil 331: Litvanya'daki Vilnius Katedrali, (http://www.vilnius-tourism.lt/wp-content/uploads/2011/09/1-1.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	468
Şekil 332: Venedik Villa Foscari, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/52/Villa_Foscari_20070710-1.jpg , Erişim Tarihi: 21.04.2019).	468

Şekil 333: Londra İngiltere Bankası,

(<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/a8/London.bankofengland.arp.jpg/1200px-London.bankofengland.arp.jpg>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).469

EKLER LİSTESİ

Ek 1: İncelenen Yapıların İnşa Tarihleri, Mimarları ve Banileri.	470
Ek 2: İncelenen Yapıların Dini ve Sivil Başlıkları Altında Gruplanması.	471
Ek 3: İncelenen Yapıların Kamu ve Resmi Başlıkları Altında Gruplanması.	471
Ek 4: İncelenen Yapıların İnşaa ve Günümüzdeki İşlevleri.	472
Ek 5: İncelenen Yapıların Plan Tipolojisi ve Portiko Düzenleri.	473
Ek 6: İncelenen Yapıların Bezeme Türleri.	474
Ek 7: İncelenen Yapıların Berlin Haritası Üzerindeki Yerleri.	475

KISALTMALAR

MÖ: Milattan Önce.

MS: Milattan Sonra.

km²: kilometrekare.

vb.: ve benzeri.

ed.: editör.

çev.: çeviren.

s.: sayfa.

ss.: sayfadan sayfaya.

p.: page

pp.: from page to page.

C.: Cilt.

S.: Sayı.

Bknz: Bakınız.

GİRİŞ

Avrupa tarihinin çeşitli dönemlerinde, Antik Yunan ve Roma medeniyetlerinin gösterdikleri ilerleme, “antikiteye dönüş” adı altında, sentezlenerek ya da kopyalanarak uygulanmıştır. “Charlemagne’nin Karolenj Rönesansı” denilen VII. yüzyılda antik dönemlere bir öykünme söz konusudur. Rönesans’ta filozofik düşüncelerin tekrar canlanması ve sanatın her alanında etkili olması da Avrupa’da Yunan ve Roma idealizmine olan dönüş arzusunun kaynaklanmaktadır. Kendini iki güçlü medeniyetin varisi olarak kabul eden idarecilerin, bu gelenekleri sürdürme eğiliminde olmaları, Avrupa’da sanat ve sosyo-kültürel alanlarında antikitenin tekrar tekrar özümsemesini sağlamıştır.

1. Araştırmanın Konusu

1700’lü yıllarda İtalya’da yapılan arkeolojik kazılar, Atina’daki rölöve çalışmaları ve antik sanat eserlerinin tanıtıldığı kitapların gün yüzüne çıkarılması, XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa’da antikitenin tekrar uygulanışına neden olmuştur. Bu akım “Neoklasisizm” olarak adlandırılmış, tüm sanat alanlarında olduğu gibi mimaride de kendini göstermiştir. Böylece Antik Yunan ve Roma mimarisinde kullanılan strüktür ve bezeme, XVIII. yüzyılın son yarısında Avrupa ülkeleri arasında hızla yayılmıştır.

XVIII. yüzyılın sonlarında Anhalt-Dessau Dükü III. Leopold, Mimar Friedrich Wilhelm von Erdmannsdorff’u da yanına alarak İtalya, Hollanda, İngiltere, Fransa ve İsviçre’ye düzenlenen Büyük Tur’a katılmıştır. Gittiği şehirlerde gördüğü örneklerden etkilenmiş, ülkesine döndükten sonra bu çalışmaları desteklemiş, böylelikle Alman coğrafyasında Neoklasik üslup tanınmaya ve yayılmaya başlamıştır. Başkent Berlin’de hızla kendini gösteren bu üslup, Karl Friedrich Schinkel ve Carl Gotthard Langhans gibi birçok ünlü mimarın tasarımıyla şehir silüeti içinde yerini almıştır. Öyle ki, üslubun Berlin’e gelişinden yaklaşık iki yüzyıl sonra II. Dünya Savaşı (1939-1945) yaşanmış ve bu süreç içerisinde şehir neredeyse yerle bir olmuştur. Yapılar ise geçirdikleri restorasyonlar sonucunda varlıklarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Bu bağlamda araştırmamızın konusu *XVIII. - XIX. Yüzyıl Berlin Mimarisinde Neoklasik Üslup* olarak tanımlanmıştır.

2. Araştırmanın Amacı

Çalışmalarda Neoklasik mimarinin hangi koşullarda ve nelerden ilham alınarak ortaya çıktığı, diğer ülkelere nasıl sıçradığı, Almanya için bu üslubun değeri

incelenmiştir. Böylelikle Türkiye’de Avrupa mimarisine ve Neoklasik üsluba ilgi duyanlar için verimli bir kaynak oluşturulduğu düşünülmektedir.

3. Araştırmanın Önemi

Berlin’deki Neoklasik mimari örneklerini kapsayan katalog sayesinde, eserlerin işlendiği toplu bir kaynak elde edilmiştir. Ayrıca Neoklasik üslubun doğuşu, gelişimi ve biçimsel özellikleri de detaylı olarak araştırılıp tez çalışmasına dâhil edilmiştir. Neoklasik üslup hakkında kaynak oluşturulması, yine tez çalışmasının diğer bir önemli gerekçesi olmuştur.

4. Araştırmanın Kapsamı

Berlin’de XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Neoklasik tarzda inşa edilen yapıların kataloglandığı tez çalışmasının ilk bölümünde, Berlin coğrafyasına ve tarihçesine yer verilmiştir. İkinci bölümde, Avrupa’da Neoklasik üsluba kadar olan süreçte görülen mimari dönemler hakkında bilgiler verilerek Avrupa mimarisinin gelişimi incelenmiştir. Aynı bölümün içerisinde Neoklasik üslubun doğuşu, gelişimi ve diğer ülkelere yayılışına değinilmiştir. Üçüncü bölüm, Alman mimarisinin gelişim sürecini kapsamaktadır. Dördüncü bölüm ise tezin katalog bölümüdür. Bu bölüm; XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Berlin şehir merkezinde Neoklasik tarzda inşa edilen 20 yapının tarihçesi verilerek plan, mimari ve süsleme özellikleri ile malzeme-teknik açıdan ayrıntılı olarak tanıtılmıştır. Değerlendirme ve Karşılaştırma bölümünde, katalog içerisinde yer alan yapılar, kendi içerisinde strüktürel elemanlar ve süsleme özellikleriyle mukayese edilerek farklı ülke ve şehirlerdeki aynı dönem ve üslupta inşa edilmiş yapılarla karşılaştırılmıştır. Sonuç bölümü ise Berlin mimarisinde Neoklasik üslubun yeri ve Avrupa mimarisi içerisinde Berlin’deki Neoklasisizmin katkısı irdelenmiştir.

5. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmanın hazırlanma sürecinde öncelikle belirtilen mimari dönem ile ilgili Türkçe ve yabancı dildeki kaynaklar toplanarak değerlendirilmiş ve konuya hâkimiyet sağlanmıştır. Neoklasik üslubun, Berlin’e yansımaya aracı olan mimar ve baniler araştırılarak dökümanları elde edilmiştir. Daha sonra belirtilen şehre gidilip belirlenen yapıların tarihçesi ve restorasyonu ile ilgili veriler toplanmıştır. Saha araştırması çalışmalarında, günümüzde varolan eserler kayda geçilmiş ve yapıların her biri incelenerek plan ve çizimleri için ölçümlene işlemleri tamamlanmıştır. Saha araştırması esnasında profesyonel fotoğraf makinesi ile geniş ve dar açılı fotoğraflar

çekilmiştir. Araştırmalarda süslemeye ve dikkat çeken diğer unsurlara (kitabe, bani imzası, figür, farklı türdeki bezeme vb.) detay fotoğrafları olarak yer verilmiştir. Gerekli tüm dokümanların elde edilmesiyle tez yazımına başlanmıştır.

Saha çalışmaları süresince yapıların içerisine girebilmek için bazı problemlerle karşılaşmıştır. Bu problemler, bazen yapının restorasyon nedeniyle kapalı olması, bazen de özel mülke aitliğinden kaynaklanmıştır.

İncelenen yapıların neredeyse tamamına yakın iç mekânları, geçirdiği restorasyonlar nedeniyle orijinal dokusunu kaybetmiş ve katalog dâhiline alınmamıştır. Benzer düzenlemeye sahip cephelerden birinin tüm özellikleri verilmiş, diğerlerinin ise sadece farklı yönleri tanıtılmıştır.

6. Literatür Bilgisi

Antik sanatın incelenmesi için ilk kaynakların yazımı, XVI. yüzyıla kadar uzanmaktadır. 1553 tarihli Mimar Pirro Ligorio'nun kaleme aldığı "*Antichita di Roma*"¹ adlı kitap, antik eserlerin korunmasını amaçlayan ilk kitaptır. Konunun bilimsel olarak ele alındığı ilk kitap ise 1719 tarihli Fransız Benedikten keşişi Bernard de Montfaucon'un yayınladığı "*L'Antiquité expliquée et représentée en figures*"² dir.

XVIII. yüzyılda James Stuart tarafından kaleme alınan "*The Antiquities of Athens and Other Monuments of Greece*"³ ile Robert Wood'un "*Les ruines de Palmyre, autrement dite Tadmor, au desert*"⁴ adlı eserinin Neoklasik mimari hakkında yazılan ilk kaynaklar olduğu bilinmektedir.

1980 tarihli Robin Middleton ile David Watkin tarafından yayımlanan "*Neoclassical and 19th Century Architecture*"⁵ adlı eser, Neoklasisizmin doğuşunu, gelişimini ve örneklerini ele alan önemli eserlerdendir. 1963 yılında John Summerson tarafından yazılan "*The Classical Language of Architecture*"⁶ ile Vitruvius'un "*Mimarlık Üzerine*"⁷ adlı eseri, klasik mimaride görülen yapı elemanlarının

¹ Pirro Ligorio, *Antichita di Roma*, Michele Tramezzino, Roma 1553.

² Bernard de Montfaucon, *L'Antiquité expliquée et représentée en figures*, F. Delaulne, Paris 1719.

³ James Stuart, *The Antiquities of Athens and Other Monuments of Greece*, Henry G. Bohn, Londra 1858.

⁴ Robert Wood, *Les ruines de Palmyre, autrement dite Tadmor, au desert*, Marchand d'Estampes, Paris 1819.

⁵ Robin Middleton, David Watkin, *Neoclassical and 19th Century Architecture*, C. 1-2, Electa, Milan 1980.

⁶ John Summerson, *The Classical Language of Architecture*, British Broadcasting Corporation, Londra 1963.

⁷ Vitruvius, *Mimarlık Üzerine*, çev. Çiğdem Dürüşken, Alfa Yayıncılık, İstanbul 2017.

tanımlanmasında yararlı bir kaynak olmuştur. 1985 tarihli Hugh Honour tarafından kaleme alınan “*Neo-Classicism Style and Civilisation*”⁸ Neoklasik mimarinin gelişimini ele alan önemli bir eser olmuştur.

1893 yılında Richard Borrmann tarafından kaleme alınan “*Die Bau und Kunstdenkmaler von Berlin*”⁹ konunun dâhilinde olan eserler ile ilgili toplu bir kaynak olarak değerlendirilebilir. Kitap içeriğinde bazı yapıları tarihçeleri ile son dönem restorasyonlarından önceki mimarilerine değinilmiştir. Kilise işlevi gören yapılar, 1997 yılında yayımlanan, editörlüğünü Peter Güttler’in yaptığı “*Berlin und Seine Bauten*”¹⁰ adlı serinin altıncı cildinde, tarihçesi ve genel özellikleri açısından incelenmiştir.

Müzeler Adası’na konumlandırılan Neues ile Altes Müzeleri ve Alte Nationalgalerie’in tarihçeleri, 2012 yılında Staatliche Museen zu Berlin tarafından yayımlanan “*Museum Island Berlin*”¹¹ adlı kitapta mevcuttur.

2007 yılında yayımlanan ve editörlüğünü Jörg Haspel ile Annemarie Jaeggi’nin yaptığı “*Karl Friedrich Schinkel Guide to His Buildings*” adlı eser, Mimar Karl Friedrich Schinkel tarafından inşa edilen yapıların tarihçeleri ve bazı mimari özellikleri hakkında bilgiler sunmaktadır.

Kilise işlevinde inşa edilen yapıların figürlü bezemelerinde işlenen karakterlerin ve olayların tanımlanmasında “*Kitab-ı Mukaddes*”ten de oldukça fazla yararlanılmıştır.

⁸ Hugh Honour, *Neo-Classicism Style and Civilisation*, Penguin Books, Londra 1985.

⁹ Richard Borrmann, *Die Bau und Kunstdenkmaler von Berlin*, Verlag von Julius Springer, Berlin 1893.

¹⁰ Peter Güttler, *Berlin und Seine Bauten*, C. 6, Ernst & Sohn Verlag, Berlin 1997.

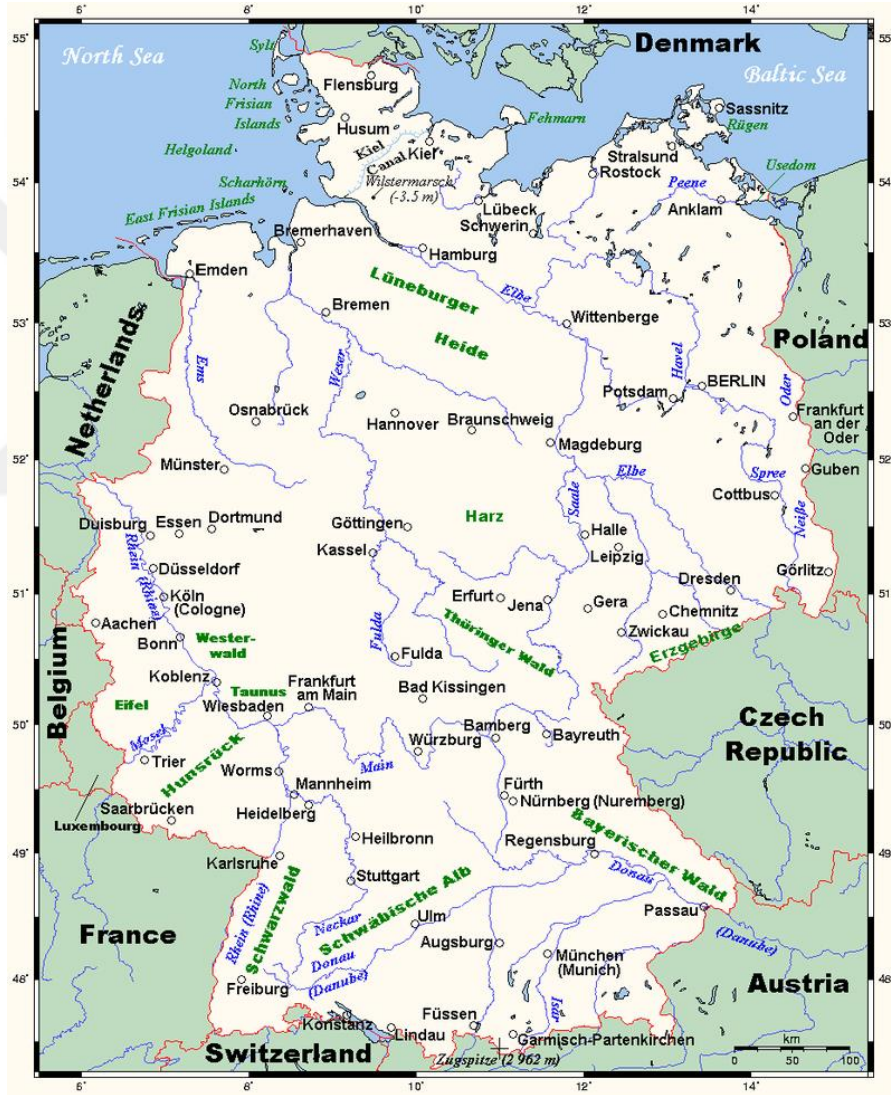
¹¹ Jörg Haspel, Annemarie Jaeggi, *Karl Friedrich Schinkel Guide to His Buildings*, Hirmer Publishers, Berlin 2012.

BİRİNCİ BÖLÜM

COĞRAFİ KONUM VE TARİHÇE

1.1. Almanya'nın Coğrafi Konumu ve Tarihçesi

55° ve 47° kuzey paralelleri ile 5° ve 16° doğu boylamları arasında yer alan¹² Almanya Federal Cumhuriyeti, kuzeyinde Danimarka, güneyinde Avusturya, doğusunda Polonya ile Çek Cumhuriyeti, batısında ise Fransa, Lüksemburg, Belçika ve Hollanda'nın da yer aldığı, konumu itibariyle hem Orta hem de Batı Avrupa Ülkeleri'dir.¹³

Şekil 1: Almanya Haritası, (<https://simplymaps.de/wp-content/uploads/2018/07/SIMPLYMAPS-Deutschland-physisch-detail2.png>, Erişim Tarihi: 15.02.2019).

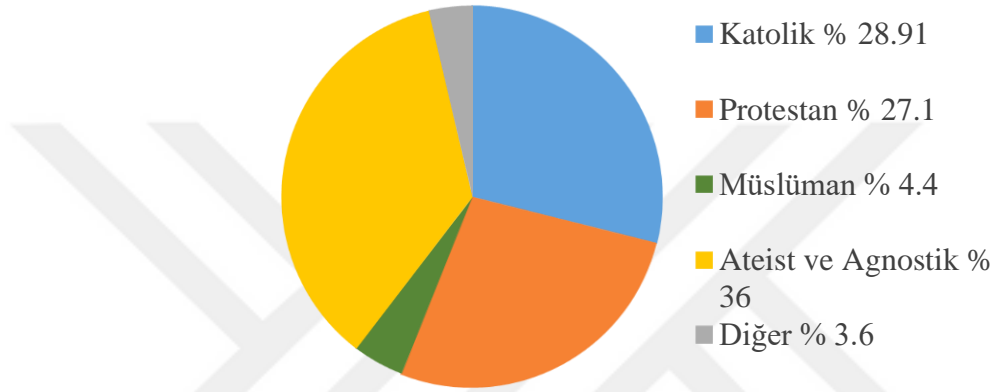
¹² https://en.wikipedia.org/wiki/Geography_of_Germany, (20.07.2018).

¹³ https://en.wikipedia.org/wiki/Regions_of_Europe, (20.07.2018).

357,046 km² yüzölçümüne sahip ülkenin kuzey kısmını Almanya Ovası, güneyini ise Karaorman ve Alp Dağları'nın kuzey uzantısı oluşturmaktadır.¹⁴

Ülkenin önemli akarsuları; Tuna, Peene, Uecker, Oder, Ren, Erns, Weser ve Elbe'dir. Düzenli rejime sahip olan Ren, Erns, Elbe ile Weser nehirleri Kuzey Denizi'ne; Tuna Nehri Karadeniz'e; Peene, Uecker ve Oder nehirleri ise Baltık Denizi'ne dökülmektedir.¹⁵

Almanya'da, ılıman iklim özellikleri görülmektedir. Bütün mevsimleri yağışlı olup kışlar soğuk, yazlar ise genellikle serin ve bulutludur.¹⁶

Şekil 2: Almanya Nüfusunun Dinlere Göre Dağılımı.

Almanya'nın 82 milyon nüfusunun yaklaşık 7,3 milyonunu, çeşitli ülkelerden gelen işçi ve işçi aileleri oluşturmaktadır. 2 milyonu aşan Türk nüfusu ise diğer ülkelerin işçilerine göre çoğunluktadır.¹⁷ Almanya nüfusunun %27,1'i Protestan, %28,9'u Katolik, %4,4'ü Müslüman, %36'sı ateist ve agnostik, %3,6'sı ise diğer dinlere mensup kişiler oluşturmaktadır.¹⁸

¹⁴ James Sime, *Geography of Europe*, Macmillan's Geographical Series, New York 1890, pp. 146-147; Leonardo Brooks, *A Regional Geograpy of Africa and Europe*, University of London Press, Londra 1092, p. 327; İbrahim Atalay, *Dünya Coğrafyası*, İnkılap Yayınları, İstanbul 2001, s. 122; Emin Atasoy, *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası*, Ezgi Kitapevi Yayınları, İstanbul 2010, s. 82.

¹⁵ Brooks, *A Regional Geograpy of Africa and Europe*, pp. 329-330; Liliias Milroy, *A Geography of Europe and the British Isles*, Blackie & Son-Limited, Londra 1906, p. 96; Atalay, *Dünya Coğrafyası*, s. 122; Atasoy, *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası*, s. 90.

¹⁶ Sime, *Geography of Europe*, p. 152; Milroy, *A Geography of Europe and the British Isles*, p. 100; Brooks, *A Regional Geograpy of Africa and Europess*, pp. 328-329; Ellswprth Huntington, Herbert Gregory, *The Geography of Europe*, Yale University Press, New Haven 1918, p. 62; Robert E. Dickinson, *Germany a General and Regional Geography*, Methuen & Co. LTD., Londra 1947, p. 54; Atalay, *Dünya Coğrafyası*, s. 123.

¹⁷ Atalay, *Dünya Coğrafyası*, s. 123; Atasoy, *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası*, s. 84.

¹⁸https://tr.wikipedia.org/wiki/Almanya%27da_din, (20.07.2018).

Eyalet	Başkent	Alan (km ²)	Nüfus
Baden-Württemberg	Stuttgart	35,752	10,717,000
Bavyera	Münih	70,549	12,444,000
Berlin	Berlin	892	3,400,000
Brandenburg	Potsdam	29,477	2,568,000
Bremen	Bremen	404	663,000
Hamburg	Hamburg	755	1,735,000
Hessen	Wiesbaden	21,115	6,098,000
Mecklenburg-Vorpommern	Schwerin	23,174	1,720,000
Aşağı Saksonya	Hanover	47,618	8,001,000
Kuzey Ren-Vestfalya	Düsseldorf	34,043	18,075,000
Rheinland-Pfalz	Mainz	19,847	4,061,000
Saarland	Saarbrücken	2,569	1,056,000
Saksonya	Dresden	18,416	4,296,000
Sachsen-Anhalt	Magdeburg	20,445	2,494,000
Schleswig-Holstein	Kiel	15,763	2,829,000
Thüringen	Erfurt	16,172	2,355,000

Şekil 3: Almanya'nın Eyaletleri,

(http://4.bp.blogspot.com/_nfaqhlWGDZo/TGgHXwVujrI/AAAAAAAABkU/tHdNhTg2EOg/s1600/2.JPG, Erişim Tarihi: 15.02.2019).

Almanya 16 adet eyaletten oluşmaktadır. Bunlar; Berlin, Brandenburg, Bavyera, Mecklenburg-Vorpommern, Renanya-Palatina, Saksonya Saksonya-Anhalt, Aşağı Saksonya, Baden-Württemberg, Hessen, Bremen, Hamburg, Tübingiya, Kuzey Ren-Vestfalya, Saarland ve Schleswig-Holstein'dir.¹⁹

Almanya'da yaklaşık 600 bin yıl önce insanların yaşadığına dair, 1907 yılında keşfedilen Mauer I Kafatası²⁰, 1995 yılında Schoningen'de kömür madeni içinde bulunan av aletleri²¹ ve 1856 yılında Neander Vadisi'nden çıkarılan insan fosilleri²² kanıt oluşturmaktadır. Ancak sosyo-kültürel anlamda Almanya sınırları içerisinde varlığı bilinen ilk topluluk, Keltler olmuştur. Keltler, MÖ X. yüzyılda Orta Avrupa'da yaşadıkları bilinmektedir.²³ Avrupalıların ilk ataları olarak kabul edilen bu kavim, MÖ V. yüzyılda Roma ordusu tarafından bozguna uğratılmış ve bazı Kelt kabileleri kıtanın neredeyse tamamına dağılmışlardır.²⁴

¹⁹ <https://www.deutschland.de/en/topic/politics/federal-republic-of-germany>, (20.07.2018); <https://www.gtai.de/GTAI/Navigation/EN/Invest/Business-location-germany/federal-states.html>, (20.07.2018).

²⁰ Otto Schoetensack, *Der Unterkiefer des Homo Heidelbergensis aus den Sanden von Mauer bei Heidelberg. Ein Beitrag zur Paläontologie des Menschen*, Verlag von Wilhelm Engelmann, Leipzig 1908, p. 23.

²¹ Thomas Weber, *Die Steinartefakte des Homo erectus von Bilzingsleben. In: Dietrich Mania, Thomas Weber (Hrsg.): Bilzingsleben, C. 3*, Beier & Beran, Langenweissbach 1986, p. 65.

²² <http://www.pnas.org/content/99/20/13342.full>, (23.07.2018).

²³ Nora Chadwick, *The Celts*, Penguin Books, Londra 1970, pp. 28-33; John T. Koch, *Celtic Culture: A Historical Encyclopedia*, ABC-CLIO, California 2006, pp. 794-795.

²⁴ Koch, *Celtic Culture: A Historical Encyclopedia*, pp. 794-795; Meyer, *France, an Outline of History*, p. 4.

Birbirine rakip birçok kableden oluşan Keltler, gerek yaşam biçimi, gerek kültürleri ile özgün bir halk olmuşlardır.²⁵ Kır tanrılarına tapan Keltler, din adamlarının (druidler) yönetiminde yaşamışlardır.²⁶ Kelt kültürü, MÖ II. yüzyıldan başlayarak kıtada gerilemeye başlamış ve Julius Sezar'ın savaşları sonucunda yok olmuşlardır.²⁷

Keltler'in ana yurdunun kuzeyinde yaşayan Germen kabileleri ise ortaya çıkış tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte bunların Keltlerle çağdaş oldukları düşünülmektedir.²⁸ Germen kabileleri; Alamanlar, Franklar, Chattiler, Saksonlar, Frizyeliler, Sicambierler ve Thuringiüliler gibi boylardan olmaktadır.²⁹ MÖ I. yüzyılda, Güney İskandinavya ve Kuzey Almanya'dan kıta içlerine doğru ilerlemişlerdir.³⁰ MS 9 yılında Germen Kralı Arminius, Romalı General Varus'u yenerek ülke sınırlarını Tuna ve Ren Nehirleri arasındaki Roma hattına kadar genişletmiştir.³¹ 85 yılında ise bölge tekrar Roma hâkimiyetine girmiştir.³² Roma döneminde Roma kurallarına bağlı olarak yönetilen bu kabileler, aynı zamanda Hristiyanlıkla da tanışmışlardır.³³ Trier başta olmak üzere, bugünkü Batı Almanya'nın birçok bölgesinde dini yapılar inşa etmişlerdir.³⁴ 350-800 yılları arasında Hun baskısı sonucunda Kavimler Göçü ortaya çıkmış ve Germen kabileleri Avrupa içlerine kadar yayılmışlardır.³⁵

²⁵ Barry Cunliffe, *The Ancient Celts*, Oxford University Press, Oxford 1997, pp. 202-208.

²⁶ Stuart Piggott, *The Druids*, Thames and Hudson, Londra 1968, p. 91; Ronald Hutton, *The Druids*, Hambledon Continuum, Londra 2007, pp. 44-45.

²⁷ Cunliffe, *The Ancient Celts*, p. 52.

²⁸ Walter Pohl, *Die Germanen*, Oldenbourg Wissenschaftsverlag GmbH, Münih 2004, p. 3; Umberto Roberto, "Step Halkları ve Akdeniz Bölgesi: Hunlar Avarlar, Bulgarlar", *Ortaçağ Barbarlar-Hristiyanlar-Müslümanlar*, çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayıncılık, İstanbul 2012, ss. 78-79.

²⁹ Alan K. Bowman, Peter Garnsey, Averil Cameron, "The Crisis of Empire, A.D. 193-337", *The Cambridge Ancient History*, Cambridge University Press, Cambridge 2005, p. 442.

³⁰ Pohl, *Die Germanen*, p. 3; Roberto, "Step Halkları ve Akdeniz Bölgesi: Hunlar Avarlar, Bulgarlar", ss. 78-79.

³¹ Frederick Kohlrausch, *History of Germany from Earliest Period to the Present Time*, Chapman and Hall, Londra 1844, p. 60; Ralf Peter Martin, *Die Varusschlacht, Rom und Germanen*, S. Fischer Verlag, Frankfurt 2008, p. 339.

³² Kohlrausch, *History of Germany from Earliest Period to the Present Time*, p. 60; Martin, *Die Varusschlacht, Rom und Germanen*, p. 339.

³³ Kohlrausch, *History of Germany from Earliest Period to the Present Time*, p. 71.

³⁴ Kohlrausch, *History of Germany from Earliest Period to the Present Time*, p. 71.

³⁵ Robert Lacour Gayet, Funck Brentona, *A History of France*, University Paperbacks, Londra 1964, p. 27; Roberto, "Step Halkları ve Akdeniz Bölgesi: Hunlar Avarlar, Bulgarlar", s. 78.

Almanya, Kavimler Göçü'nün etkisiyle yayılan Germen kabilelerinden biri olan Frankların, I. Clovis (MS 466-511)³⁶'in önderliğinde kurduğu Frank Krallığı (481-800)³⁷ toprakları içerisinde yer almışlardır.³⁸ Krallık, Germen asıllı Karolenj soyundan olan Charlemagne (768-814)³⁹ tarafından İmparatorluğa dönüştürülmüştür.⁴⁰ Yeni İmparatorluğun yönetim merkezi olan Aachen sadece siyasi olarak değil, kültürel anlamda da etkin bir bölge olma statüsü kazanmıştır.⁴¹ Ülke dışından donanımlı bilginler, Aachen'de kurulan Saray Okulu'na davet edilmişlerdir.⁴² Karolenj müstensihler (çevirmenler), tarafından klasik metinler yeniden yazılmıştır.⁴³ Kullandıkları dil Latince olmuştur. Latince'nin seçilmesinin sebepleri ise; ilk olarak bu dil, İncil'in, kilise babalarının, litürjinin dili olması ve ruhban sınıfının eğitimi için kullanılması, ikinci olarak da Latince'nin İmparatorluk geleneğinin dili olmasıdır.⁴⁴

Charlemagne döneminde yaşanan aydınlanma hareketleri, her ne kadar onun ölümünden sonra oğlu ve torunları tarafından bir süre daha devam ettirilmiş olsa da eski hızını sürdürememiştir.⁴⁵

Charlemagne'in ölümünden sonra İmparatorluk, oğlu Dindar Louis'e (778-840)⁴⁶ geçmiştir. Louis, babasından aldığı İmparatorluğu daha da genişleterek Avrupa'nın büyük bir kısmına hâkim olmuştur.⁴⁷ 840 yılında Louis'in ölümünün

³⁶Sir James Stephen, *Lectures on the History of France*, Happer & Brothers-Publishers-Franklin Square, Newyork 1855, pp. 30-31; Hugh Chisholm, "Clovis", *Encyclopedia Britannica*, C. 6, Cambridge University Press, Cambridge 1911, pp. 563-564; Arthur Hassall, *French Mediaeval and Modern a History*, The Clarendon Press, Oxford 1918, p. 6; Pirenne, Funck Brentone, *A History of France*, Methuen & Co LTD, Londra 1964, p. 29.

³⁷ Gabriel Fournier, *Les Merovingiens*, Presses Universitaires de France, Paris 1987, p. 107.

³⁸Kohlrausch, *History of Germany from Earliest Period to the Present Time*, p. 71; Hassall, *French Mediaeval and Modern a History*, p. 6; Pirenne, Brentone, *A History of France*, p. 29; Peter Brown, *The Rise of Western Christendom*, Blackwell Publishing Ltd, Malden 2003, p. 137; Clive Ponting, *Yeni Bir Bakış Açısıyla Dünya Tarihi*, çev. Eşref Bengi Özbilen, Alfa Yayınları, İstanbul 2011, s. 303; Susan Wise Bauer, *Ortaçağ Dünyası*, çev. Mehmet Morali, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s. 197.

³⁹ Rosamond Mckitterick, *Charlemagne: The Formation of a European Identity*, Cambridge University Press, Cambridge 2008, p. 72; Matthias Becher, *Charlemagne*, Yale University Press, Londra 2005, p. 96; Derek Wilson, *Charlemagne: Barbarian and Emperor*, Pimico, Londra 2006, p. XIV.

⁴⁰ Becher, *Charlemagne*, s. 96; Wilson, *Charlemagne: Barbarian and Emperor*, p. XIV.

⁴¹William Cooke Taylor, *History of France & Normandy*, Thomas-Cowperthwait & Co, Philadephia 1970, p. 29; François Louis Ganshof, *The Carolingians and The Frankish Monarchy*, çev. J. Sondheimer, Longman, New York 1971, p. 18.

⁴²Frederick Copleston, *A History of Philosophy*, S. 2, Paulist Press, New York 1999, p. 106.

⁴³Copleston, *A History of Philosophy*, p. 106.

⁴⁴ Dennis H. Green, *Medieval Listening and Reading*, Cambridge University Press, Cambridge 1994, pp. 43-44.

⁴⁵ Christopher Bellitto, *Renewing Christianity*, Paulist Press, New Jersey 2001, p. 37.

⁴⁶ Mayke de John, *The Panitential State: Authority and Atonement in the Age of Louis the Pious 814-840*, Cambridge University Press, Cambridge 2009, pp. 1-3; Özlem Genç, *Birleşik Avrupa'nın Mimarı Şarlman ve Karolenj Rönesansı*, Lotus Yayınevi, Ankara 2013, s. 241.

⁴⁷ H.G. Koenigsberger, *Medieval Europe*, Longman, New York 1987, p. 86; Genç, *Birleşik Avrupa'nın Mimarı Şarlman ve Karolenj Rönesansı*, s. 45.

ardından Verdun Antlaşması (843)⁴⁸ ile İmparatorluk üç oğlu arasında paylaştırılmıştır. Oğullarından; Alman Ludwig (806-876)⁴⁹ ülkenin doğu kısmını almıştır.⁵⁰ Ludwig'in de toprakları kendi oğulları arasında paylaşılmasıyla bölgede merkezi otorite ortadan kalkmıştır.⁵¹

960'lı yıllarda Papa, düşmanlarına karşı kendini koruyacak prenslere ihtiyaç duymuştur. Bu süreçte Almanya ve İtalya'da otorite I. Otto (912-973)⁵² tarafından sağlanmıştır. Böylelikle 962'de Papa'nın elinden taç giyen I. Otto, Saksonya, Bavyera, Suabiya, Thuringia, Loren ve Franconia dukelerini de bir araya toplayarak Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'nu kurmuştur.⁵³

I. Otto'nun egemenliği sırasında Karolenj gelenekleri devam ettirilmiş dine ve din adamlarına önem verilmiştir. Ulusal bir kilise kurmayı amaçlayan İmparator, sınır bölgelerine atamalar yaparak misyonerliği kuvvetlendirmiştir. Ayrıca rahip ve piskoposlara topraklar vererek onları da güçlendirmiştir. I. Otto'dan sonra başa geçen II. Otto, III. Otto ve II. Heinrich, Katolik Kilisesi üzerindeki politikayı devam ettirmişler ve Papa üzerindeki otoriteyi elinde tutmuşlardır.⁵⁴

II. Otto'nun Bizans prensesi Theophano ile evlenmesiyle⁵⁵ Doğu-Batı ilişkileri artmıştır. Bu sırada Bizans İmparatorluğu ile Müslümanlar arasında yaşanan çatışmalarda Bizans yanlısı olan II. Otto, 982 yılında Müslümanların saldırıları sırasında, Slavlar tarafından çıkarılan bir isyan sonucu yaşanan karışıklıklar nedeniyle yenilmiş ve Elbe Nehri'nin doğusundaki topraklarını kaybetmiştir.⁵⁶

⁴⁸Friedrich Heer, *Holy Roman Empire*, Phoenix, Vermont 2002, p. 20.

⁴⁹ Kohlrausch, *History of Germany from Earliest Period to the Present Time*, p. 142; Madeleine P. Cosman, Linda G. Jones, *Handbook to Life in The Medieval World*, Facts On File Inc, Amerika 2008, p. 9.

⁵⁰ Kohlrausch, *History of Germany from Earliest Period to the Present Time*, p. 142; William Clark, *Medieval Cathedrals*, Greenwood Press, Londra 2006, p. 174; Cosman, Jones, *Handbook to Life in The Medieval World*, p. 9.

⁵¹ Clark, *Medieval Cathedrals*, p. 174; Cosman, Linda G. Jones, *Handbook to Life in The Medieval World*, p. 9.

⁵² Kohlrausch, *History of Germany from Earliest Period to the Present Time*, p. 149; Cosman, Jones, *Handbook to Life in The Medieval World*, p. 9.

⁵³ Kohlrausch, *History of Germany from Earliest Period to the Present Time*, p. 149; Cosman, Jones, *Handbook to Life in The Medieval World*, p. 9.

⁵⁴ Hagen Keller, Gerd Althoff, *Die Zeit der Späten Karolinger und der Ottonen Krisen und Konsolidierungen 888-1024*, Klett-Cotta, Stuttgart 2008, p. 228.

⁵⁵ McKitterick, *The Frankish Kingdoms under the Carolingians*, pp. 366-367; Timothy Reuter, *The New Cambridge Medieval History*, C. 3, Cambridge University Press, Cambridge 2000, p. 254; Murat Aykaç Erginöz, *İlk Çağdan Günümüze Mimarlık ve Şehircilik Tarihi*, Arion Yayınevi, İstanbul 2012, s. 63.

⁵⁶ Gerd Althoff, *Die Ottonen Königsherrschaft ohne Staat*, Kohlhammer W., Stuttgart 2005, p. 151.

1024 yılında başa geçen I. Otto'nun büyük torunu II. Conrad (1027-1039)⁵⁷, Katolik Kilisesi üzerindeki otoriteyi zayıflatmıştır.⁵⁸ Aynı dönemde feodalite de en üst seviyeye ulaşmış, Katolik Kilisesi, derebeylerin desteğini almış ve güçlenmiştir. Bu durum, sadece Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'nun değil, Avrupa'daki tüm yöneticiler ile kilise arasında üstünlük yarışı anlamına gelmiştir. Dolayısıyla başlangıçta imparatorların otoritesi altında olan Papalık, IX. yüzyıldan itibaren Hristiyan coğrafyasının lideri durumuna gelmiştir. Bu liderlik, 1101 yılından 1272 yılına kadar gerçekleşen Haçlı Seferleri'nin de alt yapısını oluşturmuştur.⁵⁹ Her ne kadar yöneticiler ile kilise birbirlerine ters düşmüş olsalarda, Haçlı Seferleri düzenlendiğinde aynı çatı altında toplanabilmişlerdir.⁶⁰

1212-1250 yılları arasında Kutsal Roma Germen İmparatorluğu ile Papa arasındaki otorite mücadelesi halen devam etmiştir.⁶¹ 1250 yılında aforoz edilen İmparatorluğun kuzey ve batı bölgeleri, sadece resmiyette ülkeye bağlı iken yönetim olarak çok sayıda prensliklere bölünmüştür.⁶² 1346-1378 yılları arasında laik seçim düzenlemeleri hazırlanmış mutlak otoritenin sağlanması hedeflenmiştir.⁶³

1493-1519 yılları arasında tahtta bulunan Maximilian (1459-1519)⁶⁴, İmparatorluğun içinde bulunduğu durumu iyileştirmek için yeni düzenlemeler ortaya koymuştur. Bağımsız yargı sistemi oluşturulmaya çalışılmış ve yeni vergi sistemi düzenlenmiş böylece İmparatorluğun gücü kısmen arttırılmıştır. Ancak bu düzenlemeler, merkezi otoriteyi sağlamaya yetmemiştir.⁶⁵

XVI. yüzyılda Katolik Kilisesi'nin Avrupa kıtası üzerindeki baskısı, birçok din adamının tepkisine yol açmıştır. Papalık, siyaset ve idare sisteminde otoritesini

⁵⁷ Herwig Wolfram, *Conrad II 990-1039 Emperor of Three Kingdoms*, The Pennsylvania State University Press, Pensilvanya 2006, p. 32.

⁵⁸ Herwig Wolfram, *Konrad II 990-1039 Kaiser dreier Reiche*, Beck, Münih 2000, p. 328.

⁵⁹ Işın Demirkent, "Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Gelişimi", *İÜ Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S. 35, 1994, s. 65; Thomas Asbridge, *The First Crusade: A New History The Roots of Conflict between Chirstianity and Islam*, Oxford University Press, Oxford 2005, p. 40; Christopher Tyerman, *God's War: A History of the Crusades*, Belknap Press, Cambridge 2006, p. 259.

⁶⁰ Asbridge, *The First Crusade: A New History The Roots of Conflict between Chirstianity and Islam*, p. 40; Tyerman, *God's War: A History of the Crusades*, p. 259.

⁶¹ Knut Görich, *Friedrich Barbarossa: Eine Biographie*, C.H. Beck, Münih 2011, p. 635.

⁶² Görich, *Friedrich Barbarossa: Eine Biographie*, p. 635.

⁶³ Görich, *Friedrich Barbarossa: Eine Biographie*, p. 103.

⁶⁴ Heinz Dieter Heimann, *Die Habsburger Dynastie und Kaiserreiche*, C.H. Beck, Münih 2016, pp. 38-45; Michael Erbe, *Die Habsburger 1493-1918 Eine Dynastie im Reich und in Europa*, Kohlhammer Verlag, Stuttgart 2000, pp. 19-30.

⁶⁵ Kohlrausch, *History of Germany from Earliest Period to the Present Time*, pp. 332- 336; Joachim Whaley, *Germany and the Holy Roman Empire: Maximilian I to the Peace of Westphalia 1493-1648*, Oxford University Press, Oxford 2012, pp. 32-33.

arttırmıştır. Matbaanın keşfi⁶⁶ ve Kitab-ı Mukaddes'in farklı dillere çevrilmesinin sonucu, kilisenin sadece manevi olgularla ilgilenmesi gerektiğini vurgulayan rahipler ve dinbilimciler dinde reform yapılması düşüncesini savunmuşlardır. İlk hareket Alman kökenli teolog Martin Luther (1483-1546) tarafından gerçekleştirilmiştir.⁶⁷ Avrupa ile birlikte Almanya'nın Papa'ya ödediği aşırı vergiler ve Luther'in Roma'ya yaptığı ziyareti, reform hareketlerinin temelini atmıştır.⁶⁸ Rahiplerin günah bağışlaması karşılığında para almaları ve cennetten yer sattıklarını (endüljans)⁶⁹ savunmaları, Luther'in ilk isyanı başlatmasına neden olmuş⁷⁰ ve 31 Ekim 1517 tarihinde, Wittenberg Kalesi Kilisesi'nin kapısına astığı 95 maddelik tez⁷¹ ile Protestan Reformu'nu başlatmıştır.⁷²

1522'den 1525 yılına kadar reformu destekleyenler ve desteklemeyenler arasında mücadeleler⁷³ yaşanmıştır⁷⁴. II. Ferdinand, Protestanlığa mensup prensler tarafından tahttan indirilmiş, yerine V. Friedrich getirilmiştir.⁷⁵ 25 Eylül 1555 tarihinde Kutsal Roma Germen İmparatorluğu içerisinde yer alan Katolik ve Protestan prenslerden oluşan iki grup, Augsburg Barış Antlaşması⁷⁶ ile istedikleri mezhebi

⁶⁶ İlk kez Uzak Doğu'da keşfedilen matbaa, MS 593 yılında Çin'de kurulmuştur. Avrupa'da ise modern matbaanın temeli 1450 yılında Johannes Gutenberg tarafından Mainz'de atılmıştır. Bknz: Diana Childress, *Johannes Gutenberg and the Printing Press*, Twenty-First Century Books, Minneapolis 2008, p. 14.

⁶⁷Peter Elmer, *Challenges to Authority: The Renaissance in Europe: A Cultural Enquiry*, S. 3, Yale University Press, New Haven 2000, p. 25; Scott H. Hendrix, *Martin Luther: Visionary Reformer*, Yale University Press, New Haven 2015, p. 17.

⁶⁸ Kohlrausch, *History of Germany from Earliest Period to the Present Time*, p. 365; Hendrix, *Martin Luther: Visionary Reformer*, p. 45; Athia Lexutt, *Luther*, Böhlau Verlag, Stuttgart 2008, p. 31.

⁶⁹ Ortaçağ Avrupası'nda günah affi ve ölümden sonra cennete gidebilmek için papa tarafından satılan af belgesidir. Bknz: Henry Charles Lea, *A History of Auricular Confession and Indulgences in Latin Church*, Lea Bros, Philadelphia 1896, pp. 88-91.

⁷⁰ Lea, *A History of Auricular Confession and Indulgences in Latin Church*, pp. 88-91; Hendrix, *Martin Luther: Visionary Reformer*, p. 45; Lexutt, *Luther*, p. 31.

⁷¹Joachim Ott, Martin Treu, *Faszination Thesenanschlag Faktum oder Fiktion*, Evangelische Verlagsanstalt, Leipzig 2008, p. 143; Ahmet Asker, *Yeni Türkiye'den Nazi Almanyası'na Karşılaştırmalı Bakışlar ve Algılar 1929-1939*, (Yayımlanmış Doktora Tezi), Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin 2012, s. 37; Christiane Laudage, *Das Geschäft mit der Sünde Ablass und Ablasswesen im Mittelalter*, Herder, Freiburg 2016, pp. 246-247.

⁷² Kohlrausch, *History of Germany from Earliest Period to the Present Time*, p. 364; Laudage, *Das Geschäft mit der Sünde Ablass und Ablasswesen im Mittelalter*, pp. 246-247.

⁷³ En büyük mücadele "Alman Köylülerin Savaşı" olarak adlandırılmıştır. 1524 yılında yaşanan mücadelelerin sonucunda 100.000 kadar Alman köylü katledilmiştir. Bknz: Peter Blickle, *The Revolution of 1525: The German Peasants War from a New Perspective*, John Hopkins University Press, Maryland 1981, p. 165.

⁷⁴Geoffrey Parker, *The Thirty Years War*, Routledge Publishing, Londra 1997, p. 69; Blickle, *The Revolution of 1525: The German Peasants War from a New Perspective*, p. 165.

⁷⁵ Robert Bireley, *Ferdinand II Counter-Reformation Emperor 1578-1637*, Cambridge University Press, Cambridge 2014, p. 161.

⁷⁶ Michael Hughes, *Early Modern Germany 1477-1804*, Mac Millan, Philadelphia 1992, p. 59; Parker, *The Thirty Years War*, p. 17.

seçme hakkı bulmuşlardır.⁷⁷ Ancak Protestan prenslerin II. Ferdinand'ı tahttan indirmeleri, Bavyera tarafından yönetilen Katolik devletlerin tepkisini çekmiş ve bu durum, Avrupa'daki tüm devletleri ilgilendiren Otuz Yıl Savaşları (1618-1648)⁷⁸'nin başlamasına neden olmuştur.⁷⁹ 1648 yılında Vestfalya Barışı ile sonlanan bu savaşta Kutsal Roma Germen İmparatorluğu, Alsace'ı Fransa'ya kalıcı olarak vermiş⁸⁰ İsveç ise Pomerinia'yı almıştır.⁸¹ Prenslik olarak imparatorluğa bağlı durumdaki Hollanda ise bağımsızlığını ilan etmiştir.⁸²

1640 yılından itibaren, İmparatorluğa bağlı olan Brandenburg Prensiği güçlenmeye başlamıştır.⁸³ Doğu Pomerania'yı ele geçiren Brandenbug Valisi I. Friedrich Wilhelm, 1717-1740 yılları arasında Prusya'yı⁸⁴ kurmuştur.⁸⁵ Böylece günümüz Almanya toprakları üzerinde iki ayrı devlet (Kutsal Roma Germen İmparatorluğu ve Prusya) oluşmuştur. Otuz Yıl Savaşları'nın ardından Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'nun elinde az sayıda bölge kalabilmiş ve ekonomisi de çökmüştür.⁸⁶ 1740-1786 yılları arasında hüküm süren Prusya Kralı II. Friedrich ise orduyu yeniden düzenlemiş, ülkesinin genişletmesini ve zenginleştirmesini sağlamak için savaşmıştır. Avusturya Veraset Savaşı (1740-1748)'nda başarılı olmuş ve Silezya'nın büyük bir bölümünü ele geçirmiştir.⁸⁷ Hükümette, Avusturyalı yöneticiler

⁷⁷ Kohlrausch, *History of Germany from Earliest Period to the Present Time*, p. 434; Hughes, *Early Modern Germany 1477-1804*, p. 59; Parker, *The Thirty Years War*, s.17; Asker, *Yeni Türkiye'den Nazi Almanyası'na Karşılaştırmalı Bakışlar ve Algılar 1929-1939*, s. 38.

⁷⁸ Kohlrausch, *History of Germany from Earliest Period to the Present Time*, p. 458; Pierre de l'Estoile, *Journal Pour le Regne de Henri IV*, Gallimard, Paris 1960, p. 84; Parker, *The Thirty Years War*, pp. 17-18.

⁷⁹ Kohlrausch, *History of Germany from Earliest Period to the Present Time*, p. 458; Peter H. Wilson, *Europe's Tragedy: A New History of the Thirty Years War*, Penguin, Londra 2010, p. 787.

⁸⁰ Leo Gross, "The Peace of Westphalia", *The American Journal of International Law*, S. 42, 1948, pp. 20-41; Andreas Osiander, "Sovereignty International Relation and the Westphalian Myth", *International Organization*, S. 55, 2001, pp. 187-251.

⁸¹ Osiander, "Sovereignty International Relation and the Westphalian Myth", pp. 187-251.

⁸² Osiander, "Sovereignty International Relation and the Westphalian Myth", pp. 187-251.

⁸³ Hannsjoachim W. Koch, *A History of Prussia*, Addison-Wesley Longman, Boston 1978, pp. 100-102; Christopher Clark, *Prussen Aufstieg und Niedergang 1600-1947*, DVA, Münih 2007, p. 105.

⁸⁴ Prusya: Farklı dönemlerde farklı bölgeler için kullanılan ifade yaygın olarak 1713-1867 yılları arasında bu isim ile anılan Alman Devleti'nin adıdır. Bknz: Christopher Clark, *Iron Kingdom: The Rise and Downfall of Prussia, 1600-1947*, Belknap Press, Cambridge 2009, p. 10.

⁸⁵ Koch, *A History of Prussia*, ss. 100-102; Clark, *Prussen Aufstieg und Niedergang 1600-1947*, p. 105.

⁸⁶ l'Estoile, *Journal Pour le Regne de Henri IV*, p. 84; Parker, *The Thirty Years War*, pp.17-18.

⁸⁷ Matthew Smith Anderson, *The War of the Austrian Succession 1740-1748*, Routledge, Londra 1995, p. 3; James Black, *From Louis XIV to Napoleon: The Fate of a Great Power*, Routledge, Londra 1999, p. 82; Robert Asprey, *Frederick the Great the Magnificent Enigma*, Backinprint.com, Londra 2007, pp. 195-208; William Coxe, *History of the House of Austria*, Nabu Publishing, Charleston 2010, p. 242.

de yer almaya başlamıştır. Friedrich, 1772-1795 yılları arasında, Avusturya'nın tamamını ve Polonya'yı yönetimine katabilmişlerdir.⁸⁸

1789 yılında Fransa'da meydana gelen Fransız İhtilali'nin etkisi başlangıçta Almanya'da görülmemiştir.⁸⁹ Ancak Napolyon Bonaparte (1769-1821)⁹⁰'ın Fransa'nın başına geçmesinden sonra izlediği politikalar, Prusya'nın Fransa'ya karşı bir tutum sergilemesine neden olmuştur. 1804 yılında Napolyon Bonaparte'ın karşısında yenik düşen II. Franz (1768-1835)'in, 1806 yılında Avusturya Kralı unvanına karşılık Kutsal Roma Germen İmparatorluğu tahtından çekilmesiyle İmparatorluğun bin yıllık tarihi son bulmuştur.⁹¹

Galibiyetin sonunda, 1814 yılında düzenlenen Viyana Kongresi'nin (1814-1815)⁹² kararlarıyla Alman prenslikleri “Alman Konfederasyonu” adı altında birleştirilmiştir.⁹³ Avusturya'nın, savaş sırasında Prusya'ya sağladığı desteklerden dolayı devletin yönetimi Avusturyalı yöneticilere bırakılmıştır.⁹⁴ Fransız İhtilali'nin neden olduğu milliyetçilik akımı ile ülkedeki birçok Alman vatandaşı, daha fazla hak talep ederek isyan etmişlerdir. Böylelikle federasyonun başındaki Avusturya kökenli Kral'ın, yetkisine sınırlamalar getirilmiştir.⁹⁵ Sınırlamayı reddeden Kral IV. Wilhelm (1795-1861)⁹⁶, tacını bırakarak Prusya Krallığı ile Avusturya arasında Yedi Hafta

⁸⁸ Christopher Duff, *The Military Life of Frederick the Great*, Atheneum, New York 1986, p. 245; Friedrich Karin, *the Other Prussia: Royal Prussia Poland and Italy 1569-1772*, Cambridge University Press, Cambridge 2000, p. 189.

⁸⁹Hassall, *France Mediaeval and Modern a History*, pp. 208-221; Taylor, *History of France & Normandy*, p. 339; Hermann Kinder, Werner Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 2, çev. Leyla Uslu, ODTÜ Yayıncılık, Ankara 2008, s. 295; Meyer, *France an Outline of History*, p. 16.

⁹⁰Andrew Roberts, *Napoleon: A Life*, Penguin Books, Londra 2014, p. I; Charles Messenger, *Reader's Guide to Military History*, Routledge, Londra 2001, pp. 391-427.

⁹¹Emil Reich, “Abidcation of Francis the Second”, *Select Documents Illustrating Mediaeval and Modern History*, P.S. King & Son, Londra 1905, p. 622; Andrew Wheatcroft, *The Habsburgs: Embodying Empire*, Penguin Books, Londra 1996, p. 233; Michael V. Leggiere, *Napoleon and Berlin: The Franco-Prussian War in North Germany 1813*, University of Oklahoma Press, Oklahoma 2014, p. 9; Peter H. Wilson, *Heart of Europe: A History of the Holy Roman Empire*, Harvard University Press, Cambridge 2016, p. 994.

⁹²James Stuart, Robert Shadle, *Historical Dictionary of European Imperialism*, Greenwood Press, Londra 1991, p. 149; David King, *Vienna 1814: How the Conquerors of Napoleon Made Love War and Peace at the Congress of Vienna*, Crown Publishing Group, Londra 2008, p. 334.

⁹³ Loyd E. Lee, “The German Confederation and the Consolidation of State power in the South German States 1815-1848”, *Consortium on Revolutionary Europe 1750-1850: Proceedings*, University Press of Florida, Florida 1975, pp. 332-346; Asker, *Yeni Türkiye'den Nazi Almanyası'na Karşılaştırmalı Bakışlar ve Algular 1929-1939*, s. 44.

⁹⁴Lee, “The German Confederation and the Consolidation of State power in the South German States 1815-1848”, pp. 332-346; Asker, *Yeni Türkiye'den Nazi Almanyası'na Karşılaştırmalı Bakışlar ve Algular 1929-1939*, s. 44.

⁹⁵ Clark, *Iron Kingdom: The Rise and Downfall of Prussia, 1600-1947*, p. 490.

⁹⁶Koch, *A History of Prussia*, p. 227; Clark, *Iron Kingdom: The Rise and Downfall of Prussia, 1600-1947*, p. 490.

Savaşı'na (1866) neden olmuştur.⁹⁷ Savaşı, Prusya'nın kazanması üzerine, Kuzey Almanya Konfederasyonu kurulmuş ve Avusturya yönetiminde saf dışı bırakılmıştır.⁹⁸

1868 yılında, İspanya'da yaşanan yönetim karşıtı bir devrimin sonrasında, İspanyol Kraliçe II. Isabella tahttan indirilmiştir.⁹⁹ Prusya, yönetimin Prusya Kralı'nın akrabası olan Prens Leopold'e verilmesi için çalışmalar gerçekleştirmiştir. Bu durum, Fransa ile Prusya arasındaki savaşa neden olmuştur.¹⁰⁰ Ocak 1871 tarihinde Paris'e giren Prusya ordusu, Versay'da anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşma ile Prusya Kralı I. Wilhelm, Alman İmparatoru olarak ilan edilmiştir.¹⁰¹ Şansölye olarak da Bismarck görevlendirilmiştir.¹⁰² İmparatorluğun başkenti ise Berlin seçilmiştir.¹⁰³

Şansölye Bismarck, siyasi olarak diğer devletlere karşı denge politikası izlemiştir. Ancak İmparatorluğun artan ticari gücü ve sanayisi, İngiltere ve Fransa gibi dünya güçlerini rahatsız etmiştir. Özellikle Avrupa ülkelerinin içinde bulunduğu pazar yarışı nedeniyle izlenen barışçıl politika, uzun süre devam edememiştir. 1888 yılında İmparator'un ölümüyle, şansölyenin etkisi de son bulmuştur.¹⁰⁴ 1900'lü yılların başında gelişmeye başlayan Alman ekonomisi, beraberinde diğer devletlerle rekabet haline girmiştir. Bu durum, ülke refahını korumak üzere güçlü bir ordu kurulmasına neden olmuştur¹⁰⁵

28 Haziran 1914 tarihinde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile Alman İmparatorluğu arasındaki en güçlü bağ olan Avusturya Arşidüğü Ferdinand, bir Sırp milliyetçisi tarafından düzenlenen suikaste öldürülmüştür¹⁰⁶ Bu duruma tepki

⁹⁷ Charles Ingro, *The Habsburg Monarchy 1618-1815*, Cambridge University Press, Cambridge 2000, pp. 229-230; Michael Clodfelter, *Warfare and Armed Conflicts A Statistical Encyclopedia of Casualty and Other Figures 1492-2015*, Jefferson, McFarland 2017, p. 182.

⁹⁸ Lee, "The German Confederation and the Consolidation of State power in the South German States 1815-1848", pp. 332-346.

⁹⁹ Manuel Suarez Cortina, *La Espana Liberal (1868-1917): Politica y Sociedad*, Sintesis, Madrid 2006, p. 22.

¹⁰⁰ Geoffrey Wawro, *The Franco-Prussian War The German Conquest of France in 1870-1871*, Cambridge University Press, Cambridge 2005, p. 18.

¹⁰¹ Nelson Case, *European Constitutional History: or the Origin and Development of the Governments of Modern Europe*, Kessinger Publishing, Montana 2010, p. 140; Michael Kotulla, *Deutsches Verfassungsrecht 1806-1918 Eine Dokumentensammlung nebst Einführungen*, C. 1, Springer, Berlin 2006, pp. 231-246;

¹⁰² Asker, *Yeni Türkiye'den Nazi Almanyası'na Karşılaştırmalı Bakışlar ve Algılar 1929-1939*, s. 47.

¹⁰³ Case, *European Constitutional History: Or The Origin and Development of the Governments of Modern Europe (1902)*, p. 139.

¹⁰⁴ Gordon A. Craig, *Germany 1866-1945*, Oxford University Press, Oxford 1980, pp. 225-229; Asker, *Yeni Türkiye'den Nazi Almanyası'na Karşılaştırmalı Bakışlar ve Algılar 1929-1939*, s. 51.

¹⁰⁵ Asker, *Yeni Türkiye'den Nazi Almanyası'na Karşılaştırmalı Bakışlar ve Algılar 1929-1939*, s. 51.

¹⁰⁶ Alan John Percivale Taylor, *The First World War and its aftermath 1914-1919 Century of Conflict*, Folio Society, Londra 1998, pp. 80-93; Dejan Djokic, *Yugoslavism: Histories of a Failed Idea 1918-1992*, Hurst Publishing, Londra 2003, p. 24.

göstermek isteyen Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Alman İmparatorluğu ile konu hakkında görüşmeler yapmıştır. Alman İmparatorluğu'ndan üstü kapalı şekilde destek alan Avusturya, 28 Temmuz 1914'de Sırbistan'ı bombalamaya başlamıştır.¹⁰⁷ Bunun üzerine Rusya, Pan-Slavizm¹⁰⁸ politikası doğrultusunda seferberlik ilan etmiştir. Rusya'nın Avusturya'ya karşı tutumu, Alman İmparatorluğu'nun önce Rusya'ya, daha sonra ise Rusya'yı destekleyen Fransa'ya karşı savaş açmasına neden olmuştur.¹⁰⁹ Fransa'ya saldırmak üzere yola çıkan Alman ordusunun Belçika üzerinden geçme isteği reddedilmiştir. Bu durum, İngiltere'nin desteklediği Belçika'ya da savaş açılmasına neden olmuştur. Alman İmparatorluğu'nun Belçika'ya olan tutumu İngiltere'nin de tepkisine yol açmıştır. Böylece 4 Ağustos 1914 yılında I. Dünya Savaşı (1914-1918) başlamış ve İttifak Devletleri içerisinde yer alan Almanya savaşı kaybetmiştir.¹¹⁰

Yaşanan sosyal gelişmeler sonucu halk, monarşi rejiminin yerine demokratik bir idare sisteminin getirilmesini savunmuştur. 1918 yılının Kasım ayında, Alman Devrimi meydana gelmiştir.¹¹¹ 1919 yılında imzalanan Versailles Antlaşması'yla sona eren devrim sonucunda yönetim, İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e geçmiştir.¹¹² "Weimar Cumhuriyeti" olarak adlandırılan bu devlet, adını 1919 yılında, yeni anayasa oluşturmak için toplandığı Weimar kentinden almıştır.¹¹³

¹⁰⁷ Jozo Tomasevich, *War and Revolution in Yugoslavia 1941-1945*, Stanford University Press, Stanford 2001, p. 485; John R. Schindler, *Unholy Terror: Bosnia, Al-qa'ida and the Rise of Global Jihad*, Zenith Press, Minneapolis 2007, p. 29.

¹⁰⁸ Rusya'nın Çarlık döneminde uyguladığı ve Slav ırkındaki insanları bir devlet altında toplamayı amaçlayan bir politikadır. Bknz: Ivo Banac, *The National Question in Yugoslavia: Origins History Politics*, Cornell University Press, New York 1988, p. 71.

¹⁰⁹ Annika Mombauer, *Die Julikrise Europas Weg in den Weltkrieg*, C.H. Beck, Münih 2014, p. 10; Gerd Krumeich, *Der Erste Weltkrieg Die 101 wichtigsten Fragen*, C.H. Beck, Münih 2014, p. 26.

¹¹⁰ John Keegan, *The First World War*, Hutchinson, Londra 1998, p. 8; Oral Sander, *Siyasi Tarih*, İmge Kitapevi, İstanbul 2000, s. 235; David Crowe, *The Essentials of European History: 1914 to 1935 World War I and Europe in Crisis*, C. 5, Research and Education Association, New Jersey 2001, pp. 4-5; Metin Özdamar, *1. Dünya Savaşı ve Öncesi*, Genç Timaş Yayınları, İstanbul 2009, s. 15; Pamela Della, *A World War I Timeline*, Capstone, Mankato 2013, pp. 10-12.

¹¹¹ Wolfgang Michalka, Gottfried Niedhart, *Deutsche Geschichte 1918-1933 Dokumente zur Innen und Aussenpolitik*, Fischer, Frankfurt 1992, p. 18.

¹¹² Heinrich August Winkler, *Weimar 1918-1933 Die Geschichte der ersten deutschen Demokratie*, C.H. Beck, Münih 1998, p. 25; Asker, *Yeni Türkiye'den Nazi Almanyası'na Karşılaştırmalı Bakışlar ve Algular 1929-1939*, p. 53.

¹¹³ Winkler, *Weimar 1918-1933 Die Geschichte der ersten deutschen Demokratie*, p. 25.

30 Ocak 1933 tarihinde Weimar Cumhuriyeti'nde şansölye olan Adolf Hitler (1889-1945)¹¹⁴ ise Cumhuriyet rejiminin son bulmasına neden olmuştur.¹¹⁵ Hitler bu dönemde Büyük Almanya'yı kurabilmek için bir dizi işgal planları hazırlamıştır. Avrupa'daki birçok bölgeye savaş açmıştır. Bu durum II. Dünya Savaşı'nın (1939-1945)¹¹⁶ başlamasına neden olmuştur.¹¹⁷ İlk saldırı Polonya üzerine gerçekleştirilmiştir. İngiltere ve Fransa bu durumdan rahatsız olmuş ve Almanya'ya savaş ilan etmiştir.¹¹⁸ Almanya ise kendisine saldıran Fransa'nın tamamını işgal etmiş ve İngiltere'ye, hava ve deniz saldırıları düzenlemiştir.¹¹⁹ Rusya ise Almanya'nın yanında yer alarak Baltık devletlerini işgal etmiştir.¹²⁰ Bu savaşa, Almanya'nın yanında İtalya'da katılmıştır.¹²¹ Yugoslavya, Yunanistan ve Balkanlar'ı kontrolü altına alan Almanya, aralarındaki ittifakı ihlal ederek Rusya'ya saldırmıştır. Önceleri büyük ilerlemeler kaydeden Alman ordusu, kış mevsimi ile birlikte zayıf askeri teknikleri nedeniyle malup olmuştur.¹²² İtalya'da Başbakan Benito Mussolini'nin görevden alınmasıyla Ülke, Amerikalılar'ın eline kalmıştır. Bir ittifakını daha kaybeden Almanya, batıdan da Fransız ve İngiliz birlikleri tarafından kuşatılmıştır.¹²³ Böylelikle savaşta yenilgiye uğrayan Ülke, Amerika, İngiltere ve Fransa tarafından işgal edilmiştir.¹²⁴ Sovyetler Birliği ile yaşanan savaşın kaybedilmesinin ardından 8 Mayıs 1945 tarihinde, Rus ordusu Berlin'e

¹¹⁴ Joachim C. Fest, *Hitler*, Weidenfeld & Nicolson, Londra 1974, p. 32; Franz Jetzinger, *Hitler's Youth*, Greenwood Press, Westport 1976, p. 32; Klaus P. Fischer, *Nazi Germany: A New History*, Constable and Company, Londra 1995, p. 569; Joseph W. Bendersky, *A History of Nazi Germany: 1919-1945*, Rowman & Littlefield, Lanham 2000, p. 26; James Cross Giblin, *The Life and Death of Adolf Hitler*, Houghton Mifflin Harcourt, New York 2002, p. 4.

¹¹⁵ Joachim Fest, *Plotting Hitler's Death: The German Resistance To Hitler 1933-1945*, Weidenfeld & Nicolson, Londra 1996, p. 1; Benjamin Carter Hett, *The Death of Democracy: Hitler's Rise to Power and the Downfall of the Weimar Republic*, Henry Holt and Company, New York 2018, p. 3.

¹¹⁶ Fest, *Hitler*, p. 32; Jetzinger, *Hitler's Youth*, p. 32; Fischer, *Nazi Germany: A New History*, p. 569; Bendersky, *A History of Nazi Germany: 1919-1945*, p. 26; Giblin, *The Life and Death of Adolf Hitler*, p. 4.

¹¹⁷ Alan Axelrod, *Encyclopedia of World War II*, Facts on File, New York 2007, p. 659.

¹¹⁸ Gerhard L. Weinberg, *A World at Arms: A Global History of World War II*, Cambridge University Press, New York 1994, pp. 686-702.

¹¹⁹ Havva Doğan, *Cumhuriyet Gazetesi'ne Göre II. Dünya Savaşı Döneminde Almanya*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2014, ss. 44-46.

¹²⁰ Weinberg, *A World at Arms: A Global History of World War II*, pp. 686-702; Doğan, *Cumhuriyet Gazetesi'ne Göre II. Dünya Savaşı Döneminde Almanya*, ss. 38-39.

¹²¹ Axelrod, *Encyclopedia of World War II*, p. 689.

¹²² Axelrod, *Encyclopedia of World War II*, p. 659; Doğan, *Cumhuriyet Gazetesi'ne Göre II. Dünya Savaşı Döneminde Almanya*, ss. 46-51.

¹²³ Weinberg, *A World at Arms: A Global History of World War II*, pp. 686-702.

¹²⁴ Weinberg, *A World at Arms: A Global History of World War II*, pp. 686-702.

girmiştir.¹²⁵ Nazi Almanyası; Sovyetler Birliği, Amerika, İngiltere ve Fransa tarafından paylaşılmıştır. Aynı zamanda başkent Berlin de dört parçaya bölünmüştür.¹²⁶

Amerika, İngiltere ve Fransa, kendilerine düşen payı birleştirmiş ve 23 Mayıs 1949 yılında Federal Almanya Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır.¹²⁷ Berlin üzerindeki paylarını da aynı şekilde birleştirmişlerdir. Sovyetler Birliği ise kendi payına düşen alana, 7 Ekim 1949 tarihinde "Demokratik Almanya Cumhuriyeti" adını vermiştir.¹²⁸ Bu dönem, tarihte "Soğuk Savaş Dönemi" olarak adlandırılmaktadır.¹²⁹ Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecine girmesiyle 3 Ekim 1990 tarihinde iki Almanya birleşmiştir. İşgal devletlerinin Ülke'den el çekmesiyle Almanya, bağımsız bir devlet haline gelmiştir.¹³⁰ Aynı şekilde Berlin de, ülkenin idare edildiği merkez statüsünü geri kazanmıştır.¹³¹

¹²⁵ Ian Kershaw, *Hitler: A Biographie*, W. W. Norton & Company, New York 2008, p. 308; Doğan, *Cumhuriyet Gazetesi'ne Göre II. Dünya Savaşı Döneminde Almanya*, s. 52.

¹²⁶ Şükrü S. Gürel, "Berlin Sorunu 1944-1972", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, S. 32, 2014, ss. 208-209; <https://www.hdg.de/lemo/kapitel/nachkriegsjahre>, (12.08.2018).

¹²⁷ Gürel, "Berlin Sorunu 1944-1972", ss. 208-209.

¹²⁸ Gürel, "Berlin Sorunu 1944-1972", ss. 208-209.

¹²⁹ Volker Viergutz, *Die Berliner Mauer 1961-1989*, Berlin Story Verlag, Berlin 2007, p. 36; B. Josheph, "Schechtman, Postwar Population Transfers in Europe: A Survey", *The Review of Politics*, S. 15, 2009, p. 158.

¹³⁰ Viergutz, *Die Berliner Mauer 1961-1989*, p. 36; Josheph, "Schechtman, Postwar Population Transfers in Europe: A Survey", p. 158.

¹³¹ Viergutz, *Die Berliner Mauer 1961-1989*, p. 36; Josheph, "Schechtman, Postwar Population Transfers in Europe: A Survey", p. 158.

1.2. Berlin'in Coğrafi Konumu ve Tarihçesi

55° ve 47° kuzey paralelleri ile 5° ve 16° doğu boylamları arasında yer alan¹³² Almanya Federal Cumhuriyeti'nin başkenti Berlin, yaklaşık 892 km² yüzölçümüne sahiptir.¹³³ Brandenburg Eyaleti'nin merkezindedir. Kuzeyinde Ober-Havel ve Barnim; doğusunda Markisch-Oderland ve Oder-Spree; güneyinde Dahme-Spreewald, Teltow Flaming ve Potsdam; batısında ise Havelland yer almaktadır.¹³⁴

Berlin, Teltow ve Barnim Yaylaları arasında kalmış bir ova şeklindedir.¹³⁵ En yüksek tepe Treptow-Köpenick İlçesi'ndeki Grosser Müggelberg (115,4 metre)'dir.¹³⁶

Berlin'den geçen akarsular; Spree ve Havel'dir. Spree Nehri, Oberlausitz'den doğup Spandau İlçesi'nde Havel Nehri ile birleşmektedir.¹³⁷

Berlin'de karasal iklim hâkimdir¹³⁸.

Günümüzde Almanya'nın en kalabalık şehri olan Berlin'in, 1920'li yıllarda nüfusu 4 milyona ulaşmıştır.¹³⁹ Ancak II. Dünya Savaşı sonucunda şehrin nüfusu 3,1 milyona kadar düşmüştür.¹⁴⁰ 12 adet ilçesi bulunan şehrin bugünkü toplam nüfusu 3,5 milyona yakındır.¹⁴¹

¹³² https://en.wikipedia.org/wiki/Geography_of_Germany, (20.07.2018).

¹³³ <https://www.encyclopedia.com/places/germany-scandinavia-and-central-europe/german-political-geography/berlin>, (20.07.2018); <https://www.citypopulation.de/Deutschland-Berlin.html>, (20.07.2018); <https://www.statistik-berlin-brandenburg.de/>, (20.07.2018).

¹³⁴ N. Hermsdorf, "Zur wuartaren Schichtenfolge des Teltow-Plateuse", *Brandenburgische Geowissenschaftliche Beitrage*, S. 1, 1995, pp. 27-37.

¹³⁵ T. H. Elkins, B. Hofmeister, *Berlin: the spatial structure of a divided city*, Methuen & Co., London 1998, p. 68.

¹³⁶ <https://www.tagesspiegel.de/berlin/bezirke/pankow/das-ist-die-hoehe-arkenberge-der-hoehste-berg-von-berlin-ist-neuerdings-in-pankow/11406254.html>, (20.07.2018).

¹³⁷ Brooks, *A Regional Geograpy of Africa and Europe*, p. 337.

¹³⁸ Diana O. Dushkova, Vera A. Kasatkina, "The Cultural Landscape of Berlin Among Globalisation, Identity and Sustainability", *Estern Academic Journal*, S. 4, 2015, p. 76.

¹³⁹ Stephen Parker, *Bertolt Brecht: A Literary Life*, Bloomsbury Methuen Drama, Londra 2014, p. 142; https://en.wikipedia.org/wiki/1920s_Berlin, (20.07.2018); https://en.wikipedia.org/wiki/Greater_Berlin_Act, (20.07.2018).

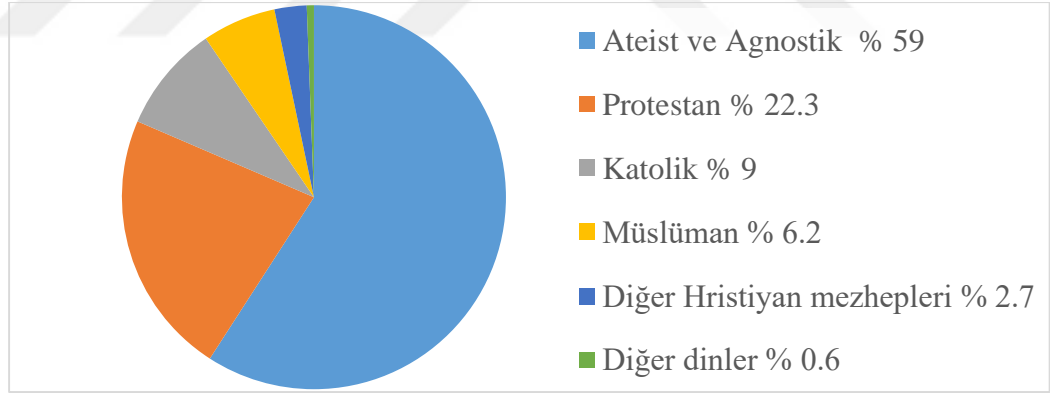
¹⁴⁰ Philipp Ther, *Europe since 1989: A History*, Princeton University Press, New Jersey 2018, p. 162.

¹⁴¹ https://en.wikipedia.org/wiki/1920s_Berlin, (20.07.2018); https://en.wikipedia.org/wiki/Greater_Berlin_Act, (20.07.2018).

Şekil 4: Berlin'in İlçeleri, (https://tr.wikipedia.org/wiki/Berlin%27in_il%C3%A7eleri, Erişim Tarihi: 15.02.2019).

Nüfusun %59'u ateist ve agnostik, %22,3'ü Protestan, %9'u Katolik, %6,2'si Müslüman, %2,7'si diğer Hristiyan mezheplerinden ve %0,6'sı diğer dinlerdendir.¹⁴² Şehirde 100 kilise, 80'den fazla cami, 11 sinagog ve 2 Budist tapınağı bulunmaktadır.¹⁴³

Şekil 5: Berlin Nüfusunun Dinlere Göre Dağılımı.

Berlin'in kuruluşu çok eski tarihlere kadar dayanmamaktadır. Kaynaklarda, 1200'lü yıllarda Berlin'in ortasından geçen Spree Nehri'nin kıyılarında iki köyden

¹⁴²<http://web.archive.org/web/20150629100646/https://www.statistik-berlinbrandenburg.de/BasisZeitr eiheGrafik/Bas-Einwohnerregister.asp?Ptyp=300&Sageb=12041&creg=BBB&anzwer=11>, (20.07.2018).

¹⁴³https://en.wikipedia.org/wiki/Religion_in_Berlin, (20.07.2018); <https://www.dw.com/en/berlins-mo sques/g-17572423>, (20.07.2018).

bahsedilmektedir.¹⁴⁴ Bunlar; güneyindeki “Cölln”, kuzeyindeki “Berlin” olarak adlandırılmıştır.¹⁴⁵ “Berlin” adının kökeni, Slav dilinde bataklık anlamına gelen “Berl” den geldiği düşünülmektedir.¹⁴⁶

Köyler, Kutsal Roma Germen İmparatorluğu’nun prensliklere bölünmesi sonucunda ortaya çıkan Brandenburg Prensiği’ne bağlanmıştır.¹⁴⁷ 1240’lı yıllara kadar sadece minimal ticari hareketlerle ekonomisini ayakta tutan iki köy, sonraki dönemlerde Ascania Prensiği’nin kontrolüne girmiş ve ticaretin merkezi olmuştur.¹⁴⁸ Hamburg Şehri ile ticari ilişkilerini güçlendirerek bölge, Baltık Deniz Ticareti’nde sözü geçen Hansa Birliği ile ortak işler yapmıştır. Ekonomik açıdan güçlenen iki köy, 1307 yılında bir belediye altında birleştirilmiştir.¹⁴⁹ Aynı dönemde bu Bölge’ye, istilacı ve kaçakçılardan koruyabilmek için kent duvarları ve şehir kapıları inşa edilmiştir.¹⁵⁰

1322 yılında Brandenburg Prensiği dağılmış ve şehrin kontrolü Wittelsbach hanedanından V. Ludwig’in eline geçmiştir.¹⁵¹ 1350’li yıllara kadar bölge, Wittelsbach ve Luxemburg hanedanları arasında el değiştirmiştir. 1355 yılında Luxemburg hanedanı Bölge’de kalıcı otoriteyi sağlayabilmiştir.¹⁵²

1440 yılında şehre bir kale inşa edilmiş¹⁵³, burası Brandenburg Prensiği’nin resmi ikametgâhı olmuştur. Böylelikle Berlin’de, yöneticilerin zevkine göre yeni

¹⁴⁴ Can Turan, *Berlin-Pariser Platz ve İstanbul-Taksim Cumhuriyet Meydanı Üzerinden Kamusal Alanların Yaşanabilirlik Ölçütleri Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2017, s. 23.

¹⁴⁵ Wolfgang H. Fritze, *Gründungsstadt Berlin Die Anfänge von Berlin-Cölln als Forschungsproblem*, Verlag für Berlin-Brandenburg, Potsdam 2000, p. 38; Arnt Cobbers, *Kleine Berlin-Geschichte Vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, Jaron Verlag, Berlin 2008, p. 14; Bernd Stöver, *Berlin: A Short History*, C.H. Beck, Münih 2013, p. 98.

¹⁴⁶ Dieter Berger, *Geographische Namen in Deutschland*, Bibliographischer Institut, Berlin 1999, p. 5; Fritze, *Gründungsstadt Berlin Die Anfänge von Berlin-Cölln als Forschungsproblem*, p. 38; Cobbers, *Kleine Berlin-Geschichte Vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, s. 14; Stöver, *Berlin: A Short History*, p. 98.

¹⁴⁷ Brian Ladd, *The Ghosts of Berlin: Confronting German History in the Urban Landscape*, University of Chicago Press, Chicago 1997, p. 41; Turan, *Berlin-Pariser Platz ve İstanbul-Taksim Cumhuriyet Meydanı Üzerinden Kamusal Alanların Yaşanabilirlik Ölçütleri Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi*, s. 23.

¹⁴⁸ Turan, *Berlin-Pariser Platz ve İstanbul-Taksim Cumhuriyet Meydanı Üzerinden Kamusal Alanların Yaşanabilirlik Ölçütleri Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi*, s. 23.

¹⁴⁹ Stöver, *Berlin: A Short History*, p. 98.

¹⁵⁰ Turan, *Berlin-Pariser Platz ve İstanbul-Taksim Cumhuriyet Meydanı Üzerinden Kamusal Alanların Yaşanabilirlik Ölçütleri Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi*, s. 25.

¹⁵¹ Ladd, *The Ghosts of Berlin: Confronting German History in the Urban Landscape*, p. 41.

¹⁵² Ladd, *The Ghosts of Berlin: Confronting German History in the Urban Landscape*, p. 41; Turan, *Berlin-Pariser Platz ve İstanbul-Taksim Cumhuriyet Meydanı Üzerinden Kamusal Alanların Yaşanabilirlik Ölçütleri Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi*, s. 26.

¹⁵³ Turan, *Berlin-Pariser Platz ve İstanbul-Taksim Cumhuriyet Meydanı Üzerinden Kamusal Alanların Yaşanabilirlik Ölçütleri Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi*, s. 27.

binaların inşaları başlamıştır.¹⁵⁴ Yapılan imar çalışmaları sonucu çevre kentlerde yaşayan insanlar, Berlin'e yerleşmişler ve bu durum nüfusun artmasına neden olmuştur.¹⁵⁵

1618 yılında başlayan Otuz Yıl Savaşları'nda kent tahrip olmuştur.¹⁵⁶ 1626-1638 yılları arasında yaşanan veba salgını da birçok insanın ölümüne sebep olmuştur.¹⁵⁷

1701 yılında, I. Friedrich'in Kral ilan edilmesiyle Berlin, Kraliyet Başkenti olmuştur.¹⁵⁸ 1740-1786 yılları arasında Prusya'nın önde gelen sanayi şehri haline gelmiştir. Bu dönemde Şehir'de, kraliyeti temsil eden birçok yapı inşa edilmiştir.¹⁵⁹

1888 yılında Alman İmparatorluğu'nun başına geçen I. Wilhelm, Berlin'i başkent ilan etmiştir.¹⁶⁰ I. Dünya Savaşı sonucunda Alman İmparatorluğu sona ermiştir.¹⁶¹

1918 yılından sonra Weimar Cumhuriyeti ilan edilmiş, 1932 yılında ise Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi iktidarı ele geçirmiştir.¹⁶² Adolf Hitler, Berlin Genel Yapı İşleri Müfettişi Mimar Albert Speer'i, yeni bir kent tasarımı için görevlendirmiştir. Projenin 1950 yılında tamamlanması öngörülmüştür.¹⁶³

II. Dünya Savaşı (1939-1945)¹⁶⁴ sırasında Berlin, 26 Ağustos 1940 tarihinde İngiliz Hava Kuvvetleri tarafından bombalanmıştır.¹⁶⁵ Hava saldırıları 8 Mayıs 1945 tarihinde şehrin teslim oluşuna kadar devam etmiştir. Bu sırada şehir, neredeyse

¹⁵⁴ Alexandra Richie, *Faust's Metropolis: A History of Berlin*, Carrol & Graf Publishers, New York 1998, p. 55; Stöver, *Berlin: A Short History*, p. 98.

¹⁵⁵ Turan, *Berlin-Pariser Platz ve İstanbul-Taksim Cumhuriyet Meydanı Üzerinden Kamusal Alanların Yaşanabilirlik Ölçütleri Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi*, s. 27.

¹⁵⁶ Turan, *Berlin-Pariser Platz ve İstanbul-Taksim Cumhuriyet Meydanı Üzerinden Kamusal Alanların Yaşanabilirlik Ölçütleri Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi*, s. 27.

¹⁵⁷ Richie, *Faust's Metropolis: A History of Berlin*, pp. 41-50.

¹⁵⁸ Rudolf G. Scharmann, *Charlottenburg Palace: Royal Prussian in Berlin*, Prestel Publishing, Münih 2005, p.20.

¹⁵⁹ Ladd, *The Ghosts of Berlin: Confronting German History in the Urban Landscape*, p. 41; Scharmann, *Charlottenburg Palace: Royal Prussian in Berlin*, p. 20.

¹⁶⁰ Axel Weipert, *Das Rote Berlin. Eine Geschichte der Berliner Arbeiterbewegung 1830–1934*, Wissenschafts-Verlag, Berlin 2013, pp. 36-113; Stöver, *Berlin: A Short History*, p. 20.

¹⁶¹ Turan, *Berlin-Pariser Platz ve İstanbul-Taksim Cumhuriyet Meydanı Üzerinden Kamusal Alanların Yaşanabilirlik Ölçütleri Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi*, s. 31.

¹⁶² Ladd, *The Ghosts of Berlin: Confronting German History in the Urban Landscape*, p. 42.

¹⁶³ Ladd, *The Ghosts of Berlin: Confronting German History in the Urban Landscape*, p. 45.

¹⁶⁴ Fest, *Hitler*, p. 32; Jetzinger, *Hitler's Youth*, p. 32; Fischer, *Nazi Germany: A New History*, p. 569; Bendersky, *A History of Nazi Germany: 1919-1945*, p. 26; Giblin, *The Life and Death of Adolf Hitler*, p. 4.

¹⁶⁵ Turan, *Berlin-Pariser Platz ve İstanbul-Taksim Cumhuriyet Meydanı Üzerinden Kamusal Alanların Yaşanabilirlik Ölçütleri Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi*, s. 37.

tamamen tahrip olmuştur.¹⁶⁶ 29 Nisan 1945 yılında Sovyet ordusunun Berlin'i işgal etmesiyle savaş sona ermiştir.¹⁶⁷

Almanya'nın ikiye bölünmesiyle birlikte Berlin Şehri de ikiye bölünmüştür.¹⁶⁸ 14 Ağustos 1961 tarihinde şehrin sembolü olan "Brandenburg Kapısı" kapatılmıştır. 15 Ağustos'ta ise yaklaşık 160.000 metrelik duvar çekilmiştir.¹⁶⁹ İnşa edilen Berlin Duvarıyla, Doğu Berlin'den Batı Berlin'e çıkış durdurulmuştur.¹⁷⁰ 3 Ekim 1990 yılında, Almanya'nın yeniden birleşmesiyle 9 Kasım 1989 gecesi duvar yıkılmıştır.¹⁷¹ Berlin tekrar başkent olmuştur.¹⁷² Duvarın yıkılışından sonra şehir genelinde yeniden yapılanma hareketleri başlamıştır.¹⁷³

Şekil 6: Berlin Duvarı'nın Sınırlarını Gösteren Harita ve Döneme Ait Bir Fotoğraf, (<http://tr.maps-berlin.com/berlin-duvar%C4%B1-haritas%C4%B1>, <https://www.quermania.de/brandenburg-berlin/berlin/bau-der-mauer1k.jpg>, Erişim Tarihi: 15.02.2019).

¹⁶⁶ Ladd, *The Ghosts of Berlin: Confronting German History in the Urban Landscape*, p. 175; <https://www.bbc.com/news/uk-34467543>, (20.08.2018).

¹⁶⁷ Ingo Materna, *Geschichte Berlins von den Anfängen bis 1945*, Dietz Verlag, Berlin 1987, p. 641.

¹⁶⁸ Gürel, "Berlin Sorunu 1944-1972", ss. 208-209.

¹⁶⁹ Ladd, *The Ghosts of Berlin: Confronting German History in the Urban Landscape*, p. 180.

¹⁷⁰ Viergutz, *Die Berliner Mauer 1961-1989*, p. 36; Joseph B. "Schechtman, Postwar Population Transfers in Europe: A Survey", *Cambridge University Press*, Cambridge 2009, p. 158.

¹⁷¹ Gürel, "Berlin Sorunu 1944-1972", ss. 208-209.

¹⁷² <http://edition.cnn.com/SPECIALS/views/y/1999/11/burns.wall.nov8/>, (20.08.2018).

¹⁷³ Ladd, *The Ghosts of Berlin: Confronting German History in the Urban Landscape*, p. 217.

İKİNCİ BÖLÜM

NEOKLASİK MİMARİ ÖNCESİ AVRUPA SANATINDA GÖRÜLEN ÜSLUPLAR VE NEOKLASİK ÜSLUP

2.1. Neoklasik Mimari Öncesi Avrupa Sanatında Görülen Üsluplar

Tarihin tüm evrelerinde insan ırkı, çeşitli ihtiyaçlarını karşılayabilmek ve barınabilmek için mimariye ihtiyaç duymuştur. Tarih öncesi çağlarda barınabilmek için mağaraları oymuş, tarih devirlerinde ise yöneticiler için şato ve saraylar ile ibadet yapıları inşa etmişlerdir. Herhangi bir toplumun, yaşadığı çağın imkânlarına uygun olarak inşa edilen eserler, sosyo-kültürel yapısına dair bilgiler sunmaktadır. Bir toplumun mimarisinin şekillenmesinde, çevresindeki medeniyetlerle olan etkileşimlerinin yanında, kendi siyasi ve sosyal yaşamları, dini inanışları, gelenek ve göreneklere etkili olmuştur. Böylelikle bir coğrafya üzerinde çok sayıda mimari tarzdan söz etmek mümkündür. Bu bağlamda Avrupa'da Neoklasik üsluba kadar görülen mimari tarzları kronolojik olarak şu şekilde sıralamak mümkündür;

- **Etrüsk Mimarisi** (MÖ XIII. yüzyıl – MÖ II. yüzyıl)¹⁷⁴; MÖ XIII. yüzyılda İtalya'ya gelerek, Tiber ile Arno nehirleri arasında yer alan Etruria Bölgesi'nde yaşamış olan Etrüskler tarafından oluşturulmuştur.¹⁷⁵ Etrüskler, Yunan koloni şehirlerini model alarak köy yaşantısından şehir uygarlığına geçmişlerdir. Etrüsk yerleşmeleri, Romalılar tarafından ya yerle bir edilmiş ya da yeniden inşa edilmişlerdir. Bu nedenle de Etrüskler'in mimarlığı hakkında az sayıda bilgiler mevcuttur.¹⁷⁶

Etrüskler, tepelerin üzerine güçlü sur duvarlarıyla çevrili ve ızgara planına (hippodamus) göre düzenlenmiş şehirler kurmuşlardır¹⁷⁷. Bilinen en eski Etrüsk kent suru, Roselle (MÖ VII. yüzyıl)'dir.¹⁷⁸ Sur duvarlarındaki kemerli kapılardan şehirlere

¹⁷⁴ Adnan Turani, *Dünya Sanat Tarihi*, Remzi Kitapevi, İstanbul 2010, s. 183; Laurie Schneider Adams, *A History of Western Art*, McGraw-Hill, New York 2011, p. 117.

¹⁷⁵ Turani, *Dünya Sanat Tarihi*, s. 183; Adams, *A History of Western Art*, p. 117.

¹⁷⁶ David Herbert Lawrence, *Etruscan Places*, Martin Secker, Londra 1933, p.11; Turani, *Dünya Sanat Tarihi*, s. 184.

¹⁷⁷ Luisa Banti, *Etruscan Cities and Their Culture*, University of California Press, California 1973, p. 138.

¹⁷⁸ Banti, *Etruscan Cities and Their Culture*, p. 138; Jeffrey Alan Becker, *The Building Blocks of Empire: Civic Architecture, Central Italy and the Middle Republic*, (Doktora Tezi), University of North Carolina, Chapel Hill 2007, pp. 111-112.

girilmektedir. Perugia’da MÖ II. yüzyılda inşa edilen Porta Augusta, Etrüsk şehir kapılarına örnektir.¹⁷⁹

- **Kelt Mimarisi** (MÖ X. yüzyıl – MÖ II. yüzyıl)¹⁸⁰; (La Tene Sanatı), MÖ X. yüzyılda, Hallstatt Kelt kabilesinin yerel sanatından doğmuştur.¹⁸¹ Yunan ve Etrüsk motifleri ile İskitlerin Bozkır sanatından etkilenmişlerdir.¹⁸² MÖ V. yüzyılda Kelt kabilelerinin Avrupa’ya dağılmasıyla bu kültür tüm kıtaya yayılmıştır.¹⁸³ Kelt Sanatı, MÖ II. yüzyıldan başlayarak gerilemeye başlamış, Julius Sezar’ın seferleri sonucunda yok olmuştur.¹⁸⁴

Fransa-Provence’ta rastlanan az sayıdaki üçtaş sütunlu tapınak kalıntıları Keltler’in, kahramanlarının mezarlarına saygı göstermiş olduğunu kanıtlamaktadırlar. Yine bu kalıntılarda, içlerine kafataslarının konulması için açılmış petekler yer almaktadır.¹⁸⁵

- **Yunan Mimarisi** (MÖ IX. yüzyıl – MS 30)¹⁸⁶; MÖ IX. yüzyılda Yunanistan (Hellas), Peloponez (Mora Yarımadası), Ege Adaları ve Batı Anadolu’daki Helen halkı tarafından meydana getirilmiştir.¹⁸⁷ MÖ 750-550 yılları arasında kolonileşmeye bağlı olarak Marmara Denizi ve Karadeniz kıyılarına, İtalya ile Fransa’nın güneyine, Sicilya’ya, İspanya’nın doğusu ve güneyine kadar yayılmıştır.¹⁸⁸

¹⁷⁹ Jean Castex, *Architecture of Italy*, ABC-CLIO, California 2008, pp. 1-2.

¹⁸⁰ Sir Mortimer Wheeler, *Roman Art and Architecture*, Frederick A. Praeger, New York 1964, p. 135; Chadwick, *The Celts*, pp. 28-33; Lloyd Laing, Jennifer Laing, *Art of the Celts from 700 BC to the Celtic Revival*, Thames & Hudson, Londra 2000, pp. 8-12.

¹⁸¹ Wheeler, *Roman Art and Architecture*, p. 135; Chadwick, Corcoran, *The Celts*, pp. 28-33; Laing, Laing, *Art of the Celts from 700 BC to the Celtic Revival*, pp. 8-12.

¹⁸² Laing, Laing, *Art of the Celts from 700 BC to the Celtic Revival*, p. 38.

¹⁸³ Laing, Laing, *Art of the Celts from 700 BC to the Celtic Revival*, pp. 7-8; Denis C. Meyer, *France, an Outline of History*, School of Modern Languages and Cultures The University of Hong Kong, Hong Kong 2008, p. 4.

¹⁸⁴ Laing, Laing, *Art of the Celts from 700 BC to the Celtic Revival*, p. 86.

¹⁸⁵ Myles Dillon, Nora Chadwick, *The Celtic Realms*, New American Library, New York 1967, pp. 294-297; Laing, Laing, *Art of the Celts from 700 BC to the Celtic Revival*, p. 78.

¹⁸⁶ John Boardman, Jose Dorig, Werner Fuchs, Max Hirmer, *The Art and Architecture of Ancient Greece*, Thames and Hudson, Londra 1967, pp. 10-14; Bülent İplikçioğlu, *Helen ve Roma Tarihinin Anahatları*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2007, s. 11; Jean Kinney Williams, *Empire of Ancient Greece*, Chelsea House Publishing, New York 2009, p. 8.

¹⁸⁷ Boardman, Dorig, Fuchs, Hirmer, *The Art and Architecture of Ancient Greece*, pp. 10-14; Williams, *Empire of Ancient Greece*, p. 8; Ekrem Akurgal, *Anadolu Kültür Tarihi*, Tubitak Yayınevi, Ankara 2005, s. 309; İplikçioğlu, *Helen ve Roma Tarihinin Anahatları*, s. 11; Thomas R. Martin, *Eski Yunan: Tarihöncesinden Helenistik Çağa*, çev. Ümit Hüseyin Yolsal, Say Yayınları, İstanbul 2012, s. 21.

¹⁸⁸ Akurgal, *Anadolu Kültür Tarihi*, s. 329; İplikçioğlu, *Helen ve Roma Tarihinin Anahatları*, s. 11; Williams, *Empire of Ancient Greece*, p. 8.

Antik Yunan uygarlığı; Arkaik Dönem (MÖ XI. yüzyıl – MÖ 900), Klasik (Helenik) Dönem (MÖ 900 - MÖ 323) ve Helenistik Dönem (MÖ 323 – MS 30) olmak üzere üç evrede incelenmektedir.¹⁸⁹

Arkaik Dönem, tapınak mimarisinin şekillendirici bir devri olarak öne çıkmaktadır. Bu dönemde tapınak mimarisinin belirli planları ve oranları şekillendirilmiş olup yeni dekoratif elemanlar da oluşturulmuştur.¹⁹⁰

Arkaik Dönem tapınaklarının bazı bölümlerinde ahşap malzeme kullanılmış, duvarlar ise taşlarla örülmüştür.¹⁹¹ Dor ve İyon düzenleri bu dönemin tapınaklarında sıkça uygulama alanı bulmuştur. Dor düzenli tapınaklar ince-uzun planlıdır. Yapıları örten çatıların taşınabilmesi için, cella içinde sütun dizilerine yer verilmiştir.¹⁹² İyon (İon) düzenindeki volütler ve bitkisel bezemeler, Doğu ile yapılan ticaretler sırasında bu kültüre girmiştir. Ancak bunlar birebir kopyalanmamışlardır. Yunanlılar esinlendikleri öğelerle birlikte kendi kültürleriyle sentezlemişlerdir.¹⁹³ Dönemin önemli örnekleri arasında Olympia (Olimpia) Hera Tapınağı (MÖ VII. yüzyıl ortaları)¹⁹⁴, Korfu (Kerkyra) Artemis Tapınağı (MÖ 590-580)¹⁹⁵, Ephesos (Efesos) Artemis Tapınağı (MÖ VII. yüzyıl)¹⁹⁶ yer almaktadır.

“Klasik (Helenik) Dönem” MÖ 900’den başlayıp MÖ 323 yılına kadar devam etmiştir.¹⁹⁷ Dönemin başlangıcında, Yunanistan’ın kent devletleri Pers tehlikesiyle karşı karşıya kalmışlardır. İki medeniyet arasında yaşanan savaşlar, şehirlerinin tahrip

¹⁸⁹ Banister Flethcer, *A History of Architecture on the Comparative Method*, Elsevier Science & Technology, New York 1963, pp. 93-97; Akurgal, *Anadolu Kültür Tarihi*, s. 312; İplikçioğlu, *Helen ve Roma Tarihinin Anahatları*, ss. 26-27; Germain Bazin, *Sanat Tarihi*, çev. Selahattin Hilav, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2014, s. 90.

¹⁹⁰ Gina Pischel, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, C.1, Görsel Yayınlar, İstanbul 1983, s. 94; Gedard Monnier, *Mimarlık Tarihi*, çev. İsmail Yerguz, Dost Yayınevi, Ankara 2013, s. 32.

¹⁹¹ Pischel, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, s. 97; Boardman, Dorig, Fuchs, Hirmer, *The Art and Architecture of Ancient Greece*, pp. 10-14; Leland M. Roth, *Mimarlığın Öyküsü*, çev. Ergün Akça, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2014, ss. 258-259.

¹⁹² Pischel, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, s 98; Bazin, *Sanat Tarihi*, s. 92.

¹⁹³ Pischel, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, s 98; Helen Gardner, Fred S. Kleiner, Christin J. Mamiya, *Gardner’s Art through Ages*, Thomson Wadsworth, Amerika 2004, pp. 126-132; Williams, *Empire of Ancient Greece*, p. 119.

¹⁹⁴ John Van Antwerp Fine, *The Ancient Greeks: A Critical History*, Harvard University Press, Cambridge 1983, p. 110; Janina K. Darling, *Architecture of Greece*, Greenwood Publishing, Westport 2004, pp. 195-197.

¹⁹⁵ Darling, *Architecture of Greece*, Greenwood Publishing, pp. 184-186.

¹⁹⁶ Clive Foss, *Ephesus After Antiquity: a Late Antique, Byzantine and Turkish City*, Cambridge University Press, Cambridge 1979, pp. 86-89; John Freely, *The Western Shores of Turkey: Discovering the Aegean and Mediterranean Coasts*, Tauris Parke Paperbacks, Londra 2004, p. 148.

¹⁹⁷ Williams, *Empire of Ancient Greece*, p. 41.

olmasına neden olmuştur.¹⁹⁸ Böylece günümüze kadar fazla eser gelememiştir. Ancak MÖ V. yüzyıl başından itibaren Klasik Sanat'ı oluşturan üslup ve teknikler olgunlaşmaya başlamıştır. En önemli eserlerini MÖ V. yüzyıldan itibaren vermişlerdir.¹⁹⁹

Klasik (Helenik) Dönem mimarisinde üç tür duvar tekniği ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki, büyük kaba taşların birbirleri üzerine yığılıp, boşluklara küçük taşların yerleştirildiği ve derzlerin harç ile doldurulduğu “iri taş” duvar tekniğidir. Örneklerine Argos, Tiryns, Mikene, Knossos ve Atina’da rastlanılmaktadır.²⁰⁰

İkinci olarak özenli bir şekilde yontulmuş “dörtgen” blokların düzgün bir sıra halinde örüldüğü duvar tekniğidir. Bu teknik Mikene’nin giriş kapıları ve kulelerinde görülebilmektedir.²⁰¹

Diğer teknik ise “çokgen” taşlarla örülen duvar tekniğidir. Örneklerine Mikene ve Atina’daki Akropolis duvarlarında rastlanmaktadır.²⁰²

Dönem mimarisinin önemli temsilcileri; Athena Nike Tapınağı (MÖ 470 civarı)²⁰³ ve Atina Akropolisi (MÖ 443-437)²⁰⁴’dir.

MÖ 323 - MS 30 yılları arasında ise “Helenistik Dönem” yaşanmıştır.²⁰⁵ Büyük İskender kurduğu imparatorluğun sınırlarını, doğuda Hindistan’a, kuzeyde Karadeniz’e ve güneyde Mısır’a kadar genişletmiştir. Bu dönemde Eski Yunan kültürüyle Doğu kültürü birbirleriyle kaynaşmıştır. Dolayısıyla sosyo-kültürel

¹⁹⁸ Pischel, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, s 104; Akurgal, *Anadolu Kültür Tarihi*, ss. 338-339; Martin, *Eski Yunan Tarihöncesinden Helenistik Çağa*, s. 179; Roth, *Mimarlığın Öyküsü*, s. 269.

¹⁹⁹ Pischel, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, s 105; Akurgal, *Anadolu Kültür Tarihi*, s. 341; Williams, *Empire of Ancient Greece*, p. 41.

²⁰⁰ Flethcer, *A History of Architecture on the Comparative Method*, pp. 93-97; Gülgün Atalay, *Antik Devirde Mimari Kurallar ve İnşaat Teknikleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2010, ss. 60-61.

²⁰¹ Flethcer, *A History of Architecture on the Comparative Method*, pp. 93-97; Atalay, *Antik Devirde Mimari Kurallar ve İnşaat Teknikleri*, ss. 66.

²⁰² Flethcer, *A History of Architecture on the Comparative Method*, pp. 93-97; Atalay, *Antik Devirde Mimari Kurallar ve İnşaat Teknikleri*, ss. 63.

²⁰³ Pischel, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, s 105; Roth, *Mimarlığın Öyküsü*, ss. 277-279.

²⁰⁴ Pischel, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, s 105; Bazin, *Sanat Tarihi*, s. 95; Erginöz, *İlkçağdan Günümüze Mimarlık ve Şehircilik Tarihi*, s. 34.

²⁰⁵ Pischel, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, s 107; Akurgal, *Anadolu Kültür Tarihi*, s. 343; Roth, *Mimarlığın Öyküsü*, s. 290; Williams, *Empire of Ancient Greece*, p. 62; Bazin, *Sanat Tarihi*, s. 95.

alanlarda yeniliklere yol açmıştır.²⁰⁶ Ortaya çıkarılan önemli kültürel eserlerin finans kaynağını ise krallar ve soylular devralmışlardır.²⁰⁷

Genel olarak Antik Yunan mimarisi üç nizam üzerine kurulmuştur. Bunlar; Dor Nizamı, İyon Nizamı ve Korint Nizamı'dır.²⁰⁸ MÖ VII. ve V. yüzyıllar arasında Yunanistan, Sicilya, Anadolu ve İtalya'nın güneyinde örneklerine rastlanan "Dor Nizamı", basamaklarla ulaşılan bir zemin üzerine oturmaktadır. Kaidesi bulunmayan sütunlar, doğrudan zeminin üzerine yükselmektedir. Yukarıya doğru daralır şekildedir. Gövdelerinde dikey yivler görülmektedir. Sütun başlıklarında çanak şeklinde bir yastık yer almaktadır. Bu yastığın üzeri dörtgen plaktan oluşmaktadır. Sütunlar birbirlerine taş kirişlerle bağlanmışlardır. Kirişlerin üzerinde üçgen alınlıklar yer almakta ve bu alınlıklar zaman zaman kabartmalarla bezenmişlerdir.²⁰⁹ Bu nizamın en önemli örneği olarak Parthenon Tapınağı (Atina) verilebilir.²¹⁰

MÖ VI. ve IV. yüzyıllar arasında özellikle Batı Anadolu'da görülen "İyon Nizamı", Dor Nizamı'nda olduğu gibi basamaklarla ulaşılan bir zeminin üzerine yükselmektedir. Birer kaide üzerine oturan sütunların gövdesi, yine yukarıya doğru daralmaktadır. Sütun başlıklarında "volüt" denilen koçboynuzu biçimli detaylar görülmektedir. Sütun başlıklarının üzerine oturan arşitrav bölümü ise iki veya üç katlı olarak dışa taşkın biçimde yansıtılmıştır.²¹¹ Nizamın önemli örnekleri arasında Artemis Tapınağı (Efes) yer almaktadır.²¹²

MÖ V. yüzyılda ilk kez Yunanistan'ın Bassai Apollon Tapınağı (MÖ V. yüzyıl sonları)'nda görülen "Korint Nizamı'nın, sütun başlığı düzenlemesi dışında, diğer yönleri ile İyon Nizamı'na benzemektedir.²¹³ MÖ V. ve IV. yüzyıllar arasında nadiren kullanılmış ve oturmuş bir sistemi olmayan bu nizam, özellikle MÖ III. ve II. yüzyıllar

²⁰⁶ Williams, *Empire of Ancient Greece*, p. 63; Roth, *Mimarlığın Öyküsü*, s. 290.

²⁰⁷ Akurgal, *Anadolu Kültür Tarihi*, s. 343; Roth, *Mimarlığın Öyküsü*, s. 290.

²⁰⁸ Erginöz, *İlkçağdan Günümüze Mimarlık ve Şehircilik Tarihi*, s. 34.

²⁰⁹ John Summerson, *The Classical Language of Architecture*, Thames and Hudson, Londra 1980, pp. 15-16; Ian Jenkins, *Greek Architecture And Its Sculpture*, Harvard University Press, Cambridge 2006, p. 15.

²¹⁰ Jeffrey M. Hurwit, *The Athenian Acropolis: History, Mythology and Archeology from the Neolithic Era to the Present*, Cambridge University Press, Cambridge 2000, p. 293; Edward Hollis, *The Secret Lives of Buildings: From the Ruins of the Parthenon to the Vegas Strip in Thirteen Stories*, Macmillan, Londra 2009, p. 21.

²¹¹ Johann Georg Heck, *The Art of Building in Ancient and Modern Times or Architecture Illustrated*, D. Appleton, New York 1856, p. 25.

²¹² Foss, *Ephesus After Antiquity: a Late Antique, Byzantine and Turkish City*, pp. 86-89; Freely, *The Western Shores of Turkey: Discovering the Aegean and Mediterranean Coasts*, p. 148.

²¹³ Antony Spawforth, *The Complete Greek Temples*, Thames & Hudson, Londra 2006, pp. 156-157.

arasında, Helenistik Dönem’de tercih edilmişlerdir.²¹⁴ Sütun başlıkları akantus yapraklarıyla bezenmiştir. Bu nizam, IV. yüzyıl ortalarına kadar genellikle iç mekânlarda kullanılmıştır.²¹⁵ Bu nizam, ilk defa Atina’daki MÖ 335-334 yıllarına tarihlendirilen Lysikrates Anıtı’nın dış cephesinde kullanılmıştır.²¹⁶

- **Roma Mimarisi** (MÖ 509 – V. yüzyıl)²¹⁷; MÖ 509 yılında Roma Cumhuriyeti’nin kuruluşundan V. yüzyıla kadar olan dönemde Romalılar tarafından oluşturulmuştur.²¹⁸ Bu dönemin mimarisi; Cumhuriyet (MÖ 509 - MÖ 31) ve İmparatorluk (MÖ 31 - 476) olarak iki evrede incelenmektedir.²¹⁹ Romalılar, Cumhuriyet Dönemi’nin başlangıcında, Etrüsk ve Yunan medeniyetlerinin etkisinde kalmışlar, süreç içerisinde ise etkilendikleri nitelikleri kendi kültür ve anlayışlarıyla sentezleyerek özgünlüğünü oluşturmuştur.²²⁰

Yunan mimarisinin Dor - İyon - Korint nizamlarından farklı olarak Roma mimarlığında Tuskan ve Kompozit nizamları da kullanılmıştır.²²¹ Yunan mimarisinin Dor Nizamı ile benzerlik gösteren Etrüsk kökenli Tuskan Nizamı’nın, sütunlarının gövdesi yivsiz olarak kullanılmıştır.²²² Roma’da yer alan Colosseum’un (70-80) alt katı bu nizama örnek verilebilir.²²³

²¹⁴ Flethcer, *A History of Architecture on the Comparative Method*, pp. 137-139.

²¹⁵ Flethcer, *A History of Architecture on the Comparative Method*, pp. 137-139; Robert Chitham, *The Classical Orders of Architecture*, Elsevier Publishing, Burlington 2005, p. 34.

²¹⁶ Flethcer, *A History of Architecture on the Comparative Method*, pp. 137-139; Chitham, *The Classical Orders of Architecture*, p. 34.

²¹⁷ Thomas Blagg, “Architecture”, *A Handbook of Roman Art*, Phaidon Press, Londra 1994, p. 27; Turani, *Dünya Sanat Tarihi*, s. 189.

²¹⁸ Pischel, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, s 124; Turani, *Dünya Sanat Tarihi*, s. 189.

²¹⁹ Pischel, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, s 122; Turani, *Dünya Sanat Tarihi*, s. 191.

²²⁰ Blagg, “Architecture”, p. 27; Pischel, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, s 122; Turani, *Dünya Sanat Tarihi*, s. 191.

²²¹ Summerson, *The Classical Language of Architecture*, pp. 8-13; Monnier, *Mimarlık Tarihi*, s. 44; Roth, *Mimarlığın Öyküsü*, s. 50.

²²² Mate Major, *Geschichte der Architektur*, Henschelverlag, Berlin 1984, p. 455; Chitham, *The Classical Orders of Architecture*, p. 36; Roth, *Mimarlığın Öyküsü*, s. 50.

²²³ Keith Hopkins, Mary Beard, *The Colosseum*, Harvard University Press, Cambridge 2005, p. 2; J.C. Edmondson, Steve Mason, J.B. Rives, *Flavius Josephus and Flavian Rome*, Oxford University Press, Oxford 2005, p. 114.

İyon ve Korint nizamlarının yapı elemanlarıyla birlikte kullanılmasıyla Kompozit Nizam oluşturulmuştur.²²⁴ Bu nizamın görüldüğü en önemli örneklerden biri de Antalya'daki Hadrianus Kapısı (130) verilebilir.²²⁵

Yunan mimarisinde görülen ahşap çatının sütunların üzerine yerleştirilmesi ve kirişlerle desteklenmesi geleneği yerine, Roma mimarisinde çatının kemerlerle desteklenmesi ve ağırlığın sütunlara iletilmesi tercih edilmiştir. Böylelikle sütunlara inen ağırlık, kemerlerle hafifletilebildiği için ahşap örtülerin yerini, daha ağır malzemelerden inşa edilen tonoz ve kubbeler alabilmiştir.²²⁶

IV. yüzyılda, Hunların başlattığı Kavimler Göçü'nün etkisiyle Germen kabileleri Avrupa içlerinde yayılma göstermişlerdir.²²⁷ Gittikçe siyasi gücünü yitiren İmparatorluğun toprakları da bu göçün etkisiyle barbar kavimler tarafından işgal edilmeye başlanmıştır.²²⁸

- **Kavimler Göçü Dönemi Mimarisi** (350-800)²²⁹; 350-800 yılları arasında Avrupa'da yaşanan göç ortamı içerisindeki ulusların sanatını kapsamaktadır.²³⁰

Bu dönem içerisinde mimari alanında herhangi bir gelişim görülememiştir. Çünkü kargaşa ortamında kabile ve ulusların, sanat ya da ihtiyaç için kalıcı mimari eserler yapma ihtimali olamamıştır. Yerleşik kabileler ile göç dalgasıyla gelen kavimler arasında yaşanan savaşlar neticesinde, yapıların taşları savunma amaçlı sökülmüş, su kemerleri de yağmalanmıştır.²³¹ Günümüze kadar gelebilen örneklerden

²²⁴ Michael Pfanner, *Der Titusbogen (Beiträge zur Erschliessung Hellenistischer und Kaiserzeitlicher Skulptur und Architektur)*, Zabern Publishing, Mainz 1983, p. 36; Chitham, *The Classical Orders of Architecture*, p. 48; Roth, *Mimarlığın Öyküsü*, s. 50.

²²⁵ Francis Beaufort, *Karamania or a Brief Description of the South Coast of Asia Minor*, R. Hunter Publishing, Londra 1817, p. 120.

²²⁶ Jürgen Rasch, "Die Kuppel in der römischen Architektur, Entwicklung, Formgebung, Konstruktion", *Zur Geschichte des Konstruierens*, Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart 1985, p. 117; Turani, *Dünya Sanat Tarihi*, s. 196; Monnier, *Mimarlık Tarihi*, s. 41.

²²⁷ Kinder, Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, ss. 114-115; William H. Mcneill, *Dünya Tarihi*, çev. Alaeddin Şenel, İmge Yayıncılık, Ankara 2008, s. 284; Roberto, "Step Halkları ve Akdeniz Bölgesi: Hunlar, Avarlar, Bulgarlar", ss.78-79.

²²⁸ Kinder, Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, ss. 114-115; William H. Mcneill, *Dünya Tarihi*, çev. Alaeddin Şenel, İmge Yayıncılık, Ankara 2008, s. 284; Roberto, "Step Halkları ve Akdeniz Bölgesi: Hunlar, Avarlar, Bulgarlar", ss.78-79.

²²⁹ Gayet, Brentona, *A History of France*, University Paperbacks, p. 27; Mcneill, *Dünya Tarihi*, s. 284.

²³⁰ Kinder, Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, ss. 114-115; Mcneill, *Dünya Tarihi*, s. 284.

²³¹ Pischel, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, s. 166; Turani, *Dünya Sanat Tarihi*, s. 219.

Ravenna'daki Ostrogot Kralı Teodoric'in Mezar Anıtı (46)²³² ve Lomello'da yer alan St. Giovanni Vaftizhanesi (VII. yüzyıl)²³³ verilebilir.

- **Karolenj Mimarisi** (800-962)²³⁴; Frank Krallığı'nın başına Karolenj soyundan gelen Charlemagne'ın geçmesiyle başlayarak ve I. Otto'nun 962 yılında Kutsal Roma Germen İmparatoru olmasına kadar geçen dönemi kapsamıştır.²³⁵

406 yılında kurulan Frank Krallığı (481-800/877)²³⁶'nın 800 yılında İmparatorluğa dönüşmesiyle ülkenin sınırları genişletilmiştir. Avrupa'nın neredeyse tamamına hâkim olan bu İmparatorluk dinin koruyuculuğunu üstlenmiştir.²³⁷ Bu dönemde, Aachen başta olmak üzere birçok şehir, politik ve dinsel merkez haline getirilmiştir.²³⁸ 843-877 yılları arasında kendisini Roma İmparatorluğu'nun devamcısı olarak gören Charlemagne, Antik sanatın mirasının sürdürülmesini savunarak, Antik üslup öğeleriyle yerel üslubun özelliklerini sentezleyip yeni bir kültür anlayışı ortaya çıkarmıştır.²³⁹ Bu dönemin sanatı "Karolenj Devri Sanatı" olarak adlandırılmıştır.

Karolenj hanedanlığının hâkimiyet döneminden günümüze kadar ulaşabilen az sayıdaki örnekleri, çeşitli dönemlerde değişikliklere uğramış ve özgünlüğünü yitirmişlerdir.²⁴⁰

²³² Robert Heidenreich, Heinz Johannes, *Das Grammal Theoderichs zu Ravenna*, Franz Steiner Verlag, Stuttgart 1917, p. 83; Bruno Schulz, *Das Grammal Theoderichs zu Ravenna und Seine Stellung in der Architekturgeschichte*, Hansebooks, Norderstedt 2017, p. 21.

²³³ Pierluigi De Vecchi, Elda Cerchiari, *I Longobardi in Italia*, in *L'arte nel tempo*, Bompiani, Milano 1991, pp. 305-331.

²³⁴ Jean Valery-Radot, "Le Premier art roman de l'occident mediterraneen", *Revue de l'art ancienne et moderne*, S. 55, 1929, p. 14; Adams, *A History of Western Art*, p. 176; Ernst Kitzinger, *Early Medieval Art in the British Museum*, British Museum, Londra 1940, p. 40; Turani, *Dünya Sanat Tarihi*, s. 219; Kenneth John Connat, *Carolingian and Romanesque Architecture 800-1200*, Yale University Press Pelican History of Art, Londra 1993, p. 31; Adams, *A History of Western Art*, p. 178; Zeynep Rona, "Karolenj", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C. 2, Yem Yayınları, İstanbul 1997, s. 959; Fabrizio Mastromartino, "Roma - Barbar Krallıkları", *Ortaçağ Barbarlar-Hristiyanlar-Müslümanlar*, çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayıncılık, İstanbul 2014, s. 66.

²³⁵ Valery-Radot, "Le Premier art roman de l'occident mediterraneen", p. 14; Mckitterick, *Charlemagne: The Formation of a European Identity*, p. 72; Becher, *Charlemagne*, p. 96; Wilson, *Charlemagne: Barbarian and Emperor*, p. XIV; Becher, *Otto der Grosse Kaiser und Reich*, p. 56.

²³⁶ Fournier, *Les Merovingiens*, p. 107.

²³⁷ Adams, *A History of Western Art*, p. 176; Fabrizio Mastromartino, "Roma - Barbar Krallıkları", *Ortaçağ Barbarlar-Hristiyanlar-Müslümanlar*, çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayıncılık, İstanbul 2014, s. 66.

²³⁸ Adams, *A History of Western Art*, p. 176.

²³⁹ Ernst Kitzinger, *Early Medieval Art in the British Museum*, British Museum, Londra 1940, p. 40; Turani, *Dünya Sanat Tarihi*, s. 219; Kenneth John Connat, *Carolingian and Romanesque Architecture 800-1200*, Yale University Press Pelican History of Art, Londra 1993, p. 31; Adams, *A History of Western Art*, p. 178.

²⁴⁰ Zeynep Rona, "Karolenj", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C. 2, Yem Yayınları, İstanbul 1997, s. 959.

Karolenj dönemi mimarisinde genellikle hol kilise²⁴¹ anlayışının benimsendiği bazilikal planlı kiliseler görülmektedir (Paris St. Denis Manastır Kilisesi, 754-775).²⁴² Çok az görülen plan tiplerinden merkezi planlı yapılar arasında mimarlığını Metzli Odo'nun üstlendiği ve Charlemagne'ın inşa ettirdiği Aachen'deki Saray Şapeli (805) olmuştur.²⁴³

Karolenj mimarisi tonozlu yapı türünün canlandığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde ortaya çıkan çapraz tonoz uygulaması ise iki eş çap ve yükseklikteki beşik tonozun birbirini kesecek biçimde birleştirilmesiyle elde edilmiştir.²⁴⁴ Tonozlarla örtülen kiliseler, transeptli ve ya merkezi planlı küçük boyutlu örneklerle sınırlı kalmışlardır.²⁴⁵

Kökünü Suriye kiliselerine kadar uzanan westwerk uygulaması ise Avrupa mimarisinde ilk kez Karolenj döneminde uygulama alanı bulmuştur.²⁴⁶ Kiliselerin batı girişinde görülen bu uygulama, iki yanında birer kule ve arasındaki galerilerle geçit sağlanan abidevi girişler şeklinde yansıtılmıştır. Bu kuleler, İmparator ve maiyetinin törenleri izlediği orta bölümdeki galerilere açılmışlardır. Bu düzenleme içerisinde üçüncü bir kuleye daha ihtiyaç duyulmuş ve bu kule de sadece imparatora ait olan orta mekânın üzerindeki galeride yer almıştır. Bu orta mekânın üç yönüne ise, saray mensuplarının törenleri izleyebilmeleri için yan odalar eklenmiştir.²⁴⁷ X. yüzyılın

²⁴¹ Hol kiliseler; orta ve yan neflerin aynı yükseklikte olduğu bazilikalılar olarak tabir edilse de kendi içlerinde alt çeşitleri bulunmaktadır. Bunlardan ilki bu tabiri tam olarak karşılayan klasik hol kiliselerdir. Klasik hol kiliselerde orta nef ve yan neflerin yüksekliği birbirine eşittir. Basamaklı hol kiliselerde ise orta nef yan neflerden biraz daha yüksektir fakat bu yükseklik farkının olduğu bölümlere kat ve pencere açıklığı konulması söz konusu değildir. Bir başka çeşit ise yalancı bazilikalardır. Yalancı bazilikalarda orta nef yan neflerden yüksek tutulur fakat bu yükseklik farkını oluşturulan duvarlara yalnızca pencere açıklığı verilebilir. Bknz: Hans Joachim Kunts, "Zur Ideologie der deutschen Hallenkirche als Einheitsraum", *Architectura: Zeitschrift für Geschichte der Architektur*, 1971, pp. 38-53; Johann Josef Böker, "Die spatromanische Wandpfeilerhalle: Entstehung und Rezeption einer Sonderform des Kleinkirchenbaus im Umkreis des Wittgensteiner Landes", *Westfalen. Heft für Geschichte, Kunst und Volkskunde*, S. 62, 1984, pp. 54-76.

²⁴² Rona, "Karolenj", s. 960; Kunts, "Zur Ideologie der deutschen Hallenkirche als Einheitsraum", p. 38.

²⁴³ Marlyn Stokstad, *Early Medieval Art in Europe*, S. 1, Prentice Hall, Amerika 2011, p. 439; Adams, *A History of Western Art*, p. 179.

²⁴⁴ Adams, *A History of Western Art*, p. 188; C. Edson Armi, *Design and Construction in Romanesque Architecture*, Cambridge University Press, Amerika 2004, p. 35; Gina Pischel, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, s. 260.

²⁴⁵ Rona, "Karolenj", s. 960.

²⁴⁶ Westwerk; özellikle Karolenj, Otto ve Romanesk dönem kiliselerinde ana nefin batı ucunda yer alan ve dıştan çift kuleli çok katlı görünümü olan yapı bölümüdür. Bknz: *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, "Westwerk", C. 3, s. 1902.

²⁴⁷ Uwe Lobbedey: "Westwerke des 12. Jahrhunderts in Westfalen", *Architektur – Struktur – Symbol Streifzüge durch die Architekturgeschichte von der Antike bis zur Gegenwart*, Geburtstag, Petersberg 1999, pp. 85–100; Turani, *Dünya Sanat Tarihi*, s. 220; Stokstad, Cothren, *Art History*, p. 439.

ortalarına kadar önemini koruyabilen westwerk uygulaması, Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nun gücünün azalması ve kilisenin gücünün artmasıyla ortadan kaldırılmıştır.²⁴⁸

- **Otto Mimarisi** (962-1024)²⁴⁹; I. Otto'nun 962 yılında Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nun başına geçmesiyle başlamış ve II. Heinrich (972-1024)'in ölümüyle sona eren dönemi kapsamaktadır.²⁵⁰ Charlemagne'ın ölümünün ardından Avrupa'nın hâkimiyeti I.Otto (912-973) tarafından sağlanmıştır.²⁵¹

Otto Sanatı, Karolenj Sanatı ile büyük benzerlikler sergilemektedir.²⁵² Ayrıca II. Otto'nun (955-983)²⁵³ Bizans prensesi Theophano ile evlenmesiyle²⁵⁴ bu iki ülke arasındaki ilişkiler güçlenmiş ve Bizans Sanatı'nın etkileri de görülmüştür.²⁵⁵ Genel olarak Otto dönemi sanatı, bütün bu etkileşimlerle kaynaşarak kendine özgü yeni bir üslup olarak ortaya çıkmıştır.²⁵⁶

I. Otto döneminin piskoposluk merkezlerinde, büyük katedraller inşa edilmiştir. Karolenj döneminde ulaşılan planların daha da geliştirildiği ve bu dönemin kilise planlarında da sıkça uygulandığı görülmektedir.²⁵⁷

Otto dönemi kiliselerinin batı cepheleri, genellikle orta eksene göre simetrik bir konumda yerleştirilen kulelerle belirginleştirilmişlerdir (Speyer Katedrali - 1030²⁵⁸).²⁵⁹ Bu uygulama Karolenj mimarisinde görülen westwerk uygulamasının geliştirilmiş şekli olmuştur.²⁶⁰

²⁴⁸ Rona, "Karolenj", s. 960.

²⁴⁹ Becher, *Otto der Grosse Kaiser und Reich*, p. 56; Valery-Radot, "Le Premier art roman de l'occident mediterraneen", p. 14.

²⁵⁰ Becher, *Otto der Grosse Kaiser und Reich*, p. 56; Valery-Radot, "Le Premier art roman de l'occident mediterraneen", p. 14; Stefan Weinfurter, *Heinrich II.(1002-1024) Herrscher am Ende der Zeiten*, Pustet, Regensburg 1999, pp. 41-94.

²⁵¹ Francis Rapp, *Le Saint-Empire Romain Germanique*, Editions du Seuil, Orne 2003, p. 35; Becher, *Otto der Grosse Kaiser und Reich*, p. 56.

²⁵² Valery-Radot, "Le Premier art roman de l'occident mediterraneen", p. 14.

²⁵³ Elenor Duckett, *Death and Life in the Tenth Century*, University of Michigan Press, Michigan 1968, p. 90; Reuter, *The New Cambridge Medieval History*, p. 251.

²⁵⁴ McKitterick, *The Frankish Kingdoms under the Carolingians*, pp. 366-367.

²⁵⁵ Erginöz, *İlk Çağdan Günümüze Mimarlık ve Şehircilik Tarihi*, s. 63.

²⁵⁶ Hugh Honour, John Fleming, *A World History of Art*, Macmillan, Londra 1984, s. 277.

²⁵⁷ Pischel, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, C. 2, s. 238; Mehmet Üstünipek, Şeyda Üstünipek, *Sanat Tarihinin Giriş*, Artes Yayınları, İstanbul 2012, s. 189.

²⁵⁸ Dethard von Winterfeld, *Romanik am Rhein*, Wbg Theiss, Stuttgart 2001, p. 66.

²⁵⁹ Lobbedey: "Westwerke des 12. Jahrhunderts in Westfalen", pp. 85-100.

²⁶⁰ Lobbedey: "Westwerke des 12. Jahrhunderts in Westfalen", pp. 85-100.

II. Heinrich (972-1024)²⁶¹'in ölümüyle sona eren Otto sanatında kullanılan birçok mimari öge, Romanesk mimarlığının temel ilkelerini oluşturmuştur.²⁶²

- **Romanesk Mimari** (IX. yüzyıl – XII. yüzyıl)²⁶³; Avrupa'da IX. yüzyılda kendini göstermeye başlamıştır.²⁶⁴ Bu dönemin en önemli özelliği derebeylerin desteklediği manastır tarikatlarının ortaya çıkması olmuştur. Derebeyler tarafından günahlarının affedilmesi ve ibadet amacıyla bağışlanan topraklar, kilise tarikatlarının güçlenmesini sağlamıştır.²⁶⁵

Kiliselerde genellikle transeptli bazilikal plan tercih edilmiştir (Autun Katedrali 1120-1146²⁶⁶). Bu bazilikal planlı kiliseler, genellikle düz ahşap çatılarla örtülmüşlerdir. Apsisler, yan nefler, kulelerin zemin katları ve kuleler arasında ise tonoz örtü kullanılmıştır.²⁶⁷ Ayrıca merkezi planlı kiliseler ise ya sekizgen ya da Yunan haçı biçimindedir.²⁶⁸

Karolenj dönem yapıları beşik veya çapraz yerleştirilmiş tonoz dizileriyle örtülüyken, Romanesk dönemle birlikte özellikle 1066 yılından sonra çapraz tonozdan yararlanılarak çok farklı çeşitlerde tonoz sistemleri denenmiştir.²⁶⁹ Bu tonoz sistemlerinden beşik tonoz ve çapraz tonozun birleştirilmesiyle oluşturulan haçvari tonoz, ağırlığın iki yan duvar tarafından taşınması yerine, dört köşe noktasına iletilmesini sağlamıştır.²⁷⁰ Çok sayıda çapraz kemerlerle güçlendirilen, birbirine geçmiş beşik tonozlardan oluşturulan kaburgalı çapraz tonozlar ise bu dönemde eski Roma kaburgaları gibi gömülerek değil, önce kaburgaların inşa edilip sonra aralarının doldurulmasıyla elde edilmiştir.²⁷¹

²⁶¹ Weinfurter, *Heinrich II.(1002-1024) Herrscher am Ende der Zeiten*, pp. 41-94.

²⁶² Üstünipek, Üstünipek, *Sanat Tarihine Giriş*, s. 191.

²⁶³ Pischel, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, s. 259; Michael Racburn, *Architecture of the Western World*, Crascent Books, New York 1984, p. 95; Semra Germaner, "Romanesk üslup", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C.3, Yem Yayınları, İstanbul 1997, s. 1572; Honour, Fleming, *Dünya Sanat Tarihi*, s.366.

²⁶⁴ Pischel, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, s. 259; Racburn, *Architecture of the Western World*, p. 95; Germaner, "Romanesk üslup", s. 1572; Honour, Fleming, *Dünya Sanat Tarihi*, s. 366.

²⁶⁵ Adams, *A History of Western Art*, p. 184; Honour, Fleming, *Dünya Sanat Tarihi*, ss. 366-367.

²⁶⁶ Clark, *Medieval Cathedrals*, pp. 34-35.

²⁶⁷ Üstünipek, Üstünipek, *Sanat Tarihine Giriş*, s. 191.

²⁶⁸ Pischel, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, C.2, s. 238.

²⁶⁹ Rolf Toman, *Romanesque: Architecture, Sculpture, Painting*, H. F. Ullmann Publishing, Rheinbreitbach 2015, p. 188.

²⁷⁰ Flethcer, *A History of Architecture on the Comparative Method*, p. 307.

²⁷¹ Adams, *A History of Western Art*, p. 188; Armi, *Desing and Construction in Romanesque Architecture*, s. 35; Pischel, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, s. 260.

Romanesk dönem mimarisinde transept tip geleneği devam etmiştir. Tanseptin ortasında bulunan merkez kare alanı, kemerlerle diğer bölümlerden ayrılmıştır. Ayaklarla sınırlandırılan merkez kare bölümünün üzerine bir kule yerleştirilmiş ve bu kule yapı kütesinin en yüksek noktasını oluşturmuştur.²⁷²

Koro bölümü ile apsisin çevresini saran bir dolanma koridoruna (ambulatorium) yer verilirken bu koridorun dış çerçevesine de şapel işlevine sahip apsisler eklenmiştir.²⁷³

Ayrıca bu dönemin getirdiği yeniliklerden biri de giriş cephelerinin heykellerle süslenmesi geleneği olmuştur. Güney Fransa'da ortaya çıkan bu özellikle birlikte (Notre Dame la Grande, 1075-1150)²⁷⁴ XII. yüzyılda ortaya çıkan Gotik sanatın habercisi de olmuştur.²⁷⁵

- **Gotik Mimari** (XII. yüzyıl – XV. yüzyıl)²⁷⁶; Avrupa'da XII. ve XV. yüzyıllar arasında yaşanmış sanat dönemidir. Bu dönemde önemli sosyal ve ekonomik değişimler meydana gelmiştir. Önceleri derebeyler tarafından desteklenen kiliseler, artık gücünü kendi bünyesinde toplamışlar ve ticaretin gelişmesine bağlı olarak büyüyen şehirlerde tüccarlar ve zanaatkarlar zengin kesimi oluşturmuşlardır. Bu dönemde kiliseler tüccarlar ve zanaatkarlar tarafından desteklenerek, cemaat üzerinde söz sahibi olan tek güç durumuna gelmiştir.²⁷⁷

1135 yılında "Ile de France" bölgesinin Saint Denis kentinde yer alan St. Denis Manastırı'nın başrahibi Suger (1081-1151)²⁷⁸ Gotik mimarinin ilk adımını atmıştır.²⁷⁹

²⁷² Toman, *Romanesque: Architecture, Sculpture, Painting*, p. 188.

²⁷³ Pischel, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, s. 266; Germaner, "Romanesk üslup", s. 1573.

²⁷⁴ Adams, *A History of Western Art*, p. 189; Pischel, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, s. 267; Germaner, "Romanesk üslup", s. 1573.

²⁷⁵ Pischel, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, s. 267; Germaner, "Romanesk üslup", s. 1573.

²⁷⁶ Maria Christina Gozzoli, *Gotik Sanatı Tanyalım*, Anka Ofset Basımevi, İstanbul 1982, s. 3; Engin Akyürek, *Ortaçağ'dan Yeniçağ'a Felsefe ve Sanat*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 1994, s. 56; Michael Camille, *Gothic Art Visions and Revelations of the Medieval World*, Calmann and King Ltd, Londra 1996, p. 10; Colin Jones, *The Cambridge Illustrated History of France*, Cambridge University Press, Cambridge 1999, p. 90; Roth, *Mimarlığın Öyküsü*, ss. 394-395.

²⁷⁷ Gozzoli, *Gotik Sanatı Tanyalım*, s. 3; Akyürek, *Ortaçağ'dan Yeniçağ'a Felsefe ve Sanat*, s. 56; Camille, *Gothic Art Visions and Revelations of the Medieval World*, p. 10; Jones, *The Cambridge Illustrated History of France*, p. 90; Roth, *Mimarlığın Öyküsü*, ss. 394-395.

²⁷⁸ Köylü bir ailenin çocuğu olan Suger, St. Denis Manastırı'nda eğitim görmekte iken daha sonra tahta geçecek olan VII. Louis ile yakın arkadaşlık kurmuştur. Rahiplik aşamasını geçen Suger önce manastırın başrahibi Adam'a yardımcılık etmiş, onun ölümünün ardından 1122 yılında başrahipliğe atanmıştır. Bknz: Pischel, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, s. 267; Germaner, "Romanesk üslup", s. 1573; Roth, *Mimarlığın Öyküsü*, s. 398.

²⁷⁹ Akyürek, *Ortaçağ'dan Yeniçağ'a Felsefe ve Sanat*, s. 51; Roth, *Mimarlığın Öyküsü*, s. 397; Philippe Plagnieux, *La basilique de Saint-Denis: Seine-Saint-Denis, Patrimoine*, Paris 1998, p. 2; Annie Blanc,

Gotik dönem mimarisinin oluşumunda üç etken görülmüştür. Bunlardan ilki dini yaymak olmuştur. Diğer bir etken, piskopos ve zengin tüccarların, şehirde bulunan diğer yapılardan daha büyük boyutlarda eserler yaptırarak güçlerini göstermeleridir. İnşa edilen bir katedral uzak bir mesafeden bile kolaylıkla görülebilmişlerdir. Son etken ise Tanrı'ya sadece manevi yönle değil aynı zamanda maddesel yönle de ulaşılabilceği düşüncesi olmuştur. Bu düşünce ise sivrilerek göğe daha da yaklaşan yapıların ortaya çıkmasına neden olmuştur.²⁸⁰

Tanrı'ya erişme duygusu, mimaride bir takım yeni tekniklerin denenmesine yol açmıştır. Kaburgalı tonoz, sivri kemer ve payanda sisteminin bir arada kullanılmasıyla yapıların yükselmesi sağlanmıştır.²⁸¹ Böylelikle Gotik katedraller, geniş nefler, daha ışıklı bir ortam ve kendini yukarılara çeken daha hafif bir mekân anlayışını benimsemiştir. Gotik mimarinin bu mekan anlayışı, iki unsurun bir arada kullanılmasına dayanmaktadır. Birincisi sivri kemerlere dayanan kaburgalı tonoz sistemi, ikincisi ise yapıyı dıştan destekleyen payandaların kullanılmış olmasıdır.²⁸²

Romanesk dönemde görülen çapraz tonozlar, iki adet beşik tonozun bir arada kullanılmasıyla meydana gelmiştir. Fakat elde edilen bu çapraz tonozlar Gotik dönemde istenilen sivriliği sağlayamamıştır. Böylelikle iki adet sivri tonozun bir araya getirilmesiyle kaburgalı çapraz tonozlar elde edilmiştir. Elde edilen bu tonozların kesit hatlarına “tonoz kaburgası” denilmiştir. Kaburgalar arasında kalan bölümlere ise “hücre” ya da “tonoz takkesi” adı verilmiştir.²⁸³ Kullanılan kaburgalar sayesinde tonozun ağırlığı içten payandalara iletilmiştir. Dıştan ise uçan payandalarla desteklenmişlerdir. Böylelikle duvarlara yüklenen ağırlık hafifletilmiştir. Bu durumun sonucunda duvar yüzeylerine büyük ve daha fazla pencereler açılmıştır.²⁸⁴ Fakat mekânın aydınlık olması, kiliselerin manevi hedeflerine ters düşmüştür. Kitab-1

Pierre Leman, C. Lorenz, Pierre L. Thillaud, *Les trésors mérovingiens de la basilique de Saint-Denis*, Gerard Klopp S.A., Paris 1998, p. 245.

²⁸⁰ Gozzoli, *Gotik Sanatı Tanyalım*, s. 7; Roth, *Mimarlığın Öyküsü*, s. 396.

²⁸¹ Gozzoli, *Gotik Sanatı Tanyalım*, s. 9; Akyürek, *Ortaçağ'dan Yeniçağ'a Felsefe ve Sanat*, s. 72; Roth, *Mimarlığın Öyküsü*, s. 396.

²⁸² Kübra Nabiyeva, *Gotik Heykeltçilikte “Gargoyle Heykeller” Üzerine Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kültür Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2017, s. 13.

²⁸³ Paul Frankl, Paul Crossley, *Gothic Architecture*, Yale University Press, New Haven 2000, p. 41, Robert Ducher, *Caracteristique des Styles*, Flammarion, Paris 1988, p. 46.

²⁸⁴ Gozzoli, *Gotik Sanatı Tanyalım*, s. 9; Ducher, *Caracteristique des Styles*, p. 46; Christophe Renault, Christophe Laze, *Les Style de l'architecture et du mobilier*, Gisserot, Paris 2006, p. 33; Nezihat Köşklük Kaya, “Avrupa’da Gotik, Rönesans ve Barok Mimarilerin Çatı ve Cephe Sistemleri Açısından Karşılaştırılması”, *5. Ulusal Çatı & Cephe Sempozyumu*, İzmir 2010, s. 3.

Mukaddes'ten alınan konular ve dini öğelerin işlenmesi için vitray tekniği²⁸⁵ uygulanmıştır. Bu teknik ışığın kırılmasına ve iç mekânı daha loş hava sağlamasına sebep olmuştur. Böylece hem mistik bir ortam elde edilmiş, hem de işlenen konunun ilahi yönü vurgulanmıştır.²⁸⁶

Gotik dönem yapılarının en abidevi cephesi, genellikle girişlerin de yer aldığı batı cephesi olmuştur. Bu cephede diğer dönemlerden farklı olarak sivri kemerli arşitravlar ve bazen de bu arşitravların üzerinde üçgen formlu tepelikler kullanılmıştır.²⁸⁷

Avrupa'nın çoğu bölgelerinde uygulanan bu üsluba ait önemli örnekler arasında Fransa'da Notre Dame (1163-1345)²⁸⁸, Amiens (1220-1270)²⁸⁹ ve Reims Katedralleri (1211-1325)²⁹⁰, Almanya'da Köln Katedrali (1248-1880)²⁹¹, İngiltere'de Lincoln (1311-1549)²⁹² ve Salisbury Katedralleri (1220-1320)²⁹³, İspanya'da Bourges Katedrali (1221)²⁹⁴, İtalya'da Milano Katedrali (1386-1905)²⁹⁵ verilebilir.

- **Rönesans Mimarisi** (XIV. yüzyıl – XVI. yüzyıl)²⁹⁶; XIV.–XVI. yüzyıllarda İtalya'da klasik modellerin etkisi ile ortaya çıkmıştır. Kelime anlamı “Yeniden Doğuş”

²⁸⁵ Vitray; maden malzeme ile istenilen şeklin isketinin oluşturulmasından sonra bu malzemenin aralarında kalan boşlukların renki camlarla doldurulmasıyla meydana getirilen cam resmidir. Bknz: “Vitray”, *Büyük Larousse Ansiklopedisi*, C. 20, Milliyet Yayınları, İstanbul 1986, s. 12230.

²⁸⁶ Ducher, *Caracteristique des Styles*, p. 46; Renault, Laze, *Les Style de l'architectue et du mobilier*, p. 33; Roth, *Mimarlığın Öyküsü*, s. 398.

²⁸⁷ Frankl, Crossley, *Gothic Architecture*, p. 41; Ducher, *Caracteristique des Styles*, p. 46; Renault, Laze, *Les Style de l'architectue et du mobilier*, p. 33; Roth, *Mimarlığın Öyküsü*, s. 398.

²⁸⁸ Robert Mark, *High Gothic Structure*, Princeton University Press, Princeton 1984, pp. 8–11; François Collombet, *Les plus belles cathedrales de France*, Selection du Readers Digest, Paris 1997, pp. 214–219; Ernst Hans Gombrich, *Sanatın Öyküsü*, çev. Erol Erduran-Ömer Erduran, Remzi Kitapevi, İstanbul 2007, ss. 189-190.

²⁸⁹ Maurice Duvanel, Jean Macrez, Paule Roy, *La cathedrale Notre-Dame d'Amiens*, Poire-Choquet, Amiens 1987, p. 21; Raymond Regrain, *Amiens*, Bonneton, Paris 1989, p. 65.

²⁹⁰ Patrick Demouy, *Reims, la cathedrale*, Zodiaque, Paris 1995, p. 20; Jean Diblik, *Reims: comment lire une cathedrale*, Éditions d'art et d'histoire ARHIS, Paris 1998, p. 7.

²⁹¹ Joachim M. Plotzek, *Zur Geschichte der Kölner Dombibliothek*, Katalogbuch zur Ausstellung. Münih 1998, pp. 15–64.

²⁹² Mary Jane Taber, *The Cathedrals of England: an Account of Some of Their Distinguishing Characteristics*, Cornell University Library, New York 1905, p. 100; Thomas North, *The Church Bells of the County and City of Lincoln*, S. Clarke, Leicester 1882, p. 542.

²⁹³ Sydney Evans, *Salisbury Cathedral: A reflective Guide*, Michael Russell Publishing, Salisbury 1985, pp. 10-11.

²⁹⁴ Luis Palacios Banuelos, *Seis escenarios de la historia*, Libreria-Editorial Dykinson, Madrid 2007, p. 391.

²⁹⁵ Claudia Converso, *Mailand – Kirchen, Museen und Monumente*, Edizioni Kina, Milano 1995, pp. 8–15.

²⁹⁶ Gombrich, *Sanatın Öyküsü*, s. 223; Jerry Brotton, *Rönesans*, çev. Hakan Gür, Dost Kitapevi, Ankara 2012, s. 17; Turani, *Dünya Sanat Tarihi*, s.236; Halil İnalçık, *Rönesans Avrupası*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013, s. 56.

olan Rönesans, sosyal yaşantının bütün dallarındaki hareketliliği ve canlılığı içeren bir dönem olmuştur.²⁹⁷ XIV. yüzyılda matbaa ile pusulanın keşfi ve antik eserlerin tercüme edilmesiyle kıta genelinde yaşanan aydınlanma hareketlerinin etkisine bağlı olarak gelişmiştir.²⁹⁸

Ortaçağ'da zanaatçı olarak görülen ressam, heykeltıraş ve mimarlar; bu dönemde sanatlarıyla ilgili kuramsal çalışmalar da yapmaya başlamışlardır. Hemen hemen bütün Rönesans ustaları aynı zamanda büyük birer kuramcı sayılmışlardır.²⁹⁹

Gotik sanatın Tanrı'ya yaklaşmayı savunan mimari anlayışı, bu dönemde yerini daha alçak ve simetriye dayalı eserlere bırakmıştır.³⁰⁰ Ortaçağ mimarisinin dinsel yapılar arasında gelişim göstermesine karşın, Rönesans döneminde zengin kesim tarafından yaptırılan sivil mimari örnekleri öne çıkmıştır. Yapılar, mahalle aralarında kalmış ve az katlı olarak inşa edilmişlerdir.³⁰¹

Rönesans mimarisinde yapı cephelerine simetri hâkim olmuş ve cephelerde hareketlilik azaltılmıştır. İnşa edilen her kat, kendi içerisinde standart bir düzene sahip olmuş ve katlar birbirlerinden silmelerle ayrılmışlardır.³⁰²

Rönesans mimarisinde; Yunan ve Roma mimari örneklerinde görülen öğeler, yeni bir anlayışla sentezlenmiştir. Dor, iyon, korint, tuskan ve kompozit düzenler bu dönemde tekrar ortaya çıkmışlardır.³⁰³

Gotik mimaride kullanılan kaburgalı çapraz tonozlar, Rönesans döneminde beşik tonoz ve ahşap çatılara yerini bırakmıştır.³⁰⁴

Dönemin önemli mimarlarından biri olan Filippo Brunelleschi (1377–1446)³⁰⁵'nin inşa ettiği Floransa Katedrali'nin kubbesi (1419-1436), Rönesans

²⁹⁷ Gombrich, *Sanatın Öyküsü*, s. 223; Brotton, *Rönesans*, s. 17; İnalçık, *Rönesans Avrupası*, s. 56.

²⁹⁸ Gombrich, *Sanatın Öyküsü*, s. 223; Brotton, *Rönesans*, s. 17; İnalçık, *Rönesans Avrupası*, s. 56.

²⁹⁹ Gombrich, *Sanatın Öyküsü*, s. 223; İnalçık, *Rönesans Avrupası*, s. 72.

³⁰⁰ Turani, *Dünya Sanat Tarihi*, s. 346; Roth, *Mimarlığın Öyküsü*, ss. 426-427.

³⁰¹ Charles Herbert Moore, *Character of Renaissance Architecture*, Macmillan, Londra 1905, p. 102; Gombrich, *Sanatın Öyküsü*, s. 223; Roth, *Mimarlığın Öyküsü*, s. 429.

³⁰² Cripplestone, *World Architecture*, p. 243; Hartt, Wilkins, *History of Italian Renaissance Art*, p. 174.

³⁰³ Betül Bakır, *Mimaride Rönesans Barok Osmanlı Başkenti İstanbul'da Etkileri*, Nobel Yayıncılık, Ankara 2003, s. 2.

³⁰⁴ Trewin Cripplestone, *World Architecture*, Hamlyn Publishing, Londra 1963, p. 243; Frederick Hartt, David G. Wilkins, *History of Italian Renaissance Art*, Pearson, Londra 2010, p. 174.

³⁰⁵ Cripplestone, *World Architecture*, p. 243; Gombrich, *Sanatın Öyküsü*, s. 224.

mimarisinin başlangıç noktası kabul edilmektedir.³⁰⁶ Oran ve perspektif konusunda araştırmalar yapan sanatçının, Floransa’da yaptığı Pazzi Şapeli (1420) ise Rönesans’ın mimari anlayışını en iyi biçimde yansıtmıştır.³⁰⁷ Brunelleschi bu küçük yapıda, yatay-dikey karşıtlığını belirgin bir biçimde ortaya koymuştur. Gotik dönemde önemli bir unsur olarak kabul edilmiş olan sivri kemer yerine, yuvarlak kemerin kullanılmış olması da bir yenilik olmuştur. Sade kare planı, altı sütunlu giriş bölümü ve İlk Çağ tapınaklarını andıran kubbesiyle Pazzi Şapeli, Erken Rönesans mimarisini yansıtan tipik bir örnektir.³⁰⁸

1520 yılı, sanatsal açıdan bir değişimin başlangıç noktası olmuştur. Toplumsal gerilimler ve sorunlar, sanatçıları büyük ölçüde etkilemeye başlamıştır. Bu etki, sanatçıların Klasik Çağın ve Rönesans’ın özelliklerinden giderek uzaklaşmalarına neden olmuştur.³⁰⁹ XVI. yüzyılın başından itibaren sanatçılar, biçim açısından Rönesans’tan farklı bir üslup oluşturmuşlardır. Bu üslup, bazı sanat tarihçileri tarafından Yüksek Rönesans içinde değerlendirilmiş, bazıları için ise “**Maniyerizm**” adı altında bir geçiş dönemi olarak görülmüştür. Bu isim, İtalyanca’da “tarz, üslup” anlamına gelen “maniera” sözcüğünden türetilmiştir.³¹⁰ Rönesansın mükemmel oranlarla inşa edilmiş klasik yapılarının, sanatçılar için heyecan vericiliğini kaybetmeye başladığı bu dönemde, mimarlar alışılmamış deneyler içerisine girmişlerdir. Michelangelo’nun daha XVI. yüzyılın başında değişmeye başlayan bireysel üslubu da bu arayışın örneklerinden biri olmuştur.³¹¹ Dönemin örnekleri arasında Floransa’daki Laurenziano Kitaplığı’nın merdivenleri (1525-1571)³¹² ve Roma’daki St. Pietro Kilisesi (1506-1626)³¹³ yer almaktadır.

³⁰⁶ Ros King, *Brunelleschi’s Dome: How a Renaissance Genius Reinvented Architecture*, Chatto & Windus, Londra 2000, p. 10; Bazin, *Sanat Tarihi*, s. 260.

³⁰⁷ Paul Robert Walker, *The Feud That Sparked the Renaissance: How Brunelleschi and Ghiberti Changed the Art World*, Hapercollins, New York 2003, p. 5; Gombrich, *Sanatın Öyküsü*, ss. 216-224.

³⁰⁸ Hartt, David G. Wilkins, *History of Italian Renaissance Art*, p. 174.

³⁰⁹ Bruno Nardini, *Michelangelo Bir Dâhinin Yaşam Öyküsü*, çev. Kemal Atakay, Can Yayınları, İstanbul 2008, ss. 13-21.

³¹⁰ Cem Kamözüt, “On Yedinci Yüzyıl Bilim Devriminin Hazırlayıcısı Olarak Mediciler ve Michelangelo”, *Kilikya Felsefe Dergisi*, S. 1, 2015, ss. 23-42; Nardini, *Michelangelo Bir Dâhinin Yaşam Öyküsü*, ss. 13-21.

³¹¹ Michael Levey, *A History of Western Art*, Oxford University Press, Oxford 1968, p. 155; Nurhan Atasoy, *17.-18. Yüzyıllarda Avrupa Sanatı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1976, s. 6.

³¹² Wolfgang Lotz, Deborah Howard, *Architecture in Italy 1500-1600*, Yale University Press, New Haven 1995, pp. 308-310; Roth, *Mimarlığın Öyküsü*, s. 463.

³¹³ Richard J. Betts, “Structural Innovation and Dstructural Design in Renaissance Architecture”, *Journal of the Society of Architectural Historians*, S. 52, California University Press, Londra 1993, pp. 6-7.

- **Barok Mimari** (XVII. yüzyıl)³¹⁴; XVII. yüzyılın başlarından itibaren Avrupa’da, Rönesans mimarisine tümüyle karşıt bir sanat üslubu olarak ortaya çıkmıştır.³¹⁵ “Barok” kelimesi, Portekizce “Barucca” sözünden gelmektedir.³¹⁶ Garip biçimli, eğri büğrü incilere verilen bu küçültücü isim; aradan yüzyıl geçtiği halde Rönesans ilkelerine bağlı olan kişilerce konulmuştur.³¹⁷

Barok dönem mimarisinde elips, oval ve karışık geometrik şekillerden oluşan plan tipleri görülmektedir.³¹⁸ Bu plan tipleri üzerinde yükselen eğrisel formlu duvarların sınırladığı yapılar, genellikle kubbe ile örtülmüştür.³¹⁹ Sütun ya da payeyi birbirlerine bağlayan kemerler, Rönesans’ta uygulanan yarım daire formundan çıkarılarak eliptik ya da oval biçime dönüştürülmüşlerdir.³²⁰

Dönemin en karakteristik özelliklerinin başında doğadan esinlenme gelmiştir. Yapılar, araziye göre şekillenmişlerdir.³²¹ Süs havuzları, büyük avlu ve bahçeler, süslemeli duvarlar, mitolojik kahramanların bulunduğu figürler, kartuşlar, istiridye motifleri ve “S” ile “C” kıvrımları dönemin tasarımlarında sıkça görülmüşlerdir.³²² Yapılarda henüz tamamlanmamış veya bilerek yarım bırakılmış unsurlar da yer almıştır.³²³

³¹⁴ Atasoy, *17.-18. Yüzyıllarda Avrupa Sanatı*, s. 1; Kamözüt, “On Yedinci Yüzyıl Bilim Devriminin Hazırlayıcısı Olarak Mediciler ve Michelangelo”, ss.23-42; Nardini, *Michelangelo Bir Dâhinin Yaşam Öyküsü*, ss.13-21.

³¹⁵ Gerhart Hoffmeister, *Deutsche und Europäische Barockliteratur*, J.B. Metzler, Stuttgart 1987, p. 2; Martin Shaw Briggs, *Baroque Architecture*, McBride-Nast & Company, New York 1914, p. 21; Lonnie R. Johnson, *Central Europe: Enemies, Neighbors, Friends*, Oxford University Press, Oxford 1996, p. 23; Bakır, *Mimaride Rönesans Barok Osmanlı Başkenti İstanbul’da Etkileri*, s. 21; Honour, Fleming, *Dünya Sanat Tarihi*, s. 572.

³¹⁶ Atasoy, *17.-18. Yüzyıllarda Avrupa Sanatı*, s. 32; Bakır, *Mimaride Rönesans Barok Osmanlı Başkenti İstanbul’da Etkileri*, s. 21; Turani, *Dünya Sanat Tarihi*, s. 447.

³¹⁷ Atasoy, *17.-18. Yüzyıllarda Avrupa Sanatı*, s. 32; Bakır, *Mimaride Rönesans Barok Osmanlı Başkenti İstanbul’da Etkileri*, s. 21; Turani, *Dünya Sanat Tarihi*, s. 447.

³¹⁸ Nikolaus Pensver, *Ana Çizgileriyle Avrupa Mimarlığı*, çev. Selçuk Batur, Cem Yayınevi, İstanbul 1977, ss. 111-112; Victor Lucien Tapie, *Barok*, çev. Galip Üstün, İletişim Yayınları, İstanbul 1992, s. 43; Doren Yarwood, *Architecture of Europe-Classical Architecture 1420-1800*, B.T. Batsford Ltd, Londra 1994, p. 74; Christian Norberg-Schulz, *Architettura Barocca*, Electa, Martellago 1998, p. 13; Roth, *Mimarlığın Öyküsü*, p. 488.

³¹⁹ Werner Muller, Gunther Vogel, *Atlante di Architettura*, Ulrico Hoepli Editore, Milano 1997, p. 403; Ducher, *Caracteristique des Styles*, p. 102.

³²⁰ Norberg-Schulz, *Architettura Barocca*, p. 14.

³²¹ Bakır, *Mimaride Rönesans Barok Osmanlı Başkenti İstanbul’da Etkileri*, s. 22.

³²² Ducher, *Caracteristique des Styles*, p. 102; Bakır, *Mimaride Rönesans Barok Osmanlı Başkenti İstanbul’da Etkileri*, s. 22.

³²³ Yarwood, *Architecture of Europe-Classical Architecture 1420-1800*, p. 74; Norberg-Schulz, *Architettura Barocca*, p. 13.

Simetri kaygısının bulunmadığı bu dönemin özellikle dış cephe süslemeleri, diğer dönemlerden farklı olmuştur. Yapı yüzeylerinde görülen, iç bükey ve dış bükey hareketleriyle sağlanan ışık gölge oyunları yapıya illüzyonik bir hava katmıştır.³²⁴

Dönemin önemli eserleri arasında Roma'daki Gesu Kilisesi (1568-1580)³²⁵, Torino'daki St. Lorenzo Kilisesi (1634-1680)³²⁶ ve Londra'daki St. Paul Katedrali (1256-1675)³²⁷ verilebilir.

- **Rokoko** (XVIII. yüzyıl)³²⁸; XVIII. yüzyılda ortaya çıkan ve etkisini daha çok bezeme alanında gösteren bir üsluptur.³²⁹ Bu dönemde inşa edilen saray ve köşkların iç dekorasyonu ve mobilyaları üslubu yansıtmaktadır.³³⁰ Bu üslubun adı Fransızca kökenli "rocaille" sözünden gelmek ve "çürük yapıll taşların harçla karıştırılmasıyla oluşturulan yapay kayalıklar" anlamını taşımaktadır.³³¹

Rokoko'nun plan bakımından Barok mimariyi takip ettiği görülmektedir. Ancak yapıların kat aralarındaki birbirleri içerisine karışmış oval hatlar ve sarayların büyük merdivenlerinin mekânın merkezi haline gelmesi ayırıcı özelliklerdir.³³²

Rokoko stildeki binaların dış cepheleri genellikle daha sade tutulmuş, iç mekânlarda ise yoğun bezeme unsurları görülmüştür. Eğriler ile karşı eğriler, istridye motifleri, oval formlar ve dalgalanmalar Rokoko nitelikli bezemenin önemli unsurları olmuşlardır.³³³

Süslemelerde genellikle alçı, renkli ahşap kompozisyonları, Japon tarzı laklar ve yaldızlı bronz malzemeler kullanılmıştır.³³⁴

³²⁴ Atasoy, *17.-18. Yüzyıllarda Avrupa Sanatı*, s. 35.

³²⁵ Nathan T. Whitman, "Roman Tradition and the Aedicular Façade", *The Journal of the Society of Architectural Historians*, S. 29, 1970, p. 108; Paul Johnson, *Art: A New History*, Weidenfeld & Nicolson, Londra 2003, p. 391.

³²⁶ Laura Facchin, *Biografia*, Ibidem, Lugano 2011, pp. 234-245; Beatrice Bolandrini, *I Somasso e i Papa Due Dinastie di Stuccatori a Torino nel Sei e nel Settecento*, Ibidem, Lugano 2011, p. 399.

³²⁷ Pensver, *Ana Çizgileriyle Avrupa Mimarlığı*, s. 324.

³²⁸ Ducher, *Caracteristique des Styles*, p. 136; Owen Hopkins, *Les Styles en Architecture*, Laurence King Publishing, Londra 2014, p. 92.

³²⁹ Ducher, *Caracteristique des Styles*, p. 136.

³³⁰ Hopkins, *Les Styles en Architecture*, p. 92.

³³¹ Henry De Morant, *Histoire des Arts Decoratifs*, Hachette, New York 1970, p. 355; Ducher, *Caracteristique des Styles*, p. 136; Monique Wagner, *From Gaul to De Gaullen: An Outline of French Civilization*, Peter Lang, Berlin 2005, p. 139; Turani, *Dünya Sanat Tarihi*, s. 489.

³³² Hopkins, *Les Styles en Architecture*, p. 92.

³³³ Hopkins, *Les Styles en Architecture*, p. 92.

³³⁴ Ducher, *Caracteristique des Styles*, p. 144.

Paris'teki Hotel de Soubise'de yer alan Prenses Salonu (1735-1740)³³⁵, Venedik'teki Santi Giovanni Paolo Kilisesi'nin tavan süslemeleri (1727)³³⁶ ve Münih'teki Amalienburg Köşkü'nün Aynalar Salonu (1734-1739)³³⁷ üslubun önemli örneklerindendir.

- **Ampir Üslup** (1804-XIX. yüzyıl ortaları)³³⁸; Napolyon Bonapart döneminde (1804-1814)³³⁹ Fransa'da ortaya çıkmış ve 1804 yılında başlayıp 30 yıl kadar sürmüştür.³⁴⁰ Fransızca kökenli "empire" sözcüğünden türeyen isim "İmparatorluk" anlamına gelmektedir.³⁴¹ Başta mimarlık olmak üzere resim, heykel, seramik, süsleme ve en çok da mobilyacılık alanlarında tercih edilmiş bir üsluptur. Neoklasik mimarının Fransa'daki ikinci evresi olan bu akım, ilk kez Mimar Percier ile Mimar Fontaine tarafından uygulanmıştır.³⁴²

XVI. Louis döneminin (1774-1791)³⁴³ ardından sadeleşmeye yönelen mimarlık, 1789 yılında yaşanan Fransız Devrimi'nden sonra daha ciddi ve daha bezemesiz bir görünüm kazanmıştır.³⁴⁴ Ampir Üslup, Neoklasik mimaride olduğu gibi esin kaynağını eski Yunan ve Roma sanatlarından almıştır.³⁴⁵

Napolyon'un Mısır Seferi (1809)³⁴⁶'nden sonra bu üsluba, Mısır sanatının etkileri girmeye başlamıştır. Bu etki daha çok mobilyalarda görülmüş ve özellikle sfenks, palmet ve benzeri öğeler Ampir üslup özelliği gösteren bezemeler içerisinde yerini almıştır.³⁴⁷

Ampir üslubun mimarlıktaki uygulamasında gömme sütunlar, dairesele kemerler, üçgen alınlıklar ve yalın silmelerle belirginleştirilmiş kornişler görülmektedir. Bu

³³⁵ Allison Lee Palmer, *Historical Dictionary of Architecture*, The Scarecrow Press, Plymouth 2008, p. 231; Morant, *Histoire des Arts Decoratifs*, p. 355; Hopkins, *Les Styles en Architecture*, pp. 92-93.

³³⁶ Morant, *Histoire des Arts Decoratifs*, p. 383; Massimo Bisson, "L'organo", *La basilica dei Santi Giovanni e Paolo. Pantheon della Serenissima*, Marcianum Press, Venedik 2013, pp. 424-425.

³³⁷ Ducher, *Caractéristique des Styles*, p. 150.

³³⁸ Hugh Honour, *Neo-classicism Style and Civilisation*, Penguin Books, Londra 1977, p. 172; Adams, *A History of Western Art*, p. 388.

³³⁹ Roberts, *Napoleon: A Life*, p. 2.

³⁴⁰ Honour, *Neo-classicism Style and Civilisation*, p. 172; Adams, *A History of Western Art*, p. 388.

³⁴¹ Jane Fredlund, *Stilguiden: Möbler & Inredning 1700-2000*, Prisma, Stockholm 2008, p. 108.

³⁴² Fredlund, *Stilguiden: Möbler & Inredning 1700-2000*, p. 108.

³⁴³ Victor Duruy, *Histoire de France*, Tome II, Paris 1854, pp. 426-427.

³⁴⁴ Ferenc Feher, *The French Revolution and the Birth of Modernity*, University of California Press, California 1990, pp. 117-130; Linda S. Frey, Marsha L. Frey, *The French Revolution*, Greenwood, Westport 2004, p. 2.

³⁴⁵ Bakır, *Mimaride Rönesans Barok Osmanlı Başkenti İstanbul'da Etkileri*, s. 39; Honour, *Neo-classicism Style and Civilisation*, p. 172; Adams, *A History of Western Art*, p. 388.

³⁴⁶ Steven England, *Napoleon: A Political Life*, Scribner, New York 2004, pp. 127-128.

³⁴⁷ Gombrich, *Sanatın Öyküsü*, s. 627.

dönemin sütunlarının kaide ve başlıklarında yaldızlı tunçtan inşa edilen birbirlerine bindirilmiş yumurta ya da defneler formundaki bir gerdanlık yer almaktadır.³⁴⁸ Bezeme öğeleri simgesel anlamlar taşımaktadır. Bu dönemde özellikle zafer kavramı vurgulanmak istenmiş ve bunun için de Fransız Devrimi'nin ilk yıllarında giysilere takılan rozetler, kargı, top, meşale gibi figürler mimarlığa yansıtılmıştır.³⁴⁹

Dönemin örnekleri arasında Paris'teki La Madeleine Kilisesi (1807-1828)³⁵⁰, St. Petersburg'daki Kazan Katedrali (1801-1811)³⁵¹ ve Paris'teki Zafer Takı (1806-1836)³⁵² yer almaktadır.

³⁴⁸ Bakır, *Mimaride Rönesans Barok Osmanlı Başkenti İstanbul'da Etkileri*, s. 39.

³⁴⁹ Bakır, *Mimaride Rönesans Barok Osmanlı Başkenti İstanbul'da Etkileri*, s. 39.

³⁵⁰ Sebastien Chauffour, "L'eglise de la Madeleine", *Autour de la Madeleine. Art, litterature et societe*, Action artistique de la Ville de Paris, Paris 2005, pp. 52-53.

³⁵¹ Wolfram Koeppe, Anna Maria Giusti, *Art of the Royal Court: Treasures in Pietre Dure from the Palaces of Europe*, Metropolitan Museum of Art, Michigan 2009, p. 352.

³⁵² Isabella Rouge, *L'Arc de Triomphe de l'Etoile: Art et Histoire*, Fatou, Cote d'or 2008, p. 295.

2.2. Neoklasik Üslup Nedir? Tarihsel Gelişimi, Yayılımı ve Özellikleri

“Neos”³⁵³ ve “classicus”³⁵⁴ kelimelerinin birleşiminden türeyen “Neoklasisizm”³⁵⁵ kelimesi, klasik kültürden ilham alan görsel sanatlar, edebiyat, tiyatro, müzik ve mimarideki gelişim hareketlerini tanımlamak için kullanılmaktadır.³⁵⁶ Teorisyenler tarafından “antikiteye dönüş arzusu” olarak tanımlanan bu hareketler, Vitruvius’un ilkelerine dayanarak Yunan ve Roma eserlerinin taklidi ile yaygınlık kazanmıştır.³⁵⁷ XVIII. yüzyılda, Barok ve Rokoko stillere tepki olarak ortaya çıkan Neoklasik akım, XIX. yüzyılda Romantizm ile rekabet etmiştir.³⁵⁸ Akımın etkisi, günümüzde de devam etmektedir.³⁵⁹

Bir sanat hareketi olarak Neoklasisizm, Antik Çağ sanatı ile ilgilenen bilim adamları ve arkeologların öncülüğünde gündeme gelmiştir. Bu gündeme geliş aslında Rönesans dönemine kadar uzanmaktadır. 1553 yılında Mimar Pirro Ligorio’nun yazdığı “*Antichita di Roma*”³⁶⁰ adlı kitap, bilimsellik taşımasına karşın, antik eserlerin ele alınmasını ve korunmasını amaçlayan ilk kitap olmuştur.³⁶¹ Antik kalıntıların bilimsel bir gözle incelendiği ilk kitap ise Fransız Benedikten keşişi

³⁵³ Yunanca’da “yeni” anlamına gelmektedir, Bknz: <https://translate.google.com/#auto/tr/neos>, 11.11.2018).

³⁵⁴ Latince’de “klasik” anlamına gelmektedir. Bknz: <https://translate.google.com/#1a/tr/classicus>, (11.11.2018).

³⁵⁵ Adnan Turani, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, C. 2, Bateş Yayınları, İstanbul 1980, s. 19; Summerson, *The Classical Language of Architecture*, p. 93; Honour, *Neo-classicism Style and Civilisation*, pp. 17-25; Donald Martin Reynolds, *The Nineteenth Century*, Cambridge University Press, Cambridge 1985, p. 4; Fritz Novotny, *Painting and Sculpture in Europe, 1780-1880*, Yale University Press, New Haven 1992, p. 21; Page Talbott, *Classical Savannah: fine & decorative arts, 1800-1840*, University of Georgia Press, Atlanta 1995, p. 6; Bazin, *Sanat Tarihi*, s. 453; Erginöz, *İlk Çağdan Günümüze Mimarlık ve Şehircilik Tarihi*, s. 97; Bazin, *Sanat Tarihi*, s.454; Roth, *Mimarlığın Öyküsü*, ss. 527-529; Engin Beksaç, *V. Yüzyıldan XXI. Yüzyıla Avrupa Sanatı*, Ceren Yayıncılık, Edirne 2015, s. 105.

³⁵⁶ Summerson, *The Classical Language of Architecture*, p. 93; Honour, *Neo-classicism Style and Civilisation*, pp. 17-25; Reynolds, *The Nineteenth Century*, p. 4; Novotny, *Painting and Sculpture in Europe, 1780-1880*, p. 21; Talbott, *Classical Savannah: fine & decorative arts, 1800-1840*, p. 6.

³⁵⁷ Summerson, *The Classical Language of Architecture*, p. 93; Pischel, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, s. 166; Honour, *Neo-classicism Style and Civilisation*, pp. 17-25; Novotny, *Painting and Sculpture in Europe, 1780-1880*, p. 21; Bazin, *Sanat Tarihi*, s. 453.

³⁵⁸ Turani, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, s. 19; Summerson, *The Classical Language of Architecture*, p. 93; Reynolds, *The Nineteenth Century*, pp. 4-5; Erginöz, *İlk Çağdan Günümüze Mimarlık ve Şehircilik Tarihi*, s. 97; Beksaç, *V. Yüzyıldan XXI. Yüzyıla Avrupa Sanatı*, s. 105.

³⁵⁹ Erginöz, *İlk Çağdan Günümüze Mimarlık ve Şehircilik Tarihi*, s. 97; Beksaç, *V. Yüzyıldan XXI. Yüzyıla Avrupa Sanatı*, s. 105.

³⁶⁰ Otuz ciltten oluşan kitap, Napoli’deki anıtların tahrip edilmesine tepki olarak hazırlanmıştır. Bknz: Germain Bazin, *Histoire de l’histoire de l’art: De Vasari a nos Jours*, Albin Michel, Paris 1986, p. 79.

³⁶¹ Bazin, *Histoire de l’histoire de l’art: De Vasari a nos Jours*, p. 79.

Bernard de Montfaucon'un 1719 yılında yayınladığı “*L’Antiquité expliquée et représentée en figures*”³⁶² adlı eseridir.³⁶³

Ülkeler arasında hızla yayılan Neoklasik üslup birçok yerel tarzı (Almanca konuşulan topraklardaki burjuva Biedermeier tarzı³⁶⁴, Amerika’daki Federal üslubu³⁶⁵, Britanya’daki Regency tarzı³⁶⁶ gibi) etkisi altına almıştır.³⁶⁷

Neoklasisizm’in en erken merkezi, İtalya’nın Napoli şehri olmuştur.³⁶⁸ XVII. yüzyılda Avrupa’nın Paris’ten sonraki en büyük şehri Napoli’dir. Napoli’nin Pompei ve Herculaneum’a yakın mesafede bulunması, Neoklasisizm’in erken tarihli merkezi olmasında önemli bir etkidir. Pompei ve Herculaneum’da elde edilen eserler, Napoli’ye getirilerek Kraliyet Herculaneum Arkeoloji Akademisi (The Royal Herculaneum Academy of Archaeology)’nde incelenmiştir. Şehirlerin keşfi ve eserler mimarların üzerinde antikiteye dönüş arzusu oluşturmuştur. Napoli’nin bir Yunan koloni şehri olarak kurulmuş olması ise mimarları etkileyen bir diğer faktördür. Böylelikle 1730’larda Mimar Luigi Vantielli (1700-1773)³⁶⁹ ve Ferdinando Fuga (1699-1782)³⁷⁰’nın öncülüğünde Rokoko’nun aşırı süslemeci tavrına karşılık olarak, şehrin antik ihtişamını tekrar canlandırmak üzere ilk çalışmalar gerçekleştirilmiştir.³⁷¹

³⁶² On ciltten oluşan kitabın içerisinde yer alan gravürler ve oymalar Jacques-Louis David, Pierre-Narcisse Guerin ve Theodore Gericault gibi birçok sanatçıya ilham vermiştir. Bknz: Bazin, *Histoire de l’histoire de l’art: De Vasari a nos Jours*, p. 79.

³⁶³ Bazin, *Histoire de l’histoire de l’art: De Vasari a nos Jours*, p. 79.

³⁶⁴ Napolyon Savaşları sonrasında başlayan ve 1848 devrimleriyle son bulan dönemde orta sınıfın (halkın) eli altında gelişen bir üsluptur. Sadelik, hareketlilik ve işlevsellik amacı gütmektedir. Bknz: Christopher John Murray, *Encyclopedia of the Romantic Era 1760-1850*, C. 1, Taylor & Francis, Londra 2004, p. 89.

³⁶⁵ 1780-1830 yılları arasında Birleşik Devletler’de uygulanan üsluptur. Eski Yunan demokrasisine ve Roma cumhuriyetçiliğine dayanan fikir mimaride de kendini göstererek bu isim ile anılmıştır. Bknz: Rachel Carley, *The Visual Dictionary of American Domestic Architecture*, Holt Paperbacks, New York 1994, p. 90.

³⁶⁶ Geç Gürcü mimarisi ile Neoklasik mimarinin izlerini taşıyan karma bir üsluptur. Bknz: John Summerson, *Georgian London*, Barrie & Jenkins, Londra 1945, p.135; John Julius Norwich, *The Architecture of Southern England*, Macmillan, Londra 1985, ss. 248-249.

³⁶⁷ *Encyclopedia Americana*, C. 9, Grolier Educational, New York 2002, p. 314.

³⁶⁸ Roth, *Mimarlığın Öyküsü*, s. 530.

³⁶⁹ Pietro Carreras, *Studi su luigi Vanvitelli*, La Nuova Italia, Floransa 1977, p. 10.

³⁷⁰ Elisabeth Kieven, *Ferdinando Fugo in Storia dell’architettura Italiana*, Mondadori Electa, Floransa 1988, pp. 540-555.

³⁷¹ Robin Middleton, David Watkin, *Architettura dell’Ottocento*, Mondadori Electa, Floransa 1989, p. 295.

Aynı dönemde Alessandro Pompei (1705-1772)³⁷², Venedik'te Avrupa'daki ilk lapidariumlardan (taş koleksiyonu) birini³⁷³ inşa ederek Neoklasisizmi tanıtmıştır.³⁷⁴

Neoklasisizm 1750'li yıllarda, Fransa ve İngiltere'de kendini göstermiştir. Roma'da Sanat Tarihi öğrencisi olarak eğitim görmüş olan Alman Araştırmacı Johann Joachim Winckelmann (1717-1768)³⁷⁵, antik eserler üzerine yazılar yazmıştır. Yazdığı eserler öncelikle Alman Ressam Anton Raphaels Mengs (1728-1779)³⁷⁶'in ilgisini çekmiştir. Mengs aracılığıyla, Winckelmann ile tanışan Fransız Ressam Jacques-Louis David (1748-1825)³⁷⁷ ise Winckelmann'ın teorilerinden etkilenmiştir. Resim alanında verilen örnekler üslubun Fransa'da hızla yayılmasına neden olmuştur. Fransa'da Neoklasik üslup iki aşamaya ayrılmaktadır.³⁷⁸ Bu aşamalardan ilki XVI. Louis Tarzı³⁷⁹ olarak da bilinmektedir. Napolyon'un başa geçmesinden sonra ise üslubun ikinci aşaması (Ampir tarzı olarak da bilinmektedir) gerçekleşmiştir.³⁸⁰

Sir William Hamilton (1764-1800)³⁸¹'in Pompei ve diğer sahalardaki kazıları³⁸², Büyük Tur³⁸³'un etkisi ve William Chambers (1723-1796)³⁸⁴ ile Roma'da Winckelmann'la tanışıp teorilerinden etkilenen Robert Adam (1728-1792)³⁸⁵'in çalışmaları³⁸⁶ İngiltere'de Neoklasisizm'in yayılmasında etkili olmuştur. James Stuart

³⁷² Francesco Milizia, *Dizionario delle Belle Arti del Disegno y Estratto in Gran Parte dalla Enciclopedia Metodica da Francesco Milizia*, Nabu Press, Bassano 2011, p. 114.

³⁷³ Milizia, *Dizionario delle Belle Arti del Disegno y Estratto in Gran Parte dalla Enciclopedia Metodica da Francesco Milizia*, p. 114.

³⁷⁴ Middleton, Watkin, *Architettura dell'Ottocento*, p. 295.

³⁷⁵ Daniel J. Boorstin, *The Discoverers*, Random House, New York 1983, p. 585; Walter Robinson, *Instant Art History*, Random House, New York 1995, p. 240.

³⁷⁶ Hugh Chrisholm (ed.), "Mengs, Antony Raphael", *Encyclopedia Britannica*, C. 18, Cambridge University Press, Cambridge 1911, p. 129; Rudolf Wittkower, "Art and Architecture Italy 1600-1750", *Pelican History of Art*, Penguin Books, Londra 1980, p. 269.

³⁷⁷ Honour, *Neo-Classicism*, p. 72; Albert Boime, *Social History of Modern Art: Art in the Age of Revolution 1750-1800*, S. 1, The Univeristy pf Chicago Press, Chigago 1987, p. 394.

³⁷⁸ Pensver, *Ana Çizgileriyle Avrupa Mimarlığı*, s. 167; Pischel, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, s. 19; Roth, *Mimarlığın Öyküsü*, s. 531.

³⁷⁹Ducher, *Caracteristique des Styles*, pp. 158-159; Anne Droguet, *Les Styles Transition et Louis XVI*, I'Amatuer, Paris 2004, s. 13; Hopkins, *Les Styles en Architecture*, p. 100.

³⁸⁰Pischel, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, s. 19.

³⁸¹ Harold Acton, *The Bourbons of Naples (1731-1825)*, Faber and Faber, Londra 1957, p. 119; David Constantine, *Fields of fire: A life of Sir William Hamilton*, Weidenfeld & Nicolson, Londra 2001, p. 4.

³⁸² Roth, *Mimarlığın Öyküsü*, s. 530.

³⁸³ XVII. Ve XVIII. yüzyıllarda demiryolu kullanımının artmasıyla üst sınıf üyelerinin düzenledikleri Avrupa seyahatidir. Bknz: Edward Palmer Thompson, *The Making of the English Working Class*, Penguin Books, Toronto 1991, p. 43.

³⁸⁴ John Summerson, *Architecture in Britain 1530 to 1830*, Penguin Books, Londra 1970, p. 416; John Harris, Michael Snodin, *Sir William Chambers Architect to George III*, Yale University Press, Londra 1996, p. 11.

³⁸⁵ Roderick Graham, *Arbiter of Elegance: A Biography of Robert Adam*, Birlinn, Edinburg 2009, p. 4; John Fleming, *Robert Adam and his Circle*, John Murrat, Londra 1962, p. 76.

³⁸⁶ Summerson, *The Classical Language of Architecture*, pp. 95-96; Bazin, *Sanat Tarihi*, s. 420.

(1713-1788)³⁸⁷’ın “*The Antiquities of Athens and Other Monuments of Greece*”³⁸⁸ ve Robert Wood (1717-1771)³⁸⁹’un “*Les ruines de Palmyre, autrement dite Tedmor, au desert*”³⁹⁰ adlı eserleri³⁹¹ sanatçılarda, antikiteye dönme arzusunu uyandırmıştır.³⁹² Sir John Soane (1753-1837)³⁹³’nin inşa ettiği Londra’daki İngiltere Bankası (1697-1781) bu dönemde ülkede inşa edilmiş önemli örnekler arasındadır.³⁹⁴

İspanyol Neoklasisizm’in en önemli temsilcisi Juan de Villanueva (1739-1811)’dir.³⁹⁵ Mimarın inşa ettiği Prado Müzesi (1785-1819), üslubun İspanya’daki en önemli örneklerindendir.³⁹⁶

1832 yılında Yunanistan Krallığı’nın kurulmasından sonra Yunanistan’da Neoklasik mimarinin etkileri görülmeye başlanmıştır.³⁹⁷ Kral I. Otto (1815-1867)³⁹⁸, Mimar Stamatis Kleanthis (1802-1862)³⁹⁹ ve Mimar Eduard Schaubert (1804-1860)⁴⁰⁰’i Atina için modern bir şehir planlaması yapmak üzere görevlendirmiştir. Eski Kraliyet Sarayı (1836-1843)⁴⁰¹ ülkede inşa edilen Neoklasik tarzdaki ilk önemli kamu binası olmuştur. Mimar Theophili von Hansen (1813-1891)⁴⁰² ve Mimar Ernst Ziller

³⁸⁷ Eileen Harris, *British Architectural Books and Writers 1556-1785*, Cambridge University Press, Cambridge 1990, pp. 448-450; Ulrike Steiner, *Die Anfänge der Archäologie in Folio und Oktav Fremdsprachige Antikenpublikationen und Reiseberichte in deutschen Ausgaben*, Franz Philipp Rutzen, Ruhpolding 2005, pp. 260-269.

³⁸⁸ Kitap için bkz: <https://archive.org/details/antiquitiesofath00stua/page/n7>, (20.11.2018).

³⁸⁹ Summerson, *Architecture in Britain 1530 to 1830*, pp. 380-381.

³⁹⁰ Kitap için bkz: <https://archive.org/details/lesruinesdepalmy00wood/page/n3>, (20.11.2018).

³⁹¹ Roth, *Mimarlığın Öyküsü*, s. 532.

³⁹² Summerson, *The Classical Language of Architecture*, p. 75.

³⁹³ David Watkin, *Sir John Soane Enlightenment Thought and the Royal Academy Lectures*, Cambridge University Press, Cambridge 1996, p. 67; Gillian Darley, *John Soane an Accidental Romantic*, Yale University Press, Londra 1999, p. 36; Summerson, *The Classical Language of Architecture*, p. 96.

³⁹⁴ Henry G. Roseveare, *The Financial Revolution 1660-1750*, Routledge, Londra 1991, p. 34.

³⁹⁵ Carlos Sagar Quer, “La Ultima obra de Juan de Villanueva: El Cementerio General del Notre de Madrid”, *Goya: Revista de arte*, S. 196, 1987, pp. 213-221.

³⁹⁶ <https://www.museodelprado.es/en/museum>, (11.12.2018).

³⁹⁷ Phillips W. Alison, *The War of Greek Independence 1821-1833*, Smith Elder, Londra 1897, pp. 20-21; Marshall Cavendish, *World and Its Peoples*, Cevandish Square, Londra 2009, p. 1478.

³⁹⁸ Antony Tung, *Preserving the World’s Great Cities: The Destruction and Renewal of the Historic Metropolis*, Three Rivers Press, New York 2001, pp. 256-260.

³⁹⁹ Olga Fountoulakis, “Hansen or Kleamthes Who was the Architect of the Buildings of the Duchess of Piacenza in Athens”, *Architectura*, S. 32, 2002, pp. 53-63.

⁴⁰⁰ Stefan Lehmann, *Olympia das Grab des Koroibos und die Altertumswissenschaften in Halle*, Olympisch bewegt: Festschrift zum 60. Geburtstag von Prof. Dr. Manfred Lammer, Köln 2003, pp. 163-175.

⁴⁰¹ http://www.eie.gr/archaeologia/En/arxeio_more.aspx?id=5, (20.11.2018).

⁴⁰² Julius Leisching, *Allgemeine Deutsche Biographie*, S. 49, Duncker & Humblot, Leipzig 1904, pp. 762-766.

(1837-1923)⁴⁰³, Atina Akademisi (1859)⁴⁰⁴, Yunanistan Milli Kütüphanesi (1832-1843)⁴⁰⁵ ve Atina Ulusal Capodistrian Üniversitesi (1839-1843)⁴⁰⁶ gibi Neoklasik tarzdaki birçok yapının inşasında yer almışlardır.

1760'lı yıllarda Fransız Mimar Isidor Marcellus Amandus Ganneval (1730-1786)⁴⁰⁷ tarafından tasarlanan zafer takları ve Barok tarzdaki Vac Katedrali (1761-1777)⁴⁰⁸'nin Neoklasik anlayışta düzenlenmiş cepheleri, Macaristan'da yer alan Neoklasik mimari örneklerinin ilklerini oluşturmaktadır.⁴⁰⁹

Neoklasisizm, Amerikan mimarisine İngiliz etkisi altında girmiştir.⁴¹⁰ Amerikan mimarlar özellikle Mimar Robert Adam (1728-1792)'ın çalışmalarından etkilenmişlerdir.⁴¹¹ Washington'daki Beyaz Saray (1792-1800) Amerikan Neoklasisizmi'nin en önemli örneklerindedir.⁴¹²

Neoklasik mimaride klasik çağın mimari formları, erdem ve yükselme gibi kavramlarla birleştirilmiş, özellikle de klasik düzenin net, keskin, yalın ve güçlü imgelerinden yararlanılmıştır.⁴¹³ Bu mimari formlar birleştirilerek, diriliş simgesi ve ulusal birlik ifadesi içeren bir sembol haline getirilmişlerdir.⁴¹⁴ Parlamento ve kamu binaları, müze ve sanat galerileri, şehir meydanlarındaki anıtsal yapılar, kiliseler ve bazı özel konutlarda karşılaşılan Neoklasik mimariyle klasik çağın bina formları tekrar canlandırılmıştır.⁴¹⁵

⁴⁰³ Hans Hermann Russack, *Deutsche bauen in Athen*, Wilhelm Limpert Verlag, Münih 1942, pp. 129-168.

⁴⁰⁴ Manos G. Biris, Maro Kardamitsi-Adami, *Neoclassical Architecture in Greece*, Oxford University Press, Oxford 2005, p. 142.

⁴⁰⁵ Dean H. Keller, *Academic Libraries in Greece: Present Situation and Future Prospects*, Psychology Press, Londra 1993, p. 26.

⁴⁰⁶ http://www.eie.gr/archaeologia/gr/arxeio_more.aspx?id=189, (20.11.2018).

⁴⁰⁷ Manuel Swatek, *Die neue Prater-Lust Zur Entstehung des Pratersterns Unter Kaiser Joseph II.*, Jahrbuch des Vereins für Geschichte der Stadt Wien, Viyana 2018, p. 162.

⁴⁰⁸ Swatek, *Die neue Prater-Lust Zur Entstehung des Pratersterns Unter Kaiser Joseph II.*, p. 162.

⁴⁰⁹ Swatek, *Die neue Prater-Lust Zur Entstehung des Pratersterns Unter Kaiser Joseph II.*, p. 162.

⁴¹⁰ Graham, *Arbiter of Elegance: A Biography of Robert Adam*, p. 4; Fleming, *Robert Adam and his Circle*, p. 76.

⁴¹¹ Graham, *Arbiter of Elegance: A Biography of Robert Adam*, p. 4; Fleming, *Robert Adam and his Circle*, p. 76.

⁴¹² Ihna Thayer Frary, *They Built the Capitol*, Ayer Publishing, Boston 1969, p. 27; William Seale, "James Hoban, "Builder of the White House", *White House History*, S. 22, 2008, p. 8-12.

⁴¹³ Albert J. Schmidt, *The Architecture and Planning of Classical Moscow: A Cultural History*, American Philosophical Society, Philadelphia 1989, p. 22; Eda İpek, *Tarihi Yarımada'da Neoklasik Bir Cephenin Klasik Çağ Estetik Unsurları Çerçevesinde Değerlendirilmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2009, s. 16.

⁴¹⁴ İpek, *Tarihi Yarımada'da Neoklasik Bir Cephenin Klasik Çağ Estetik Unsurları Çerçevesinde Değerlendirilmesi*, s. 16.

⁴¹⁵ İpek, *Tarihi Yarımada'da Neoklasik Bir Cephenin Klasik Çağ Estetik Unsurları Çerçevesinde Değerlendirilmesi*, s. 16.

Neoklasik mimaride üç çeşit yapı planlaması görülmektedir. Bunlardan ilki antik mimarinin tapınaklarından esinlenen planlama türüdür.⁴¹⁶ Bu planlama türü genellikle kilise ve modern işlevli yapılarda (villa, müze, saray vb.) tercih edilmiş ve bu türde gerek ana strüktür gerekse cephe anlayışı, antik dönem yapılarının birebir kopyası niteliğinde olmuştur.⁴¹⁷ İkinci planlama türü Geç Rönesans mimarlarından Andrea Palladio (1508-1580)⁴¹⁸'nin tasarladığı villalardan esinlenerek ortaya çıkmıştır.⁴¹⁹ Bu türde inşa edilen yapılarda, sadece cephelere eklenen sundurma niteliğindeki portikolarla⁴²⁰ antik mimari etkisi oluşturulmuştur.⁴²¹ Üçüncü tür ise “klasik blok” olarak adlandırılan türdür. Bu türde cephe yüzeylerine yerleştirilen ardışık plastırlar ve kemer dizileriyle antik mimariye gönderme yapılmıştır.⁴²²

Neoklasik mimarinin ana özellikleri genellikle cephelerde görülmektedir. Cephelerin düzenlenmesinde saf geometriye yönelmiş, ölçü, sadelik, ahenk ve denge gibi faktörler inşaalarda etkili olmuştur.⁴²³ Neoklasik cephelerin sadeliği, gözü yüzeyden hacme doğru çekmektedir. Birbirini dik açıyla kesen çizgilerin görüldüğü yüzeylerde kıvrımlar bulunmamakta ve köşeler pahlanmamaktadır.⁴²⁴ Cephelerde

⁴¹⁶ Dikdörtgen bir alanı kaplayan ve sadece giriş cephesinde sütunların bulunduğu plan “prostilos” olarak adlandırılmaktadır. “Amfiprostilos” olarak adlandırılan planda dikdörtgen bir alanı kaplayan yapının giriş cephesinde ve giriş cephesinin aksındaki cephesinde sütun dizisi yer almaktadır. Alanın tüm cephelerinin ikişer sıra sütun dizisiyle çevrelediği ve “dipteros” olarak adlandırıldığı planda da mekân dikdörtgen formdadır. Aynı mekân düzenin tek sıra sütun dizisiyle çevrelediği plan tipi ise “peripteros” olarak adlandırılmaktadır. Sadece sütun dizisi üzerine çatının oturtulmasıyla oluşmuş mekânların plan tipi ise “monopteros” olarak adlandırılmaktadır. Bknz: Summerson, *The Classical Language of Architecture*, pp. 132-133.

⁴¹⁷ Mary Grace J. Badiola, Mary Ann C. Vecino, Danilo S. Duyan, Althea Mae B. Bongcawil, Jenny C. Mendoza, Gail Josephine P. Bustillo, Ace Sauden B. Pambuan, Lourdes R. Siobal, *Arts of the Neoclassic and Romantic Periods, A Journey through Western Music and Arts*, S. 9, Phillippines 2014, p. 230.

⁴¹⁸ Giandomenico Romanelli, *Palladio*, S. 98, Giunti Editore, Floransa 1995, p. 11.

⁴¹⁹ Mimarın İtalya'nın Vicenza Kenti'nde 1550-1551 tarihleri arasında inşa ettiği Villa Rotondo bir kaide üzerinde oturmaktadır. Kare formulu villanın dört cephesinde simetrik olarak düzenlenmiş portiko yer almaktadır. Beşik çatı ile örtülmüş ve çatı üzerine akroterler eklenmiştir. Bknz: Andrea Palladio, *I quattro libri dell'architettura*, Apresso Bartolomeo Carampello, İskoçya 1582, p. 18.

⁴²⁰ Portiko; Antik yapılarda revak niteliğinde kullanılan ve sütunlarla taşınan sundurmadır. Bknz: Hugh Chisholm (ed.), “Decastyle”, *Encyclopedia Britannica*, C. 7, Cambridge University Press, Cambridge 1911, s. 910; Summerson, *The Classical Language of Architecture*, p. 131.

⁴²¹ Grace Badiola, Vecino, Duyan, Bongcawil, Mendoza, Bustillo, Pambuan, Siobal, *Arts of the Neoclassic and Romantic Periods*, p. 231.

⁴²² Grace Badiola, Vecino, Duyan, Bongcawil, Mendoza, Bustillo, Pambuan, Siobal, *Arts of the Neoclassic and Romantic Periods*, p. 232.

⁴²³ Alexander Tzonis, Liane Lefaivre, *Classical Architecture The Poetics of Order*, The MIT Press, Londra 1992, p. 117; İpek, *Tarihi Yarımada'da Neoklasik Bir Cephenin Klasik Çağ Estetik Unsurları Çerçevesinde Değerlendirilmesi*, s. 18.

⁴²⁴ Tzonis, Lefaivre, *Classical Architecture The Poetics of Order*, p. 153; Edward Allen, Rob Thallon, *Fundamentals of Residential Construction*, John Wiley & Sons, New York 2011, p. 251.

kullanılan kabartmalar ve heykeller klasik çağ heykel sanatının özelliklerini yansıtmaktadır.⁴²⁵

Portiko niteliğindeki giriş düzenlemelerine sahip olan yapılar (Andrea Palladio villalarından veya antik tapınak mimarisinden etkilenilen türlerde) ise “stereobate” denilen basamaklı (krepis) bir kaide üzerine oturmaktadır.⁴²⁶ Bu tür cephelerde antik dönem mimarisinde görülen beş düzen hâkimdir.⁴²⁷

Bu düzenlerden; “Dor” düzeninde inşa edilen cephelerde, sütunlar kaidesiz olarak direkt tabana oturmakta ve yukarıya doğru daralmaktadır. Sütunların gövdelerinde dikey yivler görülmekte ve başlıkları çanak şeklinde bir yastık ile yastığın üzerindeki dörtgen plaktan oluşmaktadır. Sütunları birbirine taş kirişler bağlamaktadır.⁴²⁸ Sütunlar ile çatı arasında kalan ve “entablature⁴²⁹” olarak adlandırılan kısım, genellikle korniş⁴³⁰, friz⁴³¹ ve arşitrav⁴³² bölümlerinden oluşmaktadır. Tamamen düz bırakılan arşitravın üzerinde “taenia” denilen bir silme yer almaktadır.⁴³³ Silmeye alttan bitişik durumda belirli aralıklar verilerek yatay dörtgen şeklinde yerleştirilen dar levha biçimli bölümlere “regula”lar görülmektedir.⁴³⁴ Bu bölümün alt kısmına “guttea” denilen damlacık şeklinde detaylar eklenmektedir.⁴³⁵ Arşitravın üst kısmındaki friz

⁴²⁵ İpek, *Tarihi Yarımada’da Neoklasik Bir Cephenin Klasik Çağ Estetik Unsurları Çerçevesinde Değerlendirilmesi*, s. 18.

⁴²⁶ Vitruvius, *Mimarlık Üzerine*, çev. Çiğdem Dürüşken, Alfa Yayıncılık, İstanbul 2017, ss. 120-123.

⁴²⁷ Tzonis, Lefavre, *Classical Architecture The Poetics of Order*, p. 39; Allen, Thallon, *Fundamentals of Residential Construction*, p. 251; Vitruvius, *Mimarlık Üzerine*, ss. 120-123.

⁴²⁸ Summerson, *The Classical Language of Architecture*, pp. 15-16; Jenkins, *Greek Architecture And Its Sculpture*, p. 15; Atalay, *Antik Devirde Mimari Kurallar ve İnşaat Teknikleri*, ss. 40-44.

⁴²⁹ Chisholm (ed.), “Entablature”, p. 654; Tzonis, Lefavre, *Classical Architecture The Poetics of Order*, p. 43.

⁴³⁰ Korniş; cephenin çatı hizasında yer alan ve saçak görevi gören kalın silmedir. Bknz: Summerson, *The Classical Language of Architecture*, p. 125; Allen, Thallon, *Fundamentals of Residential Construction*, p. 251; Tzonis, Lefavre, *Classical Architecture The Poetics of Order*, p. 43.

⁴³¹ Friz; antik mimarlıkta korniş ile arşitrav arasında kalan, bazen kabartmalarla bezenen bazen de düz bırakılan şerittir. Bknz: Chisholm (ed.), “Frieze”, p. 742; Summerson, *The Classical Language of Architecture*, p. 128; Tzonis, Lefavre, *Classical Architecture The Poetics of Order*, p. 43; Robert Chitham, *The Classical Orders of Architecture*, Architectural Press, Oxford 2005, p. 66.

⁴³² Arşitrav; antik mimarlıkta sütunun taşıdığı entablature bölümünün en alt parçasıdır. Kiriş görevi yapmaktadır. Bknz: Francis D. K. Ching, *A Visual Dictionary of Architecture*, John Wiley & Sons, New York 1995, pp. 179-186; Summerson, *The Classical Language of Architecture*, p. 123; Tzonis, Lefavre, *Classical Architecture The Poetics of Order*, p. 53.

⁴³³ Summerson, *The Classical Language of Architecture*, p. 132; Tzonis, Lefavre, *Classical Architecture The Poetics of Order*, p. 44; Chitham, *The Classical Orders of Architecture*, p. 64.

⁴³⁴ Tzonis, Lefavre, *Classical Architecture The Poetics of Order*, s. 44; Chitham, *The Classical Orders of Architecture*, p. 64.

⁴³⁵ Summerson, *The Classical Language of Architecture*, p. 128; Tzonis, Lefavre, *Classical Architecture The Poetics of Order*, p. 44; Chitham, *The Classical Orders of Architecture*, p. 64.

yüzeyinde ise triglif⁴³⁶ ve metop⁴³⁷ düzenleri görülmektedir. Frizin üzerinde yer alan korniş kısmı ise saçak görevinde kullanılmaktadır. Çatıyı destekleyen bu bölüm, bir alınlık oluşturacak şekilde meyilli olarak yerleştirilmektedir. Alınlığın tepesine ve yan köşelerine yerleştirilen, bazen bitkisel motifli bazen de figürlü olarak düzenlenen “akroter” görülmektedir.⁴³⁸

“İyon” düzeninde, birer kaide üzerine oturan sütunların gövdesi yine yukarıya doğru daralmaktadır. Sütun başlıklarında “volüt” denilen koçboynuzu biçimli detaylar görülmektedir.⁴³⁹ Sütunların üzerine oturan arşitrav, üç kademe şeklindeki silmelerden oluşmaktadır. Arşitravın üzerinde ise yüzeyi kabartmalarla bezenmiş bir friz, ya da inci veya makarna dizisinden oluşan “taenia” görülmektedir. Taeniannın üzerine ise yumurta dizisi şeklinde korniş yerleştirilmektedir. Kornişin üzerindeki düzenleme ise Dor düzenindeki gibidir.⁴⁴⁰

“Korint” ve “Kompozit”⁴⁴¹ düzenler İyon düzeninden sadece sütun başlığı yönünden ayrılmaktadır.⁴⁴²

“Tuskan” düzeni ise bazı farklılıklar dışında Dor düzenine benzemektedir. Bu farklılıklardan biri sütunların bir kaide üzerine oturması ve gövdesinin yivsiz olmasıdır. Diğer bir farklılık ise triglif ve metop gruplarının Tuskan düzeninde bulunmamasıdır.⁴⁴³

⁴³⁶ Triglif; dikey yerleştirilmiş ince uzun tabletlerin oluşturduğu gruplara verilen isimdir. Bknz: Summerson, *The Classical Language of Architecture*, p. 133; Tzonis, Lefaivre, *Classical Architecture The Poetics of Order*, p. 56; Chitham, *The Classical Orders of Architecture*, p. 64; Vitruvius, *Mimarlık Üzerine*, ss. 153-154.

⁴³⁷ Metop: trigliflerin arasında kalan pano şeklindeki bölümlerdir. Bknz: Summerson, *The Classical Language of Architecture*, pp. 128-129; Tzonis, Lefaivre, *Classical Architecture The Poetics of Order*, p. 56; Vitruvius, *Mimarlık Üzerine*, s. 154.

⁴³⁸ Summerson, *The Classical Language of Architecture*, pp. 13-15; Tzonis, Lefaivre, *Classical Architecture The Poetics of Order*, p. 52; Jenkins, *Greek Architecture And Its Sculpture*, p. 15; Vitruvius, *Mimarlık Üzerine*, s. 152.

⁴³⁹ Heck, *The Art of Building in Ancient and Modern Times or Architecture Illustrated*, p. 25; Tzonis, Lefaivre, *Classical Architecture The Poetics of Order*, p. 56; Atalay, *Antik Devirde Mimari Kurallar ve İnşaat Teknikleri*, ss. 45-49; Vitruvius, *Mimarlık Üzerine*, ss. 130-134; Chitham, *The Classical Orders of Architecture*, p. 74.

⁴⁴⁰ Tzonis, Lefaivre, *Classical Architecture The Poetics of Order*, p. 56; Vitruvius, *Mimarlık Üzerine*, ss. 130-134; Chitham, *The Classical Orders of Architecture*, p. 74.

⁴⁴¹ Summerson, *The Classical Language of Architecture*, p. 124; Chitham, *The Classical Orders of Architecture*, p. 94.

⁴⁴² Atalay, *Antik Devirde Mimari Kurallar ve İnşaat Teknikleri*, ss. 50-51; Vitruvius, *Mimarlık Üzerine*, ss. 138-143; Chitham, *The Classical Orders of Architecture*, p. 82.

⁴⁴³ Summerson, *The Classical Language of Architecture*, p. 134; Chitham, *The Classical Orders of Architecture*, p. 58.

Klasik blok tarzında cepheler dikey olarak plastırlarla, yatay olarak da silmelerle bölümlere ayrılmaktadır. Simetrik olarak düzenlenen cepheler, kemerlerle hareketlendirilmektedir.⁴⁴⁴

Neoklasik mimaride yapı cephelerinin köşeleri genellikle köşe plastırları ile sınırlandırılmaktadır. Portikoya sahip giriş cephelerinin iki yanından ileriye doğru uzanan çıkıntılarının ucunda yer alan ve “anta” olarak adlandırılan plastır niteliğindeki çıkımlar⁴⁴⁵ ise antik dönem mimarilerinde olduğu gibi, Neoklasik mimaride de yerini almıştır. Antalar üç, köşe plastırları iki, yüzey plastırları ise tek cephelidir.⁴⁴⁶

Neoklasik mimaride genellikle lentolarla çevrelenmiş, alınlıklarla sonlanan dikdörtgen pencere sistemleri tercih edilmekte ve bu pencerelerin üzerinde üç tip alınlık görülmektedir. Bunlar üçgen, kırık ve yarım yuvarlak formudur.⁴⁴⁷ Ayrıca palladyen (Venetian) tipi pencerelerin de tercih edildiği örnekler bulunmaktadır. Palledyen tarzı pencerelerde üçlü bir pencere düzenlemesi görülmektedir. Bu üç açıklık, birbirlerinden plastırlarla ayrılmaktadır. Yan açıklıklar dikdörtgen formda olup orta açıklık ise yan açıklıklardan daha geniş ve yüksek tutularak, yarım yuvarlak şeklinde sonlandırılmaktadır.⁴⁴⁸

Neoklasik üslupta inşa edilen yapılar genellikle içten düz tavanlar ve tonozlarla, dıştan da düz, ya da kırma çatılarla örtülmektedir. Rotonda formundaki merkezi planlı yapılarda ise kubbeler yer almaktadır.⁴⁴⁹

Antik dönem mimarilerinde olduğu gibi bu dönemde de yapılar en fazla üç kat şeklinde düzenlenmiştir. Simetrinin hâkim olduğu Neoklasik üslupta düzen⁴⁵⁰,

⁴⁴⁴ Tzonis, Lefaivre, *Classical Architecture The Poetics of Order*, p. 118; Grace Badiola, Vecino, Duyan, Bongcawil, Mendoza, Bustillo, Pambuan, Siobal, *Arts of the Neo-classic and Romantic Periods*, p. 232.

⁴⁴⁵ Summerson, *The Classical Language of Architecture*, p. 122; Banu Yılmaz, *Batı Anadolu Helenistik Dönem Anta Başlıkları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli 2010, s. 4; Vitruvius, *Mimarlık Üzerine*, s. 109.

⁴⁴⁶ Yılmaz, *Batı Anadolu Helenistik Dönem Anta Başlıkları*, s. 4.

⁴⁴⁷ Tzonis, Lefaivre, *Classical Architecture The Poetics of Order*, p. 81.

⁴⁴⁸ Summerson, *The Classical Language of Architecture*, p. 134.

⁴⁴⁹ Rotonda; dairesel planlı ve kubbe ile örtülü tüm Roma yapılarının genel adıdır. Ayrıca oval plalı odaları tanımlamak için de kullanılmaktadır. Bknz: [https://tr.wikipedia.org/wiki/Rotonda_\(mimarlık\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Rotonda_(mimarlık)), (11.02.2019).

⁴⁵⁰ Düzen; yapıda her bir elemanın gerek kendi içinde, gerekse birbirine göre oranlı olarak boyutlandırılması ve birbirine bağlantılı olan bu büyüklüklerinin, bir bütün olarak değerlendirilmesidir. Bknz: İpek, *Tarihi Yarımada'da Neoklasik Bir Cephenin Klasik Çağ Estetik Unsurları Çerçevesinde Değerlendirilmesi*, s. 71.

dağılım⁴⁵¹, yerleşim⁴⁵², bakışım⁴⁵³ ve donatı⁴⁵⁴ gibi estetiksel uygulamalardan da yararlanılmıştır.

Antik Mısır ve Yunan uygarlıkları tarafından keşfedilen altın oran⁴⁵⁵ antik dönem mimarilerinde olduğu gibi Neoklasik mimaride de estetik kaygının giderilmesinde uygulanan diğer önemli metod olmuştur.⁴⁵⁶

Neoklasik mimaride, mimari öğeler estetiksel kaygulardan çok, fonksiyonel amaçla kullanılmıştır (Örneğin; yapının kolonları çatıyı taşımak içindir. Çok az örnekte dekoratif amaçlı olduğu düşünülen kolonlar da görülmektedir). Yapının strüktürel öğelerinin zaman zaman bezendiği görülmektedir. Ancak hiçbir zaman strüktür öğe olarak ikinci plana atılmamış ya da bezemeler bir tabaka halini alarak yapının önüne geçmemiştir.⁴⁵⁷

Neoklasik mimaride süsleme öğeleri genellikle bitkisel, geometrik motifler ile inci-payet dizileri, insan ve hayvan figürleri, kymationlar⁴⁵⁸, anthemionlar⁴⁵⁹, mitolojik tanrı ve tanrıça figürlerinden oluşmaktadır.⁴⁶⁰

⁴⁵¹ Dağılım; malzeme ve yapı alanının en iyi biçimde dağıtımı, değerlendirilmesi ve harcamaların kullanımı (tasarruf) hedef alınarak amaca uygun bölünmesidir. Bknz: İpek, *Tarihi Yarımada'da Neoklasik Bir Cephenin Klasik Çağ Estetik Unsurları Çerçevesinde Değerlendirilmesi*, s. 74.

⁴⁵² Yerleşim; yapıda belirli birimlere göre boyutlandırılmış olan elemanların, en uygun ve özenli bir biçimde bir araya getirilmesidir. Bknz: İpek, *Tarihi Yarımada'da Neoklasik Bir Cephenin Klasik Çağ Estetik Unsurları Çerçevesinde Değerlendirilmesi*, s. 71.

⁴⁵³ Bakışım; yapının elemanları arasındaki ahenk ve bir bölümün diğer bir bölümle karşılıklı etkileşimidir. Bknz: İpek, *Tarihi Yarımada'da Neoklasik Bir Cephenin Klasik Çağ Estetik Unsurları Çerçevesinde Değerlendirilmesi*, ss. 72-73.

⁴⁵⁴ Donatı; yapının zevkli olarak biçimlendirilmiş olduğu kabul edilen, belli bölümlerden oluşan hatasız görünümüdür. Bknz: İpek, *Tarihi Yarımada'da Neoklasik Bir Cephenin Klasik Çağ Estetik Unsurları Çerçevesinde Değerlendirilmesi*, s. 73.

⁴⁵⁵ Altın Oran; estetiğin matematiksel yolla saptanmasında uygulanan tekniktir. Bknz: İpek, *Tarihi Yarımada'da Neoklasik Bir Cephenin Klasik Çağ Estetik Unsurları Çerçevesinde Değerlendirilmesi*, s. 75.

⁴⁵⁶ Tzonis, Lefaivre, *Classical Architecture The Poetics of Order*, pp. 107-108.

⁴⁵⁷ Tzonis, Lefaivre, *Classical Architecture The Poetics of Order*, pp. 107-108; İpek, *Tarihi Yarımada'da Neoklasik Bir Cephenin Klasik Çağ Estetik Unsurları Çerçevesinde Değerlendirilmesi*, s. 53.

⁴⁵⁸ Kymation; antik mimaride kullanılan stilize yaprak biçimlerinden oluşan bezeme kuşağına verilen isimdir. Farklı türleri bulunmaktadır. Bknz: Joachim Ganzert, "Zur Entwicklung lesbischer Kymation-Formen", *Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts*, S. 98, 1983, pp. 123-202; Tzonis, Lefaivre, *Classical Architecture The Poetics of Order*, p. 78.

⁴⁵⁹ Anthemion; lotus ve palmet dizilerinden oluşan bir bezeme şerididir. İkili ve üçlü dizin olarak iki gruba ayrılmaktadır. Bezeme genellikle frizlerde, tavan kasetlerinde, iyon sütun başlıklarında, anta ve plaster başlıklarında görülmektedir. Bknz: Yılmaz, *Batı Anadolu Helenistik Dönem Anta Başlıkları*, s. 17.

⁴⁶⁰ Tzonis, Lefaivre, *Classical Architecture The Poetics of Order*, pp. 107-108; İpek, *Tarihi Yarımada'da Neoklasik Bir Cephenin Klasik Çağ Estetik Unsurları Çerçevesinde Değerlendirilmesi*, s. 53.

XVIII. yüzyılın ortalarında inşa edilen Neoklasik tarzdaki yapıların bezemesinde tek renklilik görülmektedir. Bunun nedeni ise XVIII. yüzyılda yapılan arkeolojik kazılarda antik mimari örneklerinin tek renkli bezemelere sahip olduğu kanısına varılmış olmasıdır. Ancak XIX. yüzyılın sonlarında renkli bezemelere sahip örnekler de ortaya çıkmıştır.⁴⁶¹

⁴⁶¹ İpek, *Tarihi Yarımada'da Neoklasik Bir Cephenin Klasik Çağ Estetik Unsurları Çerçevesinde Değerlendirilmesi*, s. 93.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE ALMAN MİMARİSİ

Almanya'nın sınırları içerisinde gerçekleştirilen arkeolojik kazıların sonuçlarına göre⁴⁶², bölgenin Roma hâkimiyetine girmesine kadar geçen sürede gelişkin bir mimari saptanamamıştır⁴⁶³.

Roma döneminde inşa edilen kale duvarları, askeri yapılar, kaplıcalar, amfityatrolar ve köprülerin kalıntıları, 100-150 yılları arasında tarihlendirilmekteledir.⁴⁶⁴ Roma hâkimiyeti altındaki bölgenin en eski ve önemli kenti, Roma İmparatoru Augustus tarafından MÖ 15'de kurulan Trier'dir.⁴⁶⁵ Bu şehirde bulunan çeşitli kaplıca kalıntıları, Roma Köprüsü (II. yüzyıl)⁴⁶⁶ ve Porta Nigra (MÖ 170)⁴⁶⁷ Roma mimari anlayışının en önemli örneklerindedir.

Kavimler Göçü'nün etkisiyle bölgede Roma hâkimiyeti sona ermiştir.⁴⁶⁸ Böylelikle kent kültürü ve mimarideki ilerleme ortadan kalkmıştır. Tarihsel süreç içerisinde yaşanan kaos ortamında tüm Avrupa'da olduğu gibi Almanya sınırları içerisinde de mimari gelişim durmuştur.⁴⁶⁹

Frankların kurduğu Frank Krallığı (481-800)⁴⁷⁰, Germen asıllı Charlemagne'nin yönetime gelmesiyle İmparatorluğa dönüşmüş ve Almanya sınırları içerisinde mimari bir canlanma meydana gelmiştir.⁴⁷¹ Aachen'de Bizans modellerine göre inşa edilen

⁴⁶² Weber, *Die Steinartefakte des Homo erectus von Bilzingsleben*. In: Dietrich Mania, Thomas Weber (Hrsg.): *Bilzingsleben*, p. 65.

⁴⁶³ Weber, *Die Steinartefakte des Homo erectus von Bilzingsleben*. In: Dietrich Mania, Thomas Weber (Hrsg.): *Bilzingsleben*, p. 65.

⁴⁶⁴ Koch, *Celtic Culture: A Historical Encyclopedia*, pp. 794-795

⁴⁶⁵ Laverne Ferguson-Kosinski, *Europe by Eurail 2010: Touring Europe by Train*, Globe Pequot Press, Guilford 1991, p. 337; Myron Baker, *Beyond Our World The Exciting Story of a Treasure, Hunter, Historian and Adventurer*, Dorrance Publishing, Pittsburgh 2013, p. 182.

⁴⁶⁶ Jens Fachbach, "Zur Baugeschichte der Trierer Römerbrücke nach 1718", *Kurtrierisches Jahrbuch*, S. 47, 2007, pp. 282-416; Klaus Grewe, *Die Moselbrücken von Trier Meisterwerke Antiker Technik*, Zabern, Mainz 2010, pp. 120-122.

⁴⁶⁷ Klaus Peter Goethert, *Römerbauten in Trier*, Schell & Steiner, Regensburg 2003, pp. 23-57.

⁴⁶⁸ Fournier, *Les Merovingiens*, p. 107; Pischel, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, s. 166; Turani, *Dünya Sanat Tarihi*, s. 219.

⁴⁶⁹ Pischel, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, s. 166.

⁴⁷⁰ Fournier, *Les Merovingiens*, p. 107.

⁴⁷¹ Becher, *Charlemagne*, p. 96.

Palatine Şapeli (936-1531)⁴⁷² ve Lorsch Manastırı (IX. yüzyıl)⁴⁷³ dönem mimarisini yansıtan en önemli örneklerdendir.

962’de I. Otto’nun, Kutsal Roma Germen İmparatorluğu’nu kurmasıyla⁴⁷⁴ bazı mimarlık tarihçileri tarafından “Erken Romanesk”, bazıları tarafından da “Otto Devri” olarak adlandırılan sanat dönemi yaşanmıştır. Bu üslup, tamamen Alman coğrafyasına özgü olmuştur.⁴⁷⁵ Dönemin en önemli yapılarına Hildesheim’deki St. Michael Katedrali (1015) örnek verilebilir.⁴⁷⁶

Kutsal Roma Germen İmparatoru II. Heinrich (972-1024)⁴⁷⁷’in ölümüyle Otto Sanatı kesintisiz bir biçimde Romanesk üslup ile birleşmiştir.⁴⁷⁸ Hristiyan dünyasının dönem içerisindeki en büyük ölçekli yapısı olan Speyer Katedrali (1030)⁴⁷⁹, Worms Katedrali (1110-1181-XIV. yüzyıl)⁴⁸⁰ ve Mainz Katedrali (975-XI. yüzyıl)⁴⁸¹ Romanesk üslubun en önemli örneklerindedir.⁴⁸²

Gotik mimari Almanya’da, XIV. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlamıştır. Fransız mimarisinden ithal edilen bu üslup, XIV. yüzyılda Kaferburg Piskoposu I. Albert’in, Fransa’ya gerçekleştirdiği seyahatin sonucunda ülke mimarisi içerisindeki yerini almıştır.⁴⁸³ Önceleri, Romanesk tarzda inşa edilmiş yapılara Gotik nitelikli eklemeler yapılmıştır. Magdeburg’da 937’de kurulmuş bir manastır üzerine yapılan Magdeburg Katedrali (937-1520)⁴⁸⁴ ise Almanya’da tamamıyla Gotik tarzda inşa

⁴⁷² John M. Jeep, *Medieval Germany: An Ancylopedia*, NY: Garland Pub, New York 2001, p. 1; Eliza Garrison, *Ottonian Imperial Art and Portraiture: The Artistic Patronage of Otto III and Henry II*, Ashgate, Farnham 2012, pp. 62-63.

⁴⁷³ James W. Thompson, *The Medieval Library*, Macmillan, New York 1957, pp. 80-82; Chauncey E. Finch, “Catalogues and Other Manuscripts from Lorsch”, *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, S. 99, Johns Hopkins University Press, Maryland 1968, pp. 165-179.

⁴⁷⁴ Cosman, Jones, *Handbook to Life in The Medieval World*, p. 9.

⁴⁷⁵ Louis Grodecki, *Au Seuil de l’art Roman. L’architecture Ottonienne*, Armand Collin, Paris 1958, p. 342; Pischel, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, s. 238; Henri Focillion, *L’an Mil*, Denoel, Paris 1984, p. 187.

⁴⁷⁶ Hans Roggenkamp, *Die Michaeliskirche in Hildesheim*, Gebr. Mann Verlag, Berlin 1954, pp. 147-150.

⁴⁷⁷ Weinfurter, *Heinrich II.(1002-1024) Herrscher am Ende der Zeiten*, pp. 41-94.

⁴⁷⁸ Pischel, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, s. 238; Üstünipek, Üstünipek, *Sanat Tarihine Giriş*, s. 190.

⁴⁷⁹ Winterfeld, *Romanik am Rhein*, p. 66.

⁴⁸⁰ Hugh, “Worms”, pp. 832-833.

⁴⁸¹ Franz Dumont, Ferdinand Scherf, Friedrich Schütz, *Mainz Die Geschichte der Stadt (The History of the Town)*, Verlag Philipp von Zabern, Darmstadt 1998, p. 138.

⁴⁸² Harald Bush, Bernd Lohse, *Baukunst der Romanik in Europe*, Umschau Verlag, Frankfurt 1959, p. XXV.

⁴⁸³ Birte Rogacki-Thiemann, *Der Magdeburger Dom St. Mauritius und St. Katharina-Beitrage zu Seiner Baugeschichte 1207 bis 1567*, Michael Imhof Verlag, Petersberg 2007, pp. 66-74.

⁴⁸⁴ Rogacki-Thiemann, *Der Magdeburger Dom St. Mauritius und St. Katharina – Beitrage zu seiner Baugeschichte 1207 bis 1567*, pp. 66-74.

edilen ilk katedral olmuştur.⁴⁸⁵ Başlangıçta Almanya’da daha basit, bezemesi az, ağırbaşlı bir uygulama görülmüştür. Ancak kısa süre içerisinde yoğun bezemeli örnekler vermeye başlanmıştır. Ülke’nin orta ve güney kesimlerinde dönemin önemli örnekleri arasında Köln Katedrali (1248-1473)⁴⁸⁶ ve Ulm Katedrali (1377-1890)⁴⁸⁷ yer almaktadır. Karolenj mimarisinde Avrupa’ya yansıyan hol kilise kavramı, Alman Gotik üslubunda da başarılı bir şekilde uygulanabilmiştir.⁴⁸⁸ Marburg’daki Elizabeth Kilisesi (1235), uygulamanın diğer örneklerindedir.⁴⁸⁹

Gotik dönemde Baltık Denizi’ne kıyı olan bölgelerde ise diğer Avrupa bölgelerinden farklı olarak tuğla malzeme tercih edilmiştir. Tuğla malzeme ile inşa edilen Gotik üsluptaki eserlerde, malzemenin süslemeye elverişli olmaması nedeniyle sade tutulmuş duvar yüzeyleri görülmektedir.⁴⁹⁰ Lübeck’teki St. Marien Kilisesi (1250-1350)⁴⁹¹ ve Stralsund Belediye Binası (1300-1310)⁴⁹² tuğla malzemeyle inşa edilen Gotik tarzdaki yapılara örnek verilebilir.

Rönesans, Avrupa’da XVI. yüzyılın başlarında yayılmaya başlamıştır.⁴⁹³ Bu dönemde Almanya prensliklere bölünmüş ve özellikle Protestan Reformu’nun etkisiyle Ülke’de iç karışıklıklar yaşanmıştır.⁴⁹⁴ Bu ortam içerisinde İtalya’yı ziyaret eden Alman filozoflar ve Albert Dürer (1471-1528)⁴⁹⁵ gibi sanatçılar Rönesans akımının Almanya’ya ulaşımında önyak olmuşlardır. Ayrıca Torgau, Aschaffenburg ve Landshut gibi bölgelerin idaresini yürüten bazı prensler İtalya’dan getirttikleri mimarlarla, Rönesans’ın Alman mimarisine girmesine katkı sağlamışlardır.⁴⁹⁶

⁴⁸⁵ Rogacki-Thiemann, *Der Magdeburger Dom St. Mauritius und St. Katharina – Beiträge zu seiner Baugeschichte 1207 bis 1567*, pp. 66-74.

⁴⁸⁶ Georg Schelbert, “Die Chorgrundrisse der Kathedralen von Köln und Amiens”, *Kölner Domblatt*, Kölner Dom, Köln 1997, pp. 85-110.

⁴⁸⁷ Robin O. Oggins, *Cathedrals*, Sterling Publishing Company, New York 2000, p. 82.

⁴⁸⁸ Oggins, *Cathedrals*, p. 82.

⁴⁸⁹ Herman Bauer, *Sankt Elisabeth und die Elisabethkirche zu Marburg*, Hitzeroth, Marburg 1990, p. 7.

⁴⁹⁰ Zober, “Das Stralsund Rathau”, pp. 149-154; Thiesen, *Benedikt Dreyer Das Werk des spatgotischen Lübecker Bildschnitzers*, pp. 69-160.

⁴⁹¹ Tamara Thiesen, *Benedikt Dreyer Das Werk des spatgotischen Lübecker Bildschnitzers*, Ludwig Publishing, Kiel 2007, pp. 69-160.

⁴⁹² Ernst Heinrich Zober, “Das Stralsund Rathau”, *Sundine Unterhaltungsblatt für Neu-Vorpommern und Rügen*, Neunter Jahrgang, Stralsund 1835, pp. 149-154.

⁴⁹³ Gombrich, *Sanatın Öyküsü*, s. 223; Brotton, *Rönesans*, s. 17; İnalçık, *Rönesans Avrupası*, s. 56.

⁴⁹⁴ Atasoy, *17.-18. Yüzyillarda Avrupa Sanatı*, s. 62; Wilson, *Europe’s Tragedy: A New History of the Thirty Years War*, p. 787.

⁴⁹⁵ Alexandra Bonfante-Warren, *The Art of Renaissance Europe A Resource for Education*, The Metropolitan Museum of Art, New York 2000, p. 15.

⁴⁹⁶ Bonfante-Warren, *The Art of Renaissance Europe A Resource for Education*, p. 15.

Rönesans'ın Almanya'daki en eski örneği ise Augsburg'daki St. Anne Kilisesi (1321)'dir.⁴⁹⁷

Protestan Reformu'na yanıt olarak Katolik Kilisesi'nin elinde gelişen Barok stil, Almanya'ya Otuz Yıl Savaşları (1618-1648)⁴⁹⁸'ndan sonra etki etmeye başlamıştır.⁴⁹⁹ Fransız modellerine dayanan Alman Baroğu, kraliyet mensuplarının ve soyluların inşa ettirdikleri yapılarda kendini göstermiştir. Johann Balthasar Neumann (1687-1753)⁵⁰⁰ tarafından tasarlanan Rezidans Würzburg (1719-1781) Barok mimarinin Alman topraklarındaki önemli örneklerindedir.⁵⁰¹ Dekorasyonun daha da zenginleştiği ve renklerin daha parlak tonlara sahip olduğu Barok mimarinin geç safhası Rokoko'nun Almanya'daki en önemli örnekleri arasında Sanssouci Sarayı (1745-1747) yer almaktadır.⁵⁰²

Almanya'da Neoklasisizm'in öncüsü, Alman asıllı Sanat Tarihçi Johann Joachim Winckelmann (1717-1768)'dir.⁵⁰³ Araştırmacının kaleme aldığı eserler, ülke içerisindeki birçok sanatçıyı etkilemiştir.⁵⁰⁴ XVIII. yüzyılın sonlarında ise Anhalt-Dessau Dükü III. Leopold, Mimar Friedrich Wilhelm von Erdmannsdorff'u da yanına alarak İtalya, Hollanda, İngiltere, Fransa ve İsviçre'ye düzenlenen Büyük Tur'a⁵⁰⁵ katılmıştır.⁵⁰⁶ Gittiği şehirlerde gördüğü örneklerden etkilenmesi üzerine, ülkeye dönüşte Neoklasik üslup üzerine çalışmalar başlatmıştır.⁵⁰⁷ Üslubun en önemli eserleri, Karl Friedrich Schinkel (1781-1841)⁵⁰⁸ tarafından inşa edilmiştir. Schinkel yapılarında Antik Roma mimarisinden ziyade Yunan mimari elemanlarını daha çok tercih

⁴⁹⁷ Georg Brenninger, *Orgeln in Schwaben*, Geranova Bruckmann, Münih 1986, p. 173.

⁴⁹⁸ l'Estoile, *Journal Pour le Regne de Henri IV*, p. 84; Parker, *The Thirty Years War*, pp. 17-18.

⁴⁹⁹ Atasoy, *17.-18. Yüzyıllarda Avrupa Sanatı*, s. 62; Bakır, *Mimaride Rönesans ve Barok Osmanlı Başkenti İstanbul'da Etkileri*, s. 25; Ducher, *Caracteristique des Styles*, p. 92.

⁵⁰⁰ Bakır, *Mimaride Rönesans ve Barok Osmanlı Başkenti İstanbul'da Etkileri*, s. 25.

⁵⁰¹ Arne Karsten, Hillard von Thiessen, *Nützliche Netzwerke und Korrupte Seilschaften*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 2006, p. 126.

⁵⁰² Nicolas Powell, *Great Houses of Europe*, George Weidenfeld and Nicolsin Ltd., Londra 1961, pp. 95-101; Giles MacDonogh, *Frederick the Great: A Life in Deed and Letters*, St. Martin's Griffin, New York 1999, p. 200.

⁵⁰³ Boorstin, *The Discoverers*, s. 585; Robinson, *Instant Art History*, p. 240.

⁵⁰⁴ Boorstin, *The Discoverers*, s. 585; Robinson, *Instant Art History*, p. 240.

⁵⁰⁵ Thompson, *The Making of the English Working Class*, p. 43.

⁵⁰⁶ August Rode, *Leben des Hern Friedrich Wilhelm von Erdmannsdorf*, P. Tanzer, Dessau 1801, p. 240.

⁵⁰⁷ Rode, *Leben des Hern Friedrich Wilhelm von Erdmannsdorf*, p. 240.

⁵⁰⁸ 13 Mart 1781'de Neuruppin'de doğan Prusyalı Mimar, Neoklasik ve Neogotik türlerinde çok sayıda eser vermiştir. Kraliyet mimarı olarak görev yapan Mimar, aynı zamanda bugünkü Berlin şehrinin tasarımcısıdır. Bknz: Susan M. Peik, *Karl Friedrich Schinkel: Aspects of His Work*, Axel Menges, Stuttgart 2001, p. 7; Jörg Trempler, *Schinkels Motive*, Matthes & Seitz, Berlin 2007, p. 11; Christoph von Wolzogen, *Karl Friedrich Schinkel: Unter dem bestirnten Himmel*, Edition Fichter, Frankfurt 2016, p. 25.

etmiştir.⁵⁰⁹ Bavyera Kralı I. Ludwig (1786-1868)'in⁵¹⁰ Helenizm'e olan hayranlığı da Neoklasisizm'in Alman mimarisinde yayılımını hızlandırmıştır.⁵¹¹ Baş Mimar Leo von Klenze (1784-1864)⁵¹², Ludwig'in desteği ile Münih'te Ruhmeshalle Tapınağı (1843-1853) ve Monopteros Tapınağı (1832-1836) gibi Neoklasik tarzda birçok eser vermiştir.⁵¹³

XIX. yüzyılın ortalarında Avrupa'da Neoklasik üsluba ek olarak Eklektisizm ortaya çıkmıştır.⁵¹⁴ "Tarihselcilik" olarak da adlandırılan bu dönemde, tarih boyunca yaşanan tüm mimari dönemlerin özellikleri bir yapıda toplanabilmıştır. Almanya'da, Eklektisizm tarzında bölgesel çeşitlilik söz konusudur. Baltık kıyılarında "Resort Mimarisi"⁵¹⁵ ve Hanover ile çevresinde "Hanover Mimarlık Ekolü"⁵¹⁶ olarak adlandırılan mimari biçimlenişler, Eklektisizmin bölgesel çeşitliliğine örneklerdir. Barok ve Neoklasik mimarilerin baskın olduğu Zwinger Sarayı (1710-1728)⁵¹⁷ ile Rönesans, Barok ve Neoklasik mimarinin izlerini taşıyan Semper Opera Binası (1841-1878)⁵¹⁸ üslubun en önemli örneklerindedir.

Kökeni Londra merkezli Arts & Crafts Hareketleri⁵¹⁹'ne kadar uzanan ve XIX. yüzyılın sonlarında Avrupa ve Amerika kıtalarına yayılan Art Nouveau⁵²⁰, Münih'te

⁵⁰⁹ Peik, *Karl Friedrich Schinkel: Aspects of His Work*, p. 7.

⁵¹⁰ Scotty Bowden, Charlie Tarbox, *Armies on the Danube 1809*, Empire Games Press, Arlington, Texas 1980, p. 61; Loraine F. Petre, *Napoleon and the Archduke Charles*, Hippocrene Books, New York 1976, p. 134.

⁵¹¹ Friedrich Pecht, "Klenze, Leo von", *Allgemeine Deutsche Biographie*, C. 16, Ducker & Humblot, Berlin 1882, pp. 162-166.

⁵¹² Pecht, "Klenze, Leo von", pp. 162-166.

⁵¹³ Theodor Dombart, *Der Englische Garten zu München*, Hornung, Münih 1972, pp. 167-170; Hans-Michael Körner, *Staat und Geschichte in Bayern im 19. Jahrhundert*, Beck, Münih 1992, p. 194.

⁵¹⁴ Leonard K. Eaton, *The Architecture of Choice: Eclecticism in America 1880-1910*, George Braziller, New York 1975, p. 4.

⁵¹⁵ Michelin, *Michelin Tourist Guide*, Michelin Publishing, Clermont-Ferrand 1993, p. 468; Gottfried Kiesow, *Architekturführer Ostfriesland*, Deutsche Stiftung Denkmalschutz - Monumente Publikationen, Bonn 2009, p. 363.

⁵¹⁶ Klaus Mlynek, "Hannoversche Architekturschule", *Stadtlexikon Hannover*, Verlagsgesellschaft, Hannover 2009, p. 257.

⁵¹⁷ Georg Dehio, *Handbuch der Deutschen Kunstdenkmäler Dresden*, Deutscher Kunstverlag, Münih 2005, p. 52.

⁵¹⁸ Götz Eckardy, *Schicksale Deutscher Baudenkmale im Zweiten Weltkrieg*, Henschel Verlag, Berlin 1978, p. 402.

⁵¹⁹ "Sanatlar ve El Sanatları" anlamına gelen Arts and Crafts XIX. yüzyılın sonlarına doğru İngiltere'de ortaya çıkmıştır. Bu akımda sanayileşmenin getirdiği seri üretim mallarının katitesizliğini vurgulayan kesim eski sanat ve el sanatlarına yönelmiştir. Bknz: Anna Carola Krausse, "İzlenimcilikten Fovizme", *Rönesansın Günümüze Resim Sanatının Öyküsü*, çev. Dilek Zaptçioğlu, Literatür Yayıncılık, İstanbul 2005, ss. 70-71.

⁵²⁰ Dekoratif süslemelerin, kıvrımların, bitkisel desenlerin sık sık kullanıldığı bir sanat akımıdır. Bknz: Alastair Duncan, *World of Art*, Thames and Hudson, New York 1994, pp. 27-28.

yayınlanan *Die Jugend*⁵²¹ isimli dergiden esinlenilerek, Almanya’da “Jugendstil” olarak adlandırılmıştır. Üslubun en önemli iki merkezi Münih ve Darmstadt’dır. Henry Van de Velde (1863-1957)⁵²² tarafından inşa edilen Villa Esche (1902-1903)⁵²³ üslubu yansıtan önemli eserlerdendir.

⁵²¹ XIX. yüzyılın sonlarında Münih’te kurulan Alman dergisi. Bknz: Henry Pachter, *Weimar Etudes*, Columbia University Press, New York 2013, p. 93.

⁵²² Patrick Berko, Viviane Berko, *Dictionary of Belgian Painters Born Between 1750 and 1875*, Editions Laconti, Belçika 1981, pp. 684-685.

⁵²³<https://www.villaesche.de/villa-esche.html>, (11.12.2018).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KATALOG

4.1. Deutscher Dom (Alman Katedrali)

Katalog No	: 4.1.
Yapının Yeri	: Gendarmenmarkt 1-2, 10117 Berlin.
İnşa Tarihi	: 1701-1708. ⁵²⁴
Mimarı	: Carl von Gontard (1731-1791) ⁵²⁵ , Christian Unger (1743-1799). ⁵²⁶
Banisi	: Kral I. Friedrich (1657-1713) ⁵²⁷ , Kral II. Friedrich Wilhelm (1740-1786) ⁵²⁸ , İmparator I. Wilhelm (1797- 1888). ⁵²⁹
Çizim No	: 1.
Şekil No	: 7-36.
İnceleme Tarihi	: Temmuz 2018.
Bugünkü Kullanımı	: Alman Federal Meclisi'nin sergi salonu olarak kullanılmaktadır.

⁵²⁴Richard Borrmann, *Die Bau und Kunstdenkmaler von Berlin*, Verlag von Julius Springer, Berlin 1893, p. 156; Ernst Badstübner, *Kirchen in Berlin*, Evangelische Verlagsanstalt, Berlin 1987, p. 77; Melanie Mertens, Helmut Lorenz, "Kirchen zwischen 1648 und 1780", *Berlin und Seine Bauten IV.*, Ernst & Sohn, Berlin 1997, p. 357.

⁵²⁵13 Ocak 1731 yılında dünyaya gelen Alman Mimar, Potsdam, Berlin ve Bayreuth'ta çok sayıda eser vermiştir. Bknz: Robert Dohme, "Gontard, Carl von", *Allgemeine Deutsche Biographie*, C. 9, Duncker & Humblot, Leipzig 1879, p. 368; Adolph Doebber, "Gontard, Karl Philipp Christian von", *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart*, C. 14, E.A. Seemann, Leipzig 1921, pp. 372-373; Hermann Heckmann, *Baumeister des Barock und Rokoko in Brandenburg-Preussen*, Verlag für Bauwesen, Berlin 1998, pp. 432-453.

⁵²⁶25 Mayıs 1743 yılında dünyaya gelen Alman Mimar, Potsdam ve Berlin'de eserler vermiştir. Bknz: James Stevens, *Oxford Dictionary of Architecture and Landscape Architecture*, Oxford University Press, Oxford 2006, p. 797.

⁵²⁷Gerhard Oestreich, "Friedrich I.", *Neue Deutsche Biographie*, C. 5, Duncker & Humblot, Berlin 1961, pp. 536-540.

⁵²⁸Johannes Kunisch, *Friedrich der Grosse*, C.H. Beck, Münih 2011, p. 8.

⁵²⁹Erich Marcks, "Wilhelm I.", *Allgemeine Deutsche Biographie*, C. 42, Duncker & Humblot, Leipzig 1897, pp. 517-692.

a- Kitabeleri:

Onarım Kitabesi: Katedral'in batı cephesindeki giriş kapısının üzerinde yer almaktadır (Şekil 7).

Kitabe metni

“Erbaut Unter König Friedrich I.

In den Jahren 1701-1708

Umgebaut Unter Kaiser Wilhelm I.

In den Jahren 1881-1882”

Çevirisi

“Kral I. Friedrich'in emri altında

1701-1708 yıllarında inşa edilmiş,

İmparator I. Wilhelm'in emri altında

1881-1882 yıllarında yeniden inşa edilmiştir”

b- Tarihçesi:

Alman Katedrali, onarım kitabesine göre Kral I. Friedrich'in emri ile 1701-1708 yılları arasında inşa edilmiştir.⁵³⁰ Kaynaklarda Martin Grünberg (1655-1707)⁵³¹'in tasarımlarına göre yapıldığı belirtilmektedir.⁵³² Kral II. Friedrich Wilhelm'in emri ile Carl von Gontard tarafından eklenen çan kulesinin inşası sırasında, 28 Temmuz 1781 tarihinde bina tamamen yıkılmıştır.⁵³³ Yeniden inşasına, İmparator I. Wilhelm'in emri ile Mimar Christian Unger devam etmiştir.⁵³⁴ Kaynaklarda yıkılan yapının Neoklasik tarzda olduğu belirtilmektedir.⁵³⁵ Protestan cemaatine ait olan Kilise'nin ibadet mekânı, tespit edilemeyen bir tarihte tekrar yıkılmıştır. 1881-1882 yılları arasında Hude & Hennieke Mimarlık Ofisi tarafından batı yönde kalan çan kulesine yeni bir ibadet mekânı eklenmiştir.⁵³⁶

⁵³⁰ Borrmann, *Die Bau und Kunstdenkmaler von Berlin*, p. 155.

⁵³¹ Borrmann, *Die Bau und Kunstdenkmaler von Berlin*, p. 155; Günther Schiedlausky, “Grünberg, Martin”, *Neue Deutsche Biographie*, C. 7, Duncker & Humblot, Berlin 1966, p. 187.

⁵³² Badstübner, *Kirchen in Berlin*, p. 77.

⁵³³ Mertens, Lorenz, “Kirchen zwischen 1648 und 1780”, p. 357; Borrmann, *Die Bau und Kunstdenkmaler von Berlin*, p. 155.

⁵³⁴ Borrmann, *Die Bau und Kunstdenkmaler von Berlin*, p. 155.

⁵³⁵ Borrmann, *Die Bau und Kunstdenkmaler von Berlin*, p. 155.

⁵³⁶ Borrmann, *Die Bau und Kunstdenkmaler von Berlin*, p. 156; Badstübner, *Kirchen in Berlin*, p. 78.

Katedral, 1943 yılındaki hava saldırıları sırasında zarar görmüştür.⁵³⁷ 1983-1996 yılları arasında yenilenmiş olup 2 Ekim 1996 tarihinden itibaren Alman Federal Meclisi'nin sergi salonu olarak kullanılmaya başlanmıştır.⁵³⁸

c- Plan ve Mimari Özellikleri:

Alman Katedrali, asıl ibadet mekânı ve çan kulesi olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Ancak, asıl ibadet mekânı 1781 yılında tamamen yıkılmış olup, 1881-1882 yılında yeniden inşaa edilmiş ve 25,82 metre çapında kubbeyle örtülmüştür. Bu kubbe beş yöndeki eksedrarlarla desteklenmiştir. İçten yarı dairesel formlu olan eksedrarlar ise dışarıya üç köşeli olarak yansıtılmıştır. Her bir cephede pencere ve giriş açıklıkları yer almaktadır (Çizim 1).

Asıl ibadet mekânının yıkılmadan önceki durumu ise kaynaklardan tespit edildiği şekliyle; doğu-batı doğrultulu üç nefli bazilikal planlıdır (Şekil 8).

Katedral'in çan kulesi ise; 19 metre çapında kubbeyle örtülmüş yuvarlak planlı merkezi alan ve üç yönündeki portikolu giriş mekânlarından oluşmaktadır. Bu kubbe, iki katlı yüksek kasnaklı olup kule şeklinde son bulmaktadır. Merkezi alanın kuzey ve güney yönlerinde 8,76 x 25,8 metre, doğu yönünde ise 9,6 x 26,8 metre ölçülerinde giriş mekânları ve portikoları mevcuttur. Altışar sütun üzerine oturan portikolara, onar basamaklı merdivenlerle çıkılmaktadır (Çizim 1).

Kuzey ve güney yönlerdeki portikolar ile giriş mekânları simetrik olarak düzenlenmişlerdir. Giriş mekânları, dikdörtgen formlu üç bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerden ortadaki, eyvan şeklinde düzenlenmiş olup, eksenine merkezi bölüme girişi sağlayan kapı açıkları yerleştirilmiştir. Orta eyvanların iki yanında yer alan bölümler ise çeşitli amaçlar için kullanılan basit birer oda şeklinde tasarlanmış ve bu odaların cephe duvarlarına da ikişer pencere açılmıştır (Çizim 1).

Çan kulesinin doğu yönündeki kuzey-güney doğrultulu, dikdörtgen formlu eyvan bölümünün eksenine asıl giriş kapısı konumlandırılmıştır. Bu eyvanın yanlarında ise dikdörtgen formlu birer oda görülmektedir. Eyvanın iç beden duvarları ile odaların doğu cephelerinde birer niş yer almaktadır (Çizim 1).

⁵³⁷ Badstübner, *Kirchen in Berlin*, p. 82.

⁵³⁸ https://www.berlin-die-hauptstadt.de/deutscher_dom.html, (15.12.2018).

d- Cepheleri:

Genel itibariyle Katedral'in tüm cepheleri, Neoklasik üslupta inşa edilmişlerdir (Şekil 9).

Asıl ibadet mekânının tüm cepheleri; giriş ve pencere açıklıklarındaki bazı farklılıklar dışında benzer özellikler göstermektedirler. Bu cepheler, dışa doğru kademeli kaidelere (dadolara) oturmakta olup, iki yandan plastırlarla dikey olarak sınırlanmışlardır. Bu plastırlar kademeli kaidelere ve korint başlıklara sahiptirler. Cepheler, korint düzeninde tasarlanan entablature ve entablature bölümünün üzerindeki saçak silmeleri ile sonlanmışlardır (Şekil 10).

İbadet mekânının kuzey, güney ve batı cephelerinin eksenlerinde giriş kapıları mevcuttur. (Şekil 10-11). Bu girişlerden batıdaki ana giriş kapısı işlevi görmektedir. Dışa çıkıntılı ve taçkapı şeklinde düzenlenmiş olan bu kapı açıklığı, yarım yuvarlak sütuncelerle sınırlandırılmaktadır. Taçkapının çevresi ise, içe kademeli olarak düzenlenen dikdörtgen formlu silmelerle çevrelenmiştir. Kapının üzerinde yer alan yuvarlak kemerli alınlığın içerisine, figürlü bir kompozisyon işlenmiştir. Taçkapı; entablature ve üçgen alınlıkla sonlanmaktadır. Bu alınlığın üzerine yerleştirilmiş dikdörtgen biçimli pano, kitabelik olarak kullanılmaktadır (Şekil 12).

Yapının diğer cepheleri, eksenlere denk gelecek şekilde yerleştirilmiş yuvarlak kemerli pencere açıklıklarına sahiptir. Yuvarlak kemerlerin üzerleri, bitkisel ve geometrik bezemeler bulunan ince bir şerit ve üçgen alınlıklarla sonlanmaktadır. Bu alınlıklar, kemerlerin söveleri hizasında yer alan ve volüt şeklinde düzenlenen konsollara oturmaktadırlar (Şekil 13).

İbadet mekânının tüm cepheleri çatı silmeleriyle sonlandırılmış olup kubbesi ve aydınlık feneri cephe duvarlarından daha yüksek tutulmuştur (Şekil 12).

Çan kulesinin ise batı cephesi asıl ibadet mekânına bitişik olup, diğer cepheleri Neoklasik mimarinin portikolu tasarım türünde düzenlenmiştir.

Doğu cephe; Korint düzenli portikosu ve üçgen alınlığıyla dikkat çekmektedir. Portikonun tabanı, yapının tüm cephelerinin alt kısmında görülen kaide seviyesiyle eşit olup bu tabana on basamaklı merdiven ile ulaşılmaktadır. Portikoyu oluşturan sütunlar, kademeli kaidelere ve korint başlıklara sahiptirler. Cephe, sütunların üzerine oturtulan korint düzenli entablature ve üçgen alınlıkla sonlanmaktadır. Bu üçgen alınlığın içerisinde figürlü bezemeler görülmektedir (Şekil 14).

Portikonun gerisinde kalan asıl cephe yüzeyi ise sütunların hizasına denk gelecek şekilde yerleştirilmiş dikey plastırlarla beş bölüme ayrılmıştır. Eksen ve eksenin iki yanında yer alan bölümler eyvan şeklinde düzenlenmişlerdir. Bunlardan, ana eksene denk gelen orta bölümde, giriş kapısı mevcuttur. Kademeli düz silmelerle çevrelenen kapının üzerinde, ince bir şerit ve üçgen biçimli alınlık bulunmaktadır. Bu ince şerit, geometrik ve bitkisel motiflerle bezenmiştir. Alınlık bölümünün içerisi ise boş bırakılmıştır. Kapının iki yanındaki diğer bölümlerin eksenlerine, yarım yuvarlak formulu yarı dairesel kavsaralı birer niş açılmış ve içlerine birer ayakta insan heykeli yerleştirilmiştir. Nişler, kapı ile aynı şekilde düzenlenen alınlıklara sahiplerdir. Kapı açıklığı ve niş alınlıklarının üzerinde, dikdörtgen biçimli birer pano bulunmaktadır. Bu panoların içerisine, nişlerde yer alan heykellerle ilgili hadiselerin konu olarak seçildiği, figürlü bezemeler yerleştirilmiştir (Şekil 14).

Güney cephe; genel özellikleri bakımından doğu cephe ile ortak özellikler göstermektedir. Bu cephede farklı olan unsurlardan biri; diğer cephedeki niş ve üzerinde yer alan panoların görülmemesidir. Bu uygulamanın yerine, altta dikdörtgen biçimli ve alınlıklı, üstte ise yatay dörtgen biçimli pencereler tercih edilmiştir. Diğer bir unsur ise; cephede, plastırların sınırladığı beş bölümden yalnızca eksendekinin eyvan şeklinde düzenlenmiş olmasıdır (Şekil 15).

Kuzey cephe; güney cephe ile simetrik olup, portiko ve cephe tasarımı bakımından aynı düzenlemeye sahiptir (Şekil 16).

Çan kulesinin kubbesi; on ikigen formulu, iki katlı, oldukça yüksek bir kasnağa sahiptir. Kasnağın katları birbirlerinden; alt katı çevreleyen, korint başlıklı, on iki adet sütunun üzerine oturan entablature ile ayrılmışlardır. Bu katlardan alttaki; kademeli silmelerle ayrılan iki bölüm şeklinde düzenlenmiştir. Alt bölümün ana yönlere denk gelen cephelerine, dikdörtgen formulu birer pencere konumlandırılmıştır. Kalan cephelere ise yarım yuvarlak kavsaralı birer niş açılmıştır. Niş ile pencerelerin kenarları silmelerle çevrelenmiş ve üzerlerine yerleştirilen üçgen alınlıklar iki yandan volüt şeklindeki çıkmalara oturtulmuştur. Üst bölüm, her cephesine yerleştirilen yatay dörtgen formulu panolarla hareketlendirilmiştir. Kubbe kasnağının ikinci katını ise saçak üzerine yerleştirilen korkuluk çevrelemektedir. Katın her cephesine, yuvarlak formulu birer pencere konumlandırılmıştır. Kasnağının üzerinde ise ongen formulu, kaburgalı bir kubbe yer almaktadır (Şekil 17).

e- Süsleme Özellikleri:

Katedral’de süsleme unsurları; batı portal, pencereler, cephe alınlıkları, çan kulesinin doğu cephesine açılmış nişler ile aynı cephedeki panolar, kubbe kasnağı ve kubbe yüzeyinde görülmektedir. Bezemelerde yoğun olarak; bitkisel ve geometrik motifler ile heykel ve figürlü kabartmalar tercih edilmiştir.

Pencereler

Tüm cephelerin pencereleri silmelerle çevrelenmişlerdir. Pencerelerin üzerinde yer alan üçgen alınlıklar, iki yandan, duvara paralel olarak yerleştirilen volüt şeklindeki çıkmalara oturmaktadırlar. Volütlerin ana kıvrımının üzerine birer akantus yaprağı yerleştirilmiştir. Çıkmaların altına ise giderek küçülen, inci ve kabaralardan oluşan bir düzenleme işlenmiştir (Şekil 18).

Pencere alınlıklarının altındaki şeritler, yuvarlak formu yedi kartuş içerisine yerleştirilen gülbezek şeklindeki bordürler ile süslenmişlerdir. Bu kartuşları birbirlerine daha küçük boyutlu kartuşlar bağlamaktadır. Tüm kartuşlardan kalan alt ve üst boşluklara yaprak motifleri işlenmiştir (Şekil 18).

Pencere pervazlarının alt köşelerine dikdörtgen formu, entablaturelerde görülen regulalara benzer bölümler eklenmiştir. Bu bölümlerin altına ise ortadaki daha büyük boyutlu olmak üzere üç adet püskül motifi yerleştirilmiştir (Şekil 18).

Batı Portal

Asıl ibadet mekânının batı cephesinde yer alan giriş kapısının yarım yuvarlak formu alınlığının içerisine, ortasında tahtta oturur vaziyetteki İsa tasvirinin yer aldığı bir kabartma işlenmiştir. Vücudu cepheden verilen İsa, sağ eli ile sağında duran çocuğun başını okşamaktadır. Figürün sol eli, solunda görülen diz çökmüş vaziyetteki kadın figürünün avuçları içindedir. Yüzü, kadın figürüne dönüktür. Çocuk figürünün arkasında ise diz çökmüş vaziyette çocuğu belinden kavramış bir erkek figürü yer almaktadır. Kabartmanın konusu tam olarak bilinmemektedir (Şekil 19).⁵³⁹

⁵³⁹ Diz çökmüş vaziyetteki kadın ve erkek figürlerinin öne eğik başları, kadının minnet duymuş şekilde İsa'nın elini tutuyor olması ve kompozisyon içerisinde bir çocuk figürünün yer alması, konunun Markos, 9: 14-29'da geçen İsa'nın cinli çocuğu iyileştirmesi hadisesini akla getirmiştir. Ancak hadisede çocuğun annesinin de orada olduğu hakkında bir detay bulunmamaktadır. Ayrıca figürlerin dönemin kralı ve kraliçesi ile prensi olabileceği de düşünülmektedir.

Alınlık kemerinin kilit taşına bir çocuk yüzü maskı yerleştirilmiştir. Bu mask, iç içe geçmiş kanatlar ile çevrelenmiştir (Şekil 19).⁵⁴⁰

Kapının üzerindeki frizde ise “*Seling Sind die Gottes Wort Hören und Bewahren*” ifadesi yer almaktadır (Şekil 19).⁵⁴¹

Üçgen Alınlıklar

Doğu cephede yer alan alınlığın içerisinde “Atina Vaazı”nu konu alan bir kabartma görülmektedir.⁵⁴² Kompozisyonun odak noktasını; sağa doğru yan durmuş, sağ elini yukarıya doğru kaldırmış, vaaz verir vaziyetteki Pavlus oluşturmaktadır. Çevresine ise onu dinleyen insanlar konumlandırılmıştır (Şekil 20).

Kuzey cephede yer alan alınlığın içerisine, “Kurban Meselesi” işlenmiştir. Kompozisyonu; ortada iki kişi tarafından tutulan danayı kesmek için kılıç kaldırmış bir erkek figürünü engellemeye çalışan Barnaba ve kıyafetlerini yırtar vaziyetteki Pavlus oluşturmaktadır. Kompozisyonun kalan bölümlerinde ise adak getiren ve izleyen insan figürleri görülmektedir (Şekil 21).⁵⁴³

Güney cephede yer alan alınlığın içerisinde ise “Pavlus’un Efes’e Veda Ederek, Gemiye Binişini” konu alan bir kabartma yer almaktadır. Kompozisyonun odak noktasında Pavlus görülmektedir. Sağ dizi hafif kıvrılmış, sağ kolu yana doğru açılmış, avuç içi göğe doğru bakmaktadır. Figürün sağında, Priskilla ve Akvila adındaki iki misyoner, yolculuk için gemiyi hazırlarken tasvir edilmişlerdir. Solunda bulunan Efesliler topluluğundan biri, boynuna sarılarak gitmemesini söyler durumdadır (Şekil 22).⁵⁴⁴

⁵⁴⁰ Figürün bir çocuk meleğe ait olduğu düşünülmektedir.

⁵⁴¹ Anlamı; “ Ne mutlu Tanrı’nın sözünü dinleyip uygulayanlara”dır. Bknz: Luka, 11: 28.

⁵⁴² Pavlus Atina’ya vaaz vermek için gitmiştir. Bknz: Elçilerin İşleri, 17: 16-34.

⁵⁴³ Kötürüm bir adamı iyileştiren Pavlus ve Barnaba’nın antik Tanrılar’dan olduklarını düşünen halkın onlara kurban sunma isteğine karşılık Pavlus ve Barnaba’nın halkın bu düşüncesini değiştirme çabası konu alınmıştır. Konya’ya öğretiyi yaymak için gelen Barnaba ve Pavlus burada bulunan pagan inanca sahip halk tarafından Tanrılar’ın insan kılığına (Zeus Barbana, Hermes Pavlus olarak) girerek dünyaya onları aydınlatmaya geldiklerini savunmuşlar ve bu nedenle kâhinler önderliğinde onlara kurban sunmak istemiştir. Bunun üzerine elçiler giysilerini yırtarak halkın içine karışmış ve asıl durumu anlatmaya çalışmıştır. Bknz: Elçilerin İşleri, 14: 11-15.

⁵⁴⁴ Pavlus Efes’e vaaz vermek için gitmiştir. Bknz: Elçilerin İşleri, 18: 18-23.

Doğu Cephedeki Nişler ve Panolar

Doğu cephede yer alan nişlerin içerisine, Kitab-ı Mukaddes'te geçen bazı peygamberlerin heykelleri konumlandırılmıştır. Panoların içerisine ise niş içerisindeki her peygamber ile ilgili hadiselerin işlendiği rölyefler yerleştirilmiştir.

Güneyden kuzeye doğru ilk nişte İbrahim Heykeli yer almaktadır. Sol elini göğsünün üzerine koymuş, başını sol yöne doğru çevirip yukarıya kaldırmış durumda tasvir edilmiştir (Şekil 23). Nişin üzerindeki panoya ise "Sodom Kralı ile İbrahim'in Anlaşması" işlenmiştir. Kompozisyonun odak noktasında; sola doğru dönük vaziyetteki İbrahim ve Sodom Kralı tasvirleri görülmektedir. Kompozisyonun kalan bölümlerinde ise kralın ganimetleri ve taraftarları yer almaktadır (Şekil 24).⁵⁴⁵

Eyvanın güney cephesindeki nişin içerisine, Musa Heykeli yerleştirilmiştir. Bu figür sağ eliyle, vücuduna yasladığı iki tableti tutar durumdadır. Sağ kolunu dirsekten kıvrarak gövdesine bitştirmiş, elinin iki parmağı ile tabletleri işaret etmektedir (Şekil 25). Nişin üzerindeki panoda ise Musa figürü on emirin yazılı olduğu tableti göstererek inananlara kanunları anlatmaktadır. Kompozisyonun soluna bir platform üzerinde yer alan iki tablet işlenmiştir. Tabletlerin sağında, sağ eli ile tabletleri işaret eden Musa tasviri yer almaktadır. Figürün yüzü, sağında yer alan kalabalığa dönmüş şekildedir. Kompozisyonun kalan kısımlarında ise Musa'yı izleyen inananlar görülmektedir (Şekil 26).⁵⁴⁶

Ana giriş kapısının sağındaki nişin içerisine Davut Heykeli konumlandırılmıştır. Bu figür, sağ kolunu dirsekten kıvrarak elini havaya doğru kaldırmıştır. Sol elinde ise arp tutmaktadır (Şekil 27). Nişin üzerindeki panoda, "Davut'un Zaferlerinin Ardından Kudüs'e Dönüşü" tasvir edilmiştir. Kompozisyonun odağındaki sola doğru dönük

⁵⁴⁵ Sodom Kralı ve çevresindeki bazı krallarla birleşerek çevrelerindeki diğer rakiplerine karşı savaş açmışlardır. Bu savaşta yenik düşmüşlerdir. Bunun üzerine Sodom ve Gomora gibi kaçtıkları şehirlerdeki malları ve yiyecekleri alıp gitmişlerdir. Bu durumda Sodom'da yaşayan Lut'un da malları alınmıştır. Bu durumdan haberdar olan amcası İbrahim emrindeki adamları toplayarak kralları kovalamaya başlamıştır. Galip olan İbrahim tüm malları Sodom halkına geri vermiştir. Ayrıca kralların askerlerini de esir almıştır. Bunun üzerine Sodom Kralı İbrahim'e esir edilen adamlarına karşılık savaş ganimetlerini almasını teklif etmiştir. Bunun üzerine İbrahim teklifi kabul eder ancak ganimetlerden kendi hiçbir şekilde almaz, yanındaki askerlere dağıtır. Bknz: Yaradılış Kitabı, 14: 1-24.

⁵⁴⁶ Tasvirlerde "on emir" iki taş levhaya yazılmış şekilde görülmektedir. Bu emirler Sina Dağı'nda Musa'ya Tanrı tarafından verilmiştir. Yahudilerin ilk yazılı kanunu sayılmaktadır. (Bknz: Çıkış, 20: 1-17.)

vaziyette tasvir edilen Davut figürü, arp çalar durumdadır. Figürün arkasında enstrüman çalan ve eğlenen figürler görülmektedir (Şekil 28).⁵⁴⁷

Ana giriş kapısının üzerinde yer alan panonun içerisine “Dul Kadının Bağışı” konulu hadise tasvir edilmiştir. Kompozisyonun sağında, bir bağış kutusu ile kutunun başında bir erkek ve kadın figürü yer almaktadır. Bu figürlerin arkasına, kutuya para atmak için sıraya geçmiş insanlar yerleştirilmiştir. Kompozisyonun solunda ise oturmuş vaziyette İsa ve İsa’nın yanında öğrencileri görülmektedir. Figür öğrencilerine, dul kadının fakir olarak tüm varlığı sayılabilecek bağışı kutuya atmasının, zenginlerin mallarının yanında az kalan miktarda bağış yapmasından daha değerli olduğunu anlatmaktadır (Şekil 29).⁵⁴⁸

Ana giriş kapısının solundaki nişin içerisine, Vaftizci Yahya Heykeli yerleştirilmiştir. Sağ kolunu dirsekten hafif kıvrarak avucunu seyirciye doğru açmış durumdaki figürün elinde, üzerine kuzu tasviri işlenmiş yuvarlak bir rozet yer almaktadır. Figür, sol kolunu dirsekten kıvrarak gövdesinin önüne doğru uzatmıştır. Sol eliyle, vücudunun sağ tarafına yaslanmış olan haçın sol kanadını tutmaktadır. Yüzü sola doğru dönüktür (Şekil 30). Nişin üzerinde yer alan panonun içerisine ise “Vaftizci Yahya’nın Vaazı”nı konu alan bir kabartma yerleştirilmiştir. Yahya figürü, kompozisyonun solunda, sağ elini yukarıya doğru kaldırmış vaziyette görülmektedir. Sağda ise kalabalık bir grup, figürü izlerken tasvir edilmiştir (Şekil 31).⁵⁴⁹

Giriş eyvanının kuzey cephesinde yer alan niş içerisine, Aziz Stephanus Heykeli konumlandırılmıştır. Stephanus, başı sola doğru çevrilmiş ve göğe bakar vaziyette tasvir edilmiştir. Sağ kolunu dirsekten kıvrarak elini yukarıya doğru kaldırmıştır (Şekil 32). Nişin üzerindeki panonun içerisinde ise “Kral Aziz Stephanus’un Sadakası”nı konu alan bir kabartma görülmektedir. Balkonlu bir platform üzerinde bulunan Stephanus, sağında yer alan halk kitlesinden insanlara sadaka verir vaziyette

⁵⁴⁷ Davut’un, Kral Saul’un ordusunda yer almasının ardından kazandığı çok sayıdaki zafer, İsrail halkı tarafından neşe ile karşılanmıştır. Bknz: I. Samuel, 18: 6-7.

⁵⁴⁸ İsa bir gün mabette hazine kapılarının üzerindeki küçük deliklerden bağış atan insanları izlemiştir. Zenginler deliklerden bol bol para atmaktadır. Fakir bir dul kadın ise değeri çok az olan iki pulu delikten bağış niyetine atmıştır. Bunun üzerine İsa havarilerine dönerek aslında bu kadının bağışının diğer zenginlerinkinden daha değerli olduğunu anlatmıştır. Çünkü zenginlerin çok parası vardır ve ellerindeki paranın fazlalıklarını bağışlamışlardır. Fakat dul kadın elindeki tüm var olanı Tanrı’ya memnun etmek için bağışlamıştır. Bknz: Markos, 12: 41-44.

⁵⁴⁹ Vaftizci Yahya’nın, İsa öğretisini yaymaya başlamadan önce insanlara Tanrı yolunu göstermek için vaazlar verdiği bilinmektedir. Bknz: Matta, 3: 1-12.

tasvir edilmiştir. Kralın solunda ise verdiği sadakayı not eden bir yazıcı figürü yer almaktadır (Şekil 33).⁵⁵⁰

Güney-kuzey doğrultulu son niş içerisine ise Pavlus Heykeli konumlandırılmıştır. Figür, başı sağa doğru yatık, sağ kolunu yukarıya doğru kaldırmış vaziyette tasvir edilmiştir. Sol eli ise sol bacağına yaslanan kılıcını tutar vaziyettedir (Şekil 34). Nişin üzerindeki panonun içerisine “Bilinmeyen Tanrılar Sunağının Önünde Pavlus” konusu işlenmiştir. Sunağı inceler durumdaki Pavlus, kompozisyonun odağını oluşturmaktadır. Figürün sağında ise sunağa tapan Atinalılar görülmektedir (Şekil 35).⁵⁵¹

Kubbe Kasnağı ve Yüzeyi

Katedral'in ana ibadet mekânı bölümünün çatısı üzerinde, çeşitli azize heykelleri yer almaktadır.

Çan kulesi bölümünde kulenin oturduğu dikdörtgen platformun köşelerine yerleştirilen heykel kompozisyonları Hristiyanlığın erdemlerini simgelemektedir. Bunlardan; doğudaki sadakat ve hayırseverliği, kuzeydeki iffet ve dinginliği, güneydeki alçakgönüllülük ve sağduyuyu temsil etmektedir (Şekil 36).

Kubbenin geniş kasnağının ilk katına açılan nişlerin içerisinde ise havarilerin heykelleri yer almaktadır. Bu havarilerden Thomas hançeri, Yakup haçı, John kadehi, Petrus iki anahtarı, Andrew ise çarmıhıyla tasvir edilmiştir. Kubbenin yüzeyinde yer alan yuvarlak formlu, altın renkli panolar çiçek motifi şeklinde düzenlenmişlerdir. Aydınlık fenerinin üzerine ise bakır malzemeden yapılmış altın yıldız renkteki bir figür konumlandırılmıştır. Bu figür, elinde taşıdığı palmiye dalı ile erdemi simgelemektedir (Şekil 36).

f- Malzeme ve Teknik:

Katedral'in duvarları genel olarak tuğladan dolgu duvar tekniğinde inşa edilmiştir. Tuğla malzemenin üzeri sıvanarak boyanmıştır. Heykel ve kabartmalar kumtaşından yapılmıştır. Kubbesi ise bakırdır.

⁵⁵⁰ Borrmann, *Die Bau und Kunstdenkmaler von Berlin*, p. 156.

⁵⁵¹ Atina'ya öğretiyi yaymak üzere giden Pavlus, burada inşa edilen Grek tapınaklarını incelemiş ve insanların bilinmeyen Tanrılar'a tapınmasından dolayı üzülmüş ve onlara kendi Tanrısını nasıl tarif edebileceğini düşünmüştür. Bknz: Elçilerin İşleri, 17: 16-23.

4.2. Staatsoper (Berlin Devlet Operası)

Katalog No	: 4.2.
Yapının Yeri	: Unter den Linden 7, 10117 Berlin.
İnşa Tarihi	: 1740-1742. ⁵⁵²
Mimarı	: Georg Wenzeslaus von Knobelsdorff (1699-1753) ⁵⁵³ , Carl Gotthard Langhans (1732-1808) ⁵⁵⁴ , Carl Ferdinand Langhans (1781-1869) ⁵⁵⁵ , Otto Hodler (1901-1990). ⁵⁵⁶
Banisi	: Kral II. Frederick Wilhelm (1740-1786) ⁵⁵⁷ , Kral IV. Friedrich Wilhelm (1795-1861). ⁵⁵⁸
Çizim No	: 2.
Fotoğraf No	: 37-54.
İnceleme Tarihi	: Temmuz 2018.
Bugünkü Kullanımı	: Opera Binası olarak kullanılmaktadır.

⁵⁵² Borrmann, *Die Bau und Kunstdenkmäler von Berlin*, p. 355; Ingrid Nowel, *Berlin Die Neue Hauptstadt Architektur und Kunst Geschichte und Literatur*, DuMont Reiseverlag, Hamburg 2005, p. 125.

⁵⁵³ 17 Ocak 1699'da Kuckadel'de dünyaya gelen Alman Mimar, Fransız Barok mimarisinden ve Palladyen mimariden etkilenmiştir. Geometri ve anatomi alanlarında uzmanlık kazanmıştır. Ressam Antoine Pesne tarafından çeşitli resim teknikleri ile ilgili dersler alan Mimar, mimari ile ilk kez resim tasvirleri içerisinde ilgilenmiştir. Resim vasıtasıyla mimariye olan ilgisi artmıştır. Mimar Kemmeter ve Wangenheim'den mimari alanda ders alan Knobelsdorff, Prusya Kralı I. William'ın himayesinde çalışmaya başlamıştır. Bknz: Martin Engel, "Die Knobelsdorffsche Kunstsammlung", *Zum Maler und zum Grossen Architekten Geboren Georg Wenzeslaus von Knobelsdorff 1699-1753*, Stiftung Preussische Schlösser u. Gärten, Berlin 1999, pp. 150-163.

⁵⁵⁴ 15 Aralık 1732'de dünyaya gelen Prusyalı Mimar, ilk olarak matematik ve hukuk eğitimi almıştır. Gençlik yıllarında yüzünü mimarlığa çevirmiş, Vitruvius'un metinleri üzerine yoğunlaşmıştır. 1764'de yaptığı bir kilise tasarımı, ilk mimarlık denemesidir. 1884'te Prusya Kralı II. Friedrich Wilhelm tarafından Berlin'deki kraliyet sarayının inşası için görevlendirilmiştir. Kraliyet mimarı Langhans Almanya'da neoklasik üslupta çok sayıda esere imzasını atmıştır. Bknz: Lionel von Donop, "Langhans, Carl Gotthard", *Allgemeine Deutsche Biographie*, Duncker & Humblot, Leipzig 1883, p. 686; Hartwig Schmidt, "Carl Gotthard Langhans", *Baumeister, Architekten, Stadtplaner Biographien zur Baulichen Entwicklung Berlins*, Stapp, Berlin 1987, pp. 107-124.

⁵⁵⁵ 14 Ocak 1782 tarihinde Breslau'da dünyaya gelen Prusyalı Mimar, Carl Gotthard Langhans'ın oğludur. Özellikle tiyatro binaları üzerinde çalışmalar yapmıştır. Bknz: Jerzy Krzysztof Kos, "Langhans, Carl Ferdinand", *Saur Allgemeines Künstlerlexikon*, S. 33, 2014, p. 134.

⁵⁵⁶ 9 Nisan 1901 tarihinde Hechingen'de dünyaya gelen Alman Mimar, eğitimini Berlin Teknik Üniversitesi'nde tamamlamıştır. Bknz: Helmut Knocke, Hugo Thielen, *Hannover Kunst und Kultur Lexikon*, Klampen Verlag, Hannover 2007, p. 210.

⁵⁵⁷ Kunisch, *Friedrich der Grosse*, p. 8.

⁵⁵⁸ Koch, *A History of Prussia*, p. 227; Clark, *Iron Kingdom: The Rise and Downfall of Prussia, 1600-1947*, p. 490.

a- Kitabeleri:

İnşa Kitabesi: Batı cephesi giriş kapısı üzerinde yer almaktadır (Şekil 37).

Kitabe Metni

“MDCCXLIII”

Çevirisi

“1743”

b- Tarihçesi

Opera Binası'nın batı cephesindeki giriş kapısının üzerinde yer alan kitabede 1743 tarihi verilmiştir. Ancak kaynaklarda yapının 1740 yılında Georg Wenzeslaus von Knobelsdorff tarafından inşa edildiği belirtilmektedir.⁵⁵⁹ Aralık 1742 tarihinde ise inşaaı tamamlanmıştır.⁵⁶⁰ Kaynaklardan elde edilen bilgiler değerlendirildiğinde kitabede geçen “1743” tarihi, hizmete açıldığı tarih olmalıdır.

1786 yılında Carl Gotthard Langhans tarafından yapıya yan kanatlar eklenmiştir.⁵⁶¹

Opera Binası, 18-19 Ağustos 1843 tarihindeki bir yangın sonrasında harap olmuş ve onarılması için Kral IV. Friedrich Wilhelm tarafından Mimar Carl Ferdinand Langhans görevlendirilmiştir.⁵⁶² Bina, bir yıl sonra tekrar hizmet vermeye başlamıştır.⁵⁶³ En önemli yenilik eski oditoryumun⁵⁶⁴ yeniden düzenlenmesidir.⁵⁶⁵

Doğu, kuzey ve güney cephelerinin çatısının üzerinde yer alan heykeller, 1844 yılında Rauchschen Okulu'nun heykeltraşları tarafından eklenmiştir.⁵⁶⁶ Bu tarihten önce ise aynı yerlerde muselerin ve üç güzellerin heykellerinin yer aldığı bilinmektedir.⁵⁶⁷

⁵⁵⁹ Borrmann, *Die Bau und Kunstdenkmaler von Berlin*, p. 356; Julius Kapp, *Geschichte der Staatsoper Berlin*, Max Hessen Verlags Berlin 1937, p. 25.

⁵⁶⁰ Borrmann, *Die Bau und Kunstdenkmaler von Berlin*, p. 356; Georg Quander, *250 Jahre Opernhaus Unter den Linden Apollini et Musis*, Frankfurt/M Verlag, Berlin 1992, pp. 12-13.

⁵⁶¹ Kapp, *Geschichte der Staatsoper Berlin*, p. 28.

⁵⁶² Kapp, *Geschichte der Staatsoper Berlin*, p. 32.

⁵⁶³ Borrmann, *Die Bau und Kunstdenkmaler von Berlin*, p. 357.

⁵⁶⁴ Oditoryum; dinleme salonudur. Bknz: <https://tr.wiktionary.org/wiki/oditoryum>, (05.03.2019).

⁵⁶⁵ Quander, *250 Jahre Opernhaus Unter den Linden Apollini et Musis*, p. 14.

⁵⁶⁶ Borrmann, *Die Bau und Kunstdenkmaler von Berlin*, p. 357.

⁵⁶⁷ Borrmann, *Die Bau und Kunstdenkmaler von Berlin*, p. 357; Quander, *250 Jahre Opernhaus Unter den Linden Apollini et Musis*, p. 17.

1926 ve 1927 yıllarında Mimar Otto Hodler tarafından onarılan yapı⁵⁶⁸, II. Dünya Savaşı sırasında, 10 Nisan 1941 tarihinde hava saldırıları nedeniyle hasar görmüştür.⁵⁶⁹ Adolf Hitler'in emri ile onarılarak 12 Aralık 1942 tarihinde yeniden hizmet vermeye başlamıştır.⁵⁷⁰ 3 Şubat 1945 tarihinde gerçekleşen ikinci hava saldırısı nedeniyle sahne ve oditoryum büyük ölçüde tahrip olmuştur.⁵⁷¹

II. Dünya Savaşı'ndan sonra, 1951 tarihinde belediye meclisi tarafından onarımına karar verilmiş olan⁵⁷² yapı 4 Eylül 1955 tarihinde hizmete yeniden açılmıştır.⁵⁷³

1980'li yılların ortasında yapılan bir tadilat sırasında, portikodaki "Deutsche Staatsoper (Alman Devlet Operası)" yazısı, "Fridericus Rex Apollini et Musis (Kral Frederick Apollon ve Muses'e ithaf eder)" olarak değiştirilmiştir.⁵⁷⁴

2000'li yılların başında, yapının oditoryumu yenilenmiştir.⁵⁷⁵ 2008 yılında yenileme faaliyetleri, Mimar H.H. Merz Paulicksaal'a devredilmiştir.⁵⁷⁶ 3 Ekim 2010 tarihinde ise resmi olarak tekrar açılmıştır.⁵⁷⁷ Bina'nın içerisinde ve dış cephelerinin bazı bölümlerinde yenileme çalışmaları günümüzde de zaman zaman devam etmektedir.

c- Plan ve Mimari Özellikleri⁵⁷⁸:

Opera Binası, ilk inşa edildiğinde doğu-batı doğrultulu 33,37 x 94,62 metre ölçülerinde dikdörtgen plana sahipken, geçirdiği onarımlar neticesinde, kuzey, güney ve doğu kısımlarına eklenen mekânlarla dışa kademeli "T" şeklini almıştır. Yapının batıda yer alan kapısından; kuzey-güney doğrultulu, dikdörtgen formlu karşılama salonuna geçilmektedir. Bu salonun doğusunda, "U" biçimli oturma yerleri ve

⁵⁶⁸ Kapp, *Geschichte der Staatsoper Berlin*, p. 52; Quander, *250 Jahre Opernhaus Unter den Linden Apollini et Musis*, p. 17.

⁵⁶⁹ <https://www.staatsoper-berlin.de/en/staatsoper/unter-den-linden/>, (15.12.2018).

⁵⁷⁰ Quander, *250 Jahre Opernhaus Unter den Linden Apollini et Musis*, p. 23.

⁵⁷¹ Quander, *250 Jahre Opernhaus Unter den Linden Apollini et Musis*, p. 23.

⁵⁷² Quander, *250 Jahre Opernhaus Unter den Linden Apollini et Musis*, p. 27; <https://www.staatsoper-berlin.de/en/staatsoper/unter-den-linden/>, (15.12.2018).

⁵⁷³ Nowel, *Berlin Die Neue Hauptstadt Architektur und Kunst Geschichte und Literatur*, p.127; Quander, *250 Jahre Opernhaus Unter den Linden Apollini et Musis*, p. 29.

⁵⁷⁴ Quander, *250 Jahre Opernhaus Unter den Linden Apollini et Musis*, p. 31.

⁵⁷⁵ <https://www.staatsoper-berlin.de/en/staatsoper/unter-den-linden/>, (15.12.2018).

⁵⁷⁶ <https://www.staatsoper-berlin.de/en/staatsoper/unter-den-linden/>, (15.12.2018).

⁵⁷⁷ <https://www.staatsoper-berlin.de/en/staatsoper/unter-den-linden/>, (15.12.2018).

⁵⁷⁸ İncelenme tarihleri boyunca restorasyonda olması nedeniyle iç mekânına giriş sağlanamamıştır. Bu nedenle yapının mevcut planının doğruluğu kontrol edilememiştir.

dikdörtgen formlu sahne bölümü yer almaktadır. Sahnenin kuzey, güney ve doğu yönlerine ise çeşitli amaçlarla kullanılan odalar eklenmiştir (Çizim 2).

d- Cepheleri:

Opera Binası'nın tüm cepheleri, Neoklasik üslupta düzenlenmiştir. Bu cephelerden;

Batı cephe; yapının ana girişinin yer aldığı cephe olup, üçgen alınlıklı portikosuyla dikkat çekmektedir. Bodrum üzerine tek kat olarak inşa edilen cephenin kat ayrımı, yatay silmelerle sağlanmıştır (Şekil 38).

Bodrum katın cepheden algılanan bölümünde, eksen ve eksenin iki yanına eş aralıklı olarak yerleştirilmiş dikdörtgen formlu üç kapı açıklığı mevcuttur. Zeminden portikoya, iki yandan "U" biçiminde düzenlenmiş, iki sahanlıklı merdivenlerle çıkılmaktadır. Bu sahanlıklardan alttakine on iki, üsttekine ise sekiz basamakla ulaşılmaktadır. İlk merdiven sahanlığında, bodrum kata ait dikdörtgen formlu birer pencere yer almaktadır (Şekil 38).

Cephenin eksenine kademeli kaideli, korint başlıklı, altı adet sütun tarafından taşınan bir portiko yerleştirilmiştir. Bu portiko, korint düzenindeki entablature ve üçgen alınlık ile sonlanmaktadır. Alınlığın içerisine, figürlü kabartmalar işlenmiştir (Şekil 38).

Beden duvarlarında, sütunların hizasına gelecek şekilde yerleştirilmiş, kademeli kaideli ve başlıklı plastırlar mevcuttur. Bu plastırların sınırladığı beş bölümden eksendekine, ana giriş kapısı konumlandırılmıştır. Dikdörtgen formlu kapının çevresi üçlü silme kuşağıyla çevrelenmiş ve kapı düz bir alınlık ile sonlandırılmıştır. Kapının üzerinde kitabe panosu yer almaktadır. Plastırların sınırladığı diğer bölümlerde ise yarım yuvarlak kavsaralı birer niş ve nişlerin üzerinde dikdörtgen formlu birer pano görülmektedir (Şekil 38).

Portikonun iki yanındaki cephe yüzeylerinde, alta üçgen alınlıklı ve dikdörtgen formlu, üstte ise yatay dörtgen formlu pencereler mevcuttur (Şekil 38).

Korint düzeninde tasarlanan entablature ile sonlanan bu cephenin çatı seviyesinde korkuluklar bulunmaktadır (Şekil 38).

Opera Binası'nın kuzey, güney ve doğu yönlerindeki sonradan eklenen kanatların yüzeyleri, orijinal cephe yüzeyleriyle aynı tarzda düzenlenerek mimari bir

bütünlük sağlanmıştır. Batı cephedeki pencere ve kat düzenlemeleri ile entablature bölümü ve çatı seviyesinde görülen korkuluklar bu cephelerde de tekrar edilmiştir (Şekil 39).

Kuzey cephe; kademeli şekilde dışa taşırılmıştır. Bu cephe plan itibarıyla; üst, alt ve yan kolların kuzey cepheleri olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır.

Alt kolun kuzey cephesi; bodrum üzerine tek kat şeklinde düzenlenmiştir. Cephenin bodrum katına doğu-batı doğrultusunda, dikdörtgen formlu bir kapı, iki pencere, bir kapı ve dört pencere konumlandırılmıştır. Bodrum ve birinci kat iki yatay silme ile ayrılmıştır. Cephenin birinci katının yüzeyinde ise ikili pencere düzenlemeleri görülmektedir. Bu düzenlemenin alt sırasında, dikdörtgen formlu üçgen alınlıklı sekiz pencere yer almaktadır. Üst sırada ise alt sıradaki pencerelerin hizasına denk gelecek şekilde, yatay dörtgen formlu birer pencere açıklığı daha konumlandırılmıştır (Şekil 39).

Orta kolun kuzey cephesi; bodrum üzerine tek katlı olarak tasarlanmış olup, dış kademeli üç bölümden meydana gelmektedir. Bunlardan; batıdaki bölümün bodrum katı seviyesinde iki adet kapı açıklığı görülmektedir. Doğudaki bölümün bodrum katı seviyesinde ise alt kenarları zemine oturan iki adet yatay dörtgen formlu pencere açıklığı bulunmaktadır. Bölümlerin birinci kat seviyeleri simetrik olarak tasarlanmış ikili pencere düzenlemelerine sahiptirler. Katların alt sırasında, dikdörtgen formlu üzerleri üçgen alınlıklarla hareketlendirilmiş üçer pencere açıklığı yer almaktadır. Üst sırada ise alt sıradaki pencerelerin hizasına, yatay dörtgen formda birer pencere açıklığı daha konumlandırılmıştır. Orta kolun eksendeki bölümü ise yan bölümlerden daha ileride yer alan bir çıkıntı şeklindedir. Bölümün bodrum katına, yatay dörtgen formlu beş pencere açıklığı konumlandırılmıştır. Birinci katı ise korint başlıklı altı adet plastırla beş bölüme ayrılmıştır. Bölümlerden eksendeğinde, dikdörtgen formlu, düz alınlıklı bir pencere açıklığı ve üzerinde dikdörtgen formlu bir pano yer almaktadır. Yanlardaki bölümlerde ise yuvarlak kavsaralı birer niş ve üzerinde dikdörtgen formlu birer pano görülmektedir (Şekil 40).

Üst kolun kuzey cephesinde bodrum kat yüzeyi düz bırakılmıştır. Birinci katında ikili pencere düzenlemesi görülmektedir. Bu düzenlemenin alt sırasında dikdörtgen formlu ve üçgen alınlıklı, üst sırasında ise yatay dörtgen formlu birer pencere açıklığı mevcuttur (Şekil 40).

Güney cephe; cephe düzenlemesi açısından kuzey cephenin simetriğidir (Şekil 41).

Doğu cephe; bazı farklılıklar dışında batı cephe ile simetrik olarak düzenlenmiştir. Bu cephede; batı cepheden farklı olarak, alınlık, portiko ve merdiven bulunmamaktadır. Batı cephedeki giriş kapısının ve nişlerin bulunduğu bölümlere dikdörtgen formlu pencere açıklıkları, panoların ve kitabenin olduğu bölümlere ise yatay dörtgen formlu pencereler konumlandırılmışlardır. Yan yüzeylerin bodrum katına dikdörtgen formlu birer kapı, orta bölümün bodrum katına ise yatay dörtgen formlu beş pencere açılmıştır (Şekil 42).

Yapının orta mekânının üzerine, cepheleri çatı seviyesinden içe doğru çekilerek taraça şeklinde düzenlenmiş dikdörtgen planlı bir mekân eklenmiştir. Mekânın doğu, kuzey ve güney cepheleri simetrik olarak düzenlenmiştir. Bu cepheler; üç bölümden oluşmakta, dışa doğru kademe oluşturan yan bölümlerde üçgen alınlıklı birer pencere yer almaktadır. Orta bölümlerde ise yuvarlak kavsaralı üçer niş görülmektedir. Mekânın batı cephesine ise eksendeki nişlerin yerine dikdörtgen formlu kapı açıklığı yerleştirilmiştir. Tüm cepheler entablature ve korniş ile sonlanmaktadır. Mekânın üzeri, dört yönden korkuluklarla çevrilmiştir (Şekil 41-42).

e- Süsleme Özellikleri:

Opera Binası'nın cephelerinde; alınlıklar, nişler ile panolar, akroterler ve batı cephedeki frizde süsleme öğeleri görülmektedir. Figürlü kabartma, heykel ve yazı süslemede kullanılan unsurlardır.

Üçgen Alınlıklar

Batı cephedeki alınlıkta yer alan kompozisyonun teması; çeşitli sanat dallarının müziğe olan saygısıdır. Odak noktasını elinde lir tutan bir kadın figürü oluşturmaktadır. Figür, havada uçarmışçasına yükselmektedir. Kompozisyonun sol tarafında yer alan ve ellerinde mask tutan figürler, tiyatroyu sembolize etmektedir. Figürlerin soluna izleyiciler yerleştirilmiştir. Kompozisyonun sağına ise dans eden bir grup figür ve izleyiciler işlenmiştir (Şekil 43).

Doğu cephedeki alınlıkta; "Çobanların Arasında Apollo" konulu bir kabartma görülmektedir. Kompozisyonun odak noktasını, bir tepe üzerinde oturan Apollo figürü oluşturmaktadır. Tepenin üzerinde rahat bir oturuşa sahip Apollo'nun, göğsü üzerinde kanatları birleşen ve kollarını pazu seviyesine kadar örten bir pelerin bulunmaktadır.

Sağ kolunu dirsekten kıvrıyarak gövdesinin önünden solundaki liri tutacak şekilde uzatmıştır. Lir çalan Apollo figürünün sağına iki, soluna ise bir adet yarı çıplak vaziyette erkek çoban figürü yerleştirilmiştir. Kompozisyonun kalan bölümlerinde aslan, geyik, kuzu ve köpek gibi birçok hayvan Apollo'yu dinlerken tasvir edilmiştir (Şekil 44).

Akroterler

Batı cephenin akroterlerinde ortada Apollo, yanlarda Thalia⁵⁷⁹ ve Melpomene⁵⁸⁰ figürleri yer almaktadır. Apollo figürü, boydan bir elbise içerisinde tasvir edilmiştir. Figür, sol eliyle vücuduna yaslanmış vaziyetteki liri tutar durumdadır. Başında ise defne yapraklarından bir taç yer almaktadır. Soldaki Thalia figürü; boydan bir elbise içerisinde olup, sol eliyle elbisesini, sağ eliyle de simgesi olan maskı tutar vaziyettedir. Sağdaki Melpomene figürü ise kolları açık bir elbise içerisinde görülmektedir. Sağ kolunu dirsekten kıvrıyarak yukarıya kaldırmış, sol eliyle de simgesi olan maskı tutmaktadır. (Şekil 43).

Kuzey, güney ve doğu cephelerin çatı seviyelerinde ise Rauchschen Okulu'nun heykeltraşları tarafından yapılan kadın heykelleri mevcuttur.

Batı Cephedeki Friz

Batı cephedeki frizin içerisinde "*Fridericus Rex Apollini Et Mysis*"⁵⁸¹ ifadesi yer almaktadır (Şekil 45).

Nişler ve Panolar

Yapının batı cephesindeki nişlerin içerisine kuzeyden güneye doğru sırasıyla Sophokles⁵⁸², Aristophanes⁵⁸³, Menander⁵⁸⁴ ve Euripides⁵⁸⁵ heykelleri

⁵⁷⁹ Thalia; komedi ve pastoral şiirin ilham perisidir. İsmi "neşeli" anlamına gelmektedir. Şen bir genç kadın olarak ve elinde komik maskeyle tasvir edilir. Bknz: Pierre Grimal, *The Dictionary of Classical Mythology*, Wiley-Blackwell, New Jersey 1996, p. 442.

⁵⁸⁰ Melpomene; ismi "şarkı söylemek" anlamına gelmektedir. Başlangıçta şarkı söylemenin ilham perisiyken, sonradan tragedyanın ilham perisi olarak anılmaya başlamıştır. Bknz: Charles Blyth, "Virgilian Tragedy and Troilus", *The Chaucer Review*, S. 24/3, 1990, pp. 211-218.

⁵⁸¹ Altın renkli metal malzemeden yazılmış olan ifadenin anlamı "Kral Friedrich tarafından Apollo ve Muselere adanmış"tır.

⁵⁸² Sophokles; Antik Yunan'da yanıltıcı tragedyaya yazarlarından biridir. Bknz: Charles Freeman, *The Greek Achievement: The Foundation of the Western World*, Viking Press, New York 1999, p. 247.

⁵⁸³ Aristophanes; Antik Yunan'da komedy yazarlarından biridir. Bknz: David Konstan, *Greek Comedy and Ideology*, Oxford University Press, Oxford 1995, p. 58.

⁵⁸⁴ Menander; Atina Yeni Komedyası'nın en önemli temsilcilerindendir. Bknz: David Konstan, *Menander of Athens*, Oxford University Press, Oxford 2010, pp. 3-6.

⁵⁸⁵ Euripides; Antik Yunan'da trajedi şairlerinden biridir. Bknz: Denys L. Page, *Euripides: Medea*, Oxford University Press, Oxford 1976, pp. IX-XII.

konumlandırılmıştır. Sophokles Heykeli; dizlerine kadar inen bir elbise içerisinde olup kollarını dirseklerinden kıvrımış ve ellerini birdirine yakın vaziyette tutmaktadır. Aristophanes Heykeli; dizlerine kadar inen bir elbise içerisinde olup vücudu sola doğru dönüktür. Pelerini omuzlarından düşmüş, kıvrılmış vaziyetteki sağ kolunun üzerinden sarkmaktadır. Sol eli ise pelerininin sarkan kısmını tutar şekildedir. Menander Heykeli; yine dize kadar inen bir elbise içerisinde olup vücudu hafif sağa doğru adım atmış şekildedir. Sağ kolu dirsekten kıvrılarak eli öne doğru uzanmış, sol eli ise vücuduna yapışık vaziyetteki tomarı tutmaktadır. Euripdes Heykeli ise; boydan bir elbise içerisinde olup, sağ kolu dirsekten hafif bükülmüş eliyle pelerininini kavrar durumdadır. Sol kolu ise kıvrılarak yukarıya doğru kalkmıştır (Şekil 46-49).

Heykellerin üzerinde yer alan panolardan (Şekil 50); kuzey-güney doğrultusundaki ilk panonun içerisine, “Apollo ile Daphne’nin Aşkısı” konulu efsane işlenmiştir. Kompozisyonun odak noktasını Apollo figürü oluşturmaktadır. Vücudu, sola doğru dönük halde profilden işlenen figürün solunda, kaçır vaziyette Daphne görülmektedir. Kompozisyonun sol alt çeyreğinde ise olanları izleyen bir başka figür daha mevcuttur (Şekil 51).⁵⁸⁶

İkinci panonun içerisinde, “Marsyas’ın Hesabısı” konulu kabartma yer almaktadır. Kompozisyonun sağ tarafında çıplak vaziyette Apollo figürü, solunda bulunan Marsyas figürünün derisini soyarken tasvir edilmiştir. Marsyas ise bir ağaca bağlanmış şekildedir (Şekil 52).⁵⁸⁷

Üçüncü panonun içerisine, “Çobanlar Arasında Apollo” tasviri işlenmiştir. Kompozisyonun odak noktasında, vücudu sağa doğru dönük, oturur vaziyetteki Apollo figürü lir çalar durumdadır. Kompozisyonun sol alt çeyreğinde ise çeşitli şekillerde oturur vaziyetteki çobanlar, Apollo’yu dinlemektedirler (Şekil 53).

Son panonun içerisinde ise “Midas’ın Cezalandırılması” konulu kabartmalar görülmektedir. Kompozisyonun sol alt köşesine, vücudu sağa doğru dönük halde ayakta duran Apollo figürü işlenmiştir. Figür, sol eliyle, sol bacağının arkasındaki liri tutmaktadır. Sağ kolunu ise öne doğru uzatmıştır. Kolunun arkasında bir kaya üzerine

⁵⁸⁶ Apollon, ırmağ kenarında Daphne (Defne) adında genç bir kız görmüştür. Onunla tanışmak istemiştir. Ancak Daphne onun bir tanrı olduğunu bildiği için ondan kaçmaya başlamıştır. Artık kurtuluş imkânı kalmadığını anlayan Defne, toprak anadan kendini ağaca çevirmesini ister. Toprak ana onun bu istediğini yerine getirerek defne ağacına çevirir. Bknz: Bedreddin Cömert, *Mitoloji ve İkonografi*, De Ki Basım Yayım Ltd., Ankara 2010, s. 46.

⁵⁸⁷ Marsyas ve Apollo bir müzik yarışması yaparlar. Kazanan Apollo olur ve Marsyas’ı ölüm cezasına çarptırır. Bknz: Cömert, *Mitoloji ve İkonografi*, s. 42.

oturmuş vaziyette Marsyas tasviri görülmektedir. Marsyas, kollarını dirsekten kırmış, elleriyle müzik aleti tutar durumdadır. Kompozisyonun sağ alt köşesinde ise Apollo ve Marsyas figürlerine doğru dönük vaziyette oturan Midas görülmektedir (Şekil 54).⁵⁸⁸

f- Malzeme ve Teknik:

Yapının bodrum katı düzgün kesme taştan inşa edilmiştir. Üst kat cephelerinin sıvanıp boyanmasından dolayı malzeme ve teknik hakkında kesin bir fikir edinilememiştir. Alınlık ve cephe üzerlerine yerleştirilen heykeller çinko malzemededen, kuzey cephedeki nişlerin içerisinde yer alan heykeller ile pano ve alınlık içerisindeki kabartmalar ise taş malzemededen yapılmıştır. Yapının üzeri kurşun çatı ile kaplanmıştır.

⁵⁸⁸ Apollo ile Marsyas arasındaki yarışma sırasında Marsyas'ın tarafını tutan Midas'ın kulakları eşek kulağına çevrilir. Bknz: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Midas>, (19.02.2019).

4.3. St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi)

Katalog No	: 4.3.
Yapının Yeri	: Hinter der Katholischen Kirche 3, 10117 Berlin.
İnşa Tarihi	: 1747-1755. ⁵⁸⁹
Mimarı	: Georg Wenzeslaus von Knobelsdorff (1699-1753). ⁵⁹⁰
Banisi	: Kral II. Friedrich Wilhelm (1740-1786) ⁵⁹¹
Çizim No	: 3.
Şekil No	: 55-74.
İnceleme Tarihi	: Temmuz 2018.
Bugünkü Kullanımı	: Katolik Kilisesi olarak kullanılmaktadır.

a- Kitabeleri:

Kitabesi bulunmamaktadır.

b- Tarihçesi:

Azize Hedwigs Kilisesi, XVIII. yüzyılda yerel cemaatin talebi üzerine, Kral II. Friederich Wilhelm'in bağışladığı araziye inşa edilmiştir.⁵⁹² Kilise, Silezya ve Brandenburg Eyaletleri'nin koruyucusu olan Azize Hedwigs'e (1174-1243)⁵⁹³ adanmıştır.⁵⁹⁴ Reform hareketlerinden sonra Prusya'da inşa edilen ilk Katolik Kilise'dir.⁵⁹⁵

⁵⁸⁹ Borrmann, *Die Bau und Kunstdenkmaler von Berlin*, p. 183; Mertens, Lorenz, "Kirchen zwischen 1648 und 1780", p. 33; Engel, "Die Knobelsdorffche Kunstsammlung", pp. 150-163.

⁵⁹⁰ 17 Ocak 1699'da Kuckadel'de dünyaya gelen Alman Mimar, Fransız Barok mimarisinden ve Palladyen mimariden etkilenmiştir. Geometri ve anatomi alanlarında uzmanlık kazanmıştır. Ressam Antoine Pesne tarafından çeşitli resim teknikleri ile ilgili dersler alan Mimar, mimari ile ilk kez resim tasvirleri içerisinde ilgilenmiştir. Resim vasıtasıyla mimariye olan ilgisi artmıştır. Mimar Kemmeter ve Wangenheim'den mimari alanda ders alan Knobelsdorff Prusya Kralı I. William'ın himayesinde çalışmaya başlamıştır. Bknz: Engel, "Die Knobelsdorffche Kunstsammlung", pp. 150-163.

⁵⁹¹ Kunisch, *Friedrich der Grosse*, p. 8.

⁵⁹² Borrmann, *Die Bau und Kunstdenkmaler von Berlin*, p. 183.

⁵⁹³ 1174 yılında Bavyera'lı kont ailesi olan Andechslerin kızı olarak dünyaya gelmiştir. 1201 tarihinden itibaren Silezya düşesi olmuştur. 1231'den itibaren Büyük Polonya düşesi ve 1231-1238 yılları arasında da Polonya Konsorsiyumu yüksek düşesidir. Kutsal Roma Germen İmparatorluğu ile Silezya ve Brandenburg arasındaki mücadelelerde Brandenburg ve Silezya'yı koruyucu tavırları nedeniyle 1267 yılında Papa IV. Clement tarafından Azize ilan edilmiştir. Bknz: Paolo O. Pirlo, "St. Hedwing", *My First Book of Saints*, Sons of Holy Mary Immaculate-Quality Catholic Publications, Philippines 1997, pp. 243-244.

⁵⁹⁴ Borrmann, *Die Bau und Kunstdenkmaler von Berlin*, p. 183; Mertens, Lorenz, "Kirchen zwischen 1648 und 1780", p. 33; Pirlo, "St. Hedwing", *My First Book of Saints*, pp. 243-244.

⁵⁹⁵ Borrmann, *Die Bau und Kunstdenkmaler von Berlin*, p. 183; Mertens, Lorenz, "Kirchen zwischen 1648 und 1780", p. 33.

Georg Wenzeslaus von Knobelsdorff tarafından tasarlanan binanın inşası 1747 yılında başlamıştır.⁵⁹⁶ Ancak inşa süreci, bazı ekonomik problemler nedeniyle birkaç kez kesintiye uğramıştır.⁵⁹⁷

Kralın arkadaşı ve o dönemde Warmia Piskoposu olan Ignacy Krasicki (1735-1801)⁵⁹⁸, 1 Kasım 1773 tarihinde Kilise'ye atanmış ve yapı tekrar ibadete açılmıştır.⁵⁹⁹

1 Mart 1943 tarihinde gerçekleşen hava saldırısında yapı ağır hasar almıştır.⁶⁰⁰ Yenileme çalışmaları 1952 yılında başlanmış⁶⁰¹ ve 1 Kasım 1963 tarihinde Azizler Günü'nde, Berlin Piskoposu Alfred Cardinal Bengsch tarafından kutsanmıştır.⁶⁰²

1949-1990 yılları arasında Doğu Berlin Hükümeti'nin kontrolünde olan⁶⁰³ yapının, Kasım 2013 tarihinde yenilenmesi için bir yarışma düzenlenmiştir.⁶⁰⁴ 30 Haziran 2014 tarihinde jüri, mimarlık firması Sichau & Walter Architekten GmbH⁶⁰⁵'in projesini seçmiştir.⁶⁰⁶ Günümüzde halen çalışmalar devam etmektedir.

c- Plan ve Mimari Özellikleri:

Azize Hedwigs Kilisesi, merkezi planlı olup, doğu-batı doğrultulu narteks, ibadet mekânı ve şapel bölümlerinden oluşmaktadır (Çizim 3).

Kilise'ye giriş, batı cephede yer alan üç kapı açıklığından sağlanmaktadır (Şekil 55).

Narteks; 24,26 x 9,94 metre ölçülerinde dikdörtgen formundadır. Narteksin doğu duvarı, ibadet mekânının yuvarlak planı nedeniyle yay şeklindedir. Bu duvarın yüzeyinde ise eşit aralıklarla yerleştirilmiş dikdörtgen formlu üç kapı açıklığı

⁵⁹⁶ Borrmann, *Die Bau und Kunstdenkmaler von Berlin*, p. 183; Mertens, Lorenz, "Kirchen zwischen 1648 und 1780", p. 33.

⁵⁹⁷ Borrmann, *Die Bau und Kunstdenkmaler von Berlin*, pp. 183-184.

⁵⁹⁸ Czeslaw Milosz, *History of Polish Literature*, University of California Press, California 1983, pp. 176-177.

⁵⁹⁹ Borrmann, *Die Bau und Kunstdenkmaler von Berlin*, p. 184.

⁶⁰⁰ Mertens, Lorenz, "Kirchen zwischen 1648 und 1780", p. 355; Kai Kappel, *Was von den Aufbrüchen des 20. Jahrhunderts bleibt Zur Umgestaltung von St. Hedwig in Berlin*, Kunstexte. de, Berlin 2014, p. 2.

⁶⁰¹ Mertens, Lorenz, "Kirchen zwischen 1648 und 1780", p. 355; Kappel, *Was von den Aufbrüchen des 20. Jahrhunderts bleibt Zur Umgestaltung von St. Hedwig in Berlin*, p. 2.

⁶⁰² <https://www.hedwigs-kathedrale.de/en/hedwigs-kathedrale/history>, (16.02.2019).

⁶⁰³ Mertens, Lorenz, "Kirchen zwischen 1648 und 1780", p. 355.

⁶⁰⁴ Mertens, Lorenz, "Kirchen zwischen 1648 und 1780", p. 355.

⁶⁰⁵ Berlin'de bir mimarlık ofisidir. Bknz: <https://sichau-walter.de/>, (27.02.2019).

⁶⁰⁶ Mertens, Lorenz, "Kirchen zwischen 1648 und 1780", p. 355.

bulunmaktadır. Eksendeki kapının iki yanında, kapıların üzerindeki balkonlara çıkışı sağlayan merdivenler yer almaktadır (Şekil 56) (Çizim 3).

Kilise'nin merkezi planlı ibadet mekânı; 33,27 metre çapındaki kubbesi ile dikkat çekmektedir (Şekil 57). Bu mekân simetrik olarak düzenlenmiş ve duvarları yukarıya doğru daralan on iki ikiz sütunla on iki bölüme ayrılmıştır. Mekânın batı yönünde, eksen ve eksenin iki yanındaki bölümlerin üzerinde, narteksteki merdivenlerle çıkılan balkonlar ile org tribünü yer almaktadırlar. Diğer bölümlerde, tabandan itibaren duvar yüksekliğinin 10/9'unu kaplayan ve yarım yuvarlak şekilde sonlanan nişler bulunmaktadır (Şekil 57-58) (Çizim 3).

Mekânın kuzey ve güney duvarlarındaki dörder nişin içerisine üst kenarı yarım yuvarlak formu pencere açıklıkları konumlandırılmıştır. Doğusundaki nişin ortasına ise daha küçük boyutlardaki şapele geçişi sağlayan giriş kapısı açılmıştır (Çizim 3).

Mekânın beden duvarlarının önüne yerleştirilen ikiz sütunların üzerinde kubbe eteğini dolaşan balkon kısmı mevcuttur. Kubbe eteğine ise eşit aralıklı yarım yuvarlak formu sekiz pencere açıklığı konumlandırılmıştır (Şekil 57) (Çizim 3).

Mekânın doğusunda, doğu-batı doğrultulu, birbirine bitişik, daire planlı iki birim daha mevcuttur. Bu birimlerden bema olarak düzenlenen doğudaki birime, kademeli şekilde yükselen basamaklarla çıkılmaktadır. Batıdaki birimden ise giderek daralan ve iki kola ayrılan merdivenlerle kriptaya inilmektedir. Merdivenin doğusunda yarım daire formu bir altar görülmektedir. Altar yukarıya doğru yükselerek sunak masası olarak devam etmiştir (Şekil 59). Altar ve inişi sağlayan merdiven bölümünün etrafını yuvarlak formu bir koridor çevrelemektedir. Bu koridorun çevresine yerleştirilen tonoz örtülü yedi odanın bazıları mezar odası, bazıları ise şapel olarak düzenlenmiştir (Şekil 60).

İbadet mekânının doğu cephesine bitişik olarak inşa edilen şapel; daire planlıdır. Bu şapele, ibadet mekânının doğusundaki bir kapı açıklığı ile girilmektedir (Şekil 61). Ayrıca şapelin doğusuna yerleştirilen bir başka kapıyla da şapele dışarıdan girilebilmektedir. Mekânın beden duvarları önünde bir koridor oluşturacak şekilde eşit aralıklarla yerleştirilmiş sekiz adet paye yer almaktadır. Bu payelerin oluşturduğu merkez mekân kubbeyle, koridor ise tonozlarla örtülmüştür.⁶⁰⁷

⁶⁰⁷ Şapelin dış kubbesi ve iç kubbesi arasında kalan bölüme kilisenin çanları yerleştirilmiştir.

d- Cepheleri:

Azize Hedwigs Kilisesi'nin batı cephesi, klasik blok düzenlemesiyle Neoklasik mimari anlayışını yansıtmaktadır. Yapının diğer cepheleri ise herhangi bir mimari üslup göstermeyecek şekilde düzenlenmiştir.

Batı cephe; üçgen alınlığı, dikdörtgen formlu yüzeyi ve İyon düzenindeki cephe tasarımı ile antik dönem yapılarını anımsatmaktadır (Şekil 62).

Cepheye zeminden itibaren narteksi çevreleyen “U” şeklindeki, dokuz basamaklı merdivenle ulaşılmaktadır. Bu cephe, 14'er metre yüksekliğindeki İyon başlıklı altı sütunla beş bölüme ayrılmıştır. Bölümler ikili düzenlemeye sahiptirler. Eksen ve köşelerdeki bölümlerde, kapı açıklıkları yer almaktadır. Demir şebekeli bu kapılar, yanlardan dor başlıklı birer plastır ve plastırların üzerine oturtulmuş yuvarlak kemerle çevrelenmişlerdir. Kemerlerin yüzeyleri, iki sıra halindeki silmelerle hareketlendirilmiştir. Diğer iki bölümde ise kapı açıklıklarıyla aynı şekilde düzenlenmiş birer niş görülmektedir. Niş ve kapıların üst kısmına, 4,7 x 3,3 metre ölçülerinde, alt kenarları “C” kıvrımı şeklinde biçimlendirilmiş, bezemeli panolar yerleştirilmiştir. Cephe İyon düzeninde tasarlanmış entablature bölümü ve üçgen alınlıkla sonlanmaktadır. Bu entablature bölümü, üç silmeli arşitrav, friz ve kornişten oluşmakta ve tüm cepheleri dolanmaktadır (Şekil 62).

Kuzey ve güney cepheler; narteks, ibadet mekânı ve şapele ait cepheler olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerden narteksin kuzey ve güney cepheleri İyon başlıklı iki plastırla sınırlanmaktadır. Eksenlerinde yer alan kapıların çevresi, narteksin batı cephesindeki kapı açıklıklarıyla aynı düzenlemeye sahiptir. Bu kapıların üzerine, dikdörtgen formlu düz birer silme ile kuşatılmış pencere açıklıkları yerleştirilmiştir (Şekil 63).

Ana ibadet mekânının kuzey ve güney cephelerinin bodrum katı seviyelerinde yuvarlak formlu dörder mazgal pencere görülmektedir. Birinci katlarına ise eşit aralıklarla yerleştirilen, üst kenarı yarım yuvarlak şeklinde sonlanan, dikdörtgen formlu dörder pencere açıklığı yerleştirilmiştir (Şekil 64).

Şapelin kuzey ve güney cepheleri ise ana mekânın kuzey ve güney yönünde yer alan cephe düzenlemeleriyle aynı özellikleri taşımaktadır. Bodrum katı seviyesine yuvarlak formlu üç mazgal pencere açılmıştır. Asıl kat yüzeylerine, mazgal

pencerelerin hizasına denk gelecek şekilde, üst kenarı yarım yuvarlak şeklinde sonlanan dikdörtgen formlu üç pencere yerleştirilmiştir (Şekil 64).

Doğu cephe; tali kapı açıklıklarının bulunduğu cephedir. Bu kapı açıklıklarından bodrum kata girişi sağlayan kapıya, zeminden aşağıya doğru iki yandan yerleştirilmiş beş basamaklı merdivenle ulaşılmaktadır. Asıl katın kapısına ise iki yandan on ikişer basamaklı merdivenlerle erişilmektedir. Dikdörtgen formlu kapı düz lentolu olup düz bir alınlığa sahiptir. Kapının üzerinde, yan cephelerdeki asıl kat yüzeyinde yer alan pencerelerle aynı nitelikte, ancak daha küçük boyutlarda olan bir pencere mevcuttur (Şekil 65).

e- Süsleme Özellikleri:

Kilise’de süsleme, yoğun olarak batı cephede görülmektedir. Pano, friz ve alınlık yüzeylerinde figürlü kabartmalar ile yazılar yer almaktadır.

Panolar

Kuzey-güney doğrultulu ilk panonun içerisine “Meryem’e Müjde” hadisesi işlenmiştir. Kompozisyonun sağ alt köşesine bir taht üzerinde yarı oturur vaziyette Meryem figürü, sol alt köşesine ise bir masa tasviri yerleştirilmiştir. Sağ üst köşede ise ışın halesi içerisinde güvercin⁶⁰⁸ tasviri görülmektedir. Bu tavrın altında kanat motifleri arasına işlenmiş iki bebek maskı yer almaktadır. Kompozisyonun sol üst köşesine de aynı türdeki iki figür yerleştirilmiştir. Bu tasvirlerin altında ise müjdeyi getiren Cebrail figürü görülmektedir (Şekil 66).⁶⁰⁹

İkinci panonun içerisine ise “İsa’nın Zeytin Dağı’nda melek tarafından teselli edilmesi” hadisesinin işlendiği bir kabartma yerleştirilmiştir. Odak noktasında Melek ve İsa tasvirleri yer almaktadır. Tasvirler konuya paralel olarak panonun alt kenarına oturtulan bir kayanın üzerindedir. Melek figürünün başı ile sol kanadı arasında kalan kısmın üstüne elinde kutsal kadehi tutan bir çocuk melek tasviri işlenmiştir. Ayrıca kompozisyonda bir çarmıh tasviri de görülmekte olup çarmıhın üst kolunun solunda, yan kollarının altında ve alt kolunun alt kısmının iki yanında yine çocuk melek tasvirleri yer almaktadır. Çocuk melek tasvirleri çarmıhı taşıyor vaziyettedir. Bu durum

⁶⁰⁸ Güvercin; Hristiyan ikonografisinde Kutsal Ruh’u temsil etmektedir, bkz: Clare Gibson, *Semboller Nasıl Okunur*, çev. Cem Alpan, Yem Yayınları, İstanbul 2009, s. 179.

⁶⁰⁹ İncil kaynaklı hadisede Cebrail henüz evlenmemiş ve bakire olan Meryem’e görünerek bir oğlan doğuracağını ve adını İsa koyacağını buyurmuştur. Doğan çocuğun Tanrı oğlu olacağı bildirilmiştir. Bkz: Luka, 1: 26-38.

İsa'nın çektiği çilenin aslında Tanrı tarafından gönderildiğini anlatmaktadır (Şekil 67).⁶¹⁰

Üçüncü pano içerisinde ise “İsa'nın Çarmıhtan İndirilişi” konulu bir kompozisyon yer almaktadır.⁶¹¹ Tasvirin odak noktasında çarmıhtan indirilen İsa tasviri görülmekte, ölü bedeninin verdiği ağırlıkla diğer figürlerin elleri arasından aşağıda doğru süzülmetedir. İsa tasvirinin iki yanındaki merdivenler üzerinde görünen tasvirlerden sağdaki Nicodemus'a aittir.⁶¹² Kompozisyonun sağ alt çeyreğinin merkezine, Nicodemus'un çıktığı merdiveni destekleyen bir işçi figürü yerleştirilmiştir. Dizlerinin üzerine çökmüş vaziyetteki kadın figürü ise Mecdelli Meryem'e aittir. Figürün saçının görünüyorsa, Mecdelli Meryem'in İsa ile tanışmadan önceki yaşantısına işaret eder.⁶¹³ Çarmıhın alt kolunun sağ yanında duran merhem kavanozu Mecdelli Meryem'in simgesidir.⁶¹⁴ Kompozisyonun sağ alt çeyreğinde, işçi ve Mecdelli Meryem tasvirlerinin arkasına iki adet kadın figürü eklenmiştir. Sol alt çeyreğine sağdan sola doğru sırasıyla havari Yuhanna, Meryem ve Meryem gruplarından bir figür yerleştirilmiştir.⁶¹⁵ İsa figürünü alttan kavramış vaziyetteki tasvir ise Aramatyalı Yusuf'a aittir (Şekil 68).⁶¹⁶

Dördüncü panonun içerisine “İsa'nın Dirilmesi” hadisesi işlenmiştir. Kompozisyonun odak noktasını bir platform üzerinde duran İsa tasviri oluşturmaktadır. İsa'nın sol bacağına hizasında yer alan melek figürünün vücudunun sadece göğüs uçları ve belden aşağısı örtünmüştür. Figür eli ile İsa'nın defnedildiği kaya mezarın kapağını tutar vaziyettedir. İsa'nın sağ bacağına hizasında ise iki adet

⁶¹⁰ İsa yakalanıp çarmıha gerilmeden önce Zeytin Dağı'na giderek (olacakları önceden bildiği için) Tanrı'ya dua etmiştir. Bu sırada gökten gelen bir melek onu yaşayacakları için teselli etmiştir. Bknz: Luka, 22: 39-46.

⁶¹¹ Roma valisi Pilatus'tan İsa'nın ölü bedenini defnetmek için izin alan Aramatyalı Yusuf ve yanındakiler onu bir kefen bezi sayesinde çarmıhtan indirmişlerdir. Bknz: Matta, 27: 57- 61.

⁶¹² Nicodemus; İsa'nın mucizelerinden etkilenerek, inananlarından biri olan Yahudi bir zengindir. Bknz: Yuhanna, 3: 1-36.

⁶¹³ Mecdelli Meryem'in İsa ile tanışmadan önce günahkâr bir kadın olduğu bilinmektedir. Bknz: Luka, 7: 41-47.

⁶¹⁴ Merhem kavanozu; Mecdelli Meryem'in İsa'nın ayaklarını ovduğu merheme gönderme yapmaktadır. Ayrıca İsa'nın ölümünden sonra vücudu bu yağ ile ovulacaktır. Bknz: Gibson, *Semboller Nasıl Okunur*, s. 189.

⁶¹⁵ Meryem grupları; “Üç Meryemler” olarak da adlandırılan grupta figür sayısı bazen üç veya dört olabilmektedir. Genellikle çarmıhtan indiriliş ve çarmıha geriliş sahnelerinde yer alan bu grup Tanrı annesi Meryem'i teselli etmek için yanında bulunan figürlerin isimidir. Bknz: <https://www.sanatabasla.com/2015/08/11/carmihtan-indirilis-the-descent-from-the-cross-van-der-weyden/>, (18.02.2019).

⁶¹⁶ Yahudi bir din adamı olan Aramatyalı Yusuf, İsa'nın öğretilerinden etkilenmiş ve ölümünden sonra kendi için hazırlattığı mezara İsa'nın konulmasını teklif etmiştir. Bknz: <https://www.hristiyanturk.com/forums/topic/aramatyaly-yusuf/>, (18.02.2019).

melek tasvirine daha yer verilmiştir. İsa'nın üzerinde durduğu platformun alt kısmında yer alan üç figür ise mezarı bekleyen Roma askerleridir. Askerlerin hepsi Roma askeri kıyafeti içerisinde tasvir edilmiştir (Şekil 69).⁶¹⁷

Son panonun içerisinde ise “İsa'nın Göğe Yükselişi” konulu tasvir yer almaktadır. Kitab-ı Mukaddes kaynaklı kompozisyonun odak noktası, göğe yükselir vaziyetteki İsa tasviridir. İsa'nın göğe yükselişini seyreden on havari ise kompozisyonun alt bölümünü oluşturmaktadır (Şekil 70).⁶¹⁸

Friz Yüzeyi

Cephenin frizi çocuk melek tasvir gruplarının sınırladığı beş yazı kartuşu şeklinde düzenlenmiştir. Yazılar, altın yıldız rengindeki antik harflerden oluşmaktadır. Kuzey-güney doğrultusunda sırayla “*Friderici Regis, Clementiae Monumentum, Hedwigi, A. M. Quirinus S. R. R. Card, Suo Aere Perfecit*”⁶¹⁹ ifadeleri yer almaktadır (Şekil 71).

Üçgen Alınlık

Üçgen alınlığın içerisine Kitab-ı Mukaddes kaynaklı “Müneccim Kralların Tapınması” hadisesi işlenmiştir. Kompozisyonun odak noktasında taht üzerinde oturan Meryem ve kucağında Çocuk İsa figürleri yer almaktadır. Meryemin ayakucuna doğru eğilmiş olan kral figürünün vücudu sağa doğru profilden yerleştirilmiştir. Figürün arkasına bir diğer kral daha tasvir edilmiştir. Alınlığın tepe noktasında altın yıldız renginde bir ışın kümesi görülmektedir. Kümenin etrafına çeşitli melek tasvirleri yerleştirilmiştir. Kompozisyonun kalan bölümlerinde ise olaya tanıklık eden çok sayıda insan figürleri bulunmaktadır (Şekil 72).⁶²⁰

İç Mekân

İç mekânda süsleme öğelerinden ziyade duvarlar, sütunların başları ve kubbe eteğindeki renkler mekâna hareketlilik katmıştır. Duvarlar ve kubbe eteği zeytin yeşiline boyanmıştır. Yukarıya doğru daralır vaziyetteki sütunların en üst bölümlerinde altın yıldız renkli birer şerit yer almaktadır (Şekil 73).

⁶¹⁷ Markos, 16: 1-14; Matta, 28: 1-8; Luka, 24: 1-12; Yuhanna, 20: 1-10.

⁶¹⁸ Luka, 24: 50-53; Markos, 16: 19-20; Elçilerin İşleri, 1: 9-11.

⁶¹⁹Anlamı ise “Bu anıt Friedrich’in nezaketi sayesinde, Azize Hedwing’e adanarak Kutsal Roma Kilisesi’nin kardinali Angelo Maria Quirius tarafından kutsandı.”dır.

⁶²⁰ İsa'nın doğumuyla gerçekleşen yıldız hadisesini takip ederek doğduğu yere ulaşip ona tapınan kâhin krallardır. Bknz: Matta, 2: 1-12.

Kriptanın merkezine yerleştirilen altara açılan niş içerisine Havari Petrus Heykeli konumlandırılmıştır.⁶²¹ Petrus figürü, başrahip kostümü içerisinde. Figürün başında, ucu üçgen şekilde sonlanan ve üzerinde geometrik motiflerin yer aldığı başlık görülmektedir. Sağ kolu dirsekten kıvrılarak alt kısmı pelerininin altından yukarıya doğru kaldırılmıştır. Eli takdis işareti yapar durumdadır. Sol kolu ise sağ kolu ile aynı pozisyonudadır. Elinde gümüş ve altın olmak üzere iki adet anahtar tutmaktadır (Şekil 73).⁶²²

Kilise'nin tüm pencerelerinde camlar, kare şeklinde bölümlere ayrılmıştır. Her karenin merkezine birçok karenin odaklarının milimetrik olarak değiştirilmesiyle elde edilen kare bazlı geometrik bezeme eklenmiştir (Şekil 74).

f- Malzeme ve Teknik:

Kilise'nin ana ibadet mekânı ve şapel bölümü, dıştan derin derzli kesme taş malzeme ile kaplanmıştır. Ancak ana inşa malzemesinin niteliği saptanamamıştır. Batı yönündeki narteksin dış duvarları ise tamamen düzgün kesme taştan inşa edilmiştir. Portaldeki kabartmalar kumtaşı malzemedен elde edilmiştir. Narteksin iç kısmı ve iç mekânlar sıvanıp boyandığı için malzemesi hakkında bilgi bulunmamaktadır. İç mekânlarda zemin siyah renkli damarlı mermerlerle kaplanmıştır.

Narteksin üzeri içten düz tavanla, dıştan ise düz çatı ile örtülüdür. Ana ibadet mekânı ve şapelin üzerini örten kubbe içten karton piyer malzemedен dörtgen formlu kasetlerin oluşturduğu çok dilimli görünüme sahiptir. Dış kubbeler ise kurşun malzemedен inşa edilmiştir.

⁶²¹ 1980 tarihinde piskoposluğun 50. yıl dönümü nedeniyle kiliseye yapılan ziyaret sırasında Papa II. John Paul tarafından hediye edilmiştir. Bknz: Mertens, Lorenz, "Kirchen zwischen 1648 und 1780", p. 355.

⁶²² Anahtarlar; Havari Petrus'un simgesidir. Cennetin kapılarının anahtarı olarak bilinmektedir. Biri altın diğeri gümüş renktedir. Bknz: Gibson, *Semboller Nasıl Okunur*, s. 185.

4.4. Französischer Dom (Fransız Katedrali)

Katalog No	: 4.4.
Yapının Yeri	: Gendarmenmarkt 5, 10117 Berlin.
İnşa Tarihi	: 1780-1785. ⁶²³
Mimarı	: Carl von Gontard (1731-1791) ⁶²⁴ , Christian Unger (1743-1799). ⁶²⁵
Banisi	: Bilinmiyor.
Çizim No	: 4.
Şekil No	: 75-95.
İnceleme Tarihi	: Temmuz 2018.
Bugünkü Kullanımı	: Herhangi bir amaç için kullanılmamaktadır.

a- Kitabeleri:

Kitabesi bulunmamaktadır.

b- Tarihçesi:

Fransız Katedrali⁶²⁶, Fransız Friedrichstadt Kilisesi'ne 1780-1785 yılları arasında eklenmiştir.⁶²⁷

Katedral, 1935 yılından 1944 yılına kadar Huguenot Müzesi olarak kullanılmıştır.⁶²⁸ 1944 tarihinde ise Friedrichstadt Kilisesi'nin yıkılmasıyla kısa süreli

⁶²³Ingrid Bartmann-Kompa, Horst Büttner, Horst Drescher, Joachim Fait, Marina Flügge, Gerda Herrmann, Ilse Schröder, Helmut Spielmann, Christa Stepansky, Heinrich Trost, *Die Bau ve Kunstdenkmale in der DDR: Hauptstadt Berlin: II*, Henschelverlag Kunst und Gesellschaft, Berlin 1984, p. 218; Gernard Fischer, *Die Hugenotten in Berlin*, Hentrich & Hentrich, Berlin 1985, p. 62; Mertens, Lorenz, "Kirchen zwischen 1648 und 1780", p. 357.

⁶²⁴ 13 Ocak 1731 yılında dünyaya gelen Alman Mimar, Potsdam, Berlin ve Bayreuth'da çok sayıda eser vermiştir. Bknz: Dohme, "Gontard, Carl von", p. 368; Doebber, "Gontard, Karl Phişipp Christian von", pp. 372-372; Heckmann, *Baumeister des Barock und Rokoko in Brandenburg-Preussen*, pp. 432-453.

⁶²⁵ 25 Mayıs 1743 yılında dünyaya gelen Alman Mimar, Posdam ve Berlin'de eserler vermiştir. Bknz: Stevens, *Oxford Dictionary of Architecture and Landscape Architecture*, p. 797.

⁶²⁶ Yapı "Katedral" ya da "dom" olarak adlandırılmasına rağmen dinsel bir işlevi yoktur. Yapının meydan düzenlemesinde simetriyi sağlamak amacıyla inşa edildiği bilinmektedir. Bknz. Mertens, Lorenz, "Kirchen zwischen 1648 und 1780", p. 357.

⁶²⁷ Mertens, Lorenz, "Kirchen zwischen 1648 und 1780", p. 357.

⁶²⁸ Mertens, Lorenz, "Kirchen zwischen 1648 und 1780", p. 357.

olarak kilise işlevi kazanmıştır.⁶²⁹ II. Dünya Savaşı sırasında yıkılan yapı⁶³⁰ 1977-1981 yılları arasında onarılmıştır.⁶³¹

Katedral'in cepheleri, 2004-2006 yılları arasında tekrar onarılmıştır.⁶³²

Günümüzde yapının içinde yenileme çalışması devam etmektedir. 2019 yılında bitirilmesi hedeflenmektedir.

c- Plan ve Mimari Özellikleri⁶³³:

Gendarmenmarkt Meydanı içerisinde yer alan Fransız Katedrali'nin, aynı meydana daha önceden inşa edilen Alman Katedrali ile simetri oluşturmak amacıyla Friedrichstadt Kilisesi'ne 1780-1785 yılları arasında eklendiği bilinmektedir. Bu nedenle yapıya plansal açıdan bakıldığında; kuzey ve güney cephelerinde yer alan giriş eyvanlarının köşelerinin kademeli olarak düzenlenmeleri dışında Alman Katedrali (Katolog No: 4.1.)'nin çan kulesiyle aynı özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Yapı, Friedrichstadt Kilisesi'ne ise bir avlu ve çevresindeki odalar ile bağlanmaktadır (Şekil 75) (Çizim 4).

d- Cepheleri⁶³⁴:

Katedral'in cepheleri, Alman Katedrali (Katolog No: 4.1.)'nin çan kulesi bölümünün cepheleri ile birebir aynı şekilde tasarlanmıştır. Portiko şeklinde düzenlenen bu cephelerin eksenlerinde iç mekâna girişi sağlayan kapılar mevcuttur. Portikolar; korint düzende tasarlanmış olup, altışar sütunla oluşturulmakta ve üçgen alınlıkla sonlanmaktadır (Şekil 76-78).

e- Süsleme Özellikleri:

Katedral'de süsleme unsurları; üçgen alınlıklar, doğu cepheye açılmış nişler ile aynı cephedeki panolar, kubbe kasnağı ve kubbe yüzeyinde görülmektedir. Bezemelerde genellikle bitkisel ve geometrik motifler ile heykel ve figürlü kabartmalar tercih edilmiştir.

⁶²⁹ Fischer, *Die Hugenotten in Berlin*, p. 62 Mertens, Lorenz, "Kirchen zwischen 1648 und 1780", p. 357.

⁶³⁰ Fischer, *Die Hugenotten in Berlin*, p. 62.

⁶³¹ Bartmann-Kompa, Büttner, Drescher, Fait, Flügge, Herrmann, Schröder, Spielmann, Stepansky, Trost, *Die Bau- und Kunstdenkmale in der DDR: Hauptstadt Berlin: II*, p. 218.

⁶³² Mertens, Lorenz, "Kirchen zwischen 1648 und 1780", p. 357.

⁶³³ 4.1. Deutscher Dom (Alman Katedrali) başlığının Plan ve Mimari Özellikleri alt başlığına bakınız.

⁶³⁴ 4.1. Deutscher Dom (Alman Katedrali) başlığının Cepheleri alt başlığına bakınız.

Üçgen Alınlıklar

Güney cephenin alınlığı içerisine “Samiriyeli Kadın ile İsa’nın Karşılaşması” hadisesi işlenmiştir.⁶³⁵ Kompozisyonun odak noktasında kuyudan su çeken Samiriyeli kadın ve İsa tasviri yer almaktadır. Boydan bir elbise içerisindeki İsa figürü, kompozisyonun solunda bir platform üzerine oturur durumdadır. Vücudu seyirciye dönük olan figürün başı sağa doğru çevrilmiş, sağındaki kadın figürüne bakar şekildedir. Sol kolu dirsekten hafif kıvrılarak dizlerinin arasında elbisesi üzerine bırakılmıştır. Sağ kolu ise dirsekten bükülerek, alt kolu kuyunun kenarına yaslanmış eli seyirciye doğru düz bir şekilde durmaktadır. Kompozisyonun sağında yer alan kadın ise ayakta durur vaziyettedir. Başı ve vücudu sola doğru dönük olarak profilden işlenmiştir. Kadın, içten uzunluğu yere kadar olan bir elbise giymiştir. Üzerine giydiği fistan belinde büzgülenmiş, dizlerine kadar inmektedir. İki figür arasında yer alan kuyu dikdörtgen formu bir alt kısım ve köşebent şeklinde üst kısımdan oluşmaktadır. Köşebentin üst kenarının ortasına eklenmiş makaranın iki yanında, kuyuya kova indirip çıkarmaya yarayan ip görülmektedir. Kuyunun alt bölümünün önünde ise bir testi yer almaktadır. Kuyunun arkasına kısmen görünen bir ağaç figürü, alınlığın sol köşesine çalılık, sağ köşesine perspektif etkisi verilmesi açısından küçük boyutlu bir bina ve ağaç tasvirleri yerleştirilmiştir (Şekil 79).

Doğu cephede yer alan alınlığın içerisine İsa’nın vaazlarından biri konu olarak işlenmiştir.⁶³⁶ Kompozisyonun odak noktasında; bacaklarını uzatmış ve ayaklarını birbirine üzerine atmış vaziyette bir kayalığın üzerinde oturan İsa tasviri yer almaktadır. Figürün vücudu ve başı sağa doğru dönük olarak profilden işlenmiştir. Sağ kolu dirsekten bükülmüş vaziyette önüne doğru uzatılmış, eliyle karşısındaki insanları işaret etmiş durumdadır. Sol kolu ise dirsekten kıvrılarak bacakları üzerine bırakılmıştır. Sol ön tarafında ayakta duran bir yaşlı erkek figürü görülmektedir. Erkek figürünün başı ve vücudu İsa’nınki gibi sağa doğru dönüktür. Uzun bir elbise içerisindeki tasvirin sol kolu dirsekten bükülmüş elleri ile vücuduna yasladığı asayı tutar vaziyettedir. Alınlığın kalan kısımlarında ise oturmuş vaziyette İsa’yı dinleyen figürler görülmektedir (Şekil 80).

⁶³⁵ Yuhanna, 4: 13-42.

⁶³⁶ İsa’nın şehir şehir gezerek vaazlar verdiği bilinmektedir. Bu nedenle vaaz sahnelerinin betimlemelerinde özel bir İncil bölümüne atıf yapmak yerinde olmayacaktır.

Yapının kuzey cephesinde yer alan alınlığın içerisine “Emmaus Yolunda İki Öğrenci” hadisesi işlenmiştir.⁶³⁷ Kompozisyonun odak noktasında İsa ve iki yanında iki öğrenci figürü görülmektedir. Boydan bir elbise içerisindeki İsa figürünün kolları dirsekten kıvrılmış, elleri gövdesinin önündeki asayı tutar vaziyettedir. Yanındaki öğrenciler ise İsa figüre doğru dönük durumdadır. (Şekil 81).

Nişler ve Panolar

Doğu cephede yer alan nişlerin içerisine Kitab-ı Mukaddes’te adı geçen bazı peygamberlerin heykelleri yerleştirilmiş, nişlerin üzerinde yer alan panoların içerisine ise İsa’nın yaşamı ile ilgili rölyefler işlenmiştir.

Güneyden kuzeye doğru ilk nişin içerisinde Yeremya Heykeli görülmektedir. Tüm vücudu seyirciye dönük olan figürün sağ tarafında, simgesi olan “boyunduruk” görülmektedir (Şekil 82).⁶³⁸ Nişin üzerindeki panonun içerisine “İsa’nın Vaftizi” hadisesi işlenmiştir.⁶³⁹ Kompozisyonda odak noktasına yerleştirilmiş iki figürden; sağdaki İsa, soldaki ise Vaftizci Yahya’dır. İsa, Yahya’ya doğru kısmen dönüktür. Sadece mahrem bölgesi kapalı durumdaki figür diz çökmüştür. Kolları dirsekten kıvrılmış, elleri dua eder gibi ortada birleştirilmiştir. Yahya figürü ise İsa’ya doğru dönük halde profilden verilmiştir. Dizine kadar inen bir elbise içerisinde. Sağ kolu dirsekten kıvrılmış, eli ile İsa figürünün sağ üst köşesinde yer alan bulut kümesini işaret eder durumdadır. Sol kolu ise hafif kıvrılmış sol dizinin üzerine doğru bırakılmıştır (Şekil 83).

Eyvannın güney cephesindeki nişin içerisine, Hezekiel Heykeli yerleştirilmiştir. Figür boydan bir elbise giymiş olup, sol ayağının yanında duran bir halka ve halkanın içine yerleştirilmiş tekerlekten oluşan astronomik araç, bu figürün simgesini oluşturmaktadır (Şekil 84).⁶⁴⁰ Niş üzerindeki panonun içerisine “Müneccim Kralların

⁶³⁷ İsa’nın tekrar dirilmesi Kudüs’te büyük yankı oluşturmuştur. Kudüs’ten Ammaus’a doğru giden iki öğrenci aralarında bu hadiseyi konuşurken İsa onlara görünür ancak onlar görünenin İsa olduğunu anlamazlar ve Kudüs’te olup biteni İsa’ya anlatırlar. Bknz: Luka, 24: 13-35; Markos, 16: 12-13.

⁶³⁸ Yahudi peygamberlerinden biri olan Yeremya İsrail halkının işlediği günahlar ve buyukları yerine getirmemesi üzerine Tanrı tarafından cezalandırılacaklarını ve başkalarının yönetimi altında yaşayacaklarını dile getirmiştir. Bunları dile getirmek için halka seslenirken boyunduruk kullanarak performans sanatı icra etmiştir. Böylelikle dikkat çekmeye çalışmıştır. Bu nedenle Yeremya tasvirlerinde genellikle bir boyunduruk görülmektedir. Bknz: Yeremya, 28: 10.

⁶³⁹ İsa’nın Vaftiz Edilmesi, Hristiyan sanatında yaygın olarak işlenen konularından biridir. Çoğunlukla İncil’lerde anlatılan iki olayı içine alır: İsa’nın Şeria (Ürdün) Irmağında Vaftizci Yahya tarafından vaftiz edilmesi ve bunun ardından Kutsal Ruh’un bir güvercin biçiminde gözüktüğü sırada Tanrı’nın sesinin İsa’yı Oğul ilan etmesidir. Bknz: Matta, 3: 13-17; Markos, 1: 9-11; Luka, 3: 21-22.

⁶⁴⁰ Tanrı’nın Hezekiel’i görevlendirmek için ona gördüğü anda ortaya çıkan bazı doğaüstü araçları simgelemektedir. Bknz: Hezekiel, 1: 1-28.

Tapınması” hadisesi işlenmiştir.⁶⁴¹ Kompozisyonun odak noktasını, bebek İsa’nın içinde yattığı beşik oluşturmaktadır. Beşiğin ön tarafında yer alan bir çocuk figürü seyirciye arkası dönük bir vaziyette beşiğe doğru eğilmiştir.⁶⁴² Beşiğin arkasına çocuğun üzerinin örtüldüğü örtüyü kaldıran Meryem figürü işlenmiştir. Kalan yüzeylerde ise beşiğe doğru diz çökmüş ve ayakta duran çeşitli pozisyonlardaki erkek figürler görülmektedir (Şekil 85).

Kapının solunda yer alan niş içerisine Aramatyalı Yusuf Heykeli konumlandırılmıştır. Heykelin kolları dirsekten kıvrılmış, elleri ise sol göğsü üzerine yapıştırdığı yağ kavanozunu ve altındaki kefen bezini tutar durumdadır (Şekil 86).⁶⁴³ Nişin üzerindeki panonun içerisine “İsa’nın Çarmıha Gerilmesi” konusu işlenmiştir.⁶⁴⁴ Kompozisyonun odak noktasını, çarmıha gerilmiş İsa figürü oluşturmaktadır. Sol yanında annesi Meryem kendinden geçmiş bir şekilde tasvir edilmiştir. İsa figürünün sağına yere çökmüş vaziyette bir kadın figürü yerleştirilmiştir. Kadın figürünün arkasında belli belirsiz görünen, at üzerinde bir asker ile çok sayıda insan figürü mevcuttur (Şekil 87).

Giriş kapısının üzerinde yer alan pano içerisine “İsa’nın Dirilmesi” hadisesi işlenmiştir.⁶⁴⁵ Kompozisyonun odak noktasına, mezar odasının kapısı önünde duran ve başının etrafında ışın halesi bulunan İsa tasviri yerleştirilmiştir. Figürün sağında yer alan uçar vaziyetteki melek figürü, mezarın kapısını tutmaktadır. İsa figürünün altına ise yere düşmüş bir asker ile kaçır vaziyette başka bir asker figürü de işlenmiştir (Şekil 88).

Kapının sağındaki niş içerisinde Daniel Heykeli yer almaktadır. Boydan bir elbise içerisinde olan figürün arkasında yatar pozisyonda bir aslan görülmektedir (Şekil 89).⁶⁴⁶ Bu nişin üzerindeki panonun içerisine ise “İsa’nın Göğe Yükselmesi” hadisesi işlenmiştir.⁶⁴⁷ Kompozisyonun odak noktasını, sadece mahrem yerleri örtülü,

⁶⁴¹ Matta, 2: 1-12.

⁶⁴² Genellikle çocuk İsa’nın tasvir edildiği eserlerde yer alan ikinci bir çocuk figürü Vaftizci Yahya’ya ait olmaktadır.

⁶⁴³ Yuhanna, 19: 38-42; Matta, 27: 57-61; Markos, 15: 42-47; Luka, 23: 50-56.

⁶⁴⁴ Yuhanna, 19: 17-27; Matta, 27: 32-44; Markos, 15: 21-32; Luka, 23: 26-43.

⁶⁴⁵ Markos, 16: 1-14; Matta, 28: 1-8; Luka, 24: 1-12; Yuhanna, 20: 1-10.

⁶⁴⁶ Persli prensler Daniel’in yönetim tarafından çeşitli görevlere getirilmesinden rahatsız olmuşlar ve kralı Daniel’e karşı kışkırtmışlardır. Bunun üzerine aslanlarla dolu bir mahzene kapatılan Daniel’in aslanlar tarafından parçalanacağı düşünülürken, onları bir kedi kadar uysallaştırdığı görülmüştür. Bu nedenle Daniel tasvirlerinde genellikle aslan figürü onun simgesi olarak yanında yer almaktadır. Bknz: Daniel, 6: 1-28.

⁶⁴⁷ Luka, 24: 50-53; Markos, 16: 19-20; Elçilerin İşleri, 1: 9-11.

iki kolunu yanlara açmış vaziyette havada duran İsa figürü oluşturmaktadır. Alt kısmında ise bir grup havari yer almaktadır. Bu havarilerin kimi diz çökmüş kimi ise yere kapanır vaziyette görülmektedir (Şekil 90).

Eyvannın kuzey cephesindeki nişin içerisinde, I. Samuel Heykeli yer almaktadır. Boydan bir elbise içerisinde tasvir edilen figür, sağ kolunu dirsekten bükmüş ve gövdesinin önüne doğru uzatmış, elinde de bir boynuz tutmuş vaziyettedir. Sol kolu ise aşağıya doğru sarkıtılmış vaziyette olup bu eliyle de bir taç tutmaktadır (Şekil 91).⁶⁴⁸ Bu nişin üzerindeki panonun içerisinde “Kutsal Ruh’un Havariler Üzerine İnmesi” hadisesinin işlendiği bir kabartma görülmektedir. Masanın etrafında çeşitli pozisyonlarda oturan havariler görülmektedir. Ortada ise havari Petrus ellerini birleştirmiş başı üstündeki güvercine bakar vaziyettedir (Şekil 92).⁶⁴⁹

Kuzey-güney doğrultusunda yerleştirilen son niş içerisine ise Yeşaya Heykeli yerleştirilmiştir. Heykelin sağ bacağının arkasında üzerinden alev çıkan bir küp görülmektedir (Şekil 93). Nişin üzerindeki panonun içerisine ise “Son Akşam Yemeği” hadisesi işlenmiştir. Kompozisyonun odak noktasında masanın arkasında oturan İsa tasviri yer almaktadır. İki kolunu masaya dayamış, ortada ellerini birleştirmiş yukarıya doğru bakar vaziyettedir. Başının etrafı ışın halesiyle çevrelenmiştir. Masanın diğer bölümlerinde havari tasvirleri görülmektedir (Şekil 94).⁶⁵⁰

Kubbe Kasnağı ve Yüzeyi

Kubbe kasnağı ve yüzeyindeki heykeller Alman Katedrali’nin aynı bölümlerinde yer alan heykellerle aynı kişilere aittir (Katolog No: 4.1.) (Şekil 95).

f- Malzeme ve Teknik:

Genel itibariyle duvarlar tuğla malzemedan inşa edilmiştir. Tuğla malzemenin üzeri sıvanıp boyanarak kapatılmıştır. Yapıda yer alan heykel ve kabartmalar kumtaşından yapılmıştır. Kubbesi ise bakırdır.

⁶⁴⁸ I. Samuel’in peygamberliği döneminde Yahudi halkı kendilerini idare eden bir kralın seçilmesini istemiştir. Bu nedenle I. Samuel tasvirlerinde taç ve kralı kutsamak için kullanılan yağın içinde bulunduğu boynuz figürleri yer almaktadır. Bknz: I. Samuel, 8: 1-22; I. Samuel, 9: 1-27.

⁶⁴⁹ Elçilerin İşleri, 2: 1-13.

⁶⁵⁰ Luka, 22: 7-38; Matta, 26: 17-35; Markos, 14: 12-31; Yuhanna, 13: 21-30.

4.5. Bellevue Schloss (Bellevue Sarayı)

Katalog No	: 4.5.
Yapının Yeri	: Spreeweg 1, 10557 Berlin
İnşa Tarihi	: 1785-1786. ⁶⁵¹
Mimarı	: Michael Philipp Boumann (1747-1803). ⁶⁵²
Banisi	: Prens Augustus Ferdinand (1730-1813). ⁶⁵³
Çizim No	: -.
Şekil No	: 96- 103.
İnceleme Tarihi	: Temmuz 2018.
Bugünkü Kullanımı	: Yenileme nedeniyle kapalı durumdadır.

a- Kitabeleri:

Kitabesi bulunmamaktadır.

b- Tarihçesi:

Bellevue Sarayı (Güzel manzara⁶⁵⁴), Spree Nehri kıyısında, yaklaşık 20 hektarlık bir ormanın içerisinde yer almaktadır.⁶⁵⁵ Georg Wenzeslaus von Knobelsdorff'un 1743 yılında inşa ettiği bir malikânenin arazisine konumlanan yapı, Mimar Michael Philipp Boumann tarafından 1786 yılında inşa edilmiştir.⁶⁵⁶

1843 yılında Prusya Kralı IV. Frederich Wilhelm tarafından kullanılan⁶⁵⁷ saray, 1865 yılında Mecklenburg-Schwerin Dükü Wilhelm ile evlenmesinden sonra Prenses

⁶⁵¹ Borrmann, *Die Bau und Kunstdenkmäler von Berlin*, p. 308; Eich Schonert, *Schloss Bellevue und Seine Geschichte*, Deutsches Verlagshaus Bong & co, Berlin 1935, p. 50; Irmgard Wirth, *Die Bauwerke und Kunstdenkmäler von Berlin, Bezirk Tiergarten*, Gebrüder Mann, Berlin 1955, p. 134; Ernest A. Busche, *Bellevue*, Koehler & Amelang, Leipzig 2005, p. 22.

⁶⁵² 22 Nisan 1747'de Potsdam'a dünyaya gelen Mimar, 1767'den 1771 tarihine kadar babası mimar Johann Baumann'ın asistanı olarak çalışmıştır. Mimarın Berlin ve Potsdam'da birçok eseri bulunmaktadır, Bknz: Irmgard Wirth, "Boumann, Michael Philipp", *Neue Deutsche Biographie*, C. 2, Duncker & Humblot, Berlin 1955, p. 492.

⁶⁵³ Adolf Wilhelm Ernst von Winterfeld, *Geschichte des Ritterlichen Ordens St. Johannis von Spital zu Jerusalem*, Nebu Press, Berlin 1859, p. 755.

⁶⁵⁴ Bellevue; belle (güzel) ve vue (görünüm, manzara) kelimelerinden türemiştir. Bknz: <https://translate.google.com/#view=home&op=translate&sl=auto&tl=tr&text=belle%20vue>, (03.03.2019).

⁶⁵⁵ Schonert, *Schloss Bellevue und Seine Geschichte*, p. 52; Wirth, *Die Bauwerke und Kunstdenkmäler von Berlin, Bezirk Tiergarten*, p. 134.

⁶⁵⁶ Schonert, *Schloss Bellevue und Seine Geschichte*, p. 52; Wirth, *Die Bauwerke und Kunstdenkmäler von Berlin, Bezirk Tiergarten*, p. 134.

⁶⁵⁷ Borrmann, *Die Bau und Kunstdenkmäler von Berlin*, p. 308; Schonert, *Schloss Bellevue und Seine Geschichte*, p. 54; Wirth, *Die Bauwerke und Kunstdenkmäler von Berlin, Bezirk Tiergarten*, p. 134.

Alexandrine'nin (IV. Frederick Wilhelm'in yeğeni) konutu olmuştur.⁶⁵⁸ Alman Devrimi'ne kadar Hohenzollern Hanedanı'nın kraliyet ve imparatorluk dönemi prenslerine hizmet etmiştir.⁶⁵⁹ Devrim sonrasında Weimar Cumhuriyeti'nin mülkü olmuştur.⁶⁶⁰

1938 yılına kadar müze olarak kullanılan yapı, bu tarihten itibaren Nazi Hükümeti'nin emri ile yenilenmiştir.⁶⁶¹

II. Dünya Savaşı ve 1945 yılında yaşanan Berlin bombardımanı sırasında ağır hasar almıştır.⁶⁶² 1950 yılında tekrar yenilenmiştir.⁶⁶³ 1959 yılındaki açılışından sonra başbakanlık konutu olarak kullanılmaya başlamıştır.⁶⁶⁴

1986- 1987 yıllarında tadilat geçirmiştir.⁶⁶⁵

Saray, 2004 ve 2005 yıllarında, daha önce yapılan tadilatlardaki hataları gidermek için yeniden onarım görmüştür.⁶⁶⁶

Günümüzde restorasyon çalışmaları devam etmektedir.

c- Plan ve Mimari Özellikleri⁶⁶⁷:

Kuzeydoğu-güneybatı yönünde "U" şeklinde düzenlenmiş bir plana sahiptir. (Şekil 96).

d- Cepheleri:

Saray'ın incelenebilen cephelerinde kullanılan plastırlar, pencere formları, simetri esaslı yüzeyler ve giriş düzenlemeleri Neoklasik üslup özelliği taşımaktadır

⁶⁵⁸ Wirth, *Die Bauwerke und Kunstdenkmäler von Berlin, Bezirk Tiergarten*, p. 134.

⁶⁵⁹ 1918-19 Kasım Devrimi olarak da anılmakta olup Alman federal anayasal monarşisinin, Weimar Cumhuriyeti olarak da anılan demokratik parlamenter cumhuriyetle yer değiştirmesiyle neticelenen sivil harekettir. Bknz: Michalka, Niedhart, *Deutsche Geschichte 1918-1933 Dokumente zur Innen und Aussenpolitik*, p. 18.

⁶⁶⁰ Busche, *Bellevue*, p. 22.

⁶⁶¹ Busche, *Bellevue*, p. 22.

⁶⁶² Manfred Nebelin, *Ludendorff Diktator im Ersten Weltkrieg*, Siedler, Münih 2011, p. 500.

⁶⁶³ Wirth, *Die Bauwerke und Kunstdenkmäler von Berlin, Bezirk Tiergarten*, . 134.

⁶⁶⁴ Busche, *Bellevue*, p. 22.

⁶⁶⁵ Busche, *Bellevue*, p. 35.

⁶⁶⁶ Busche, *Bellevue*, p. 45.

⁶⁶⁷ Saray'ın yalnızca orta kanadının güneydoğu, kuzeydoğu kanadının güneybatı ve güneydoğu, güneybatı kanadının ise kuzeydoğu ve güneydoğu cephelerinin fotoğraflaması gerçekleştirilmiş olup, sarayın iç mekânının ve diğer cephelerinin incelenmesine izin verilmemiştir. Elde edilen fotoğraf kareleri ise sarayın avlusunun dışından çekilebilmiştir. Yapının planına da ulaşılammıştır. Bu nedenle genel düzeni dışında plan hakkında bilgi verilememiştir.

(Şekil 97). Kıрма çatı ile örtülü yapının orta kanadı ile yan kanatları arasında seviye farkı bulunmaktadır.⁶⁶⁸

Orta kanadın güneydoğu cephesi; üçgen alınlığı ve pencere düzenlemesiyle Neoklasik mimarinin klasik blok planlamasına özgü bir görünüme sahiptir (Şekil 97).

Bodrum kat üzerine inşa edilen yapının cephesi simetrik bir düzenleme göstermektedir. Cephe; beş dikey bölümden oluşmaktadır. Eksendeki bölümün önünde, kapı açıklığına ulaşılan on iki basamaklı merdiven yer almaktadır. Eksenin yanlarındaki diğer bölümlerde ise yapının bodrum katına ait pencereler görülmektedir (Şekil 97).

Üçgen alınlık ile sonlanan orta bölüm; kademeli kaideli, korint başlıklı dört plastırla üç bölüme ayrılmıştır. Alt sırada; eksende, dikdörtgen formlu bir kapı açıklığı yer almaktadır. Düz silme ile çevrelenen açıklığın üzerinde, ince bir şerit ve basık kemerli bir alınlık bulunmaktadır. Bu alınlık iki yandan volüt biçimli çıkmalara oturmaktadır. Açıklığın yanındaki bölümlerde ise dikdörtgen formlu birer pencere mevcuttur. Pencerelerin altına, dikdörtgen formlu birer pano yerleştirilmiştir. Panoların iki yanı birer triglif ile sınırlandırılmıştır. Pencerelerin çevre düzenlemesi kapı açıklığıyla aynı şekildedir. İkinci kat pencerelerinde de birinci kat pencereleriyle aynı düzenleme görülmektedir. Ancak, bu katın pencereleri düz alınlıklara sahiptir. Bu bölüm plastırlar üzerine oturan üç silmeli arşitrav, friz, dentil dizisinden oluşan entablature ve üçgen alınlık ile sonlanmaktadır (Şekil 98).

Cephenin yan bölümleri; eksene göre simetriktir. Eksenin iki yanındaki ilk bölümlerde üst üste yerleştirilmiş beşer pencere bulunmaktadır. İlk sırada bodrum kata ait kare formlu pencereler yer almaktadır. İki ve üçüncü sırada eksendeki bölümün pencereleriyle aynı özelliklere sahip pencere düzenlemeleri mevcuttur. Üst sırada ise yuvarlak formlu pencereler görülmektedir. Yan bölümler üçer adet iç bükey silme ile sonlanmaktadır (Şekil 97).

Cephenin yanlarındaki diğer iki bölüm; birinci katın eksenindeki açıklık dışında diğer bölümlerdeki pencerelerle aynı şekilde düzenlenmiş üçerli iki sıra şeklindeki pencere açıklıklarına sahiptir. Eksende ise üst kenarı yarım yuvarlak şekilde sonlanan birer Fransız balkon görülmektedir. Balkonlar; iki yandan birer silme, üstten ortası yarım yuvarlak yanları ise kıvrımlı bir alınlık ile çevrelenmiştir. Alınlık ile pencere

⁶⁶⁸ Bu seviye farkının yapının inşa dönemleriyle ilgili olması mümkündür.

arasında kalan yay şeklindeki kavsarının ortasına bir kilit taşı yerleştirilmiştir. İkinci kat yüzeylerinde ise alt kat pencerelerinin hizasına konumlandırılan üçer adet dikdörtgen formlu pencere bulunmaktadır. Alt kenarı düz birer pervaza oturan bu pencerelerin etrafı düz birer silme ile çevrelenmiş ve üzerleri düz alınlıklarla sonlanmıştır. Bu bölümler üç silmeli arşitrav, friz ve üç içbükey silme ile sonlanmıştır (Şekil 97).⁶⁶⁹

Yan kanatların iç cepheleri; birbirine bitişik iki bloktan oluşmaktadır. İlk blok üç, ikinci blok ise iki katlıdır. Cepheden bloklar arasındaki kat farkı izlenebilmektedir. İlk blok silmelerle yatay olarak üç kata ayrılmıştır. Alt sırada ekseninde dikdörtgen biçimli bir kapı iki yanında ise dikdörtgen formlu dörder pencere mevcuttur. İkinci ve üçüncü sırada ise eşit aralıklarla yerleştirilmiş on üç adet dikdörtgen formlu pencere bulunmaktadır. Cephe düz silmelerle sonlanmaktadır. İkinci blok ise iki katlıdır. İlk katta ekseninde dikdörtgen formlu bir kapı ve yanlarına birer pencere yer almaktadır. İkinci katta ise üç adet dikdörtgen formlu pencereye yer verilmiştir (Şekil 98-99).

Kanatların güneybatı cepheleri ise bir silme ile iki kata ayrılmış ve bu katların yüzeyleri boş bırakılmıştır (Şekil 100-101).

e- Süsleme Özellikleri:

Bellevue Sarayı'nda süsleme unsurları; sadece orta kanadın güneydoğu cephesinde mevcuttur. Bu cephenin üçgen alınlığı, akroterleri ve entablature bölümü süslemenin yoğun olduğu bölümlerdir. Kompozisyonlar genellikle bitkisel ve geometrik motifler ile yazı ve figürlü kabartmalardan oluşmaktadır.

Entablature Bölümü

Yivli gövdeli korint başlıklı plastırlar üzerine oturan entablature bölümü, Korint düzenine özgü nitelikleriyle dikkat çekmektedir. Üç silmeli arşitravın üzerinde yer alan friz yüzeyi, üç bölüm halindedir. Orta bölümde "*Bellevue*" yazısı yer almaktadır. Yan bölümlerde meander motifleri görülmektedir. Frizin üzerinde ise bir dentil dizisi mevcuttur (Şekil 102).

⁶⁶⁹ Balkonların iki yanında beden duvarından ayrı olarak bahçe düzenlemesi sırasında yerleştirildiğini tahmin ettiğimiz kaideli birer heykel bulunmaktadır. XX. Yüzyıla ait olması nedeniyle incelenmemiştir.

Üçgen Alınlık

Üçgen alınlığın içerisinde Art Nouveau nitelikli bir kabartma yer almaktadır. Kabartmanın odak noktasında; dikdörtgen bir platform üzerinde, kare formlu bir yüzeyin ortasına konumlandırılmış, yuvarlak formlu bir saat görülmektedir. Saatin sağında; yarı çıplak vaziyette, vücudu profilden işlenmiş bir melek figürü yer almaktadır. Solunda; birbirine bakar vaziyette iki melek figürü daha bulunmaktadır. Bu figürler, saatin yer aldığı kare formlu yüzeyin üzerinden sarkan çiçeklerden oluşmuş kıvrım şeklindeki çelengin uçlarını tutmaktadır. Kompozisyonun kalan kısımlarında ise belirsiz vaziyette kadın ve çocuk figürleri görülmektedir (Şekil 102).

Akroterler

Alınlığın üzerinde yer alan akroterler, serbest duruş şekilleri, kıvrımlı ve tül kadar ince işlenmiş kıyafetleri ile Neoklasik anlayışta düzenlenmiştir. Ortadaki kadın figürü elindeki orak ve başak demeti ile tarımı, sağdaki kadın figürü bir elinde tuttuğu mızrak ve arkasındaki ceylan figürü ile avcılığı, soldaki kadın figürü ise elindeki olta ile balıkçılığı simgelemektedir (Şekil 102).

Pencereler

Saray'ın güneydoğu cephesinde yer alan pencerelerin alt ve üst kısımlarında, Neobarok nitelikteki bordürler yer almaktadır. Cephenin birinci kat pencerelerinin altındaki panolarda, beşer adet oval madalyonun yan yana gelmesiyle oluşmuş bir bordür yer almaktadır. Pencereler ile kapının alınlıklarının altında kalan kartuşların içerisine ise stilize yaprak motifli bir bordür yerleştirilmiştir. Üst kat pencerelerinin altındaki kartuşların içerisine, "S" motiflerinin tekrarıyla oluşturulmuş bir bordür konumlandırılmıştır. Kartuşları yanlardan sınırlayan kare formlu yüzeylerde ise birer gül bezek görülmektedir. Orta bölümün ikinci, yan bölümlerin ise birinci ve ikinci kat pencerelerinin üzerindeki kartuşların içerisi, "C" kıvrımlarının art arda dizilmesiyle oluşturulmuş bir bordür şeklindedir. Yan bölümlerin üçüncü katında yer alan yuvarlak pencereler, uçları kıvrımlı şekilde sonlanan silmelerle çevrelenmiştir (Şekil 103).

f- Malzeme ve Teknik:

Bellevue Sarayı'nın duvarları sıvanıp boyandığı için malzemesi hakkında bilgi edinilememiştir. Ancak yan kanatların birinci katı seviyesinde bosajlı taş kaplama görülmektedir. Alınlığın içerisindeki kabartmalar ve akroterdeki figürler kum taşı malzemeden yapılmıştır.

4.6. Belvedere (Hobi Evi)

Katalog No	: 4.6.
Yapının Yeri	: Belvedere, 14059 Berlin.
İnşa Tarihi	: 1788-1789. ⁶⁷⁰
Mimarı	: Carl Gotthard Langhans (1732-1808). ⁶⁷¹
Banisi	: Kral III. Friedrich Wilhelm (1770-1840). ⁶⁷²
Çizim No	: 5.
Şekil No	: 104-112.
İnceleme Tarihi	: Temmuz 2018.
Bugünkü Kullanımı	: Porselen Müzesi olarak kullanılmaktadır.

a- Kitabeleri:

Kitabesi bulunmamaktadır.

b- Tarihçesi:

Belvedere, Spree Nehri yakınlarındaki Charlottenburg Sarayı'nın parkının kuzeydoğusunda yer almaktadır. Kral III. Friedrich Wilhelm'in emri ile 1788-1789 yılları arasında Carl Gotthard Langhans tarafından inşa edilmiştir.⁶⁷³

Yapı, II. Dünya Savaşı sırasında hasar görmüştür.⁶⁷⁴ 1956-1960 yıllarında orijinal planına göre yenilenmiştir.⁶⁷⁵

c- Plan ve Mimari Özellikleri:

Belvedere, merkezi planlı bir yapıdır. Ortada, 9,4 metre çapında yuvarlak planlı ana mekân yer almaktadır. Mekânın doğu ve batısında, birbirine simetrik giriş

⁶⁷⁰ Historische Kommission zu Berlin, *Charlottenburg die historische Stadt*, Berlin 1986, p. 92; Stephan Brandt, *Die Charlottenburger Altstadt*, Suttonverlag, Erfurt 2011, p. 58.

⁶⁷¹ 15 Aralık 1732'de dünyaya gelen Prusyalı Mimar, ilk olarak matematik ve hukuk eğitimi almıştır. Gençlik yıllarında yüzünü mimarlığa çevirmiş, Vitruvius'un metinleri üzerine yoğunlaşmıştır. 1764'te yaptığı bir kilise tasarımı, ilk mimarlık denemesidir. 1884'te Prusya Kralı II. Friedrich Wilhelm tarafından Berlin'deki kraliyet sarayının inşası için görevlendirilmiştir. Kraliyet mimarı Langhans Almanya'da neoklasik üslupta çok sayıda esere imzasını atmıştır. Bknz: Donop, "Langhans, Carl Gotthard", p. 686; Schmidt, "Carl Gotthard Langhans", pp. 107-124.

⁶⁷² Hans Hausscherr, "Friedrich Wilhelm III.", *Neue Deutsche Biographie*, C. 5, Duncker & Humblot, Berlin 1961, pp. 560-563.

⁶⁷³ Historische Kommission zu Berlin, *Charlottenburg die historische Stadt*, p. 92.

⁶⁷⁴ Brandt, *Die Charlottenburger Altstadt*, p. 58.

⁶⁷⁵ Brandt, *Die Charlottenburger Altstadt*, p. 58.

açıklıkları bulunmaktadır. Bu giriş açıklıklarından, içten ve dıştan daire planlı ana mekâna geçilmektedir. Ana mekânın kuzey ve güneyindeki açıklıklardan; 2,6 x 2,6 metre ölçülerinde, kare planlı, beden duvarından dışa çıkıntı oluşturan yan mekânlara geçilmektedir. Güneydeki yan mekânda, katlara çıkışı sağlayan merdivenler yer almaktadır. Yan mekânlar ile giriş kapıları arasında birer pencere açıklığı mevcuttur (Çizim 5).

Yapının iki ve üçüncü katı, alt katın simetriğidir. Ancak bu katların kuzey ve güneyindeki yan mekânlarda, kapı açıklıkları yerine pencerelere yer verilmiştir. Ana mekânın doğu ve batısındaki giriş kapılarının üzeri; ikinci katta balkon, üçüncü katta ise pencere olarak düzenlenmiştir (Çizim 5).

Yapının ilk iki katı düz tavanla, üçüncü katı ise 8,8 metre çapındaki kubbe ile örtülmüştür.

d- Cepheleri:

Belvedere'nin cepheleri; sütunceler, plastırlar ve pencerelerinin üzerinde bulunan üçgen alınlıkları ile Neoklasik üslup anlayışını yansıtmaktadır.

Batı cephe; üç kat şeklinde düzenlenmiştir. Plan tipine bağlı olarak beş dikey bölüme ayrılan cephede, simetri hâkimdir. Kuzeyden güneye doğru ilk ve son bölüm yan mekânların cephesidir. Bu bölümlerin birinci katında, düz pervazla çevrelenmiş dikdörtgen formlu pencere açıklıkları yer almaktadır. Açıklıkların üst pervazlarına, dikdörtgen formlu birer niş açılmıştır. Bir ve ikinci katlarını birer friz ve korniş ayırmaktadır. İkinci katlar, iki yandan korint başlıklı birer plastır ile sınırlanmışlardır. Katların eksenlerine, Fransız balkon tarzında düzenlenmiş, dikdörtgen formlu birer pencere açıklığı konumlandırılmıştır. Düz silmelerle çevrelenen pencereler üçgen alınlıklara sahiplerdir. Alınlık ile pencereler arasına, dikdörtgen formlu birer şerit ve dentil dizisi konumlandırılmıştır. Bu katlar plastırların üzerine oturan entablature ile sonlandırılmışlardır. Üçüncü katlarında ise dikdörtgen formlu, düz pervaz ile çevrelenmiş birer pencere açıklığı yer almaktadır. Pervazların üst köşelerinin yanında kornişe kadar yükselmiş, volüt niteliğinde birer konsol görülmektedir. Bölümler friz ve iki kademeli korniş ile sonlanmışlardır (Şekil 104).

Yan bölümler yuvarlak formdaki ana mekânın cepheleridir. Bir ve ikinci katları ilk bölümün katlarıyla aynı düzenlemeye sahiptir. Üçüncü katlarına ise dikdörtgen formlu birer pencere açıklığı konumlandırılmıştır. Pencereler yanlardan birer

karyatidle sınırlandırılmıştır. Bu bölümler, friz ve iki kademeli korniş ile sonlanmışlardır (Şekil 104).

Eksendeki bölüm ise dikdörtgen formlu olup ana mekândan taşırılmış, kapı ve balkon düzenlemeleri şeklindedir. Birinci kat yüzeyinde yer alan dikdörtgen formlu giriş kapısına dört basamaklı merdiven ile ulaşılmaktadır. Bir ve ikinci kat birbirlerinden, bir friz ve kornişle ayrılmaktadır. İkinci kat ise kapı cephesi hizasına kadar taşırılmış bir balkon şeklindedir. Bu balkon, ikiz sütunlar ve karşılına yerleştirilen ikiz plastırlar ile oluşturulmuştur. Korint başlıklı bu sütunların altında, katı “U” şeklinde çevreleyen korkuluk yer almaktadır. Plastırların arasına ise çift kanatlı, dikdörtgen formlu, lentolu bir kapı açıklığı konumlandırılmıştır. Kapının üzerine, çift silme ile çevrelenmiş yarım yuvarlak formlu bir alınlık yerleştirilmiştir. Bölümün ikinci katı iki silmeli arşitrav, friz, dentil dizisi ve iki kademeli korniş ile sonlanmaktadır. Üçüncü katta ise dikdörtgen formlu bir pencere açıklığı görülmektedir. Bu pencere, iki yandan karyatidlerle çevrelenmiştir. Eksendeki bölüm friz, korniş ve üçgen alınlık ile sonlanmıştır. Friz yüzeyinin iki yanında kornişe kadar yükselmiş, volüt niteliğinde ikişer konsol yer almaktadır (Şekil 104).

Doğu cephe; cephe tasarımı bakımından batı cephe ile aynı nitelikleri taşımaktadır (Şekil 105).

Güney cephe⁶⁷⁶; üç kat şeklinde düzenlenmiştir. Birinci katta yer alan dikdörtgen formlu giriş kapısına dört basamak ile ulaşılmaktadır. Bir ile ikinci katlar birbirlerinden, friz ve kornişle ayrılmaktadırlar. İkinci kat, korint başlıklı ikişer plastır ile sınırlanmıştır. Kat yüzeyine, Fransız balkon tarzında düzenlenmiş dikdörtgen formlu pencere açıklığı konumlandırılmıştır. Plastırların arasında ise dikdörtgen formlu bir pencere açıklığı görülmektedir. Pencerenin üzerinde, çift silme ile çevrelenmiş yarım yuvarlak formlu bir alınlık mevcuttur. İkinci kat, entablature bölümü ile sonlanmaktadır. Üçüncü katta ise dikdörtgen formlu, çift sıra halindeki silmelerle çevrelenmiş bir pencere açıklığı görülmektedir. Cephe, friz ve korniş ile sonlanmıştır. Bu frizin iki yanında, kornişe kadar yükselmiş, volüt niteliğinde ikişer konsol yer almaktadır (Şekil 106).

Kuzey cephe; cephe tasarımı yönünden güney cephenin simetriğidir (Şekil 107).

⁶⁷⁶ Yapının kuzey cephesinden, aksında bulunan orman nedeniyle geniş açılı kare yakalanamamıştır.

e- Süsleme Özellikleri:

Belvedere'nin cephelerinde, bitkisel ve geometrik motifli bordür, karyatid, askı çelenk, alınlıkların içerisindeki figürlü kabartma ve kubbe üzerindeki kompozisyonlar süsleme unsuru olarak görülmektedir.

Bordürler

Pencerelerin alınlıklarının altındaki panolar içerisinde, stilize bitki ve yaprak motiflerinden oluşmuş bordürler yer almaktadır. Panolar iki yandan triglif şeritleri ile çevrelenmektedir (Şekil 108).

Karyatidler

Doğu ve batı cephelerin orta bölümlerinin üçüncü kat seviyesinde yer alan pencereler iki yandan Neoklasik üslup özelliği taşıyan karyatidlerle çevrelenmiştir (Şekil 109).

Alınlıklar

Balkon kapılarının alınlıklarının içerisinde, çeşitli duruşlarda erkek ve hayvan figürlerinin işlendiği kabartmalar yer almaktadır. Aynı şekilde güney ve kuzey cephelerin ikinci katı seviyesinde görülen pencerelerin alınlığı içerisinde de erkek tasvirleri görülmektedir (Şekil 110-111).

Askı Çelenkler

Doğu ve batı cephelerin ilk ve son bölümlerinin üçüncü katındaki frizlerin yüzeyinde ince birer askı çelenk motifi mevcuttur (Şekil 112).

Kubbe Üzeri

Orta mekânı örten kubbenin kilit taşı üzerinde üç adet çocuk heykeli yer almaktadır. Çocuklar, başlarının üzerinde sepet tutar vaziyettedir (Şekil 112).

f- Malzeme ve Teknik:

Belvedere'nin cephelerinin birinci katları, düzgün kesme taş malzeme ile kaplanmıştır. Diğer yüzeyler sıvanıp boyandığı için inşaa malzemesi hakkında bilgi edinilememiştir Alınlıklardaki kabartmalar ve panolar kum taşı, kubbe ise bakırdır. Kubbe üzerindeki çocuk figürleri ise altın yaldızlıdır. İç mekânda ise üst katlara çıkışı sağlayan merdivenler ahşap malzemedan inşa edilmişlerdir.

4.7. Anatomisches Theater der Tierarzneischule (Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu)

Katalog No	: 4.7.
Yapının Yeri	: Philippstrasse 12/13, 10115 Berlin.
İnşa Tarihi	: 1789-1790. ⁶⁷⁷
Mimarı	: Carl Gotthard Langhans (1732-1808). ⁶⁷⁸
Banisi	: Kral II. Frederick Wilhelm (1740-1786). ⁶⁷⁹
Çizim No	: 6.
Şekil No	: 113-120.
İnceleme Tarihi	: Temmuz 2018.
Bugünkü Kullanımı	: Hermann von Helmholtz Kültür ve Teknoloji Merkezi tarafından sergi alanı olarak kullanılmaktadır.

a- Kitabeleri:

Kitabesi bulunmamaktadır.

b- Tarihçesi:

Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu Binası, Luisenstrasse Bölgesi'nin doğusundaki Eski Kraliyet Veteriner Okulu'nun arazisinde yer almaktadır.⁶⁸⁰

1768 yılında, Kral II. Friedrich Wilhelm'in önerisi üzerine, askeri Doktor Christian Andreas Cothenius (1708-1789)⁶⁸¹ tarafından tasarlanan yapı⁶⁸², Carl

⁶⁷⁷ Edward P. Riesenfeld, "Das alte Anatomiegebäude der Königlichen Tierärztlichen Hochschule in Berlin", *Zeitschrift für Bauwesen*, S. 63, 1911, pp. 537-550; Martin Fritz Brumme, Eberhard Üecker, *Tiermedizin in Berlin: ein historischer Abriss*, VetMed-Hefte Verlag, Berlin 1993, p. 25; Richard Schneider. *Berlin um 1900*, Nicolaische, Berlin 2004, p. 168;

⁶⁷⁸ 15 Aralık 1732'de dünyaya gelen Prusyalı Mimar, ilk olarak matematik ve hukuk eğitimi almıştır. Gençlik yıllarında yüzünü mimarlığa çevirmiş, Vitruvius'un metinleri üzerine yoğunlaşmıştır. 1764'de yaptığı bir kilise tasarımı, ilk mimarlık denemesidir. 1884'te Prusya Kralı II. Friedrich Wilhelm tarafından Berlin'deki kraliyet sarayının inşası için görevlendirilmiştir. Kraliyet mimarı Langhans Almanya'da neoklasik üslupta çok sayıda esere imzasını atmıştır. Bknz: Donop, "Langhans, Carl Gotthard", p. 686; Schmidt, "Carl Gotthard Langhans", pp. 107-124.

⁶⁷⁹ Kunisch, *Friedrich der Grosse*, p. 8.

⁶⁸⁰ Schneider. *Berlin um 1900*, p. 168.

⁶⁸¹ Rochus Freiherr von Liliencron, "Cothenius, Christian Andreas", *Allgemeine Deutsche Biographie*, Duncker & Humblot, Leipzig 1876, p. 517.

⁶⁸² Riesenfeld, "Das alte Anatomiegebäude der Königlichen Tierärztlichen Hochschule in Berlin", *Zeitschrift für Bauwesen*, s. 537; Brumme, Üecker, *Tiermedizin in Berlin: ein historischer Abriss*, p. 25.

Gotthard Langhans tarafından 1789-1790 yılları arasında inşa edilmiştir.⁶⁸³ 1 Temmuz 1790 tarihinde öğretim faaliyetlerine açılmıştır.⁶⁸⁴

1990'lı yıllara kadar konferans ve diğer etkinlikler için kullanılmıştır.⁶⁸⁵

2005 yılında, Alman Anıt Koruma Kurulu ve Hermann Reemtsma Vakfı⁶⁸⁶'nın desteğiyle, Müller Reimann Mimarlık Ofisi⁶⁸⁷ tarafından restorasyonuna başlanmıştır.⁶⁸⁸ Yedi yıl süren restorasyon çalışmasının ardından 15 Ekim 2012 tarihinde hizmete açılmıştır.⁶⁸⁹ 2012 yılından beri Hermann von Helmholtz Kültür ve Teknoloji Merkezi tarafından sergi alanı olarak kullanılmaktadır.⁶⁹⁰

c- Plan ve Mimari Özellikleri:

Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu, eksendeki bölümleri dışa doğru çıkıntı oluşturan yaklaşık kare planlı bir şemaya sahiptir. Merkezinde ise yuvarlak formu bir amfi bölümü yer almaktadır (Çizim 6).

Yapıya kuzey cephede yer alan ve dışa çıkıntı oluşturan bölümün eksenindeki kapı açıklığından girilmektedir. Kapıya, zeminden dört basamaklı bir merdivenle ulaşılmaktadır. Kapının güneyinde yer alan, doğu-batı doğrultulu yaklaşık dikdörtgen formu giriş mekânından, amfi bölümü ile mekânın iki yanındaki kareye yakın dikdörtgen planlı odalara geçilmektedir. Amfiye girilen kapının iki yanında yarım yuvarlak planlı birer niş bulunmaktadır. Giriş mekânının zemini basamaklarla çıkılan iki kademe halinde düzenlenmiştir (Çizim 6).

Daire planlı olan amfi 13,06 metre çapındaki bir kubbe ile örtülüdür. Amfinin güneydoğu ve güneybatısında, beden duvarları içerisine yerleştirilmiş ve üst oturaklara ulaşımı sağlayan "L" şeklindeki merdivenler yer almaktadır. Mekânın doğu ve batısında; kuzey-güney yönünde 11,40 x 5,15 metre ölçülerinde, dikdörtgen formu, cepheden dışa çıkıntı oluşturan yan mekânlar mevcuttur. Bu mekânlardan doğudakinin doğu duvarı ekseninde kapı açıklığı, açıklığın iki yanında birer pencere bulunmaktadır.

⁶⁸³ Riesenfeld, "Das alte Anatomiegebäude der Königlichen Tierärztlichen Hochschule in Berlin", p. 537; Schneider. *Berlin um 1900*, p. 168.

⁶⁸⁴ Brumme, Üecker, *Tiermedizin in Berlin: ein historischer Abriss*, p. 25.

⁶⁸⁵ Riesenfeld, "Das alte Anatomiegebäude der Königlichen Tierärztlichen Hochschule in Berlin", p. 548.

⁶⁸⁶ <http://www.hermann-reemtsma-stiftung.de/stiftung/>, (26.02.2019).

⁶⁸⁷ <https://mueller-reimann.de/projekte/anatomisches-theater-humboldt-universitaet>, (26.02.2019).

⁶⁸⁸ https://www.ta.hu-berlin.de/de/pr/nachrichten/archiv/nr1210/pm_121009_00, (26.02.2019).

⁶⁸⁹ https://www.hu-berlin.de/de/pr/nachrichten/archiv/nr1210/pm_121009_00, (26.02.2019).

⁶⁹⁰ <https://www.ta.hu-berlin.de/anatomisches-theater>, (26.02.2019).

Batıdaki mekânın batı duvarının eksenine ve ekseninin iki yanına ise birer pencere açıklığı konumlandırılmıştır (Çizim 6).

Amfinin güneyindeki dışa çıkıntılı mekân, doğu-batı yönünde 9,02 x 5,19 ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Mekânın güney duvarının eksenine kapı, eksenin iki yanına ise birer pencere açılmıştır (Çizim 6).

Yapının ana yönlerinde yer alan ve dışa doğru çıkıntı oluşturan birimlerinin arasına, 5,65 x 6,45 ölçülerinde dikdörtgen planlı birer mekân daha konumlandırılmıştır. Bu mekânlara girişler, çıkıntıların eksenlerindeki açıklıklardan sağlanmaktadır. Mekânlardan; güneydoğu ve güneybatıdaki dışa bakan duvarlarında birer pencere açıklığı mevcuttur. Kuzeybatı ve kuzeydoğudaki mekânların doğu ve batı duvarlarında birer, kuzey duvarında ise ikişer pencere açıklığına yer verilmiştir (Çizim 6).

Binanın iç mekânı, çeşitli dönemlerde geçirdiği restorasyonlara bağlı olarak orijinalliğini yitirmiştir. Yan mekânlar basit odalardan ibarettir.

d- Cepheleri:

Anatomi Tiyatrosu'nun kademeli bir düzenlemeye sahip olan cepheleri, klasik blok şeklinde tasarlanmıştır. Cepheler ile örtü sistemi Dor nitelikli entablature ile ayrılmıştır. Amfinin üzerini örten yuvarlak kasnaklı kubbe dıştan algılanmaktadır (Şekil 113).

Kuzey cephe; klasik blok şeklinde düzenlenmiştir. Cephenin eksenindeki dışa çıkıntılı bölüm, ana giriş kapısının yer aldığı bölümdür. Bu kapı, eksende yer alan bir niş içerisine yerleştirilmiştir. Niş, yanlardan Dor başlıklı birer sütunla sınırlandırılmıştır. Dikdörtgen formu kapıya, zeminden dört basamak ile ulaşılmaktadır. Kapı, iç bükey ve dış bükey silmelerle kademeli olarak çevrelenmiş ve düz alınlık ile sonlanmıştır. Üzerinde yarım yuvarlak formu bir pencere yer almaktadır. Orta bölüm arşitrav ve triglif-metop dizilerinden oluşmuş frizin üzerinde yer alan üçgen alınlıkla sonlanmaktadır (Şekil 113-114).

Batı cephe; kademeli bir görünüme sahiptir. Bu cephede, katın tamamı yüksekliğinde ve yarım yuvarlak şekilde sonlanan nişler görülmektedir. Nişlerin içerisi; ikili düzenlemeye sahip olup, alt sırada yatay dörtgen formunda pencere açıklıkları yer almaktadır. Pencere üst kenarında, uçları yan kenarların yaklaşık ¼ ine kadar inen düz bir alınlık bulunmaktadır. Üzerine, alt ve yan kenarları kalın, üst

kenarı ise ince bir silmeden oluşan derin panolar yerleştirilmiştir. Panoların içerisine, yedişer adet vazo motifi konumlandırılmıştır. İkili düzenlemenin üst sırasında ise yarım yuvarlak şeklinde sonlanan birer pencere açıklığı yer almaktadır. Pencere kenarları iki ince silme ile çevrelenmiştir. Cephe, triglif-metop dizisi şeklinde düzenlenen friz ve düz saçak ile sonlanmıştır (Şekil 115).

Güney cephe; batı cephe ile bazı farklılıklar dışında aynı tasarıma sahiptir. Bu farklılıklardan biri, cephe eksenine yerleştirilen dikdörtgen formlu çift kanatlı kapı açıklığıdır. Kapının üst kenarı, üç kademeli düz bir alınlık şeklinde düzenlenmiştir. Diğer bir farklılık ise kapının üzerine, alt ve yan kenarları kalın, üst kenarı ise ince bir silme ile çevrelenmiş derin panonun konumlandırılmış olmasıdır (Şekil 116-117).

Doğu cephe; kompozisyon bakımından yapının güney cephesiyle aynı niteliklere sahiptir. Ancak yapılan son restorasyonla birlikte, cephedeki giriş kapısı üzerinde yer alan niş kaldırılarak, buraya binanın yanında bulunan bir ek binadan geçiş için koridor eklenmiştir. Koridor, kapı üzerinden başlayarak cephenin bitimine kadar yükselmektedir (Şekil 116-117).

e- Süsleme Özellikleri:

Anatomi Tiyatrosu'nda bezeme; genellikle pencere çevreleri, güney cephedeki pano ve kuzey cephedeki kapı alınlığında yer almaktadır. Bunlar; girlandlar, dekoratif nesne motifleri ve sığır kafatası figürlerinden oluşmaktadır.

Pencereler

Yapının tüm cephelerindeki nişlerin kemer kilit taşına, sığır kafatası figürü yerleştirilmiştir. Nişlerin görülen derin panoların içerisine yedişer vazo motifi konumlandırılmıştır. (Şekil 118). Cephelerin üst yüzeylerini dolanan triglif ve metop grupları şeklinde düzenlenmiş friz ve trigliflerin altına yerleştirilen guttealar ise Neoklasik tarzdaki süsleme anlayışını yansıtmaktadır (Şekil 115-117).

Güney Cephedeki Pano

Giriş açıklığının üzerinde yer alan derin panonun içerisine, iki yönden çiçek şeklindeki rozetlerle tutturulmuş balık pulu motifli bir girland motifi işlenmiştir (Şekil 119).

Kuzey Cephedeki Kapı Alınlığı

Yapının ana giriş kapısının üzerinde, bir girland motifi görülmektedir. Orta kısmında bir aslan maskı ve yeşelleri görülen bu girland, iki yandan yuvarlak birer rozetle tutturulmuştur. Rozetlerin altından aslan pençeleri şeklindeki girland kolları sarkmaktadır (Şekil 120).

e- Malzeme ve Teknik:

Yapının bodrum katı, düzgün kesme taş kaplamadır. Cephelelerin beden duvarları ve iç mekân sıvanıp boyandığı için malzemesi hakkında bilgi edinilememiştir. Yan mekânların üzeri içten düz tavan, dıştan düz çatı ile örtülmüştür. Amfi bölümü ise kurşun kubbe ile kapatılmıştır.

4.8. Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı)

Katalog No	: 4.8.
Yapının Yeri	: Pariser Platz, 10117 Berlin.
İnşa Tarihi	: 1789-1793. ⁶⁹¹
Mimarı	: Carl Gotthard Langhans (1732-1808). ⁶⁹²
Banisi	: Kral II. Frederich Wilhelm (1740-1786). ⁶⁹³
Çizim No	: -.
Şekil No	: 121-144.
İnceleme Tarihi	: Temmuz 2018.
Bugünkü Kullanımı	: Şehir kapısıdır.

a- Kitabeleri:

Kitabesi bulunmamaktadır.

b- Tarihçesi:

Brandenburg Kapısı, Kral II. Friedrich Wilhelm'in emriyle 1789-1793 yılları arasında Carl Gotthard Langhans tarafından inşa edilmiştir.⁶⁹⁴

Prusya'nın, Fransa'ya karşı Dördüncü Koalisyon Savaşı (1806-1807)⁶⁹⁵'ni kaybetmesiyle, 27 Ekim 1806 tarihinde Berlin'e gelen Napolyon Bonaparte, kapının üzerinde yer alan Özgürlük Anıtı'nın Fransa'ya taşınmasını emretmiştir.⁶⁹⁶ Anıt, 21

⁶⁹¹ Larkin Dunton, *The World and Its People*, Silver Burdett, Amerika 1892, p. 188; Emil von Siefert, *Aus der Geschichte des Brandenburger Tores und der Quadriga*, Schriften des vereins für die Geschichte Berlins, Berlin 1912, p. 75; Jürgen Boeckh, *Alt-Berliner Stadtkirchen*, Haude & Spener, C. 2, Berlin 1986, p. 37; Eckart D. Stratenschulte, *Das Brandenburger Tor*, Verlag Brandenburger Tor, Berlin 1991, p. 61; Michael Coldfelter, *Warfare and Armed Conflicts: A Statistical Encyclopedia of Casualty and Other Figures 1492-2015*, Jafferson, McFarland 2017, p. 170.

⁶⁹² 15 Aralık 1732'de dünyaya gelen Prusyalı Mimar, ilk olarak matematik ve hukuk eğitimi almıştır. Gençlik yıllarında yüzünü mimarlığa çevirmiş, Vitruvius'un metinleri üzerine yoğunlaşmıştır. 1764'te yaptığı bir kilise tasarımı, ilk mimarlık denemesidir. 1884'te Prusya Kralı II. Friedrich Wilhelm tarafından Berlin'deki kraliyet sarayının inşası için görevlendirilmiştir. Kraliyet mimarı Langhans Almanya'da neoklasik üslupta çok sayıda esere imzasını atmıştır. Bknz: Donop, "Langhans, Carl Gotthard", p. 686; Schmidt, "Carl Gotthard Langhans", pp. 107-124.

⁶⁹³ Kunisch, *Friedrich der Grosse*, p. 8.

⁶⁹⁴ Siefert, *Aus der Geschichte des Brandenburger Tores und der Quadriga*, p. 32; Stratenschulte, *Das Brandenburger Tor*, p. 7.

⁶⁹⁵ Siefert, *Aus der Geschichte des Brandenburger Tores und der Quadriga*, p. 75; Coldfelter, *Warfare and Armed Conflicts: A Statistical Encyclopedia of Casualty and Other Figures 1492-2015*, p. 170.

⁶⁹⁶ Dunton, *The World and Its People*, s. 188; Stratenschulte, *Das Brandenburger Tor*, p. 26.

Aralık 1806 tarihinde taşınması sırasında zarar görmüştür.⁶⁹⁷ Prusya'nın 31 Mart 1814 tarihinde Paris'i işgal etmesinden sonra, 9 Haziran 1814 tarihinde Anıt Berlin'e geri taşınmıştır.⁶⁹⁸ Yeniden kurulumu için Johann Friedrich Moser (1771-1846) görevlendirilmiştir.⁶⁹⁹ Yenileme sırasında, Karl Friedrich Schinkel tarafından tasarlanan yeni bir zafer kompozisyonu içerisine yerleştirilmiştir.⁷⁰⁰ Restorasyon 19 Haziran'dan 18 Temmuz 1814 tarihine kadar sürmüştür.⁷⁰¹

1918 yılına kadar kapının orta geçişini sadece hanedan üyeleri kullanabilmiştir. Kısıtlama bu tarihten sonra kaldırılmıştır.⁷⁰²

1900'lerde hava koşulları ve çevresel nedenlerle, yapının taşlarında dökülmeler meydana gelmiştir. 1913 yılında başlayan yenileme çalışmaları, I. Dünya Savaşı'nın etkisinde kalmadan 1926 yılında tamamlanmıştır.⁷⁰³

II. Dünya Savaşı sırasında hasar gören yapı, 21 Eylül 1956 tarihinde Doğu Berlin Kent Konseyi tarafından alınan karar ile yenileme sürecine girmiştir.⁷⁰⁴ 14 Aralık 1957 tarihinde çalışmalar tamamlanmıştır.⁷⁰⁵

13 Ağustos 1961 tarihinde Berlin Duvarı'nın inşa edilmesiyle doğu ve batı Berlin'i ayıran iki duvarın arasında kalan kapı⁷⁰⁶ her iki ülkenin sınır muhafızları tarafından kullanılmıştır.⁷⁰⁷ 22 Aralık 1989 tarihinde Berlin'in birleşmesiyle bariyerler ortadan kaldırılarak kapı geçişi açılmıştır.⁷⁰⁸

Berlin Anıt Koruma Kurulu tarafından yenilenen⁷⁰⁹ yapı, Mayıs 2002 tarihinden itibaren motorlu taşıt trafiğine kapatılmıştır.⁷¹⁰

⁶⁹⁷ Dunton, *The World and Its People*, s. 188; Boeckh, *Alt-Berliner Stadtkirchen*, p. 37.

⁶⁹⁸ Siefert, *Aus der Geschichte des Brandenburger Tores und der Quadriga*, p. 75; Boeckh, *Alt-Berliner Stadtkirchen*, p. 32.

⁶⁹⁹ Uwe Kieling, *Berlin Bauten und Baumeister: der Gotik bis 1945*, Berlin Edition, Berlin 2003, p. 260.

⁷⁰⁰ Stratenschulte, *Das Brandenburger Tor*, p. 28.

⁷⁰¹ Boeckh, *Alt-Berliner Stadtkirchen*, p. 32; Kieling, *Berlin Bauten und Baumeister: der Gotik bis 1945*, p. 260.

⁷⁰² Dunton, *The World and Its People*, p. 188; Stratenschulte, *Das Brandenburger Tor*, p. 37.

⁷⁰³ Stratenschulte, *Das Brandenburger Tor*, p. 43.

⁷⁰⁴ Stratenschulte, *Das Brandenburger Tor*, p. 60.

⁷⁰⁵ Stratenschulte, *Das Brandenburger Tor*, p. 61.

⁷⁰⁶ Boeckh, *Alt-Berliner Stadtkirchen*, p. 87; Stratenschulte, *Das Brandenburger Tor*, p. 62.

⁷⁰⁷ Boeckh, *Alt-Berliner Stadtkirchen*, p. 87.

⁷⁰⁸ Stratenschulte, *Das Brandenburger Tor*, p. 62.

⁷⁰⁹ Kieling, *Berlin Bauten und Baumeister: der Gotik bis 1945*, p. 260.

⁷¹⁰ Kieling, *Berlin Bauten und Baumeister: der Gotik bis 1945*, p. 260.

c- Plan ve Mimari Özellikleri:

Doğu-batı doğrultulu “U” şeklinde plana sahip olan Brandenburg Kapısı, ana kapı ve yan kanatlardan oluşan üç bölümlü bir düzenlemeye sahiptir. (Şekil 121) Kompleks olan yapı 62,5 x 11 metrelik bir alan kaplamaktadır.

Ana kapı; 13,5 metre yüksekliğinde, altışarlı iki sıra yivli gövdeli dor başlıklı sütunlardan oluşmaktadır. Kapının tümünün yüksekliği ise 26 metredir. Eksendeki açıklık, yan açıklıklardan daha geniş tutulmuştur. 1,73 metre açıklığındaki karşılıklı sütunların arası sonradan örülerek birleştirilmiş ve sıvanmıştır. Sütunları birbirine arşitrav, friz ve kornişten oluşan entablature bağlamaktadır. Entablaturenin üzerinde, eksene denk gelecek şekilde yatay dörtgen formlu bir platform yer almaktadır. Platform daraltılarak entablature boyunca uzatılmıştır. Daraltılan kısmın önüne basamak şeklinde kademeli olarak yükselen bir platform düzenlemesi eklenerek, üzerine Özgürlük Anıtı (Quadriga) yerleştirilmiştir (Şekil 121-122). Kapının kuzey ve güney yüzeyindeki sütunlarının arasında ise birer niş mevcuttur. Bu nişler, yarım daire formludur (Şekil 123-124).

Anıta “U” şeklini veren yan kanatlar; asıl kapı bölümünden daha alçaktır. Bu kanatlar, iki bölümden oluşmaktadır. Bölümlerden batıdakiler, eşit aralıklarla yerleştirilen beş sıra sütun dizisiyle dört koridorlu geçiş alanı şeklinde düzenlenmişlerdir. Her dizide Dor düzenli dört sütun bulunmaktadır. Dış sıralardaki sütunlar birbirine entablature ile bağlanmış, diğer sütunların üzerine ise düz tavan oturtulmuştur. Bölümlerin kuzeye ve güneye bakan cepheleri üçgen alınlıkla sonlanmaktadır. Doğudaki bölümde ise dikdörtgen planlı birer oda yer almaktadır. Odaların batı, kuzey ve güney yönleri, eşit aralıklarla yerleştirilmiş sütunlarla çevrilmiştir. Güney koldaki odanın güney, kuzey koldaki odanın ise kuzey cephelerinde; altta dikdörtgen, üstte kare formlu iki sıra halinde üçer pencere açıklığı yer almaktadır. Batı cepheleri ise düz bırakılmıştır. Güney koldaki odanın güney, kuzey koldaki odanın da kuzey cephesinin eksenine dikdörtgen formlu birer kapı açılmıştır. Kapıların iki yanında dikdörtgen formlu birer pencere mevcuttur. Üst kat hizasında ise üçer adet kare formlu pencere görülmektedir (Şekil 125-126). Bölümlerin doğu cephelerinin ortasında düz alınlığa sahip birer kapı açıklığı bulunmaktadır. Açıklıkların üzerine ise kare formlu birer pencere yerleştirilmiştir (Şekil 127-128).

Kanatların üzeri kırma çatı ile örtülmüştür.

d- Süsleme Özellikleri:

Neoklasik mimarinin Berlin'deki en önemli yansıtıcılarından biri olan Brandenburg Kapısı, mimarisiyle olduğu kadar süslemesi ile de ön plandadır. Ana kapının üzeri, alınlığı, metop kartuşları, duvarlarındaki panolar ve nişlerde figürlü kompozisyonlar ve heykeller yer almaktadır.

Zafer Anıtı (Quadriga)

Ana kapının üzerindeki Zafer Anıtı yapının en önemli süsleme unsurudur. Zafer Tanrıçası Victoria'nın arabasıyla Berlin'e barış taşımamasını temsil etmektedir. Bakırdan inşa edilen anıt, dört atın çektiği araba ve arabanın üzerindeki Victoria figüründen oluşmaktadır. Boydan bir elbise giymiş olan Victoria figürü, sol eliyle atların eğeri, sağ eliyle ise hale içinde bir haç motifi ve üzerinde Prusya Krallığı'nın sembolü olan kartal figürü ile sonlanan bir asa tutmaktadır (Şekil 129).⁷¹¹

Alınlık

Zafer Anıtı'nın hemen altında yer alan alınlığın içerisine, zafer konulu bir kabartma işlenmiştir. Kompozisyonun odak noktasını, dört cupidin çektiği araba üzerinde yer alan Victoria figürü oluşturmaktadır. Rölyefin sağ tarafında Victoria, Herkül'e cesaretinden dolayı bir kupa uzatırken, tasvir edilmiştir. Sağında yine Herkül'e devletin bilgeliğini simgeleyen bir ayna uzatan Victoria, yılan sarılı bir dal uzatan Victoria ve ortada araba üzerinde zeytin yapraklarından yapılmış bir çelenk uzatan Victoria betimlemeleri mevcuttur. Rölyefin solunda Victoria'nın bindiği arabayı takip eden eğlence Tanrısı Comus⁷¹², insanlara boynuzundan bereket dağıtan bereket Tanrıçası Fortuna⁷¹³, iki adet genç erkek figürüne güzel sanatlar öğreten genç bir öğretmen figürü görülmektedir. Alınlığın solunda iki figür daha yer almaktadır (Şekil 130).

Metop Kartuşları

Triglif-metop dizisinden oluşan frizin metop yüzeyleri, yaklaşık birer metre karelik alanı kaplayan kabartmalı kompozisyonlara sahiplerdir. Bu

⁷¹¹ Siefert, *Aus der Geschichte des Brandenburger Tores und der Quadriga*, p. 75.

⁷¹² Huhg Chrisholm, "Comus", *Encyclopedia Britannica*, C. 6, Cambridge University Press, Cambridge 1911, p. 822.

⁷¹³ Marguerite Kretschmer, "Atrox Fortuna", *The Classical Journal*, S. 22/4, 1927, pp. 267-275.

kompozisyonların konusu, Sentorlarla savaşçı bir Teselya kavmi olan Lapithlerin mücadelesidir (Şekil 131).⁷¹⁴

Panolar

Ana kapının sütunları arasında yer alan duvarların kuzey ve güney yüzlerine, alta dikdörtgen üste yuvarlak formlu olmak üzere birer pano yerleştirilmiştir. Toplamda yuvarlak ve dikdörtgen formlu olmak üzere onar pano mevcuttur. Panolara işlenen konular, Herkül'ün hayatından alıntılardır. Yuvarlak formlu panoların odak noktasında Herkül figürü yer almaktadır. Çevresinde ise işlenen konuya bağlı olarak çeşitli figürlere yer verilmiştir (Şekil 132).

Güney yöndeki ilk duvarın kuzey cephesindeki yuvarlak pano içerisine Herkül bir devle savaşırken işlenmiştir. Altındaki dikdörtgen panoda, odak noktada yer alan Herkül ile Athena, kompozisyonun solundaki merkezi planlı Şan Tapınağı'nı işaret eder durumdadır. Kompozisyonun sağına ise uzanmış vaziyette Afrodith tasviri yerleştirilmiştir (Şekil 133).⁷¹⁵

Güneyden kuzeye doğru ikinci duvarın güney yüzeyindeki yuvarlak panonun içerisinde, bir devi yenen Herkül tasviri yer almaktadır. Altındaki dikdörtgen panoya, yer altı dünyasında Herkül figürü işlenmiştir. Kompozisyonun odak noktasında figür; yer altına inen tekneye ulaşmak için tırmanır durumdadır. Yanında Yunan Prensesi Alkestis görülmektedir. Kompozisyonun sağına bir tekne üzerinde Charon, soluna ise oturur vaziyette olanları izleyen Hades ve Persephone figürleri işlenmiştir (Şekil 134).⁷¹⁶ Duvarın kuzey cephesindeki yuvarlak panonun içerisine, Herkül'ün, savaş Tanrısı Ares'in evcil hayvanları olan Stymphalian kuşlarını tarlalara ve meyve bahçelerine zarar verdikleri için avlaması tasvir edilmiştir.⁷¹⁷ Altındaki dikdörtgen pano içerisine Herkül, Mısır'ın zalim kralı Busiris'i öldürürken işlenmiştir. Kompozisyonun odak noktasında, yerde yatan kral ve krala doğru eğilerek adım atmış

⁷¹⁴ Mite göre Lapithler eski kralları Ixion'dan dolayı yarı insan yarı at olan Sentorlarla akraba sayılmaktadır. Akrabalık nedeniyle o dönemde kralları olan Peirithos'un düğününe Sentorları da davet etmişlerdir. Fakat düğün sırasında Sentorlar, gelin de dâhil olmak üzere Lapithlerin kadınlarına sarkıntılık etmişlerdir. Bu nedenle de aralarında çatışma çıkmıştır. Bknz: <http://www.farinet.net/forum/mitolojik-bilgiler-102/yunan-mitolojisi-1786/index2.html>, (21.02.2018).

⁷¹⁵ https://de.wikipedia.org/wiki/Brandenburger_Tor, (14.04.2019).

⁷¹⁶ Mitolojiye göre Artemis tarafından cezalandırılan kocasının hayatına karşılık kendi hayatını vermiştir ve Herkül de onu ölümler ülkesinden geri getirmektedir. Bu sırada Hades ve Persephone de onları izlemektedir. Bknz: <https://cesmecistan.wordpress.com/tag/yunan-mitolojisi-herakles/>, (14.04.2019).

⁷¹⁷ Christopher Dell, *Mitoloji Hayali Dünyalara Eksiksiz Rehber*, çev. Nurettin Elhüseyni, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, s. 297.

vaziyette Herkül tasvirleri görülmektedir. Kompozisyonun kalan bölümlerinde ise olanları izleyen çok sayıda figür yer almaktadır (Şekil 135).⁷¹⁸

Güney-kuzey doğrultulu üçüncü duvarın güney cephesindeki yuvarlak panonun içerisine, Herkül'ün, vadide yaşayan ve çevreye dehşet saçan Nemea Aslanı'nı öldürmesi tasvir edilmiştir.⁷¹⁹ Altındaki dikdörtgen panonun içerisinde, eşi Deianeira'yı Sentor Nessos'un elinden kurtaran Herkül tasviri görülmektedir.⁷²⁰ Kompozisyonun odak noktasında nehri ve kayıkçılığı simgeleyen, yarı uzanır vaziyette bir erkek figürü yer almaktadır. Figürün sağında, sola doğru profilden işlenmiş durumda Herkül tasviri görülmektedir. Kompozisyonun solunda ise Deianeira ve Nessos figürleri mevcuttur (Şekil 136). Duvarın kuzey cephesindeki yuvarlak panonun içerisine, Herkül'ün doğumundan sonra, kıskançlık nedeniyle Hera tarafından yılanların gönderilmesini konu alan bir kabartma işlenmiştir.⁷²¹ Altındaki dikdörtgen panoda Herkül'ün, Truva yakınlarındaki bir denize bırakılan Hesione'yi deniz canavarlarından kurtarışını konu alan bir kabartma görülmektedir. Kompozisyonun odak noktasına, vücudu sağa doğru dönük, profilden işlenmiş haldeki Herkül yerleştirilmiştir. Bu figür, kollarını dirsekten kıvrırarak yukarıya kaldırmış ve elinde tuttuğu sopayı sağında bulunan canavara doğru indirecek durumdadır. Kompozisyonun soluna ise kayalığa yaslanmış vaziyetteki Hesione figürü, vücudu sağa dönük vaziyette profilden işlenmiştir (Şekil 137).⁷²²

Güneyden kuzeye doğru dördüncü duvarın güney cephesindeki yuvarlak panonun içerisine, "Herkül'ün ejderha Ladon'u öldürerek Hesperidlerin bekçilik ettiği Hera'nın altın elma ağacından bir elma çalması" konulu bir kabartma yerleştirilmiştir.⁷²³ Altındaki dikdörtgen panonun içerisinde, Sentorlarla savaşan Herkül görülmektedir. Kompozisyonun odak noktasında, öldürülmüş sentor cesetlerinin üzerinde, sola doğru dönük vaziyette profilden işlenmiş Herkül tasviri görülmektedir (Şekil 138). Kuzey cephedeki yuvarlak panonun içerisinde, "Troya yağması sırasında Athena'ya saygısızlık ettiği için lanetlenen Trakyalı savaşçı

⁷¹⁸ <https://www.britannica.com/topic/Busiris>, (14.04.2019).

⁷¹⁹ Dell, *Mitoloji Hayali Dünyalara Eksiksiz Rehber*, s. 297.

⁷²⁰ Herakles ve Deianeira Sentor Nessos ile karşılaşmaktadır. Kendisinin tanrılar tarafından bu nehrin kayıkçısı seçildiğini söyleyen Nesson Deianeira'yı sağ salim karşı kıyıya geçirebileceğini söylemiştir. Nessos verdiği sözden dönerek Deianeira'ya sahip olabilmek için genç kadına saldırmıştır. Deianeira'nın feryatlarını duyan Herakles okuyla göğsünden vurmıştır. Bknz: Dell, *Mitoloji Hayali Dünyalara Eksiksiz Rehber*, s. 297.

⁷²¹ Dell, *Mitoloji Hayali Dünyalara Eksiksiz Rehber*, s. 297.

⁷²² <http://www.shakmyth.org/myth/258/hesione>, (14.04.2019).

⁷²³ Dell, *Mitoloji Hayali Dünyalara Eksiksiz Rehber*, s. 297.

Diomedes'in atlarını, Miken'e götüren Herkül" tasviri yer almaktadır.⁷²⁴ Alttaki dikdörtgen panonun içerisine, devlere karşı mücadele sırasından Olimpos Tanrılarını destekleyen Herkül tasvir edilmiştir. Kompozisyonun odak noktasında yerde yatar vaziyette dev cesedi mevcuttur. Sağında, sırtı dönük, sağ bacağını önüne doğru atmış ve elinde büyük bir kaya tutar vaziyetteki Herkül yer almaktadır. Kompozisyonun soluna ise elindeki yay ile nişan almış ve sağa doğru profilden görünen bir tasvir daha işlenmiştir (Şekil 139).⁷²⁵

Güneyden kuzeye doğru beşinci duvarın güney cephesindeki yuvarlak panonun içerisine, Herkül'ün ölümsüz olmak için başarması gereken on iki görevden ikinci sıradaki "Lerna Ejderi'ni Öldürmek" maddesini yerine getirişi işlenmiştir.⁷²⁶ Altındaki dikdörtgen panonun içerisinde, Deianeira tarafından verilen gömleğin içerisinde Herkül tasviri yer almaktadır. Kompozisyonun odak noktasına gömleği giyer vaziyetteki Heykül tasviri oluşturmaktadır. Kalan bölümlerde ise çeşitli pozisyonlarda olanları izleyen figürler mevcuttur (Şekil 140).⁷²⁷ Kuzey cephesindeki yuvarlak panonun içerisine, Herkül'ün Girit Boğası'nı evcilleştirmesini konu alan bir tasvir konumlandırılmıştır.⁷²⁸ Altaki dikdörtgen panonun içerisinde, Herkül'ün ölme isteğini konu alan bir tasvir yer almaktadır. Kompozisyonun odak noktasını, odunlar üzerinde, yanar vaziyetteki Herkül tasviri oluşturmaktadır. Sağında gömleği giyerken tasvir edilen Herkül ve Deianeira görülmektedir. Kompozisyonun soluna ise olanları izleyen iki figür daha eklenmiştir (Şekil 141).⁷²⁹

Güneyden kuzeye doğru altıncı duvarın güney cephesindeki yuvarlak panonun içerisinde, Herkül ve Posedion'un oğlu dev Antaios'un güreşini konu alan bir tasvir görülmektedir.⁷³⁰ Altaki dikdörtgen pano içerisine ise Herkül'ün Olimpos'a dâhil oluşunu konu alan bir kabartma işlenmiştir. Kompozisyonun odak noktasını, Herkül ve Hera tasvirleri oluşturmaktadır. Oturur durumdaki Hera, Herkül'e bir kâse

⁷²⁴ Dell, *Mitoloji Hayali Dünyalara Eksiksiz Rehber*, s. 297.

⁷²⁵ <https://okuryazarim.com/herakles-herkul-ve-12-gorevi/>, (14.04.2019).

⁷²⁶ Dell, *Mitoloji Hayali Dünyalara Eksiksiz Rehber*, s. 297.

⁷²⁷ Efsaneye göre okla vurulan Nessos, ölmeden önce Deianeira'ya kendisine yaptıkları için özür dilemiş ve bir iksir vermiştir. İksirin aşk iksiri olduğunu sanan Deianeira iksiri Herkül'ün gömleğine sürmüştür. Üzerindeki gömlekle gün ışığına çıkan Herkül, yanmaya başlamıştır. Yaptığının farkına varan Deianeira kendini asmıştır, Dell, *Mitoloji Hayali Dünyalara Eksiksiz Rehber*, s. 297.

⁷²⁸ Dell, *Mitoloji Hayali Dünyalara Eksiksiz Rehber*, s. 297.

⁷²⁹ Efsaneye göre gömleği giydikten sonra çektiği acıya dayanamayıp odunlar üzerine uzanmıştır ve çevresindeki arkadaşlarına meşale ile odunları yakmasını istemiştir. Lakin meşale odunlara değdirildiğinde odunlar tutuşmamıştır. Gökyüzünden bir bulut inip Herkül'ü alıp Olimpos'a götürmüştür. Bknz: <https://www.evrensel.net/haber/162426/herakles-ve-atesten-gomlek>, (21.02.2019).

⁷³⁰ Dell, *Mitoloji Hayali Dünyalara Eksiksiz Rehber*, s. 297.

uzatmaktadır. Kompozisyonun solunda, oturur vaziyette Zeus ve yanında diğer tanrılar yer almaktadır. Sağına ise profilden işlenen Hermes figürü, Herkül'ün başına doğru defne çelengi uzatırken işlenmiştir (Şekil 142).⁷³¹

Nişler

Ana kapının güney cephesine açılan nişin içerisine, Mars Heykeli konumlandırılmıştır. Yunan mitolojisinde karşılığı savaş tanrısı Ares olan Mars yarı çıplak vaziyette tasvir edilmiştir. Dikdörtgen bir platform üzerine dikdörtgen bir kaide atılmıştır. Kaidenin üzerine L şeklinde yerleştirilmiş bir taş üzerinde oturur vaziyetteki figürün sağ bacağı yana doğru uzanmış, dizden hafif bükülmüş ve ayağı oturduğu taşın doğru, topuğu yaslanmış vaziyette bırakılmıştır. Sol ayağı ise dizden bükülmüş ve ayağı L şeklindeki taşın kısa kenarına basar vaziyettedir. Ayaklarında parmak arası sandalet görülmektedir. Figürün cinsel organını örten pelerini, sol kolundan geçirilmiştir. Sağ kolu dirsekten kıvrılmış ve eli sol bacağına yaslanarak kılıcının sapını kavramıştır. Sol kolu dirsekten bükülerek yana bırakılmıştır. Elini kalkanının ortasında yer alan kulpa geçirmiş vaziyettedir. Yüzü sağa doğru dönük olan figürün başında klasik tüylü Roma miğferi yer almaktadır. Tüy sırasının önünde bir aslan figürü görülmektedir. Dalgalı saçları kulak üzerine ve alınının tamamına dökülmektedir (Şekil 143).

Orta kapının kuzey cephesine açılan niş içerisinde ise Minerva Heykeli görülmektedir. Yunan mitolojisindeki karşılığı akıl tanrıçası Athena olan Minerva, boydan bir elbise giymiş vaziyettedir. Dikdörtgen bir platform üzerine dikdörtgen bir kaide atılmıştır. Kaidenin üzerine yerleştirilmiş bir taş üzerinde oturur vaziyetteki figürün sağ kolu yukarıya doğru kıvrılmıştır. Elinde, ucu yukarıya doğru olan bir mızrak tutmaktadır. Sol kolu vücuda yapışıktır. Dirsekten kırılarak, alt kolu yanındaki kalkana paralel uzatılmış ve eli kalkanın üzerine bırakılmıştır. Yüzü sola doğru dönük figürün başında klasik tüylü Roma miğferi görülmektedir. Miğferin tüylerinin başlangıç noktasının altında, bir adet baykuş figürü yer almaktadır (Şekil 144).

e- Malzeme ve Teknik:

Brandenburg Kapısı'nın sütunları arasında kalan duvarlar, tuğla malzemedan örülerek sıvanmış ve boyanmıştır. Cephelerinde yer alan rölyefler kumtaşından ve üzerindeki Zafer Anıtı bakırdan yapılmıştır. Geriye kalan tüm kısımlar taş

⁷³¹ Dell, *Mitoloji Hayali Dünyalara Eksiksiz Rehber*, s. 297.

malzemeden inşa edilmiştir. Yapı topluluğunun üzeri bakır malzemedan inşa edilen çatı ile örtülmüştür.

4.9. Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı)

Katalog No	: 4.9.
Yapının Yeri	: Spandauer Damm 10-22, 14059 Berlin.
İnşa Tarihi	:1810-1815, 1840-1890. ⁷³²
Mimarı	: Heinrich Gentz (1766-1811) ⁷³³ , Karl Friedrich Schinkel (1781-1841). ⁷³⁴
Banisi	: Kral III. Friedrich Wilhelm (1770-1840). ⁷³⁵
Çizim No	: 7.
Şekil No	: 145-166.
İnceleme Tarihi	: Temmuz 2018.
Bugünkü Kullanımı	: Mozole olarak kullanılmaktadır.

a- Kitabeleri:

Kitabesi bulunmamaktadır.

b- Tarihçesi:

Anıt, 1810 yılında Kral III. Friedrich Wilhelm'in eşi Kraliçe Luise (1776-1810)⁷³⁶'in ölümünden sonra Heinrich Gentz tarafından tasarlanmıştır.⁷³⁷ İlk olarak

⁷³² Eva Börsch-Supan, "Kirchen 1800 und 1861", *Berlin und Seine Bauten IV.*, Ernst & Sohn, Berlin 1997, p. 358; Helmut Börsch-Supan, Lucius Grisebach, *Karl Freidrich Schinkel Architektur Malerei Kunstgewerbe*, Nikolai Verlag, Berlin 1981, p. 122; Martin Steffens, *Schinkel*, Taschen book, Köln 2016, p. 19.

⁷³³ 1766 yılında Breslau'da dünyaya gelen Mimar, 1783-1790 yılları arasında Berlin Sanat Akademisi'nde Carl von Gontard'dan mimarlık dersleri almıştır. 1790-1795 yılları arasında İtalya'da ve Sicilya'da kalan mimar, buradaki Roma ve Yunan yapılarını titizlikle incelemiştir. 1796'dan itibaren Berlin Sanat Akademisi'nde ders vermeye başlamıştır. 1811 yılında Berlin'de vefat etmiştir. Bknz: Alste Horn Oncken, "Gentz, Johann Heinrich", *Neue Deutsche Biographie*, C. 6, Duncker & Humblot, Berlin 1964, p. 193; Cord Friedrich Berghann, "Wiederguburt der Architektur: Heinrich Getz und Friedrich Gilly als Europäische Klassizisten in Berlin", *Berichte und Abhandlungen*, Berlin-Brandenburgischen Akademie der Wissenschaften, C. 10, Berlin 2006, pp. 273-305.

⁷³⁴ 13 Mart 1781'de Neuruppin'de doğan Prusyalı Mimar, Neoklasik ve Neogotik türlerinde çok sayıda eser vermiştir. Kraliyet mimarı olarak görev yapan Mimar, aynı zamanda bugünkü Berlin şehrinin tasarımcısıdır. Bknz: Peik, *Karl Friedrich Schinkel: Aspects of His Work*, p. 7; Trempler, *Schinkels Motive*, p. 11; Wolzogen, *Karl Friedrich Schinkel: Unter dem bestirnten Himmel*, p. 25.

⁷³⁵ Hausserr, "Friedrich Wilhelm III.", pp. 560-563.

⁷³⁶ Paul Bailieu, "Luise", *Allgemeine Deutsche Biographie*, C. 19, Duncker & Humblot, Leipzig 1884, pp. 815-825.

⁷³⁷ Börsch-Supan, "Kirchen 1800 und 1861", p. 358; Börsch-Supan, Grisebach, *Karl Freidrich Schinkel Architektur Malerei Kunstgewerbe*, p. 122; Steffens, *Schinkel*, p. 19.

güneydeki dikdörtgen formlu mozele bölümü inşa edilmiştir. İnşa edilen mozolenin orijinal giriş bölümü 1828-1829 yıllarında Peacock Adası'na nakledilmiştir. Bu giriş yerine sonradan Karl Friedrich Schinkel tarafından bugünkü portikosu eklenmiştir.⁷³⁸

1872 yılında Prens Albrecht⁷³⁹ (Luise ve Frederick Wilhelm'in en küçük oğlu) ve 1873 yılında Prenses Auguste von Harrach⁷⁴⁰ (Frederick Wilhelm'in ikinci eşi) kriptaya defnedilmiştir.⁷⁴¹

1840 yılında ise kuzey yöndeki ikinci mozolenin pencerelerine kadar olan bölüm Mimar Schinkel tarafından inşa edilerek, Kral III. Friedrich Wilhelm buraya defnedilmiştir.⁷⁴²

1888 yılında yapı kuzeye doğru bir kez daha genişletilmiş ve İmparator Wilhelm Friedrich Ludwig von Preussen (1797-1888)⁷⁴³ buraya gömülmüştür. 1890 yılında ölen eşi Augusta (1811-1890)⁷⁴⁴ da aynı yapı içerisine defnedilmiştir.⁷⁴⁵

c- Plan ve Mimari Özellikleri

Mozole üç bölümden oluşmaktadır. Bunlar; portiko niteliğindeki giriş, 12,62 x 7,83 metre ölçülerindeki eski mozole ve yapıya iki ile üçüncü evrede eklenen yaklaşık dikdörtgen formlu mozole bölümleridir (Çizim 7).

Eski mozole bölümüne, güney cephede yer alan ve basamaklarla ulaşılan portikonun eksenindeki kapı açıklığından girilmektedir (Şekil 145). Bu eski mozole, kuzey-güney yönde dikdörtgen planlı olup iki bölüm halinde düzenlenmiştir. Güneydeki ilk bölüm giriş mekânı niteliğinde tasarlanmış ve kaset tavan ile örtülmüştür. Tavanın ortasında yapının mimarı tarafından tasarlandığı bilinen bir avize yer almaktadır.

Giriş bölümünden daha yüksek tutularak kademeli şekilde düzenlenen ikinci bölüme, eksenin iki yanındaki merdivenlerle çıkılmaktadır. İkinci bölümün zemini

⁷³⁸ Börsch-Supan, "Kirchen 1800 und 1861", p. 358; Börsch-Supan, Grisebach, *Karl Freidrich Schinkel Architektur Malerei Kunstgewerbe*, p. 122; Steffens, *Schinkel*, p. 19.

⁷³⁹ <http://www.thepeerage.com/p10107.htm#i101065>, (21.02.2019).

⁷⁴⁰ <http://www.fembio.org/biographie.php/frau/biographie/auguste-fuerstin-von-liegnitz>, (21.02.2019).

⁷⁴¹ Börsch-Supan, Grisebach, *Karl Freidrich Schinkel Architektur Malerei Kunstgewerbe*, p. 122.

⁷⁴² Börsch-Supan, Grisebach, *Karl Freidrich Schinkel Architektur Malerei Kunstgewerbe*, p. 122.

⁷⁴³ Ernst Rudolf Huber, *Deutsche Verfassungsgeschichte seit 1798: Bismarck Und Reich*, C. 3, W. Kohlhammer, Stuttgart 1988, p. 657; Mary Fulbrook, *A Concise History of Germany*, Cambridge University Press, Cambridge 2004, p. 128.

⁷⁴⁴ Christine von Brühl, *Anmut im markischen Sand Die Frauen der Hohenzollern*, Aufbau Verlag, Berlin 2015, pp. 320-354.

⁷⁴⁵ Börsch-Supan, "Kirchen 1800 und 1861", p. 358.

altında eksendeki merdivenlerle inilen kriptta bulunmaktadır (Şekil 146).⁷⁴⁶ Bölümün dört köşesinde, dor başlıklı birer plastır yer almaktadır. Kuzey ve güney yönlerini ise eşit aralıklarla yerleştirilen ikişer adet ikiz sütunlar sınırlamaktadır. Mekânın ortası, kare şeklinde yükseltilmiş bir aydınlık fenerine sahip olan kaset tavanla örtülüdür. Yapının eski mozole bölümü, içten oldukça sadedir (Şekil 147).

Yaklaşık dikdörtgen planlı ikinci mozole bölümünün; güney duvarı 11,92 metre, kuzey duvarı 12,84 metre eninde ve 14,25 metre boyundadır. Bu bölümün kuzey duvarının ekseninde, yarım daire şeklinde bir niş mevcuttur. Nişin zemini, kademeli olarak düzenlenmiş ve önüne üç basamaklı bir merdiven yerleştirilmiştir (Şekil 148) (Çizim 7). Mekânın doğu ve batı duvarlarının yaklaşık orta kısmında, birer pencere açıklığı görülmektedir. Aynı zamanda bu duvarlar içten yazı kuşağı ve çevresindeki kademeli silmelerle iki kata ayrılmıştır (Şekil 148).

İkinci mozole bölümünün güneybatı köşesinde Kraliçe Luise, güneydoğu köşesinde Kral III. Friedrich Wilhelm, kuzeydoğu köşesinde İmparator Wilhelm Friedrich Ludwig von Preussen, kuzeybatı köşesinde ise İmparatoriçe Augusta'nın lahitleri yer almaktadır (Şekil 150). Bölümün üzeri, kaset tavanla örtülüdür (Şekil 149).

d- Cepheleri:

Güney cephe; portiko şeklindeki düzenlemesi ve üçgen alınlığı ile Neoklasik üslubu yansıtmaktadır. Sekiz basamaklı merdiven ile ulaşılan portiko yivli gövdeli, dor başlıklı dört adet sütundan oluşmaktadır. Bu cephe, entablature ve üçgen alınlık ile sonlandırılmıştır. Portikodan yapıya girişin sağlandığı kapı açıklığı, dikdörtgen formlu olup yanlardan silmelerle çevrelenmiştir. Üzerinde düz bir alınlık mevcuttur. Portikonun tavanı üç bölümlü kaset tavan şeklindedir. (Şekil 151).

Sonradan eklenen mozole bölümünün güney cephesi üçgen alınlıklı bir düzenleme ile ayrılmıştır (Şekil 153).

Batı ve doğu cepheler; sonradan eklenen mozole bölümü ve ilk inşa edilen mozole bölümünün boyutları nedeniyle hem yükseklik hem de genişlik açısından kademeli şekildedir. İlk mozole, potikonun zemini seviyesinden itibaren devam eden bir temel duvarı üzerine oturmaktadır. Temel duvarı, kriptanın yan duvarlarını

⁷⁴⁶Cenazelik katına iniş izni verilmediği için inceleme yapılamamıştır.

oluşturmaktadır. Bu kısmın ekseninde, dikdörtgen formlu yan yana yerleştirilmiş iki adet mazgal pencereye yer verilmiştir. İkinci kat düzenlemesi ise düz duvar şeklindedir (Şekil 152-154).

Yapının temelini oluşturan kripta duvarları, mozolenin ikinci bölümün altında da devam etmektedir. Burada beş adet ikiz mazgal pencere açıklığına yer verilmiştir. Sonradan eklenen mozolenin beden duvarları, kademeli bir silme ile bölünerek iki kat şeklinde düzenlenmiştir. Alt kat, düz duvar şeklindedir. Katları ayıran silmenin üzerinde ise yarım yuvarlak formlu pencere açıklığı yer almaktadır. Cephe, çatı silmesi ile sonlanmaktadır. (Şekil 153-154).

Kuzey cephe; temel duvarı üzerine oturmaktadır. Bu cephe de iki katlı olarak düzenlenmiştir. Katların ayrımını sağlayan silmenin altında, iç mekândaki nişin dışı yarım yuvarlak şeklindeki yansıması yer almaktadır. Bu yansımanın üzerini örten düz çatının altında, ikinci bir silme sırası mevcuttur. Cephenin kalan bölümleri boş bırakılmış olup, cephe üçgen alınlık ile sonlandırılmıştır (Şekil 155).

e- Süsleme Özellikleri:

Mozole'nin doğu, batı ve kuzey cepheleri oldukça sadedir. Güney cephe ise Neoklasik nitelikli üçgen alınlığı ve trabzan düzenlemeleri ile en gösterişli cephesidir (Şekil 156).

Alınlık

Cephedeki alınlığın ortasında yer alan “A Ω” harfleri dini konulu sembollerdir (Şekil 156).⁷⁴⁷

Trabzan Düzenlemesi

Portikoya ulaşımı sağlayan merdivenin iki yanındaki trabzanların üzerine, kare formlu birer kaideye sahip vazo şeklinde dekorlar eklenmiştir. Dekorların üzeri sivri külah şeklinde düzenlenmiştir (Şekil 156).

⁷⁴⁷Alfa(A) ve Omega(Ω) harfleri, İsa'nın Yeni Ahit'de geçen “Alfa ve Omega, birinci ve sonuncu, başlangıç ve son Ben'im.” buyruğuna ithafen kazanmıştır. Bknz: Vahiy, 22: 13; Ortadaki Chi(X) ve Rho(P) harflerinden oluşan Christogram (P) ise İsa'yı temsil eden ve Yunanca'da Mesih (İsa) anlamına gelen “ΧΡΙΣΤΟΣ” kelimesinin ilk iki harfinden oluşmaktadır. Bknz: Alva William Steffler, *Symbols of the Christian Faith*, Eerdmans Publishing, Michigan 2002, p. 67.

Mozole'nin iç mekânında; tavan kasetlerinin düzenlenişi, yazı kuşakları, apsis kavsarasında yer alan fresk, Neoklasik tarzda düzenlenmiş lahitler ve Schinkel tarafından tasarlanmış avize gibi birçok bezeme unsuruna yer verilmiştir.

Tavan Kasetleri

İlk mozole bölümünün tavanı, ortalarında gülbezek bulunan kare formlu kasetlere ayrılmıştır. Tavanın ortasındaki aydınlık fenerinin başlangıcı, geometrik motifli bir bordür ile vurgulanmıştır. Bu bordürün altında, dört yönden birbirine bağlı askı çelenk motifleri yer almaktadır. Aydınlık fenerinin tavanının kenarları, geometrik bezemeli ince bir bordür ile çerçeveye alınmış, yüzeyi ise sıralı şekilde dizilmiş yıldız motifleriyle hareketlendirilmiştir. Kalan bölümlerdeki kare formlu kasetler ise sivri ucu içe doğru olan üçgenlerin üst üste konulmasıyla elde edilen bir bordürle çevrelenmiştir. Üçgenlerin orta bölümlerine çiçek motifli birer rozet yerleştirilmiştir (Şekil 157).

İkinci bölümün tavanı doğu-batı yönlü dokuz bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler, geometrik bezemeli kirişlerle birbirinden ayrılmışlardır. Her bölümde, iç içe geçmiş karelerden oluşmuş on bir adet kaset mevcuttur. Her kasetin ortasına birer gülbezek yerleştirilmiştir (Şekil 158).

Avize

Bir kancaya asılmış vaziyette sarkan avizenin, ortasından inen çubuklar, altta birer yunan haçına bağlanmaktadır. Haçların merkezinde, yukarıya doğru yükselen akantus yaprakları yer almaktadır. Haçın her kolunun üzerine, altın yaldızlı kanatlara sahip birer melek figürü yerleştirilmiştir. Dizleri üzerinde durur vaziyetteki meleklerin ellerine, üç zincirli tütsüler eklenmiştir (Şekil 159).

Yazı Kuşakları⁷⁴⁸

Mozolenin ikinci bölümünün doğu yönündeki yazı kuşağında, siyah harflerle kazınmış “*Wenn Mir Angst Ist, So Refu Ich Den Herrn An. Ps.18 v.7.*” ifadesi okunmaktadır. Anlamı “Eğer korkarsam Tanrı’ya seslenirim. Mezmurlar 18: 7.” Kutsal Kitap’tan alıntı olduğu “Ps. 18 v.7.” ifadesinden anlaşılmaktadır. Fakat ilgili bapta “O zaman yeryüzü sarsılıp sallandı, Titreyip sarsıldı dağların temelleri, Çünkü RAB öfkelenmişti.” ifadesi geçmektedir. Orta bölümün üzerindeki yazı kuşağında

⁷⁴⁸ Yazı kuşaklarından geniş açılı kare alınamamıştır.

“Wir Aber Sind Nicht von Denen, die Da Weichen und Verdammt Verden, Sondern von Denen, Die Da Glauben und die Seele Erretten. Hebr. 10 v.39.” ifadesi görülmektedir. Anlamı “Bizler geri çekilip mahvolanlardan değiliz; iman edip canlarının kurtuluşuna kavuşanlardanız. İbraniler’e Mektup 10: 39.” dur. Batı yöndeki yazı panosunda ise *“Das Gedächtnis der Gerechten Bleibt Im Segen. Spr.10 v.7.”* ifadesi yer almaktadır. Anlamı ise “Doğrular övgüyle, kötüler nefretle anılır. Özdeyişler 10: 7.” dir (Şekil 160).

Batı yüzeydeki yazı kuşağına ise *“Selig Ist der Mann der die Anfechtung Erduldet Denn Nachdem Er Bewaehret Ist, Wird er die Krone des Lebens Empfangen, Welche Gott Verheissen Hat Denes, die Ihn Lieb Haben. Jak.1 v.12.”* ifadesi yer almaktadır. Anlamı “Ne mutlu denemeye dayanan kişiye! Denemeden başarıyla çıktığı zaman Rabbin kendisini sevenlere vaat ettiği yaşam tacını alacaktır. Yakub’un Mektupları 1: 12.” dir (Şekil 160).

Kuzey yüzeydeki apsis çıkıntısının batı yönündeki yazı kuşağına *“Nicht Uns, Herr, Nicht Uns, Sondern Deinem Namen Gieb Ehre. Ps.115 v.1.”* ifadesi kazanmıştır. Anlamı “Bizi değil, ya RAB, bizi değil, Sevgin ve sadakatin uğruna, Kendi adını yücelt. Mezmurlar 115:1.” dir. Çıkıntının içindeki kuşakta ise *“Ich, Ich Bin Der Herr, und Ist Ausser Mir Kein Heiland. Jes.43 v.11.”* ifadesi yer almaktadır. “Ben, yalnız ben RAB'bim, Benden başka kurtarıcı yoktur. Yeşaya 43: 11.” anlamındadır. Doğu yönündeki kuşakta ise *“Wer Den Namen des Herrn Wird Anrufen, Soll Seelig Werden. Roe.10 v.13.”* ifadesi kazanmıştır. Anlamı “Rab’bi adıyla çağırın herkes kurtulacak. Romalıları Mektup 10: 13.” dır (Şekil 160).

Doğu yüzeyde ise yazı kuşağının içinde *“Sollen Wohl Berge Weichen und Huegel Hinfallen, Aber Meine Gnade Soll Nicht von Dir Weichen und der Bund Meines Friends Soll Nicht Hinfallen, Spricht der Herr, Dein Erbarmer. Jes. 54 Von.10.”* ifadesi yer almaktadır. “Dağlar yerinden kalksa, tepeler sarsılsa da sadakatim senin üzerinden kalkmaz, esenlik antlaşmam sarsılmaz diyor sana merhamet eden Rab. Yeşaya 54: 10.” anlamındadır (Şekil 160).

Niş Kavsarası

İkinci mozole bölümündeki nişin kavsarasında, Carl Gottfried Pfannschmidt (1819-1887)⁷⁴⁹ tarafından yapılmıř⁷⁵⁰ Kral ve Kraliçe'nin İsa'ya minnetini konu alan bir fresk yer almaktadır. Altın yaldızlı zemine sahip freskin üst kenarını mavi, turuncu ve yeşil renklerin hâkim olduğu bitkisel motifli bir bordür dolanmaktadır. Kompozisyonun odak noktasını, taht üzerinde oturan İsa tasviri oluşturmaktadır. Elleri açık, kolları iki yana kaldırılarak dirseklerden hafif bükülmüş vaziyette görünen İsa'nın üzerinde, turuncu renkte boydan bir elbise ve mavi renkte bir pelerin yer almaktadır. Elbisesinin yaka kısmının ortasında, merkezine yeşil bir taş yerleştirilmiş, baklava dilimi formlu bir broş bulunmaktadır. Figürün sağ bukleleri, omuzlarına dökülmektedir. Yanakları kırmızı, saçları ve sakalları kıızıdır. Başının arkasında yuvarlak bir hale yer almaktadır. Elbisesinin altından sağ ayağının parmakları görünür durumdadır (şekil 161).

İsa figürünün oturduğu tahtın kübik başlıklı kolluklarında, geometrik motifler yer almaktadır. Tahtın yanlarından başlayan, melek kanatları içindeki çocuk başı tasvirlerinden oluşmuş, mor ve mavinin tonları ile renklendirilmiş, yuvarlak bir bordür odak noktayı çevrelemektedir. Kompozisyonun sağ alt köşesine, İsa'ya doğru diz çökmüş vaziyette Kral III. Friedrich Wilhelm tasvir edilmiştir. Seyirciye sırtı dönük, yüzü ise profilden verilmiştir. Kırmızı bir pelerine bürünmüş olan figürün sırtının yarısına kadar inen pelerini, beyaz üzerine kahve detaylı yaka kısmına sahiptir. Kol maņsetlerinin üzerinde de yine aynı renklerdeki detay görünür durumdadır. Gözleri İsa'ya doğru yönelen figürün saçları kahverengi ve dalgalıdır. İki eli ile tuttuğu tacı İsa'ya uzatmaktadır. Odak noktasının solunda ise diz çökmüş ve İsa'ya doğru profilden görülen Kraliçe Luise tasviri yer almaktadır. Bu figür, Kral ile aynı nitelikte bir pelerin ve içerisine pembe renkli kısa kollu bir elbise giymiştir. Başında, altın rengi bir taç ve yeşil renkli bir örtü yer almaktadır. Bu örtü, başının arkasını kapatmış ve önde uçları birleşmiş durumdadır. İki kolunu dirsekten bükerek iki eli ile tuttuğu tacı İsa'ya uzatmaktadır. Bakışları yere doğru olan Kraliçe'nin açık kahverengi saçları tacın altından görünür durumdadır (şekil 161).

⁷⁴⁹ Hartmut Mai, "Die Neugestaltung der Schlosskirche in Schwerin (1851-1857) Unter besonderer Berücksichtigung der Wandbilder von Carl Gottfried Pfannschmidt (1819-1887)", *Julius Schnorr von Carollfeld und die Kunst der Romantik*, Steinbecker Verlag Rose, Greifswald 1996, pp. 159-169.

⁷⁵⁰ Börsch-Supan, , "Kirchen 1800 und 1861", p. 358; Börsch-Supan, Grisebach, *Karl Freidrich Schinkel Architektur Malerei Kunstgewerbe*, p. 122.

Lahitler

Kraliçe Luise'in Lahdi, ikinci bölümün güneybatı köşesine yerleştirilmiştir. Kademeli olarak düzenlenmiş, dikdörtgen formlu iki kaide üzerinde yer alan lahitin uzun kenarları üç, kısa kenarları ise tek gözlidir. Köşeleri profilli bodur payelerle destekli olan lahdin üst kapağının üzerinde ise Kraliçeye ait heykel yer almaktadır. Kaidesinden sandukasına geçişteki eğime geometrik işlemler eklenmiştir. Uzun kenarların orta gözlerinde ise kraliyet arması yer almaktadır. Kısa kenarlarında, üst kapağı taşıyan desteklerin arasına ise kraliyetin sembolü olarak kartal figürlü heykeller konumlandırılmıştır (Şekil 162-163).

İki kademeli kapağın ilk kademesinde bitkisel motiflerin tekrarıyla oluşan bir bordür şeklinde işlemler yer almaktadır. Kapağın üzerinde semi-fowler⁷⁵¹ pozisyonunda uzanmış kraliçe heykeline yer verilmiştir. Başu hafif sağa yatık, kolları göğüs üzerine bırakılmış ve sağ bacağı sol bacağının üzerine atılmış durumdadır. Yatağın üzerindeki örtünün kıvrımları, heykelin gerçekçiliğini vurgular niteliktedir. Örtünün eteklerinde taç ve kartal motifleri yer almaktadır. Figürün ortadan ayrılmış saçları, iki yana doğru dalgalı olarak alınının üzerinde yer almaktadır. Saçlarının gerisinde tacı takılıdır (Şekil 162-163).

Kraliçe'nin Lahdi ile aynı niteliklerdeki Kral III. Friedrich Wilhelm'in Lahdi, ikinci bölümün güneydoğu çeyreğine konumlandırılmıştır. Lahdin üzerinde yer alan heykelde ise yine bir yatak üzerinde semi-fowler pozisyonunda yatan Kral görülmektedir. Kolları dirseklerden kırılarak göbek hizasına kenetlenmiştir. Ayakları omuz hizasından itibaren açıktır. Boydan bir elbise giymiş olan kralın yüzü yatış pozisyonuna paraleldir (Şekil 164).

İmparatoriçe Augusta'nın Lahdi, ikinci bölümün kuzeybatı çeyreğine konumlandırılmıştır. Dikdörtgen formdaki lahdin köşelerinde yer alan kanatlı aslan figürleri ile üst kapak desteklenmiştir. Uzun kenar yüzeylerinde büyük bir tüy ve kadeh rölyefi yer almaktadır. Kapağın kenarlarında ise kartal ve kalkan figürlerinin yan yana gelmesiyle oluşturulmuş bordür şeklinde kabartmalara yer verilmiştir. Kapağın üzerine, bir yatak üzerinde semi-fowler pozisyonunda uzanmış İmparatoriçe figürü işlenmiştir. Başu hafif sağa doğru yatık, elleri göbek hizasında kenetlenmiş şekilde haç

⁷⁵¹ Semi-fowler: yatağın baş kısmı yükseltilek kişinin gövde kısmının 30° olduğu pozisyonudur. Bknz: https://en.wikipedia.org/wiki/Semi-Fowler%27s_position, (06.03.2018).

tutmakta ve sağ bacadı sol bacadıın üzerine atılmış vaziyettedir. Baş kısmı, sadece sol kulağı görünür vaziyette örtülmüştür (şekil 165).

İmparatorienin Lahdi ile aynı özelliklere sahip İmparator Wilhelm Friedrich Ludwig von Preussen'in Lahdi ise ikinci bölümün kuzeydoğu köşesine konumlandırılmıştır. Lahdin iki uzun kenarı üzerinde ise savaşçı miğferi ve çeşitli savaş aletlerinin işlendiği rölyefler yer almaktadır. Lahit üzerinde yer alan heykelde ise yine bir yatak üzerinde semi-fowler pozisyonunda yatan İmparator görülmektedir. zeri göğüs hizasına kadar bir örtü ile örtülmüş, yüzü yatış pozisyonuna paraleldir. Kolları dirseklerden kırılarak göbek hizasında kenetlenmiş, ayakları omuz hizasında açılmıştır (şekil 166).

f- Malzeme ve Teknik:

Mozolenin cepheleri, düzgün kesme taş kaplamadır. İç mekânın duvarları ise sıvanarak boyandıkları için malzeme kesin olarak saptanamamıştır. Bölümleri ayıran ve merdivenin bitişiğindeki stnların gövdeleri koyu renkli damarlı mermer malzemedен yapılmıştır. Zemin mermer döşemedir. İkinici bölümdeki lahitler ve heykeller mermerden, tavanlar ise ahşap malzemedен yapılmıştır.

4.10. Neue Wache (Yeni Muhafız Evi)

Katalog No	: 4.10.
Yapının Yeri	: Unter den Linden 4, 10117 Berlin.
İnşa Tarihi	: 1816-1818. ⁷⁵²
Mimarı	: Karl Friedrich Schinkel (1781-1841). ⁷⁵³
Banisi	: Kral III. Friedrich Wilhelm (1770-1840). ⁷⁵⁴
Çizim No	: 8.
Şekil No	: 167-174.
İnceleme Tarihi	: Temmuz 2018.
Bugünkü Kullanımı	: Ulusal Anıt olarak ziyaret edilen bir mekândır.

a- Kitabeleri:

Kitabesi bulunmamaktadır.

b- Tarihçesi:

Neue Wache, günümüzde Almanya Federal Cumhuriyeti'nin diktatörlük rejimini ve savaş kurbanlarını simgeleyen bir anıttır.

1815 yılında, Kral III. Frederich Wilhelm'in kraliyet kararnamesine bağlı olarak bir muhafız binasının (askeri karakol) inşası tasarlanmıştır.⁷⁵⁵ 1816 yılında Karl Friedrich Schinkel tarafından inşasına başlanmış⁷⁵⁶ ve Anıt, 1818 yılında tamamlanmıştır.⁷⁵⁷

⁷⁵²Architekten-Verein zu Berlin und Vereinigung Berliner Architekten, *Berlin und Seine Bauten II & III*, Wilhelm Ernst & Sohn, Berlin 1896, p. 399; Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", p. 27; Steffens, *Schinkel*, p. 25.

⁷⁵³ 13 Mart 1781'de Neuruppin'de doğan Prusyalı Mimar, Neoklasik ve Neogotik türlerinde çok sayıda eser vermiştir. Kraliyet mimarı olarak görev yapan Mimar, aynı zamanda bugünkü Berlin şehrinin tasarımcısıdır. Bknz: Peik, *Karl Friedrich Schinkel: Aspects of His Work*, p. 7; Trempler, *Schinkels Motive*, p. 11; Wolzogen, *Karl Friedrich Schinkel: Unter dem bestirnten Himmel*, p. 25.

⁷⁵⁴ Haussherr, "Friedrich Wilhelm III.", pp. 560-563.

⁷⁵⁵ Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", p. 25.

⁷⁵⁶Architekten-Verein zu Berlin und Vereinigung Berliner Architekten, *Berlin und Seine Bauten II&III*, p. 399; Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", p. 27; Steffens, *Schinkel*, p. 25.

⁷⁵⁷Architekten-Verein zu Berlin und Vereinigung Berliner Architekten, *Berlin und Seine Bauten II&III*, p. 399; Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", p. 27; Steffens, *Schinkel*, p. 25.

Alman İmparatorluğu'nun son bulması ile yapı, metruk hale gelmiştir. 1929 yılında Prusya Başbakanı Otto Braun (1872-1955)⁷⁵⁸ un önerisi üzerine restorasyon için bir yarışma düzenlenmiştir.⁷⁵⁹ Katılımcılar arasında Peter Behrens (1868-1940)⁷⁶⁰, Hans Poelzig (1869-1936)⁷⁶¹, Mies van der Rohe (1886-1969)⁷⁶² ve Heinrich Tessenow (1876-1950)⁷⁶³ gibi oldukça seçkin mimarlar yer almıştır. Heinrich Tessenow'un projesi seçilmiştir.⁷⁶⁴

Tessenow'un tasarımıyla yapının pencereleri kapatılarak yuvarlak formlu bir tavan penceresi ile aydınlanan kapalı bir iç mekân oluşturulmuştur. Tabanı 20 santimetre alçaltılarak bazalt bloklardan oluşan mozaiklerle kaplanmıştır. Dış cephelerde bir değişiklik yapılmamıştır.⁷⁶⁵

1945 tarihinde yapı bombalanmıştır. Ortaya çıkan yangında giriş kısmındaki sütunlar ile ahşap örtünün bir bölümü hasar görmüştür. Bazalt taşları arasındaki kurşun, yangının ısısı nedeniyle erimiştir.⁷⁶⁶ Yangından sonra içi temizlenerek, resmi törenlerdeki çiçek düzenlemeleri için depo olarak kullanılmıştır.⁷⁶⁷

1949'da kurulan Demokratik Almanya Cumhuriyeti (Doğu Almanya) sınırları içerisinde kalmıştır. Bu dönemde Özgür Alman Gençliği (Freie Deutsche Jugend) tarafından kundaklanmıştır.⁷⁶⁸

Sonraki dönemlerde uygulanan tamiratlar geçici çözüm olmuştur. 1956 yılına gelindiğinde ise, 1945 yılındaki haline en uygun biçimde onarılmıştır.⁷⁶⁹

⁷⁵⁸ Hajo Holborn, *A History of Modern Germany 1840-1945*, Princeton University Press, New Jersey 1969, p. 591.

⁷⁵⁹ Laurenz Demps, *Die Neue Wache: Vom königlichen Wachhaus zur Zentralen Bauwerkes*, verlag für Berlin-Brandenburg, Berlin 1988, p. 106; Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", p. 28.

⁷⁶⁰ Stanford Anderson, *Peter Behrens and a New Architecture for the Twentieth Century*, The MIT Press, Cambridge 2000, p. 252.

⁷⁶¹ Ulrike Eichhorn, *Hans Poelzig in Berlin*, Edition Eichhorn, Berlin 2014, p. 20.

⁷⁶² Frank N. Magill, *The 20th Century Go-N: Dictionary of World Biography*, Routledge, Londra 2014, p. 2520.

⁷⁶³ Otto Kindt, *Heinrich Tessenow Geschriebenes Gedanken eines Baumeisters*, Vieweg Verlag, Braunschweig 1982, pp. 37-40.

⁷⁶⁴ Kindt, *Heinrich Tessenow Geschriebenes Gedanken eines Baumeisters*, pp. 37-40.

⁷⁶⁵ Demps, *Die Neue Wache: Vom königlichen Wachhaus zur Zentralen Bauwerkes*, p. 142; Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", p. 28.

⁷⁶⁶ Demps, *Die Neue Wache: Vom königlichen Wachhaus zur Zentralen Bauwerkes*, p. 150.

⁷⁶⁷ Demps, *Die Neue Wache: Vom königlichen Wachhaus zur Zentralen Bauwerkes*, p. 150.

⁷⁶⁸ Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", p. 29.

⁷⁶⁹ Demps, *Die Neue Wache: Vom königlichen Wachhaus zur Zentralen Bauwerkes*, p. 152.

1968 yılında, Lothar Kwasnitza (1929-1983)⁷⁷⁰ iç mekânı resmi ziyaretlere uygun olacak şekilde yeniden düzenlemiştir.⁷⁷¹ Kwasnitza'nın düzenlediği Neue Wache günümüzde Ulusal Anıt olarak varlığını sürdürmektedir.

c- Plan ve Mimari Özellikleri:

Neue Wache, kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen formudur. 26 x 25,42 metre ölçülerindeki beden duvarları, 18,89 x 15,63 metre ölçülerindeki bir iç mekân ve duvarlar ile iç mekân arasında kalan koridordan meydana gelmektedir. Yapının doğu ve batı yönündeki köşeleri dışa doğru kademe oluşturmaktadır. Güney cephede yer alan portikoya, üç basamaklı merdivenle ulaşılmaktadır. Altışarlı iki sıra sütun şeklinde düzenlenmiş olan bu portikonun ekseni ve ekseninin iki yanındaki açıklıklardan yapıya, doğu ve batısındaki kapılardan ise koridora geçilmektedir (Şekil 167) (Çizim 8).

Yapının iç mekânına, giriş açıklığının önündeki iki basamaklı merdivenle inilmektedir. Mekânın duvarları taş bloklarla, zemini ise mozaiklerle kaplıdır. Yapı, ortasında yuvarlak bir pencerenin yer aldığı düz tavanla örtülmüştür (Şekil 168) (Çizim 8).

d- Cepheler:

Neue Wache'nin cepheleri üçgen alınlıkları ve portiko şeklindeki giriş düzenlemeleriyle Neoklasik üslupta inşa edilmiştir.⁷⁷² Bu cephelerden;

Güney cephe; dor başlıklı sütunlarla, portiko şeklinde tasarlanmıştır. Portikonun üzeri, düzene bağlı olarak tasarlanmış entablature ve üçgen alınlık ile sonlanmaktadır. Portiko, iki sıra halinde beş bölümlü kaset tavan ile örtülmüştür. Yapının giriş açıklıkları eş büyüklükte olup, dikdörtgen formudur. Cephenin köşelerinde yer alan kademelenmeler, dıştan kule şeklinde algılanmaktadır. Bu kuleler, portikodan daha yüksek tutulmuş olup, güney cepheleri boş bırakılmış ve konsollu bir korniş ile sonlandırılmışlardır (Şekil 169).⁷⁷³

⁷⁷⁰ Demps, *Die Neue Wache: Vom königlichen Wachhaus zur Zentralen Bauwerkes*, p. 150; Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", p. 30.

⁷⁷¹ Peter Michel, *Ankunft in Freiheit Essays gegen den Wertverlust der Zeit*, Verlag am Park, Berlin 2011, p. 190.

⁷⁷² Yapının kuzey, doğu ve batı cepheleri ağaçlık bir alanda bulunmasından dolayı geniş açılı karede yakalanamamıştır.

⁷⁷³ Kapılar günümüzde korkuluklarla kapatılmıştır.

Batı ve doğu cepheler; kuleler tarafından sınırlandırılmışlardır. Cephelerde ikili niş düzenlemesi görülmektedir. Birinci katta dikdörtgen formlu, ikinci katta ise alt kattaki nişlerin hizasında kare formlu altışar niş mevcuttur. Bu niş düzenlemesi kulelerin doğuya ve batıya bakan cephelerinde de görülmektedir. Cepheler konsollu korniş ile sonlandırılmıştır. (Şekil 170-171).

Kuzey cephe; yanlardan kulelerle sınırlandırılmış, orta bölümü ise eşit aralıklarla yerleştirilmiş dor düzeninde başlıklara sahip altı adet payandanın oluşturduğu bir portiko şeklinde tasarlanmıştır. Payandaların aralarında kalan bölümlerden eksendekine, dikdörtgen formlu bir kapı konumlandırılmıştır. Diğer bölümler, boş bırakılmıştır. Cephe, üçgen alınlık ile sonlanmaktadır (Şekil 172).

e- Süsleme Özellikleri:

Neue Wache’de süslemeye, güney cephede rastlanılmaktadır. Cephenin alınlığının içerisinde ve friz yüzeyinde yer alan figürler, serbest duruşları ile antik dönem heykellerini anımsatmaktadır.

Üçgen Alınlık

Güney cephedeki üçgen alınlığın içerisinde, Prusya’nın Fransa’ya karşı kazandığı zaferin işlendiği bir kabartma yer almaktadır. Kompozisyonun odak noktasına Zafer Tanrıçası Nike figürü işlenmiştir. Tanrıça figürünün iki yanına, ikişer at figürü ve atların çektikleri arabaya birer asker ve birer arabacı figürü yerleştirilmiştir. Araba ve asker kompozisyonunun sağında, bir cesedi belden tutup kaldıran pelerinli bir figür, oturur vaziyette bir okçu figürü ve anne-çocuk kompozisyonu yer almaktadır. Sol yöndeki arabanın arkasına ise yere çökmüş bir erkek figürünün üzerine doğru eğilmiş bir asker konumlandırılmıştır (Şekil 173).⁷⁷⁴

Friz

Güney cephedeki frizin içerisine, her sütunun hizasına denk gelecek şekilde birer melek figürü konumlandırılmıştır. Meleklerin bazıları elinde zaferi simgeleyen çelenk tutmaktadırlar (Şekil 173).

⁷⁷⁴ Cramer, Laible, Nagelke, “Berlin and Potsdam”, p. 25.

İç Mekân

Neue Wache'nin iç mekânının ortasında “Ölü Oğluyla Anne (Mutter mit totem Sohn)” heykeli yer almaktadır. 1937-1838 yılları arasında Kathe Kollwitz (1867-1945)⁷⁷⁵ tarafından yapılmıştır.⁷⁷⁶ Kollwitz, heykelini I. Dünya Savaşı sırasında ölen oğlu Peter'a ithafen yapmıştır.⁷⁷⁷ Kompozisyon, başı yukarıya doğru kalkık ve dizlerini karnına doğru çekmiş şekilde yatan ölü oğul ile etrafını çevreleyen anne figürlerinden oluşmaktadır. Annenin sağ eli kendi ağzını kapatır durumdayken, sol eliyle de oğlunun parmak uçlarını avuçlamaktadır. Başı kapalı annenin kıyafeti tüm vücudunu örtmektedir (Şekil 174).

f- Malzeme ve Teknik:

Neue Wache'nin güney cephesinin tamamı, cephelerdeki köşe kuleleri ve kuzey cephedeki portiko düzgün kesme taş malzemedен inşa edilmiştir. Batı ve doğu cephe tuğladan inşa edilmiştir. İç mekânda, zemin bazalt döşemeli olup diğer yüzeyler büyük boyutlu taş plaklarla kaplanmıştır.

⁷⁷⁵ Harald Olbrich, *Lexikon der Kunst Architektur Vildende Kunst Angewandte Kunst Indurtieformgestaltung Kunsttheorie*, C. 3, E. A. Seeman Verlag, Leipzig 2004, p. 817.

⁷⁷⁶ Cramer, Laible, Nagelke, “Berlin and Potsdam”, p. 31.

⁷⁷⁷ <https://www.kollwitz.de/module/werkliste>, 17.03.2019).

4.11. Schauspielhaus (Konzerthaus-Konser Binası)

Katalog No	: 4.11.
Yapının Yeri	: Gendarmenmarkt, 10117 Berlin.
İnşa Tarihi	: 1818-1821. ⁷⁷⁸
Mimarı	: Karl Friedrich Schinkel(1781-1841). ⁷⁷⁹
Banisi	: Kral III. Frederick Wilhelm (1770-1840). ⁷⁸⁰
Çizim No	: 9.
Şekil No	: 175-186.
İnceleme Tarihi	: Temmuz 2018.
Bugünkü Durumu	: Konser binası olarak kullanılmaktadır.

a- Kitabeleri:

Kitabesi bulunmamaktadır.

b- Tarihçesi:

Karl Friedrich Schinkel'in başyapıtlarından biri olan Schauspielhaus, 1818-1821 yılları arasında inşa edilmiştir.⁷⁸¹ Schinkel'in orijinal yapısından günümüze yalnızca dış cepheleri gelebilmiştir.

Bina'nın oditoryumu ilk inşa edildiğinde beyaz ve altın renklerin hâkim olduğu çok renkli görünüme sahipken, 1852-1853 yıllarında renkler misket limonu yeşili ile değiştirilmiştir.⁷⁸² 1883-1884 yıllarında soluk stukolar⁷⁸³ yerine doğal taş görünümü sağlayacak şekilde kum taşı kullanılmıştır. Tiyatronun sahnesi birçok kez yenilenmiş ve 1888-1889 yıllarında çelik konstrüksiyon ile güçlendirilmiştir.⁷⁸⁴

⁷⁷⁸ Börsch-Supan, Grisebach, *Karl Freidrich Schinkel Architektur Malerei Kunstgewerbe*, p. 138; Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", p. 32.

⁷⁷⁹ 13 Mart 1781'de Neuruppin'de doğan Prusyalı Mimar, Neoklasik ve Neogotik türlerinde çok sayıda eser vermiştir. Kraliyet mimarı olarak görev yapan Mimar, aynı zamanda bugünkü Berlin şehrinin tasarımcısıdır. Bknz: Peik, *Karl Friedrich Schinkel: Aspects of His Work*, p. 7; Trempler, *Schinkels Motive*, p. 11; Wolzogen, *Karl Friedrich Schinkel: Unter dem bestirnten Himmel*, p. 25.

⁷⁸⁰ Hausserr, "Friedrich Wilhelm III.", pp. 560-563.

⁷⁸¹ Börsch-Supan, Grisebach, *Karl Freidrich Schinkel Architektur Malerei Kunstgewerbe*, p. 138; Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", p. 32.

⁷⁸² Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", p. 36.

⁷⁸³ Stuko; dekorasyonda kullanılan alçı, mermer tozu ve tutkalın bir çeşit karışımıdır. Bknz: <https://www.dersimiz.com/terimler-sozlugu/Stuko-Nedir-37792.html>, (05.03.2019).

⁷⁸⁴ Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", p. 36.

1904-1905 yıllarında ise iç mekân, Felix Genzmer (1859-1929)⁷⁸⁵ yönetiminde Neobarok tarzda yeniden tasarlanmıştır.⁷⁸⁶ 1935 yılında sahne, Gustave Gründgens (1899-1963)⁷⁸⁷ tarafından modernize edilmiştir. Aynı dönemde konser salonunun antresi de oditoryuma dâhil edilmiştir.⁷⁸⁸

II. Dünya Savaşı dönemindeki bombardımanlar ve SS⁷⁸⁹ tarafından çıkarılan yangınlar neticesinde yapı ağır hasar almıştır. 1979 yılına kadar metruk vaziyette kalmıştır.⁷⁹⁰ 1976 yılında Gendarmenmarkt Bölgesi'nin entelektüel ve kültürel bir merkeze dönüştürülmesi düşüncesi sonucunda, yeni bir merkezi konser salonu oluşturulması gündeme gelmiştir. Doğu Berlin Belediyesi ve hükümet liderleri, Baş Mimar Roland Korn (1930-...)⁷⁹¹ ve sorumlu enstitülerin önerisine uygun olarak, onarım kararı almıştır.⁷⁹² 1984 yılında onarım tamamlanmıştır.⁷⁹³ Günümüzde iç mekânda restorasyon çalışmaları devam etmektedir.

c- Plan ve Mimari Özellikleri⁷⁹⁴:

Gendarmenmarkt Meydanı'nda Alman Katedrali ile Fransız Katedrali arasında konumlandırılan Schauspielhaus, kuzey-güney doğrultulu "T" şekline benzer bir plana sahiptir. Orta kol 44,25 x 58,27 metre, yan kollar ise 36,28 x 16,12 metre ölçülerindedir (Çizim 9).

Yapıya giriş, doğu cephenin önünde yer alan ve yirmi sekiz basamaklı merdiven ile ulaşılan portikodan sağlanmaktadır. Portiko, eşit aralıklarla yerleştirilmiş altı sütunun üzerine oturmaktadır (Şekil 175). Bu sütunların karşısına yerleştirilen plastırların sınırlandırdığı kapılardan, "U" biçimli antreye ulaşılmaktadır. Düz tavanla örtülü antrenin orta kanadının kuzey ve güney duvarlarına yerleştirilen kapılarla yan mekânlara geçiş sağlanmaktadır. Batı duvarında yer alan üç kapı açıklığından konser salonuna geçilmektedir. Konser salonu doğu-batı yönünde dikdörtgen bir plana

⁷⁸⁵ Walther Genzmer, "Genzmer, Felix August Helfgott", *Neue Deutsche Biographie*, C. 6, Duncker & Humblot, Berlin 1964, p. 195.

⁷⁸⁶ Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", p. 36.

⁷⁸⁷ Rolf Badenhausen, "Gustaf Heinrich Arnold Gründgens", *Neue Deutsche Biographie*, C. 7, Duncker & Humblot, Berlin 1966, pp. 188-189.

⁷⁸⁸ Börsch-Supan, Grisebach, *Karl Freidrich Schinkel Architektur Malerei Kunstgewerbe*, p. 138; Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", p. 36.

⁷⁸⁹ SS (Schutzstaffel); Nazi dönemindeki silahlı parti militanlarıdır. Genellikle Hitler'in korumalığını yapmışlardır. Bknz: <http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/ss-schutzstaffel-287>, (05.03.2019).

⁷⁹⁰ Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", p. 36.

⁷⁹¹ Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", pp. 36-37.

⁷⁹² Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", p. 36.

⁷⁹³ Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", pp. 36-37; Steffens, *Schinkel*, p. 34.

⁷⁹⁴ Yapının iç mekânına, yenileme çalışmaları nedeniyle giriş izni verilmemektedir.

sahiptir. Binanın ana mekânı burasıdır. Bu mekânın üç yönünde iki kat şeklinde düzenlenmiş balkonlar bulunmaktadır. İç mekân orijinalliğini tamamen kaybetmiştir (Çizim 9).

d- Cepheler:

Schauspielhaus, üçgen alınlıklarla sonlanan cepheleri ve portikolu türdeki tasarımı ile Neoklasik üslup özelliği yansıtmaktadır. Bu cephelerden;

Doğu cephe; bodrum katıyla birlikte yüksek bir temel duvarı üzerine oturmaktadır. Bodrum kata, merdiven sahanlığının kuzey ve güneyine açılan dikdörtgen biçimli kapı açıklıklarından girilmektedir (Şekil 176).

Doğu cephe, yapının yan kanatlarının bu yöne bakan yüzleriyle birlikte üç kademeli bir düzenlemeye sahiptir. Dıştan içe doğru ilk kademe olan portiko, alınlığıyla birlikte İyon düzeninde şekillendirilmiştir. Portikonun zeminine, cephenin önündeki merdivenle ulaşılmaktadır. Bu merdivenin sağında ve solunda trabzanlar bulunmaktadır. Eşit aralıklarla yerleştirilmiş, kademeli kaideli, İyon başlıklı altı sütundan oluşan portiko, kaset tavan ile örtülmüştür. İyon düzeninde tasarlanan entablature ve üçgen alınlık ile sonlanmıştır. Plastırların sınırladığı bölümlerde; altta dikdörtgen formlu demir şebekeli kapı açıklıkları, üstte ise dikdörtgen formlu pencere açıklıkları mevcuttur. Bu kademenin cepheleri, portikonun üst kısmında da devam etmektedir. Bu kısımda plastırlarla bölünen tek sıra halinde, dikdörtgen formlu, on bir pencere açıklığı yer almaktadır. Cephe, entablature ve üçgen alınlık ile sonlanmaktadır. Alınlığın üzeri ise akroterlerle hareketlendirilmiştir (Şekil 176).

Yanlardaki ikinci kademenin bodrum kata ait temel duvarında, dikdörtgen formlu birer pencere yer almaktadır. Asıl kat, silmelerle ayrılan ikili pencere düzenlemesine sahiptir. Alt ve üst sıralarda üçer pencere görülmekte olup, alttakiler daha yüksek tutulmuştur. Bu kademeler entablature, konsollu saçak ve çatı silmesi ile sonlanmaktadır (Şekil 176).

Cephenin üçüncü kademesi, ikinci kademe ile benzer şekilde düzenlenmiştir. Ancak burada, iki sıra halinde beşer pencere ve birer niş uygulaması yer almaktadır (Şekil 176).

Kuzey ve güney cephe; üçgen alınlıkları ve cephe düzenlemeleriyle Neoklasik tarzda tasarlanmışlardır. Bodrum kat bu cephelerden de algılanmakta olup, eksenlerinde üçer kapı açıklığı, açıklıkların yanlarında ise dikdörtgen biçimli

pencereler yer almaktadır. Cephelerin bodrum ve birinci katları kademeli birer silme ile ayrılmışlardır. Birinci katlar, yanlardaki daha geniş olmak üzere plastırlarla beşer bölüme ayrılmıştır. Bölümlerde iki katlı pencere sistemi görülmektedir. Cepheler, entablature ve üçgen alınlık ile sonlanmıştır. Bu alınlıkların üzeri, akroterlerle hareketlendirilmiştir (Şekil 177-178).

Batı cephe; doğu cepheyle birkaç farklılık dışında aynı tasarıma sahiptir. Bu farklılıklardan biri cephede portiko ve merdivenlere yer verilmediği için iki kademeli bir düzenlemeye sahip olmasıdır. Cephenin eksenindeki bölüme ise doğu cephedeki kapılarla aynı formda birer pencere açıklığı konumlandırılmıştır. Açıklıkların üzerindeki pencerelerin yerine ise birer niş konumlandırılmıştır. Diğer bir fark ise yan yüzeylerde görülen ikili düzenlemede, bir pencere, bir boş yüzey olarak sıralı bir sistem izlenmesidir (Şekil 179).

e- Süsleme Özellikleri:

Konser Binası'nın cephelerinde; üçgen alınlıklar, akroterler ve trabzanların üzeri bezemelerin görüldüğü alanlardır. Bezemeler genellikle heykeller ve figürlü kabartmalardan oluşmaktadır.

Üçgen Alınlıklar

Portikonun üçgen alınlığının içerisinde, dram içeren, “Niobe'nin Çocuklarının Öldürüşü”nü konu alan bir ikonografik sahne görülmektedir. Alınlığın merkezine Niobe figürü ve figürün soluna en küçük kız çocuğu konumlandırılmıştır. Bir yandan çocuklarının öldürüşünü seyreden acılı anne bir yandan da eteğine sarılan kız çocuğunu koruması altına almışçasına tasvir edilmiştir. Kompozisyonun sağına; saldırır vaziyette Artemis figürü, yerde ölü şekilde bir erkek figürü, Tanrılara yalvarırmış gibi sol kolunu yukarıya doğru kaldırmış bir erkek figürü, iki büklüm halde ölmek üzere olan bir erkek figürü ve en uçta yarı çıplak olarak yan uzanmış bir kız figürü işlenmiştir. Solunda ise bir kız figürünü öldürür vaziyette Apollo figürü, af dilermiş gibi sağ dizi üzerine çökmüş ve sol bacağını aksında uzatmış bir erkek figürü ile ölmek üzere olan bir erkek figürü yer almaktadır (Şekil 180).⁷⁹⁵

⁷⁹⁵ Efsaneye göre Leto'ya karşı çocuklarının sayısı ile övünen Niobe'nin çocukları Leto'nun çocukları Artemis ve Apollo tarafından öldürülmüştür. Bknz: <http://blog.milliyet.com.tr/niobe-efsanesi--aglayan-kaya-/Blog/?BlogNo=532177>, (17.03.2019).

Doğu cephenin üzerinde yer alan alınlığın içerisine ise trajedi ve komedinin alegorisini konu alan bir kabartma işlenmiştir. Kompozisyonun odak noktasını, üç tarafı korkuluklarla çevrelenmiş bir platform üzerindeki Eros figürü oluşturmaktadır. Sağında, vücudu sağa doğru, diz çökmüş vaziyette bir kadın figürü yer almaktadır. Bu kadın figürü, önündeki alçak masa üzerinde yer alan ve komedinin simgesi olan maska bir çelenk uzatır vaziyettedir. Masanın arkasında ise Apollo'nun simgelerinden olan iki kuğu tasviri yer almaktadır. Odak noktanın soluna ise vücudu sola doğru, diz çökmüş vaziyette bir kadın figürü konumlandırılmıştır. Bu figür, önündeki alçak masa üzerinde yer alan ve trajedinin simgesi olan maska bakar durumdadır. Alınlığın sol kısmı ise Apollo'nun simgelerinden olan birbirine dolanmış yılanlarla sonlanmaktadır (Şekil 180).

Kuzey cephenin alınlığı içerisine, komediyi temsil eden zafer alayı kompozisyonu işlenmiştir. Kompozisyonun odak noktasını, araba üzerindeki Bacchus ve Ariadne figürleri oluşturmaktadır. Arabanın iki yanında şahlanmış vaziyette ikişer sentor görülmektedir. Öndeki sentorların başları odak noktaya çevrili iken vücutları ters yöne bakmaktadır. Sağdaki sentor sol elini dirsekten kırarak kaldırmış vaziyette elinde antik bir müzik aleti tutmaktadır. Soldaki ise iki elini dirsekten bükerek yukarıya doğru kaldırmış, ellerinde halile kanatları bulunmaktadır.⁷⁹⁶ Arkadakilerin ise başları yanlara doğru bakmaktadır. Saçları toplu birer kadın şeklindeki sentor figürlerinden sağdaki lir çalar vaziyettedir.⁷⁹⁷ Soldakinin elinde ise seistron görülmektedir.⁷⁹⁸ Alınlığın uç bölümlerinde ise sağda flüt ve lir çalan birer figür ve onları izleyen üç figür yer almaktadır. Solda yine flüt çalarak adım atmış vaziyette bir figür, onu dinleyerek dans eden bir kadın, aslan üzerine binmiş ve lir çalar durumda bir Eros, dans eder şekilde ve uzanmış şekilde birer figür daha yer almaktadır (Şekil 181).

Güney cephenin alınlığının içerisine ise “Orpheus’un, Hades’e Sevgilisi Euridice’i Diriltmesi İçin Gidişi” tasvir edilmiştir. Kompozisyonun odak noktasını taht üzerinde oturan Hades ve Persephone ile Orpheus oluşturmaktadır. Yüzü profilden işlenen figürün başında, Hades olduğunu simgeleyen tacı bulunmaktadır. Sol yanında

⁷⁹⁶ Halile; genellikle yuvarlak şekilli ve iki parçadan oluşan bir vurmali çalgı, zildir. Bknz: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Halile>, (21.02.2019).

⁷⁹⁷ Lir; antik müzik aletidir. Bknz: <http://arkeblog.blogspot.com/2016/02/antik-cag-yunan-muzigi.html>, (21.02.2019).

⁷⁹⁸ Seistron; antik müzik aletidir. Bknz: <http://arkeblog.blogspot.com/2016/02/antik-cag-yunan-muzigi.html>, (21.02.2019).

yer alan Persephone de oturur vaziyettedir. Persephone figürünün sol bacağının yanından, Hades'in üç başlı köpeği Kerberos'un, iki başı görünmektedir. Köpeğin başlarının solunda görünen, yüzü Hades ve Persephone'ye dönük vaziyetteki Orpheus ise ayakta durmaktadır. Figürün sol bacağının dibine, oturmuş vaziyette ona bakan bir figür işlenmiştir. Soluna, dört adet şahlanmış atın çektiği arabanın üzerinde Tartaros'un muhafızları Erinisler konumlandırılmıştır.⁷⁹⁹ Alınlığın sol ucuna iki adet balık tasviri de işlenmiş olup bunlar muhtemelen Lanetli Lidya Kralı Tantalos'u simgelemektedir.⁸⁰⁰ Hades figürünün sağ tarafına Hermes ve Euridice figürleri yerleştirilmiştir.⁸⁰¹ Euridice'nin sağında Sisiphos⁸⁰², İksion⁸⁰³, Danaos'un kızları⁸⁰⁴ görülmektedir (Şekil 182).⁸⁰⁵

Akroter Alegorisi ve Heykeller

Konser Binası'nın akroterlerinde; Antik Yunan mitolojisi kaynaklı, merkezi bir ikonografi söz konusudur. Odak noktayı, doğu cephenin alınlığı üzerinde yer alan, grifonlarının çektiği arabanın üzerindeki Apollo figürü oluşturmaktadır. Apollo burada, üçgen alınlıkların akroterlerinde bulunan ve her biri, elinde sembolünü taşıyor durumdaki dokuz musenin başı rolündedir (Şekil 183).

Batı cephedeki tek süsleme ögesi alınlığın bitiminde yükselen bronzdan yapılmış pegasustur. Sağ ön ayağı ileriye doğru bir adım atmış şekildedir (Şekil 184).

⁷⁹⁹ Efsaneye göre bu gaddar muhafızlar Orpheus'un acılı ağıtı karşısında hüznlenerek ona dokunmamışlardır. Bknz: Yörükkan, *Yunan Mitolojisinde Aşk*, s. 94.

⁸⁰⁰ Çünkü efsaneye göre Tanrılara karşı işlediği suçlardan dolayı ona suyun içinde yaşayıp asla sudan içmeme cezası verilmiştir. İçmeye kalktığında sular geri çekilmektedir. Orpheus efsanesinde ise Tantalos Orpheus'un ağıtını duyunca su içme isteğini bile unutmamıştır. Bknz: Yörükkan, *Yunan Mitolojisinde Aşk*, s.93.

⁸⁰¹ Hikâyeye göre Hermes, Hades'in emri ile ayağını yılan soktuğu için zor yürüyebilen Euridice'ye yürümesi için yardım etmektedir. Bknz: Yörükkan, *Yunan Mitolojisinde Aşk*, s. 94.

⁸⁰² Sisiphos Tanrılarla boy ölçüştüğü için bir kayayı iterek tepeye çıkarmakla cezalandırılmıştır. Efsaneye göre Orpheus'un ağıtı karşısında o da kayayı itmeyi bırakıp onu dinleyerek hüznlenmiştir. Bknz: Yörükkan, *Yunan Mitolojisinde Aşk*, s. 94.

⁸⁰³ Hera'ya sarkıntılık ettiği için alev saçarak dönen bir tekerleğe bağlanma cezasına çarptırılan İksion'un tekerleği Orpheus'un ağıtı karşısında durmuştur. Bknz: Yörükkan, *Yunan Mitolojisinde Aşk*, s. 94.

⁸⁰⁴ Kocalarını öldürdükleri için dibi delik bir fiçiyi doldurmakla cezalandırılmış olan kızlar, Orpheus'un ağıtı karşısında kendilerinden geçerler ve onu dinlemekten kendilerini alıkoyamazlar. Bknz: Yörükkan, *Yunan Mitolojisinde Aşk*, s. 94.

⁸⁰⁵ Efsaneye göre; Orpheus, Euridice'ye âşık olmuş ve onunla evlenmiştir. Euridice bahçesinde meyve toplarken saldırıya uğramış ve korkuyla kaçarken zehirli bir yılan tarafından ısırılarak ölmüştür. Orpheus eşinin öldüğünü kabul edememiştir. Hades'e inip onu geri getirmeye karar vermiştir. Hades bir şart ile eşinin gitmesine izin verir. Yer altından çıkana kadar eşine bakmayacaktır. Ancak dönüp bakar ve eşini sonsuza kadar kaybeder. Bknz: Turan Yörükkan, *Yunan Mitolojisinde Aşk*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 2000, ss. 92-100.

Trabzanlar

Portikoya çıkışı sağlayan merdivenin kuzey trabzanı üzerine, doğu-batı doğrultulu olarak konumlandırılmış bir panter ve üzerinde Eros figürü işlenmiştir. Eros figürü, panterin üzerinde yan oturur ve lir çalar durumdadır (Şekil 185).

Güney trabzana ise bir aslan üzerinde Eros figürünün yer aldığı kompozisyon konumlandırılmıştır. Figür aulos⁸⁰⁶ çalar durumda tasvir edilmiştir (Şekil 186).

f- Malzeme ve Teknik:

Schauspielhaus'un bodrum katı seviyesi, tüm cephelerde bosajlı taş malzeme ile kaplanmıştır. Kalan kat yüzeyleri ise düzgün kesme taş malzemeden inşa edilmiştir. Cephe yüzeylerindeki kabartmalar ve akroterler kum taşı, trabzan üzerindeki kompozisyonlar ise bakır malzemelidir.

⁸⁰⁶ Aulos; antik dönemde kullanılan nefesli bir çalgıdır. Çift flüt şeklindedir. Bknz: Devrim Sönmez, *Antik Dönemde Anadolu'da Müzik ve Müzik Aletleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2008, s. 85.

4.12. Altes Museum (Altes Müzesi)

Katalog No	: 4.12.
Yapının Yeri	: Bodestrasse 1-3, 10178 Berlin.
İnşa Tarihi	: 1824-1861. ⁸⁰⁷
Mimarı	: Karl Friedrich Schinkel (1781-1841). ⁸⁰⁸
Banisi	: Kral III. Frederick Wilhelm (1770-1840). ⁸⁰⁹
Çizim No	: 10.
Şekil No	: 187-197.
İnceleme Tarihi	: Temmuz 2018.
Bugünkü Kullanımı	: Müze olarak kullanılmaktadır.

a- Kitabeleri:

Bağış Kitabesi: Güney cephenin frizinde yer almaktadır (Şekil 187).

Kitabe metni

*“Fridericvs Gvिल्helmv III. Stvdio Antiqvitatıs Omnigenae Et Artıvm Liberalıvm
Mvsevıv Constitvit MDCCCXXVIII”*

Çevirisi

*“III. Friedrich Wilhelm 1828’de Çeşitli Sanat Eserlerinin ve Antikaların
Çalışılması İçin Müzeye Bağış Yaptı.”*

b- Tarihçesi:

Karl Friedrich Schinkel’in başyapıtlarından biri olan Altes Müzesi, Lustgarten’in kuzeyinde ve Stadtschloss’un (Şehir Sarayı) karşısında yer almaktadır.⁸¹⁰ İnşası sırasında, alana girişi sağlamak için düzenlemeler yapılması gerekmiştir. Bu

⁸⁰⁷ Michael S. Cullen, Tilmann von Stockhausen, *Das Alte Museum*, Berlin Edition, Berlin 1998, p. 5; Jörg Trempler, *Das Wandbildprogramm von Karl Friedrich Schinkel Altes Museum Berlin*, Gebr. Mann, Berlin 2001, p. 43; Cramer, Laible, Nagelke, “Berlin and Potsdam”, p. 48; Rolf H. Johannsen, “Altes Museum”, *Museum Island Berlin*, Hirmeri, Berlin 2012, p. 149.

⁸⁰⁸ 13 Mart 1781’de Neuruppin’de doğan Prusyalı Mimar, Neoklasik ve Neogotik türlerinde çok sayıda eser vermiştir. Kraliyet mimarı olarak görev yapan Mimar, aynı zamanda bugünkü Berlin şehrinin tasarımcısıdır. Bknz: Peik, *Karl Friedrich Schinkel: Aspects of His Work*, p. 7; Trempler, *Schinkels Motive*, p. 11; Wolzogen, *Karl Friedrich Schinkel: Unter dem bestirnten Himmel*, p. 25.

⁸⁰⁹ Hauss herr, “Friedrich Wilhelm III.”, pp. 560-563.

⁸¹⁰ Johannsen, “Altes Museum”, p. 144.

nedenle Schinkel, bütün Packhof kompleksini (Gümrük Dairesi) Lustgarten'in kuzeyinden Kupfergraben'in doğu kenarına taşımıştır.⁸¹¹ 1824 yılında, açılan alanın zemininin yumuşak olmasından dolayı, boyları 16 metreye kadar uzanan 3053 ahşap kazıklı bir temel oluşturarak, yapının inşasına başlamıştır.⁸¹² Bağış kitabesinden anlaşıldığı üzere 1828 yılında Kral III. Friedrich Wilhelm tarafından müzeye eser bağışı yapılmıştır. Bina, 1861 yılında tamamlanmıştır.⁸¹³

1878-1885 yılları arasında Rus ocaklarından sağlanan sıcak hava ısıtma sistemi iptal edilerek yapıya su ısıtma ve havalandırma sistemi eklenmiştir.⁸¹⁴ Bu düzenleme sırasında II. sergi katının salonlarının üzeri cam çatı ile örtülmüştür.⁸¹⁵ Çatının ahşap destek sistemi yerine çelik konstrüksiyon yapılmıştır.⁸¹⁶

II. Dünya Savaşı sırasında, 1944 yılında yapının kuzey kanadına bomba isabet etmiş ve bu nedenle dış duvarda bir delik açılmıştır.⁸¹⁷ 1945 yılı yangınında sergi salonları üzerindeki ahşap tavanlar zarar görmüştür. Aynı dönemde ana merdiven boşluğu çökmüş, girişteki sütunlar dâhil olmak üzere binanın dış cephesi, mermi ve şarapnel isabet etmesi nedeniyle deforme olmuştur.⁸¹⁸ 1958-1966 yılları arasında yürütülen restorasyonda iç mekânın merkezindeki rotunda dışında tamamen yenilenmiştir.⁸¹⁹ İç mekânlar 1980-1981 yıllarında modern tarzda tekrar restore edilmiştir.⁸²⁰

c- Plan ve Mimari Özellikleri:

Altes Müzesi, doğu-batı doğrultusunda 88,8 x 55,3 metre ölçülerinde dikdörtgen plana sahiptir. Bodrum kat üzerine iki katlı olarak inşa edilen yapı, merkezde rotunda ile bu rotundanın çevresindeki yeniden yapılmış birçok galeri odasından oluşmaktadır (Çizim 10).

⁸¹¹ Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", p. 48.

⁸¹² Cullen, Stockhausen, *Das Alte Museum*, p. 5.

⁸¹³ Trempler, *Das Wandbildprogramm von Karl Friedrich Schinkel Altes Museum Berlin*, p. 43; Johannsen, "Altes Museum", p. 149.

⁸¹⁴ Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", s. 48; Johannsen, "Altes Museum", p. 149.

⁸¹⁵ Trempler, *Das Wandbildprogramm von Karl Friedrich Schinkel Altes Museum Berlin*, p. 44; Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", p. 48; Johannsen, "Altes Museum", p. 149.

⁸¹⁶ Cullen, Stockhausen, *Das Alte Museum*, p. 7; Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", p. 52.

⁸¹⁷ Trempler, *Das Wandbildprogramm von Karl Friedrich Schinkel Altes Museum Berlin*, p. 44; Johannsen, "Altes Museum", p. 152.

⁸¹⁸ Cullen, Stockhausen, *Das Alte Museum*, p. 9.

⁸¹⁹ Johannsen, "Altes Museum", p. 151.

⁸²⁰ Cullen, Stockhausen, *Das Alte Museum*, p. 10; Trempler, *Das Wandbildprogramm von Karl Friedrich Schinkel Altes Museum Berlin*, p. 45; Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", p. 54.

Müze giriş, güney cephenin tamamını kaplamış şekildeki portikodan sağlanmaktadır. Portikoya, eksendeki rotundanın hizasında yer alan yirmi iki basamaklı merdivenle ulaşılmaktadır. Merdivenin iki yanı, trabzan şeklinde düzenlenmiştir. İki yandan antalarla sınırlandırılan, eşit aralıklarla yerleştirilmiş on sekiz adet sütundan oluşan bu portikonun kuzey duvarının ekseninde; rotundanın hizasına denk gelecek şekilde yerleştirilmiş ve sütunlarla bölümlenmiş beş giriş kapısı bulunmaktadır. Kapılarla rotundanın arasına, üst kata çıkışı sağlayan merdivenlerin bulunduğu bir giriş koridoru yerleştirilmiştir. Koridorun kuzeyindeki kapıdan, 21,5 metre çapındaki kubbe ile örtülmüş, yirmi adet sütunla çevrelenerek hareketlendirilmiş rotundaya geçilmektedir. Sütunların üzerine yerleştirilen yürüyüş yolu, bölümün tüm duvarlarını dolanmaktadır (Şekil 188) (Çizim 10). Rotundanın diğer yönlerinde bulunan açıklıklardan yan mekânlara geçilmektedir. Rotundayı örten kubbeyi, dört sıra halinde yirmişer kaset dolanmaktadır (Şekil 189).

Yapının diğer bölümleri orijinal değildir. Giriş koridorunun kuzey yönünde yer alan çift taraflı merdiven ile üst kata çıkılmaktadır. Doğu ve batı kenarlarına ise birer kapı açıklığı verilerek dikdörtgen planlı yan odalara geçiş sağlanmıştır. Yan odalarda; bu kapıların hizasında yer alan diğer kapılardan, yapıyı içten U şeklinde dolanan galeri odalarına geçiş yapılmaktadır. Galeri odalarının yan kanatlarında (doğu kanadın doğu duvarında ve batı kanadın batı duvarında) yedişer pencere açıklığı yer almaktadır. Yan kanatların orta kanatla buluştuğu noktaları ise simetrik olarak düzenlenmiş dikdörtgen planlı birer küçük oda bölümlendirilmiş ve bu küçük odaların kuzey duvarlarına birer pencere açılmıştır. Orta kanadın kuzey yönüne ise on bir adet pencere açıklığı konumlandırılmıştır. Doğu ve batı yöndeki ilk üç pencerenin güney hizasında birer kapı açıklığı mevcuttur. Bu kapılardan, kare formlu üç göz şeklinde düzenlenmiş mekânlara geçiş yapılmaktadır. Her gözün güney duvarına birer pencere açılmıştır (Çizim 10). Rotunda dışındaki sergi salonlarının üzeri içten düz tavanla, dıştan ise hafif kırma çatı ile örtülüdür.

d- Cepheleri:

Altes Müzesi, güney cephesinde yer alan ve antik dönemin tapınaklarının portikolarını andıran giriş düzenlemesi ile Neoklasik üslup anlayışını temsil etmektedir. Yapı, bodrum kat üzerine iki katlı olarak inşa edilmiştir. Bu bodrum kat, cephelerden temel duvarı şeklinde algılanmaktadır.

Güney cephe; on sekiz adet iyon başlıklı, yivli gövdeli ve yukarıya doğru daralan sütunların oluşturduğu portiko şeklinde düzenlenmiştir. Cephenin köşelerinde yan cephelerden köşe plastırı olarak algılanan antalar yer almaktadır. Zeminden yükseltilmiş yapının portiko kısmına, cephe eksenine yerleştirilen yirmi iki basamaklı merdiven ile ulaşılmaktadır. Antalar ve sütunlar üzerine oturan entableture ise üç silmeli arşitrav, friz ve korniş bölümlerinden oluşmaktadır. Arşitrav ile korniş arasında kalan friz ise kitabelik olarak kullanılmıştır. Portikonun üzeri içten kaset tavan ile örtülmüştür (Şekil 190).

Doğu ve batı cepheler; simetrik olarak tasarlanmışlardır. Cephelerin köşelerine başlığı üçüncü katın bitimine, kaidesi ise bodrum kat seviyesine denk gelen birer köşe plastırı yerleştirilmiştir. Bu cephelerde katlar, birbirlerinden silmelerle ayrılmıştır. Bodrum katlarına, kuzey köşelerine yakın dikdörtgen formlu birer kapı, bu kapılardan kalan kat yüzeyine ise yine dikdörtgen formlu altışar pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Cephelerin birinci katlarına, bodrum katlarındaki pencere ve kuzey yönlerindeki kapıların üzerine denk gelecek şekilde, yedi pencere açıklığı konumlandırılmıştır. Dikdörtgen formlu olan bu pencerelerin, alt ve yan kenarları düz lento ile çevrelenmiş, üst kenarları ise düz alınlıkla sonlanmıştır. İkinci katlarına ise birinci kattaki pencerelerin hizasına, dikdörtgen formlu yedi pencere eklenmiştir. Köşe plastırları üzerine oturan entablature ile cepheler sonlanmışlardır (Şekil 191-192).

Kuzey cephe; katlardaki pencere sayısı dışında doğu ve batı cephe ile aynı niteliklere sahiptir. Üç kat şeklinde düzenlenen cephenin her katına on üç pencere açılmıştır (Şekil 193).

e- Süsleme Özellikleri:

Altes Müzesi'nin çatısının köşelikleri, güney cephenin akroterleri, trabzanların üzeri ve rotundası bezemenin görüldüğü bölümlerdir. Bu bezemeler; bitkisel ve geometrik motifler ile heykel ve figürlü kompozisyonlardan oluşmaktadır.

Trabzanlar

Trabzanların üzerine, heykel kompozisyonları yerleştirilmiştir. Soldaki kompozisyonun adı "Aslan ve Avcı (Loewenkaempfer)"dir. Dikdörtgen bir platform üzerine konumlandırılan kompozisyon, şahlanmış bir atın üzerine binmiş, çıplak vaziyetteki bir avcı figüründen oluşmaktadır. Bu avcı figürü; sağ elini yukarıya doğru kaldırmış, dirseğinden hafif bükmüş, elinde mızrak tutar vaziyettedir. Mızrağın ucu,

yere yatmış pozisyonundaki erkek aslan figürüne doğrudur. Avcı figürünün sol eli yana doğru uzatılarak, atın eyerini tutar vaziyettedir. Aslan figürü ise ata doğru, sırt üstü yatığa yakın bir pozisyonundadır. Sağ ön pençesiyle yerden destek alırken, sol ön pençesini, atın sağ ön bacağına hemen arkasına koymuştur (Şekil 194).⁸²¹

Sağdaki kompozisyon adı ise “At Üstünde Amazon (Amazone zu Pferde)” dur. Bronzdan yapılan kompozisyonun ana karakteri; at üstünde oturan bir amazon figürüdür. Yarı çıplak haldeki figürün sağ kolu dirsekten hafif kıvrılmış, yukarıya doğru kaldırılmış ve elinde mızrak tutar vaziyettedir. Bu mızrağın ucu, atın boğazına sarılan panter figürüne doğru yöneltilmiştir. Sağ ön bacağı dizden kırılarak yukarıya doğru kalkmış halde görünen at, kendisine saldıran panter ile güreşmişçesine çırpınır vaziyettedir. Panter figürü ise ön pençelerini atın boynuna geçirmiş ve arka pençelerini kasıklarına sabitlemiş, havada durur şekildedir (Şekil 195).⁸²²

Çatı Köşelikleri

Rotundayı örten kubbenin dört yanı dikdörtgen bir duvar ile çevrelenmiştir. Bu duvarın dört köşesinde ise atlar ile savaşçıların mücadelesini konu alan birer heykel kompozisyonu yer almaktadır. Bu dört kompozisyonda figürler, birbirine dönük halde profilden işlenmiş durumdadırlar (Şekil 196).

Güney Cephe Akroterleri

Güney cephenin çatısı üzerine, eş aralıklarla, on sekiz kartal figürü yerleştirilmiştir. Figürler, Prusya'nın İmparatorluk amblemidir (Şekil 196).

Rotunda

Rotundanın tavanındaki kasetler, dışarıdan içeriye doğru kademeli olarak girintilenmekteledir. Her kaset, iki kademedan oluşmaktadır. Kasetler dört sıra halinde dizilmiş olup, ilk sıradaki kasetlerin ortası dikdörtgen formlu ve kırmızı zeminlidir. Bu kasetlere, altın yıldız renkte mitolojik figürler işlenmiştir. Diğer üç sıradaki kasetlerde ise dikdörtgen kademenin ortasına, yuvarlak formlu, altın yıldız renkli birer rozet yerleştirilmiştir (Şekil 197).

⁸²¹ 1861 yılında Albert Wolff (1814-1892) tarafından tasarlanmıştır. Bknz: Lier, “Wolff, Albert”, pp. 7-8; Leonardo Forrer, *Biographical Dictionary of Medallists*, S. 6, Spink & Son Ltd., Londra 1916, pp. 526-527.

⁸²² August Kiss (1802-1865)⁸²² tarafından 1842 yılında yapılmıştır. Bknz: Donop, “Kiss, Augustus”, pp. 35-37.

f- Malzeme ve Teknik:

Müze'nin dış cepheleri, tamamen düzgün kesme taş malzemedен inşa edilmiştir. İç mekânda ise kullanılan malzemenin üzeri sıva ile örtülerek boyandığı için inşa malzemesi hakkında net bir bilgi edinilememiştir. Güney cephenin heykelleri bronz malzemedен yapılmıştır.

4.13. St. Elisabeth Kirche (Azize Elisabeth Kilisesi)

Katalog No	: 4.13.
Yapının Yeri	: Invalidenstrasse 4A, 10115 Berlin
İnşa Tarihi	:1830-1832. ⁸²³
Mimarı	: Karl Friedrich Schinkel (1781-1841). ⁸²⁴
Banisi	: Kral III. Frederich Wilhelm (1770-1840). ⁸²⁵
Çizim No	: 11.
Şekil No	: 198-207.
İnceleme Tarihi	: Temmuz 2018.
Bugünkü Kullanımı	: Kültür Merkezi olarak kullanılmaktadır.

a- Kitabeleri:

Kitabesi bulunmamaktadır.

b- Tarihçesi:

St. Elisabeth Kilisesi, eski Oranienburg banliyösüne⁸²⁶ inşa edilen, dört kiliseden en büyüğü ve en gösterişli olanıdır.⁸²⁷ Adını, Velihaht Prenses Elisabeth'ten⁸²⁸ alan yapı, Karl Friedrich Schinkel tarafından, 1830-1832 tarihleri arasında üç nefli bazilikal planda inşa edilmiş ve 28 Haziran 1835 tarihinde kutsanmıştır.⁸²⁹

⁸²³ Günther Kühne, Elisabeth Stephani, *Evangelische Kirchen in Berlin*, CZV Verlag, Berlin 1989, p. 280; Martin Badstübner, *Sibylle Badstübner Gröger: Kirchen in Berlin vol St. Nikola ibis zum Gemeindezentrum am Fennpfehl*, Evangelischen Verlag, Berlin 1987, p. 185; Börsch-Supan, "Kirchen 1800 und 1861", p. 49; Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", p. 76.

⁸²⁴ 13 Mart 1781'de Neuruppin'de doğan Prusyalı Mimar, Neoklasik ve Neogotik türlerinde çok sayıda eser vermiştir. Kraliyet mimarı olarak görev yapan Mimar, aynı zamanda bugünkü Berlin şehrinin tasarımcısıdır. Bknz: Peik, *Karl Friedrich Schinkel: Aspects of His Work*, p. 7; Trempler, *Schinkels Motive*, p. 11; Wolzogen, *Karl Friedrich Schinkel: Unter dem bestirnten Himmel*, p. 25.

⁸²⁵ Hausscherr, "Friedrich Wilhelm III.", pp. 560-563.

⁸²⁶ Banliyö; kasabadır. Bknz: <https://tr.wiktionary.org/wiki/banliy%C3%B6>, (19.02.2018).

⁸²⁷ Börsch-Supan, "Kirchen 1800 und 1861", p. 49; Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", p. 76.

⁸²⁸ Badstübner, *Sibylle Badstübner Gröger: Kirchen in Berlin vol St. Nikola ibis zum Gemeindezentrum am Fennpfehl*, p. 185; Börsch-Supan, "Kirchen 1800 und 1861", p. 359.

⁸²⁹ Kühne, Stephani, *Evangelische Kirchen in Berlin*, p. 280; Börsch-Supan, "Kirchen 1800 und 1861", p. 359; Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", p. 76.

1944 yılında, II. Dünya Savaşı sırasında yıkılmıştır.⁸³⁰ 1991 yılında yapılan onarımlarda, ibadet mekânının nef ayırımını sağlayan sütunlar kaldırılmış, 1999 yılında ise yapı, Kültür Merkezi'ne dönüştürülmüştür.⁸³¹

c- Plan ve Mimari Özellikleri:

St. Elisabeth Kilisesi, doğu-batı doğrultulu tek nefli bazilikal planlıdır. Batı cephenin eksenine konumlandırılan, kademeli portikoya beş basamaklı merdivenle ulaşılmaktadır. Bu portiko; iki yandan antalar, ortadan ise kare biçimli ve eşit aralıklarla yerleştirilmiş sütunlarla sınırlandırılmıştır (Şekil 198) (Çizim 11).

Portikonun eksenine açılan üç kapıdan; narteks ve 16,3 x 25 metre ölçülerindeki ibadet mekânına girilmektedir. Narteks günümüzde tamamen kaldırılmış, kuzey ve güney köşelerine üst katta yer alan balkon düzenlemesine ulaşılan merdivenler yerleştirilmiştir. Bu balkonlar, mekânda sergilenen oyunlarda kullanılan teknik ekip malzemeleri için tasarlanmıştır. Narteks bölümünün kuzey ve güney duvarlarına da birer mazgal pencere açılmıştır (Şekil 199) (Çizim 11).

İç mekânın kuzey duvarına, eşit aralıklı beş pencere açıklığı konumlandırılmıştır. Benzer düzenleme, mekânın güney duvarında da tekrarlanmıştır. Ancak, duvarın batısındaki ilk açıklık, kapı olarak düzenlenmiş, bu kapının doğusuna ise eşit aralıklarla dört pencere yerleştirilmiştir (Şekil 200) (Çizim 11).

İbadet mekânının doğusu duvardan 4,2 metre dışa taşırılmış, yarım yuvarlak formlu apsis uygulamasıyla sonlanan bema şeklinde düzenlenmiştir. Bu bölüm ile asıl ibadet mekânı, üç basamaklı merdivenle ayrılmaktadır (Şekil 200) (Çizim 11).

İçten ve dıştan yarım yuvarlak formlu olan apsinin ekseni ve ekseninin iki yanı, pencere açıklıklarıyla hareketlendirilmiştir. Bema bölümünün ise iki yanına doğu-batı doğrultulu, dikdörtgen planlı ve iki bölümlü köşe odaları yerleştirilmiştir. Bu odalara geçiş, bemandan sağlanmaktadır. Odalara aynı zamanda dışa bakan duvarlarına açılan birer kapı ile de girilebilmektedir. Köşe odalarının doğudaki bölümleri dışa doğru çıkıntılı olup, birer apsis ile sonlanmaktadır. Bu apsişlere, eşit aralıklı açılan beşer pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Odaların batıdaki bölümleri ise dikdörtgen planlıdır (Şekil 201-202) (Çizim 11).

⁸³⁰ Börsch-Supan, "Kirchen 1800 und 1861", p. 359.

⁸³¹ Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", p. 76.

Yapının üzeri içten düz tavan, dıştan ise düz çatı ile örtülüdür.

d- Cepheleri:

St. Elisabeth Kilisesi, ekseninde portiko yer alan batı cephesi ve üçgen alınlıkları ile Neoklasik üslup anlayışını yansıtmaktadır.

Batı cephe; yapının ana giriş cephesidir. Silmelerle hareketlendirilen ve üçgen alınlıkla sonlanan cephenin eksenine, portiko yerleştirilmiştir. Tuskan başlıklı, kademeli kaideli, dikdörtgen formlu anta ve sütunlardan oluşan bu portikoya beş basamaklı merdiven ile ulaşılmaktadır. Portikonun eksenindeki ana giriş kapıları ise dikdörtgen formlu, lentolu ve düz alınlıklıdır. Bu bölüm entablature ve üçgen alınlıkla sonlanmaktadır (Şekil 203).

Yapının beden duvarı, portikonun arkasında yükselerek, tüm cepheleri dolanan Tuskan düzenindeki entablature ve üçgen alınlıkla sonlanmaktadır. Cephedeki her iki alınlıkta da akroterler mevcuttur (Şekil 203).

Güney cephe; üç kat şeklinde düzenlenmiştir. Cephenin katları birbirlerinden silmelerle ayrılmışlardır. Bu katlardan birincisi mazgal iki pencere ve dikdörtgen formlu kapı açıklığına sahiptir. İkinci kata eşit aralıklarla yerleştirilmiş, dikdörtgen formlu, düz alınlıklı beş pencere açılmıştır. Katın iki yanında mazgal pencerelere de yer verilmiştir. Üçüncü kat ise ikinci kat ile aynı şekilde düzenlenmiştir. Bu cephe, entablature ve düz saçak ile sonlanmıştır (Şekil 204).

Kuzey cephe; güney cepheyle aynı tasarıma sahip olmakla birlikte, aralarındaki tek fark bu cephede giriş açıklığının verilmemiş olmasıdır. Kapı açıklığının yerine, bu cepheye diğer pencerelerle aynı düzenlemeye sahip açıklıklar konumlandırılmıştır (Şekil 205).

Doğu cephe; apsis ve köşe odalarının dışarıya yansımalarıyla, kademeli ve silmelerle üç kata ayrılmış bir görünüm kazanmıştır. Eksenine, cephenin $\frac{3}{4}$ 'ü yüksekliğinde apsis yarım yuvarlağı yerleştirilmiştir. Bu yarım yuvarlağın yanlarına ise cephenin yaklaşık yarı seviyesi yükselen köşe odalarının çıkıntıları konumlandırılmıştır. Cephenin ilk katı boş bırakılırken, ikinci katında apsis yüzeyine dikdörtgen formlu üç pencere açıklığı, çıkıntıların yüzeylerine de dikdörtgen formlu beşer pencere açıklığı verilmiştir. Üçüncü katında ise apsisin iki yanına denk gelecek şekilde yerleştirilmiş dikdörtgen formlu birer pencere açıklığı bulunmaktadır. Bu cephe, entablature ve üçgen alınlık ile sonlanmaktadır (Şekil 206).

e- Süsleme Özellikleri:

St. Elisabeth Kilisesi'nin friz ve akroterlerinde süsleme unsurlarıyla karşılaşmakta olup bunlar gülbezek ve istiridye motiflerinden oluşmaktadır.

Friz

Cepheleri dolanan frizin içerisinde kırmızı renkli, beş yapraklı gülbezek şeklinde düzenlenmiş rozetler yer almaktadır (Şekil 207).

Akroterler

Akroterler, ortada istiridye kabuğu motifi, yanlarda ise istiridye kabuğu altından çıkan volüt şeklindedir (Şekil 207).

Portikonun alınlığı içerisinde yer alan izlerden anlaşıldığı üzere burada bir panonun varlığı düşünülmektedir (Şekil 207).

Kilisenin iç mekânı restorasyonlar sırasında değiştirildiği için herhangi bir süsleme ögesine rastlanamamıştır.

f- Malzeme ve Teknik:

Kilisenin cepheleri düzgün kesme taş kaplamadır. İç duvarları ise tuğla malzemedен inşa edilmiştir.

4.14. St. Paul Kirche (Aziz Paul Kilisesi)

Katalog No	: 4.14.
Yapının Yeri	: Badstrasse 50, 13357 Berlin.
İnşa Tarihi	: 1832-1835. ⁸³²
Mimarı	: Karl Friedrich Schinkel (1781-1841). ⁸³³
Banisi	: Kral III. Frederich Wilhelm (1770-1840). ⁸³⁴
Çizim No	: 12.
Şekil No	: 208-214.
İnceleme Tarihi	: Temmuz 2018.
Bugünkü Kullanımı	: Kilise olarak kullanılmaktadır.

a- Kitabeleri:

Kitabesi bulunmamaktadır.

b- Tarihçesi:

St. Paul Kilisesi, Protestan cemaatine hizmet veren ve Karl Friedrich Schinkel'in her biri benzer plana sahip olan dört banliyö kilisesinden biridir. 1832-1835 yılları arasında, üç nefli bazilikal planda inşa edilmiştir.⁸³⁵

1910 yılında, inşasının 75. yıldönümü nedeniyle doğu yönüne bir koridor eklenmiştir.⁸³⁶

⁸³² Kühne, Stephani, *Evangelische Kirchen in Berlin*, p. 280; Matthias Hoffmann – Teuschwitz, *Wege zu Berliner Kirchen Vorschläge zur Erkundung kirchlicher Stätten im Westteil Berlins*, Wichern Verlag, Berlin 1987, pp. 41-44; Matthias Hoffmann - Tauschwitz, *Alte Kirchen in Berlin: 33 Besuche bei den Ältesten Kirchen im Westteil der Stadt*, Wichern Verlag, Berlin 1991, pp. 248-252; Börsch-Supan, "Kirchen 1800 und 1861", p. 360; Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", p. 84.

⁸³³ 13 Mart 1781'de Neuruppin'de doğan Prusyalı Mimar, Neoklasik ve Neogotik türlerinde çok sayıda eser vermiştir. Kraliyet mimarı olarak görev yapan Mimar, aynı zamanda bugünkü Berlin şehrinin tasarımcısıdır. Bknz: Peik, *Karl Friedrich Schinkel: Aspects of His Work*, p. 7; Trempler, *Schinkels Motive*, p. 11; Wolzogen, *Karl Friedrich Schinkel: Unter dem bestirnten Himmel*, p. 25.

⁸³⁴ Haussherr, "Friedrich Wilhelm III.", pp. 560-563.

⁸³⁵ Kühne, Stephani, *Evangelische Kirchen in Berlin*, p. 280; Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", p. 84.

⁸³⁶ Börsch-Supan, "Kirchen 1800 und 1861", p. 360; Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", p. 84.

Kilise, 1943 yılında II. Dünya Savaşı sırasında hasar görmüştür.⁸³⁷ 1945 yılında meydana gelen bir sokak kavgası sırasında yanmıştır.⁸³⁸ 1952 yılında ise alınan yenileme kararı nedeniyle Mimar Hans Wolff-Grohmann (1903-2000)⁸³⁹ tarafından çalışmalara başlanmıştır.⁸⁴⁰ Bu yenileme sırasında, dış mekânda orijinale sadık kalınırken iç mekânda nefleri ayıran sütunlar ortadan kaldırılmıştır.⁸⁴¹

c- Plan ve Mimari Özellikleri:

St. Paul Kilisesi, doğu-batı yönünde tek nefli bazilikal planlıdır. Kilisenin batısında yer alan ve on basamaklı merdiven ile ulaşılan üç adet kapıdan nartekse geçilmektedir (Şekil 208). Üç bölüm şeklinde düzenlenen narteksin kuzey ve güney bölümlerine, ibadet mekânının balkon kısmına çıkışı sağlayan merdivenler yerleştirilmiştir. Ortadaki bölümün doğu duvarının eksenine konumlandırılan açıklıktan ise 14 x 27,5 metre ölçülerinde, doğu-batı doğrultulu, dikdörtgen planlı ibadet mekânına geçilmektedir (Şekil 209) (Çizim 12).

İbadet mekânının kuzey ve güney duvarlarına, eşit aralıklarla yerleştirilmiş dörder pencere açılmıştır. Mekânın doğusunda, yarım yuvarlak formlu bir apsis ile sonlanan bema yer almaktadır. Bema ile asıl ibadet mekânı dört basamaklı merdivenle birbirlerinden ayrılmaktadır. Apsis yarım yuvarlağının eksenini ve eksenin iki yanına ise birer pencere açıklığı yerleştirilmiştir (Şekil 210) (Çizim 12).

Bemanın iki yanına, doğu-batı doğrultulu ve dikdörtgen planlı köşe odaları konumlandırılmıştır. Bu odalara giriş bema ve ibadet mekânından sağlanmaktadır. Odaların doğu duvarındaki açıklıklardan ise yapının doğu bölümünü tamamen dolanan yay şeklindeki koridora geçilmektedir. Koridorun kuzey ve güneyine dışa açılan birer kapı, kapılar arasına ise beş pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Bu kapılara dıştan merdivenlerle ulaşılmaktadır (Çizim 12).

⁸³⁷ Kühne, Stephani, *Evangelische Kirchen in Berlin*, p. 280; Hoffmann – Teuschwitz, *Wege zu Berliner Kirchen Vorschläge zur Erkundung kirchlicher Stätten im Westteil Berlins*, pp. 41-44.

⁸³⁸ Kühne, Stephani, *Evangelische Kirchen in Berlin*, p. 280; Hoffmann – Teuschwitz, *Wege zu Berliner Kirchen Vorschläge zur Erkundung kirchlicher Stätten im Westteil Berlins*, pp. 41-44; Hoffmann - Tauschwitz, *Alte Kirchen in Berlin: 33 Besuche bei den Altesten Kirchen im Westteil der Stadt*, pp. 248-252.

⁸³⁹ Hoffmann - Tauschwitz, *Alte Kirchen in Berlin: 33 Besuche bei den Altesten Kirchen im Westteil der Stadt*, pp. 248-252.

⁸⁴⁰ Kühne, Stephani, *Evangelische Kirchen in Berlin*, p. 280; Hoffmann - Tauschwitz, *Alte Kirchen in Berlin: 33 Besuche bei den Altesten Kirchen im Westteil der Stadt*, pp. 248-252.

⁸⁴¹ Kühne, Stephani, *Evangelische Kirchen in Berlin*, p. 280; Hoffmann - Tauschwitz, *Alte Kirchen in Berlin: 33 Besuche bei den Altesten Kirchen im Westteil der Stadt*, pp. 248-252.

Yapının üzeri içten düz tavan, dıştan ise düz çatı ile örtülüdür.

d- Cepheleri:

St. Paul Kilisesi, klasik blok şeklinde tasarlanmış cepheleri ve üçgen alınlıklarıyla Neoklasik üslup özellikleri sergilemektedir. Kilise'nin üzerine inşa edildiği platform cephelere bodrum kat olarak yansımış olup, platformun yüzeyleri boş bırakılmıştır.

Batı cephe; ana girişlerin yer aldığı cephedir. Bu cepheye platform seviyesindeki on basamaklı merdiven ile ulaşılmaktadır. Yüzeyi, yivli gövdeli, korint başlıklı ve kademeli kaideli dört plastırın ayırdığı üç bölüm halindedir. Her bölümün eksenine, eş oranlı dikdörtgen formlu birer kapı açıklığı konumlandırılmıştır. Bu kapıların üzerinde kalan yüzeyler boş bırakılmıştır. Cephe, plastırlar üzerine oturan, Korint düzeninde tasarlanmış entablature ve üçgen alınlık ile sonlanmaktadır (Şekil 211).

Kuzey cephe; klasik blok şeklinde tasarlanmıştır. Yivli gövdeli, kademeli kaideli ve korint başlıklı yedi plastırın çevrelediği altı bölüme ayrılmıştır. Cephenin ilk ve son bölümleri, diğer bölümlerden farklı şekilde düzenlenmiştir. Bu bölümlere; ikili düzenleme oluşturacak şekilde, eş ölçülerde, dikdörtgen formlu birer pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Ortadaki diğer bölümlerin içerisinde ise ikili pencere düzenlemesi görülmekte olup, düzenlemenin alt sırasında yan bölümlerdeki pencere açıklıklarıyla aynı nitelikte, dikdörtgen formlu birer pencere açıklığı mevcuttur. Üst sırada ise daha büyük oranlara sahip, dikdörtgen formlu birer pencere açıklığı görülmektedir. Bölümleri sınırlayan plastırların başlıklarının üzerine yerleştirilen entablature, cephelerin tamamını dolanmaktadır (Şekil 212).

Güney cephe; kuzey cephenin simetriğidir. Ancak bu cephenin batısına, yapıyla ilişkisi olmayan bir mekân ve doğusuna sonradan inşa edilen çan kulesi ile bağlantıyı sağlamak için bir köprü eklenmiştir (Şekil 213).⁸⁴²

Doğu cephe; üçgen alınlıklı olup, köşelerden korint başlıklı plastırlarla sınırlandırılmıştır. Entablature ve üçgen alınlık ile sonlanan cephe iki kademe şeklinde düzenlenmiştir. Alt kademeyi, sonradan eklenen koridor bölümü oluşturmaktadır. Cephenin tamamını yatay olarak kuşatan bu bölümün eksenine, diğer cephelerin üst

⁸⁴² Çekim alanı dar olduğu için geniş açılı kareler elde edilememiştir.

katındaki pencerelerle aynı nitelikte beş pencere açılmıştır. Kuzey ve güneyine, beşer basamaklı merdivenlerle ulaşılan ve koridora girişi sağlayan kapı açıklıkları yerleştirilmiştir. İkinci kademede ise apsis yarım yuvarlağı eksenden dışarıya yansımıştır. Apsis çıkıntısı, dikdörtgen biçimli pencere açıklıklarıyla hareketlendirilmiş olup, kademenin kalan bölümleri ise düz bırakılmıştır (Şekil 214).

e- Süsleme Özellikleri:

Kilisenin tamamına bakıldığında, süsleme unsuru oldukça azdır. Cepheleri bölümlere ayıran plastırların korint başlıkları ile yivli gövdeleri ile pencere dizileri yüzeylerde hareketlilik sağlamıştır. İç mekân ise tamamen orijinallğini yitirmiştir.

f- Malzeme ve Teknik:

Kilise, tamamen düzgün kesme taş malzemedен inşa edilmiştir. İç mekânın tabanı fayans kaplıdır. Yapının üzeri içten asma tavanla, dıştan ise hafif kırma çatı ile örtülmüştür.

4.15. Oranienburger Strasse 27. (Konut)

Katalog No	: 4.15.
Yapının Yeri	: Oranienburger Strasse 27, 10117 Berlin.
İnşa Tarihi	: 1840-1866. ⁸⁴³
Mimarı	: Bilinmiyor.
Banisi	: Ernst Wilhelm Müller. ⁸⁴⁴
Çizim No	: -.
Şekil No	: 215-218.
İnceleme Tarihi	: Temmuz 2018.
Bugünkü Kullanımı	: Konut olarak kullanılmaktadır.

a- Kitabeleri:

Kitabesi bulunmamaktadır.

b- Tarihçesi:

Berlin'in Mitte Bölgesi'nde yer alan konut, Ernst Wilhelm Müller isimli bir tüccarın özel mülkü olarak, 1840-1866 yılları arasında inşa edilmiştir.⁸⁴⁵ 1997-1998 yılları arasındaki restorasyon sırasında yapının kuzey cephesi ile güney cephesinin ilk katı yenilenmiştir.⁸⁴⁶

c- Plan ve Mimari Özellikleri⁸⁴⁷:

Doğu-batı doğrultulu ve dörtgen planlı konut bitişik nizamda inşa edildiği için doğu ve batı cepheleri sağırdır. Güney cephenin orijinal durumunu koruyan iki ve üçüncü katı Neoklasik üslupta tasarlanmıştır. Binanın üzeri kırma çatı ile örtülmüştür (Şekil 215).

⁸⁴³ Wolfgang Feyerabend, *Der Berliner Kunsthof*, Kai Homilius Verlag, Berlin 1998, p. 68.

⁸⁴⁴ Ernst Wilhelm Müller hakkında tüccar olması dışında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bknz: Feyerabend, *Der Berliner Kunsthof*, p. 68.

⁸⁴⁵ Feyerabend, *Der Berliner Kunsthof*, p. 68.

⁸⁴⁶ http://www.stadtentwicklung.berlin.de/denkmal/liste_karte_datenbank/de/denkmaldatenbank/daobj.php?obj_dok_nr=09080245, (19.02.2019).

⁸⁴⁷ Mülk sahipleri tarafından yapının içerisine giriş ve incelemeye izin verilmediği için iç mekânlarla ilgili veri sağlanamamıştır.

d- Güney Cephe:

Cephe, 21,5 metre uzunluğunda olup, klasik blok şeklinde tasarlanmıştır. Katlar birbirlerinden friz ve kornişle ayrılmaktadır. Birinci katının eksenine, kat yüksekliğinin tamamını kapsayan dikdörtgen formlu bir kapı açıklığı konumlandırılmıştır. Bu kapıdan, yapının kuzeyindeki bahçeye açılan bir koridora geçilmektedir. Kapının iki yanında ise modern görünümüne sahip birer dükkân yer almaktadır (Şekil 215).

İki ve üçüncü katlar ise simetrik olarak düzenlenmiştir. İkinci kata, birinci kattaki kapı açıklığının hizasına denk gelen bir balkon ve balkona açılan dikdörtgen formlu bir kapı konumlandırılmıştır. Bu kapı, bir ve ikinci katları ayıran friz ile korniş düzenlemelerinin alt kenarına oturtulmuştur. Yanlardan yivli gövdeli korint başlıklı plastırlar ile çevrelenen kapı, entablature ile sonlanmaktadır. Balkonun iki yanında kalan yüzeylere kapı çevresiyle aynı düzenlemeye sahip, dikdörtgen formlu dörder pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Üçüncü kata ise ikinci kattaki pencerelerin formu ve çevre düzenlemesiyle aynı niteliklere sahip dokuz pencere açıklığı konumlandırılmıştır. Ancak, ikinci katta yer alan balkonun hizasına denk gelen pencere diğerlerinden daha geniş tutulmuştur. Güney cephe, entablature ve düz saçak ile sonlanmaktadır (Şekil 215).

e- Süsleme Özellikleri:

Konut'un Neoklasik üslupta düzenlenen güney cephesinde; friz yüzeyleri ve pencere ile kapı çevresinde bezeme unsurları yer almaktadır.

Friz

Bir ve ikinci katı ayıran frizin kenarları inci dizisi şeklinde düzenlenmiştir. Yüzeyi yan yana yerleştirilmiş meander motifleriyle bordür şeklini almıştır (Şekil 216).

İki ve üçüncü katı ayıran friz ise alt ve üstten birer iç bükey silme ile çevrelenmiştir. Friz yüzeyinde eşit aralıklarla yerleştirilmiş on yedi adet gülbezek, gülbezeklerin aralarında ise yaprak motifleri görülmektedir. Aynı düzenleme üçüncü katın bitiminde yer alan frizin içerisinde de tekrarlanmıştır (Şekil 217).

Cepheyi sonlandıran kornişin altındaki friz ise bir dikdörtgen bir kare şeklinde sıralanan, yüzeyden içeriye doğru kademeli olarak girintilenmiş kartuşlara ayrılmıştır.

Bu kartuşların dört kenarı da inci dizileriyle çevrelenmiş olup, dikdörtgen formlu kartuşların ortasına, dış bükey birer silme ile çevrelenen ve profilden işlenmiş birer kadın maskı yerleştirilmiştir. Figürlerin başlarının iki yanında, dalgalı saçları görülmektedir. Kare formlu kartuşların içerisinde de birer gülbezek motifi mevcuttur (Şekil 217).

Friz ile korniş arasına yerleştirilen bordürlerden; aşağıdan yukarıya doğru ilk bordür inci dizisi şeklinde düzenlenmiştir. İkinci bordürün yüzeyine, birbirleri üzerine konumlandırılmış yaprak motiflerinden oluşan bir düzenleme işlenmiştir. Son bordürde ise yumurta dizilerine yer verilmiştir (Şekil 217).

Pencere ve Kapı Çevreleri

Pencereler ve balkon kapısını yanlardan çevreleyen yivli gövdeli plastırların başlıkları, yan yana üç akantus yaprağı şeklinde düzenlenmiştir. Plastırların üzerine oturan arşitravların yüzeyleri boş bırakılmış olup, frizlerin iki yanında birer gülbezek motifi yer almaktadır. Bu frizlerin ortasında ise yuvarlak formlu birer küçük madalyon mevcuttur. Madalyoların iki yanına birer gülbezek motifi daha yerleştirilmiştir (Şekil 218).

f- Malzeme ve Teknik:

Konut'un cepheleri sıvanıp boyandığı için inşa malzemesi hakkında bilgi edinilememiştir. Süslemelerinde ise kumtaşı malzeme kullanılmıştır.

4.16. Grave Monument of Ancillon (Jean Pierre Frédéric Ancillon'un Mezar Anıtı)

Katalog No	: 4.16.
Yapının Yeri	: Chausseestrasse, 10115 Berlin.
İnşa Tarihi	: 1841-1842. ⁸⁴⁸
Mimarı	: Karl Friedrich Schinkel(1781-1841). ⁸⁴⁹
Banisi	: Bilinmiyor.
Çizim No	: -.
Fotoğraf No	: 219-225.
İnceleme Tarihi	: Temmuz 2018.
Bugünkü Kullanımı	: Mezar anıtıdır.

a- Kitabeleri:

Kitabesi bulunmamaktadır.

b- Tarihçesi:

Französischer Friedhof I'de (Fransız Mezarlığı) yer alan Anıt, Kral IV. Frederich Wilhelm (1795-1861)⁸⁵⁰'in öğretmeni Jean Pierre Frederic Ancillon (1767-1837)⁸⁵¹ anısına Mimar Karl Friedrich Schinkel tarafından 1841-1842 tarihleri arasında inşa edilmiştir.⁸⁵²

c- Plan ve Mimari Özellikleri:

Mezar Anıtı; kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu, 2,82 x 2,11 metre ölçülerinde 81 santimetre yüksekliğinde, dikdörtgen formlu kaide ve kaidenin üzerine oturan 2,54 x 1,85 metre ölçülerinde, dikdörtgen formlu lahitten oluşmaktadır. Anıtın cepheleri ise simetrik olarak düzenlenmiştir (Şekil 219-222).

⁸⁴⁸ Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", p. 112.

⁸⁴⁹ 13 Mart 1781'de Neuruppin'de doğan Prusyalı Mimar, Neoklasik ve Neogotik türlerinde çok sayıda eser vermiştir. Kraliyet mimarı olarak görev yapan Mimar, aynı zamanda bugünkü Berlin şehrinin tasarımcısıdır. Bknz: Peik, *Karl Friedrich Schinkel: Aspects of His Work*, p. 7; Trempler, *Schinkels Motive*, p. 11; Wolzogen, *Karl Friedrich Schinkel: Unter dem bestirnten Himmel*, p. 25.

⁸⁵⁰ Koch, *A History of Prussia*, p. 227; Ulrich Feldhahn, *Die Preussischen Könige und Kaiser (German)*, Kunstverlag Josef Fink, Lindenberg 2011, pp. 21-23.

⁸⁵¹ Jean Pierre Frederic Ancillon; Prusyalı bir tarihçi ve devlet adamıdır. Bknz: Chisholm, "Ancillon, Johann Peter Friedrich", p. 951.

⁸⁵² Cramer, Laible, Nagelke, "Berlin and Potsdam", p. 112.

Lahdin kaidesi düz olarak yükselmekte ve içe doğru kademeli silmelerle sonlanmaktadır (Şekil 219-222).

Lahdin gövdesi iki kademe şeklinde tasarlanmış olup, 24 santimetre yüksekliğindeki ilk kademe yüzeyleri düz birer yazı panosu şeklinde tasarlanmıştır. Kuzeydoğu cephesinin eksenine ise diğer cephelerden farklı olarak bir madalyon yerleştirilmiştir. Lahdin ikinci kademesi triglif ve metop dizilerinden oluşan bir friz niteliğinde düzenlenmiştir. Bu frizin üzerine yerleştirilen dentil dizisi ve düz bir silme ile kademe sonlanmaktadır (Şekil 219-222).

Lahdin kapağı ise düz bir plaktan oluşmuş, kuzeybatı ve güneydoğu cephelerden kıvrımları görünecek şekilde konumlandırılmış bir dekorla hareketlendirilmiştir. Dekorun köşeleri akantus yapraklarına sarılmış volütlere sahiptir (Şekil 219-222).

d- Süsleme Özellikleri:

Mezar Anıtı'nın tüm cephelerinin kaide yüzeyleri sade tutulmuştur. Lahit bölümünün cephelerinde; ilk kademedeki panolar, entablature düzenlemesi şeklindeki yüzeyler ve madalyonun içerisinde bezeme unsurları yer almaktadır (Şekil 223).

Lahdin Birinci Kademesi

Anıtın yazı panoları içerisinde Jean Pierre Frédéric Ancillon'un hayatı ile ilgili metinler yer almaktadır. Bu metinler, kazıma tekniğiyle, köşeli ve büyük harf kullanılarak oluşturulmuştur (Şekil 223).

Lahdin İkinci Kademesi

İkinci kademe, Dor düzeninde tasarlanan friz şeklindedir. Bu frizin alt kenarı tenia, regula ve gutealarla bezenmiştir. Yüzeyi ise triglif-metop grupları şeklinde bölümlendirilmiştir (Şekil 209). Metop boşluklarının her birine gülbezek motifi işlenmiştir (Şekil 224).

Madalyon

Madalyonun içerisine, Ancillon'un yüzü sola dönmüş halde profilden tasvir edilmiştir (Şekil 225).

e- Malzeme ve Teknik:

Anıtın kaidesi tamamen düzgün kesme taş malzemedен inşa edilmiştir. Lahit ise mermer malzemedendir.

4.17. Neues Museum (Neues Müzesi)

Katalog No : 4.17.

Yapının Yeri : Bodestrasse 1-3, 10178 Berlin.

İnşa Tarihi : 1841-1855.⁸⁵³

Mimarı : Friedrich August Stüler (1800-1865)⁸⁵⁴,
David Chipperfield (1953-...)⁸⁵⁵

Banisi : Kral IV. Frederich Wilhelm (1795-1861).⁸⁵⁶

Çizim No : 13.

Şekil No : 226-238.

İnceleme Tarihi : Temmuz 2018.

Bugünkü Kullanımı : Müze olarak kullanılmaktadır.

a- Kitabeleri:

Onarım Kitabesi: Doğu cephedeki frizde yer almaktadır (Şekil 226).

Kitabe metni

“Museum a Patre Beatissimo Conditum Ampliavit Filius MDCCCLV”

Çevirisi

*“1855 Yılında, En Mutlu Babaların Kurduğu Müze, Oğul Tarafından
Genişletildi”*

⁸⁵³ Friedrich August Stüler, *Das Neue Museum in Berlin: 24 Tafeln*, Ernst & Korn, Berlin 1862, pp. I-XII; Friederike Seyfried, Matthias Wemhoff, *Neues Museum Berlin Egyptian Museum and Papyrus Collection Museum of Prehistory and Early History*, Prestel, Münih 2009, p. 17; Adrian von Buttlar, *Neues Museum Berlin Architectural Guide*, Staatliche Museen zu Berlin, Berlin 2010, p. 10; Elke Blauert, “Neues Museum”, *Museum Island Berlin*, Hirmeri, Berlin 2012, p. 156.

⁸⁵⁴ 28 Ocak 1800 tarihinde Mühlhausen’de doğan Prusyalı Mimar, Karl Friedrich Schinkel tarafından eğitilmiş ve Prusya’da birçok eser vermiştir. Bknz: Hermann Arthur Lier, “Stüler, Friedrich August”, *Allgemeine Deutsche Biographie*, C. 36, Duncker & Humblot, Leipzig 1893, p. 742.

⁸⁵⁵ 18 Aralık 1953 tarihinde Londra’da doğan İngiliz Mimar, Londra, Paris, Tokyo ve New York’ta birçok başarılı işe imza atmıştır. Bknz: Philip Jodidio, *David Chipperfield Architects*, Taschen Publishing, Londra 2015, p. 7.

⁸⁵⁶ Koch, *A History of Prussia*, p. 227; Clark, *Iron Kingdom: The Rise and Downfall of Prussia, 1600-1947*, p. 490.

b- Tarihçesi:

Neues Müzesi'nin inşasına, 19 Haziran 1841 tarihinde Kral IV. Frederich Wilhelm tarafından kurulan, Mimar Friedrich August Stüler başkanlığındaki bir komite tarafından başlanmıştır.⁸⁵⁷

İnşaat zemininin bataklık olması nedeniyle, bu zemine 6,9 ve 18,2 metre uzunluğunda 2344 kazık çakılarak yapının temeli oluşturulmuştur.⁸⁵⁸

Beden duvarlarının inşası 1843 yılında, korniş ve çatısı ise 1844 yılında tamamlanmıştır.⁸⁵⁹ 1845 yılında demir konstrüksiyon, düz tonozlu tavanlar ve yapıyı Altes Müzesi'ne bağlayan galeri bölümü eklenmiştir.⁸⁶⁰ 1846 yılında heykeller dışında binanın cepheleri ile mermer merdiven basamaklarının inşası, iç mekânın temizlenmesi ve döşemeler üzerine çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.⁸⁶¹

1848 Mart Devrimi, inşaat işlerinde gecikmelere yol açmıştır.⁸⁶² Müze koleksiyonlarının montajı, 1855 yılında yapının kamuya açılmasına kadar sürmüştür.⁸⁶³ İç dekorasyonun bazı parçaları özellikle de merdivenlerdeki duvar fresklerinin yapımı 1866 yılına kadar devam etmiştir.⁸⁶⁴

1883-1887 yılları arasında ikinci kata ek bir asma kat yapılmıştır.⁸⁶⁵ 1919-1923 yılları arasında yapılan restorasyon çalışmaları ile döşemeler değiştirilmiş, zemin kattaki orijinal süslemeler kapatılarak sergi odaları açabilmek için asma tavanlar, Yunan ismiyle anılan avluda yer alan apsis kaldırılarak cam çatı ve zemin kat ile aynı yükseklikte yeni bir kat eklenmiştir.⁸⁶⁶

Müze, 1938 yılında II. Dünya Savaşı'nın başında kapatılmıştır.⁸⁶⁷ 23 Kasım 1943 tarihinde gerçekleştirilen bombardıman sonucunda ana merdiven, freskler ve birçok eser yanmıştır.⁸⁶⁸ 1945 yılında bombalanan binanın kuzeybatı kanadı, Altes Müzesi ile

⁸⁵⁷ Buttlar, *Neues Museum Berlin Architectural Guide*, s. 10; Blauert, "Neues Museum", p. 156.

⁸⁵⁸ Buttlar, *Neues Museum Berlin Architectural Guide*, p. 36.

⁸⁵⁹ Stüler, *Das Neue Museum in Berlin: 24 Tafeln*, pp. I-XII; Blauert, "Neues Museum", p. 156.

⁸⁶⁰ Stüler, *Das Neue Museum in Berlin: 24 Tafeln*, pp. I-XII; Blauert, "Neues Museum", p. 156.

⁸⁶¹ Stüler, *Das Neue Museum in Berlin: 24 Tafeln*, pp. I-XII.

⁸⁶² Stüler, *Das Neue Museum in Berlin: 24 Tafeln*, pp. I-XII; Seyfried, Wemhoff, *Neues Museum Berlin Egyptian Museum and Papyrus Collection Museum of Prehistory and Early History*, p. 17.

⁸⁶³ Stüler, *Das Neue Museum in Berlin: 24 Tafeln*, pp. I-XII.

⁸⁶⁴ Blauert, "Neues Museum", p. 156.

⁸⁶⁵ Blauert, "Neues Museum", p.165.

⁸⁶⁶ Blauert, "Neues Museum", p.165.

⁸⁶⁷ Buttlar, *Neues Museum Berlin Architectural Guide*, p. 25.

⁸⁶⁸ Blauert, "Neues Museum", p.165.

bağlantıyı sağlayan koridor, güney ve batı cepheleri tahrip olmuştur.⁸⁶⁹ Savaşın sonraki dönemde ise yapı terk edilmiştir.⁸⁷⁰

1986 yılında Doğu Almanya Hükümeti tarafından imar çalışmaları başlatılmıştır.⁸⁷¹ Bu çalışmalar Berlin Duvarı'nın yıkılışı ve Almanya'nın yeniden birleşmesi sırasında durdurulmuştur.⁸⁷² Bu süreçte yapının bezemeli birçok parçası sökülerek tahrip edilmiştir.⁸⁷³

1997 yılında yenilenmesi için İngiliz Mimar David Chipperfield görevlendirilmiştir.⁸⁷⁴ Eski binanın kalan bölümleri depoya taşınarak temeller ve duvarlar sağlamlaştırılmıştır. Savaşta tamamen tahrip olan batı ve güney cephesi Chipperfield'in planına göre, müze binasının özgün düzenlemesine yakın bir şekilde yenilenmiştir.⁸⁷⁵

16 Ekim 2009 tarihinde müze tekrar açılmıştır.⁸⁷⁶ 2008 yılında UNESCO Kültür Mirası Listesi'ne aday gösterilen yapı, 2011'de listeye kabul edilmiştir.⁸⁷⁷

c- Plan ve Mimari Özellikleri:

Neues Müzesi, kuzey-güney doğrultulu dörtgen planda inşa edilmiştir. Ancak kuzey ve güney duvarları, sergi salonlarının çıkıntıları nedeniyle doğrusallığını kaybetmiştir. Bu nedene bağlı olarak da doğu duvarı 105,38 metre iken batı duvarının 98,86 metre olduğu görülmektedir (Çizim 13).

Birçok sergi salonundan oluşan Neues Müzesi'nin doğu ve batı yönlerinde yer alan giriş kapılarından, yapının ilk katına girilmektedir. Bu kapılardan doğu cephesinin eksenindekine, zeminden beş basamaklı merdiven ve merdivenin iki yanındaki rampadan ulaşılmaktadır. Batı yöndeki kapı ise zemine oturmaktadır. Üç katlı olarak inşa edilen yapı, ortada bina boyunca devam eden merdivenler ve merdivenlerin yanlarındaki sergi salonlarından ibarettir (Çizim 13).

⁸⁶⁹ Buttlar, *Neues Museum Berlin Architectural Guide*, p. 25.

⁸⁷⁰ Blauert, "Neues Museum", p.165.

⁸⁷¹ Buttlar, *Neues Museum Berlin Architectural Guide*, pp. 26-27.

⁸⁷² Blauert, "Neues Museum", p.165.

⁸⁷³ Blauert, "Neues Museum", p.170.

⁸⁷⁴ David Chipperfield Architects, *Neues Museum: Museumsinsel Berlin; Dokumentation und Planung*, Druckteam, Berlin 2003, p. 5; Blauert, "Neues Museum", *Museum Island Berlin*, p. 170.

⁸⁷⁵ Chipperfield Architects, *Neues Museum: Museumsinsel Berlin; Dokumentation und Planung*, p. 5; Buttlar, *Neues Museum Berlin Architectural Guide*, p. 29.

⁸⁷⁶ Chipperfield Architects, *Neues Museum: Museumsinsel Berlin; Dokumentation und Planung*, p. 6; Buttlar, *Neues Museum Berlin Architectural Guide*, , p. 7.

⁸⁷⁷ Buttlar, *Neues Museum Berlin Architectural Guide*, p.7.

Müzenin ilk katında eksende yer alan merdivenin kuzeyine; doğu-batı doğrultulu, farklı boyutlarda, yatay dörtgen formlu üç sergi salonu konumlandırılmıştır. Bu salonların kuzey yönlerinde, çeşitli boyutlardaki sergi odaları mevcuttur (Çizim 13).

Merdivenin güneyinde ise yine doğu-batı doğrultulu, farklı boyutlarda, yatay dörtgen formlu üç sergi salonu yer almaktadır. Doğru-batı doğrultulu ilk odanın güneyinde, bölmeler şeklinde küçük boyutlu yan mekânlar görülmektedir. Orta ve son salonun güneyine ise dikdörtgen formlu birer galeri odası eklenmiştir. Ayrıca sergi salonlarından ortadakinin güney duvarı, eksenden yarım yuvarlak şekilde girintilenmiştir. (Çizim 13).

Yapının iki ve üçüncü katları ise plan kuruluşu bakımından birinci katın simetriğidir.

Dıştan düz çatı ile örtülü mekânın içerisinde bazı odalar tonozlarla, bazıları ise düz tavanla örtülmüştür.

d- Cepheleri:

Neues Müzesi klasik blok tarzında tasarlanmış cepheleri ile Neoklasik üslup özelliği yansıtmaktadır.⁸⁷⁸

Doğu cephe; ekseni üçgen alınlık ile sonlanan üç katlı düzenlemeye sahiptir. Yapının ana girişinin yer aldığı bu cephenin ilk katı; dor başlıklı, yivli gövdeli otuz altı sütunun taşıdığı bir sundurmanın arkasında kalmaktadır. Dikey beş bölümden oluşan cephenin ilk, orta ve son bölümleri cepheden dışa taşırılarak kademeli şekilde düzenlenmiştir. Diğer iki bölümü ise simetrik olarak tasarlanmıştır (Şekil 227).

Orta bölümün ilk katının ekseninde zeminden beş basamaklı merdiven ve merdivenin iki yanından rampayla ulaşılan dikdörtgen formlu giriş açıklığı yer almaktadır. Bu kapı açıklığının iki yanına dikdörtgen formlu birer pencere konumlandırılmıştır. İkinci katının eksenine yanlardan dor başlıklı plastırlar, ortadan ise yivli gövdeli dor başlıklı iki gömme sütun ile sınırlandırılan üçlü pencere düzenlemesi yerleştirilmiştir. Bu düzenlemenin üzerinde iki friz yer almaktadır. Aynı düzenlemeye sahip üçüncü katta ise pencereleri sınırlayan plastır ve gömme sütunlar korint başlıklara sahiplerdir. Bu katta plastır ve gömme sütunların üzerine korint

⁸⁷⁸ Çevredeki diğer yapılarla yakın planlamada olması nedeniyle cephelerden geniş açılı kareler elde edilememiştir.

düzeninde tasarlanmış entablature ve iki kademeli korniş konumlandırılmıştır. Orta bölüm entablature ve üçgen alınlık ile sonlanmaktadır (Şekil 228).

Cephenin kuzeydeki ilk bölümün bodrum katı seviyesinin ekseninde, kare formu mazgal pencere açıklığı görülmektedir. Birinci katı boş bırakılan bölümün, ikinci katında, katları ayıran silmelerin altına yuvarlak formu beş pano konumlandırılmıştır. Üçüncü katta beş plastırın sınırladığı, eşit aralıklarla yerleştirilmiş dikdörtgen formu dört niş yer almaktadır. Bu bölüm, entablature ve iki kademeli düz kornişle sonlanmıştır (Şekil 229). Güneydeki bölümün bodrum kat cephesi ise boş bırakılmıştır. Birinci katının ekseninde, dikdörtgen formu bir pencere açıklığı mevcuttur. Bölümün ikinci katında, katları ayıran silmelerin altına yerleştirilmiş olan yuvarlak formu pano, kuzey köşeye yakın olarak konumlandırılmıştır. Üçüncü katta ise eksene dikdörtgen formu bir niş ve köşelere dikdörtgen formu birer girinti eklenmiştir (Şekil 230).

Cephe ekseninin iki yanındaki bölümler simetrik olarak düzenlenmiştir. Yan bölümlerin ilk katlarında güneydekinin güney, kuzeydekinin ise kuzey köşesinde dikdörtgen formu birer kapı açıklığı bulunmaktadır. Bu kapı açıklıklarına basamaklarla çıkılmaktadır. Katların kalan yüzeylerinde, eşit aralıklarla yerleştirilen dikdörtgen formu dörder pencere açıklığı mevcuttur. İkinci katlarına alt kattaki kapı ve pencerelerin hizasında dikdörtgen formu beşer pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Bu pencereler, birer düz alınlık ile sonlanmaktadır. Üçüncü kat yüzeylerinde ise dikdörtgen formu düz alınlıklı beşer ikiz pencere görülmektedir. Yan bölümler, entablature ve iki kademeli korniş ile sonlanmaktadır (Şekil 230).

Kuzey cephe; dikey üç bölümden oluşmaktadır. Bölümler, doğudan batıya doğru kademelidir. Cephenin birinci kat seviyesine kadar yükselen sundurma sonradan eklenmiştir. Cephenin dışa çıkıntı oluşturan doğu bölümü, doğu cephenin kuzeydeki bölümü ile aynı şekilde düzenlenmiştir (Şekil 231).

Eksendeki bölümün bodrum katında, iki adet mazgal pencere yer almaktadır. Bölümün birinci ve ikinci kat yüzeyi boş bırakılmıştır. İkinci kat, entablature ve üçgen alınlık ile sonlanmıştır (Şekil 231).

Cephenin batısındaki üçüncü bölümde, bodrum katın doğusuna, dikdörtgen formu bir kapı açıklığı konumlandırılmış olup, kapının üzerine mazgal pencere yerleştirilmiştir. Cephenin; eksen ve eksenin doğusundaki bölümlerinin üçüncü kat

seviyesinde kademeye yer verilmeyip, bu bölümler düz olarak birleştirilmiştir (Şekil 231).

Güney cephe; üç katlı olarak düzenlenmiş olup birinci katının önünde bir sundurma yer almaktadır. Cephe dikey iki bölüm şeklinde tasarlanmıştır (Şekil 232). Bu bölümlerden doğudakinin birinci katının ekseninde, dikdörtgen formlu kapı açıklığı yer almaktadır. Bu kapıya çıkış basamaklarla sağlanmaktadır. İkinci kat yüzeyi boş bırakılan bölümün üçüncü katı, bir silme ile iki kısma ayrılmıştır. Bu kısımlardan alttakinin batı köşesine, dikdörtgen formlu bir niş konumlandırılmıştır. Üst kısmın yüzeyi ise düz bırakılmıştır. Cephenin doğu yönünde yer alan bölüm düz kornişle sonlanmaktadır (Şekil 233).

Cephenin batıdaki bölümünün bodrum katı seviyesine, eşit aralıklarla yerleştirilmiş beş mazgal pencere açılmıştır. Cephenin kalan üç katında da eşit aralıklarla yerleştirilmiş dikdörtgen formlu beşer pencere açıklığı bulunmaktadır. Birinci kattaki pencereler düz silmelerle çevrilmiştir. İkinci kat pencereleri düz alınlık ile sonlanmaktadır. Üçüncü kattakiler ise ikiz pencere olup düz alınlıklara sahiptir. Bu bölüm inci dizisi, kymation, dentil dizisi ve iki kademeli korniş ile sonlanmıştır (Şekil 233).

Batı cephe⁸⁷⁹; dikey üç bölümden oluşmaktadır. Kuzey bölümü yenilenen cephenin güney bölümüne eşit aralıklı, dikdörtgen formlu dört sıra halinde beşer pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Bu bölüm; inci dizisi, kymation, dentil dizisi ve iki kademeli korniş ile sonlanmıştır. Eksendeki dışa çıkıntılı düzenlenen bölüm ise doğu cephe eksenindeki bölümle aynı tasarıma sahiptir (Şekil 234).

e- Süsleme Özellikleri:

Neues Müzesi’de süsleme; üçgen alınlık, akroter, niş ve panolarda yer almaktadır. Genellikle figürlü kabartmalar ile bitkisel ve geometrik motifler bezeme unsuru olarak görülmektedir.

Üçgen Alınlıklar

Doğu ve batı cephelerin üçgen alınlıklarının içerisinde, çeşitli el sanatların icra eden figürlerden oluşan bir kompozisyon görülmektedir. Bu kompozisyon her iki alınlıkta da tekrarlanmıştır. Augustus Kiss (1802-1865) tarafından tasarlanan

⁸⁷⁹ Cephenin önünde çalışma olduğu için fotoğraf alınamamıştır.

alınlıkların odak noktasını, platform üzerinde oturur şekilde birer kadın figürü oluşturmaktadır. Vücudu seyirciye dönük olan figürün başı sağa doğru çevrilmiştir. Sağında bulunan heykeltraş figürü bir objeyi şekillendirken tasvir edilmiştir. Heykeltraş figürünün arkasında ise antik bir başlığın süslemesini yapan sanatçı figürü ve onu izleyen bir erkek figür görülmektedir. Melek figürünün soluna bir sanatçı elinde bir vazo tutarken işlenmiştir. Figürün arkasında ise bir fırından malzeme çıkaran iki figür yer almaktadır (Şekil 235).⁸⁸⁰

Akroterler

Doğu ve batı cephede yer alan akroterlerden ortadaki boş olup, yanlardakilere ise birer kanatlı aslan figürü yerleştirilmiştir (Şekil 235).

Nişler ve Panolar

Doğu ve kuzey cephelerde yer alan yuvarlak formlu panoların içerisine, kadın maskları yerleştirilmiştir. Aynı cephelerin üçüncü katlarında görülen nişler dıştan mavi üzerine beyaz benekli, içten ise kırmızı renkteki bir bordür ile çevrelenmiştir. Nişlerin aralarında ise birer insan heykeli görülmektedir (Şekil 236).⁸⁸¹

Doğu ve güney cephelerin üçüncü katlarında yer alan nişlere çeşitli duruşlardaki kadın ve erkek heykelleri konumlandırılmıştır (Şekil 237).

Friz

Batı cephedeki frizin içerisinde ise “*Artem Non Odit Nisi Ignarus*”⁸⁸²ifadesi yer almaktadır (Şekil 238).

f- Malzeme ve Teknik:

Neues Müzesi'nin II. Dünya Savaşı sırasında zarar gören bazı bölümlerinin, onarımlarda bilerek düzenlenmemesinden kaynaklı olarak ana inşa malzemesinin tuğla olduğu saptanabilmiştir. Ancak düzenlenen bazı bölümlerinde, düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır. İç mekânın bazı bölümleri tuğla malzemeden inşa edilmiş, bazı bölümleri ise sıvanıp boyandığı için malzemesi anlaşılamamıştır. Cephelerindeki heykel ve kabartmalar kumtaşı malzemeden, yazılar ise altın yaldız renkteki madeni maddelerden elde edilmiştir.

⁸⁸⁰ Donop, “Kiss, Augustus”, pp. 35-37.

⁸⁸¹ Heykellerin bazılarının parçaları deforme olmuştur. Bu nedenle kimlere ait oldukları saptanamamıştır.

⁸⁸² Anlamı; “Sadece Cahiller Sanatı Küçümser”dir.

4.18. Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri)

- Katalog No** : 4.18.
- Yapının Yeri** : Bodestrasse 1-3, 10178 Berlin.
- İnşa Tarihi** : 1867-1876.⁸⁸³
- Mimarı** : Friedrich August Stüler (1800-1865)⁸⁸⁴, Heinrich Strack (1805-1880)⁸⁸⁵, Carl Busse (1833-1896).⁸⁸⁶
- Banisi** : Kral II. Friedrich Wilhelm (1740-1786).⁸⁸⁷
- Çizim No** : 14.
- Şekil No** : 239-255.
- İnceleme Tarihi** : Temmuz 2018.
- Bugünkü Kullanımı** : Müze olarak kullanılmaktadır.

a- Kitabeleri:

İnşa Kitabesi: Güney cephedeki frizde yer almaktadır (Şekil 239).

Kitabe Metni

“Der Deutschen Kunst MDCCCLXXI”

Çevirisi

“Alman Sanatı 1871”

Bağış Kitabesi: Güney cephede yer alan heykel kompozisyonun kaidesinin güney cephesinde görülmektedir (Şekil 240).

Kitabe metni

“Dem Gedaechtniss Koenigs Friedrich Wilhelm IV. Koenig Wilhelm. 1886”

⁸⁸³ Bernhard Maaz, *Die Alte Nationalgalerie Geschichte Bau und Umbau*, G & H, Berlin 2001, p. 49; Peter Klaus Schunster, *Die Alte Nationalgalerie*, DuMont, Köln 2003, p. 7; Bernhard Maaz, “Alte Nationalgalerie”, *Museum Island Berlin*, Hirmeri, Berlin 2012, p. 174.

⁸⁸⁴ 28 Ocak 1800 tarihinde Mühlhausen’de doğan Prusyalı Mimar, Karl Friedrich Schinkel tarafından eğitilmiş ve Prusya’da birçok eser vermiştir. Bknz: Lier, “Stüler, Friedrich August”, p. 742.

⁸⁸⁵ 6 Temmuz 1805 tarihinde Bückeberg’de doğan Prusyalı Mimar Karl Frederick Schinkel’in öğrencisidir. Bknz: Lier, “Johann Heinrich Strack”, *Allgemeine Deutsche Biographie*, C. 36, p. 742.

⁸⁸⁶ 22 Eylül 1833 tarihinde Berlin’de doğan Prusyalı Mimar, Mimar Carl Ferdinand Busse (1802-1868)’nin oğludur. Bknz: <http://www.gormanns-online.de/urgrossvater.html>, (17.03.2019).

⁸⁸⁷ Kunisch, *Friedrich der Grosse*, p. 8.

Çevirisi

“Kral IV. Friedrich Wilhelm’in hatırası, Kral Wilhelm. 1886”

b- Tarihçesi:

1797 yılında, bugünkü müzenin yerine, Kral II. Friedrich Wilhelm’in emri ile Friedrich Gilly tarafından bir kilisenin inşası tasarlanmıştır.⁸⁸⁸ Ulusal Galeri olma fikri ise 1815 yılında ortaya çıkmış ve 1830’lara doğru yoğunlaşmıştır.⁸⁸⁹ Yapının planlaması Mimar Friedrich August Stüler tarafından yapılmıştır.⁸⁹⁰

1865 yılında Stüler’in ölümünün ardından, 1867 yılında planlar Carl Busse tarafından gözden geçirilerek⁸⁹¹ Johann Heinrich Strack yönetiminde inşasına başlanmıştır.⁸⁹² 1871 yılında tamamlanmış, 22 Mart 1876 tarihinde ise yapı açılmıştır.⁸⁹³

II. Dünya Savaşı sırasında Ulusal Galeri kapatılmıştır.⁸⁹⁴ Savaş sırasında ağır hasar görmüş ve sanat eserleri yağmalanmıştır.⁸⁹⁵ Onarımına 1948 yılında başlanmış ve restorasyon çalışması 1966 yılında sonlanmıştır.⁸⁹⁶

Berlin Duvarı’nın inşası ile birlikte buradaki bazı eserler Doğu Berlin’de bulunan bir galeriye taşınmıştır. Eserlerin Doğu Berlin’de nakledildiği yer de “Ulusal Galeri” olarak adlandırılmıştır.⁸⁹⁷ Duvarın yıkımından sonra Doğu Berlin’deki yapı “Yeni Ulusal Galeri” adını almış, bu yapının adı da “Eski Ulusal Galeri” olarak değiştirilmiştir.⁸⁹⁸

1992 yılından itibaren binanın içinde yenileme çalışmaları yapılmıştır.⁸⁹⁹ 2 Aralık 2001 tarihinde yapı tekrar ziyarete açılmıştır.⁹⁰⁰

⁸⁸⁸ Maaz, *Die Alte Nationalgalerie Geschichte Bau und Umbau*, p. 49.

⁸⁸⁹ Schunster, *Die Alte Nationalgalerie*, p. 7.

⁸⁹⁰ Schunster, *Die Alte Nationalgalerie*, p. 7.

⁸⁹¹ Maaz, *Die Alte Nationalgalerie Geschichte Bau und Umbau*, p. 50.

⁸⁹² Schunster, *Die Alte Nationalgalerie*, p. 7.

⁸⁹³ Schunster, *Die Alte Nationalgalerie*, p. 9.

⁸⁹⁴ Schunster, *Die Alte Nationalgalerie*, p. 11.

⁸⁹⁵ Maaz, “Alte Nationalgalerie”, p. 179.

⁸⁹⁶ Schunster, *Die Alte Nationalgalerie*, p. 12.

⁸⁹⁷ Maaz, *Die Alte Nationalgalerie Geschichte Bau und Umbau*, p. 55; Schunster, *Die Alte Nationalgalerie*, p. 20.

⁸⁹⁸ Maaz, “Alte Nationalgalerie”, p. 174.

⁸⁹⁹ Schunster, *Die Alte Nationalgalerie*, p. 21.

⁹⁰⁰ Maaz, “Alte Nationalgalerie”, p. 184.

c- Plan ve Mimari Özellikleri⁹⁰¹:

Alte Nationalgalerie, kuzey-güney doğrultulu 31,77 x 63,81 metre ölçülerinde dikdörtgen formlu bir ana kütle ve kütlelerin kuzeyine eklenmiş, 12,56 metre çapındaki yarım yuvarlak formlu bir mekândan oluşmaktadır. Bodrum kat üzerine iki katlı olarak inşa edilmiştir. Yapının içi, girişten sonraki kubbeyle örtülü rotunda dışında tamamen yenilenmiştir (Çizim 14).⁹⁰²

Yapının güney cephesinin önünde birinci katın hizasına kadar yükselen, dikdörtgen biçimli, iki tarafında dışa doğru taşıntılı “U” şeklinde merdivenleri olan bir sahanlık yer almaktadır. Sahanlığın eksenindeki açıklık ile yapının ilk katına girilmektedir. Sahanlıktan itibaren kemerlerle taşınan merdiven ise bu kısmı, önünde portiko bulunan ikinci kata bağlamaktadır. Bu portiko, eşit aralıklarla yerleştirilmiş sekiz sütun ile oluşturulmuştur. Kuzey duvarı ekseninde, mekâna girilen kapı açıklığı yer almaktadır (Şekil 241) (Çizim 14).

Portikodaki kapı açıklığından ikinci kata girildiğinde, dikdörtgen formlu bir giriş salonu ile karşılaşmaktadır. Salonun güneydoğu ve güneybatı köşelerine; alt kata inşi sağlayan ve U şeklinde dolanan birer merdiven konumlandırılmıştır. Kuzeydoğu köşesine üst kata çıkışı sağlayan merdiven inşa edilmiştir. Ortada ise diğer mekânlara ulaşımı sağlayan birkaç basamaklı merdiven yer almaktadır. Bu merdivenin kuzeydeki kapıdan sergi salonlarına geçiş yapılmaktadır (Şekil 242) (Çizim 14).

Kapının kuzeyine konumlandırılan rotunda formundaki ilk salonun dört yönüne diğer sergi salonlarına açılan kapılar yerleştirilmiştir. Bu kapılardan doğu ve batıdakilerden kare formlu odalara, kuzey yönünde yer alan kapıdan ise yatay dörtgen formlu ikinci büyük salona geçiş yapılmaktadır. İkinci büyük salonun iki yanına ise dikdörtgen formlu birer salon daha eklenmiştir. Bu salonun kuzeyindeki kapıdan yine dikdörtgen formlu üçüncü büyük salona geçilmektedir. Geçilen salonun ise kuzey kenarı beş köşeli şekilde duvardan taşırılmıştır. Doğu ve batı yönlerinde de dikdörtgen formlu birer oda daha yer almaktadır (Çizim 14).

Yarım yuvarlak şeklinde dışarıya taşırılan kuzey bölüm, ortadaki üçüncü büyük salonun kuzeyinde yer alan beş köşeli kısmı bünyesinde barındırmaktadır. Bu kısmın köşelerine dıştan eklenen duvarlar çıkıntıyı beş odaya ayırmaktadır (Çizim 14).

⁹⁰¹ Bir ve üçüncü katının incelenmesine izin verilmemiştir.

⁹⁰² Kilise olarak tasarlandığı için bu bölüm apsis olarak düşünülmüş olmalıdır.

Yapının üzeri kırma çatı ile örtülmüştür.

d- Cepheleri:

Alte Nationalgalerie, Kompozit düzeninde tasarlanmış cepheleri ile Berlin'deki Neoklasik üslup eserlerinin en önemli temsilcilerindedir. Bu cephelerden;

Güney cephe; antik dönem tapınak cepheleri şeklindeki düzenlemesiyle Neoklasik üslupta inşa edilmiştir. Cephenin önünde yer alan ve ikinci kat seviyesine kadar yükselen “U” şeklindeki merdivenler, korkuluklara sahiptirler. Merdiven sahanlığının eksenine yerleştirilen ve ilk kata girişi sağlayan kapı, yanlardan plastırlarla üstten ise iç içe geçmiş yuvarlak kemerlerle çevrelenmiştir. Sahanlığın güneyinde, bu giriş kapısının üzerine denk gelecek şekilde bir heykel ve kaidesi yer almaktadır. Sahanlıktan çıkılan merdivenlerle ise portikoya ulaşılmaktadır. Portiko; yivli gövdeli kompozit başlıklı sekiz adet sütuna sahiptir. Cephe, bu sütunların üzerine oturan entablature ve üçgen alınlık ile sonlanmıştır. Portikonun kuzey duvarı eksenindeki kapı açıklığı, silmelerle çevrelenmiş ve düz bir alınlık ile sonlanmıştır (Şekil 243).

Doğu cephe; üç kat şeklinde düzenlenmiştir (Şekil 244). Bu cephenin kat ayrımları, silmelerle yapılmıştır. Bodrum kat eksenine dikdörtgen formlu bir kapı açıklığı yerleştirilmiştir. Bu kapının kuzeyinde, eşit aralıklarla yerleştirilen ikiz pencere ve dikdörtgen formlu bir kapı açıklığı daha bulunmaktadır. Güneyine ise eşit aralıklı dikdörtgen formlu üç pencere açıklığı konumlandırılmıştır (Şekil 244).

Cephenin birinci katında, eşit aralıklarla yerleştirilmiş dikdörtgen formlu yedi pencere açıklığı görülmektedir. Güneyden kuzeye doğru iki ve üçüncü pencerenin arasına, dikdörtgen formlu bir mazgal pencere açıklığı yerleştirilmiştir (Şekil 244).

İkinci kat ise köşelerden, yivli gövdeli kompozit başlıklı plastırlar ile sınırlandırılmıştır. Bu kat, eşit aralıklarla yerleştirilen on üç adet yivli gövdeli korint başlıklı gömme sütun ile on dört bölüme ayrılmıştır. Bu bölümler, bir dikdörtgen pencere açıklığı bir boş yüzey olmak üzere atlamalı şekilde düzenlenmiştir. Güneydeki üç bölümün yüzeyi ise boş bırakılmıştır. Her bölümde yer alan pencere ve boşlukların altında kare formlu ikiz panolar, üzerlerinde ise birer yazı kartuşu ve kabartma panoları görülmektedir. Cephe, kompozit düzende tasarlanan entablature ve korniş ile sonlanmaktadır (Şekil 245).

Batı cephe; pencere açıklıklarının konumlandırılması dışında doğu cephe ile simetrik düzendedir. Bu cephede, doğu cepheden farklı olarak boş bırakılan güneydeki üç bölümde dikdörtgen formlu pencereler görülmektedir (Şekil 246).

Kuzey cephe; yanları düz, ekseni ise yarım yuvarlak formlu dikey üç bölümden oluşmaktadır. Yan bölümler, köşe plastıkları ile sınırlandırılmış ve yüzeyleri boş bırakılmıştır. Eksendeki bölüm ise cepheden yarım yuvarlak şeklinde taşırılmıştır. Bodrum kat duvarları sağır olan bölümün, birinci katında, eşit aralıklarla yerleştirilmiş dikdörtgen formlu beş pencere açıklığı yer almaktadır. İkinci kat yüzeyi, on adet yivli gövdeli kompozit başlıklı gömme sütunun sınırladığı dokuz bölüm şeklindedir. Beşinin ortasına dikdörtgen formlu birer pencere konumlandırılmış, diğer dördü ise pencerelerin ölçüsünde ve formunda olan nişlerle hareketlendirilmiştir. Pencerelerin ve nişlerin altında kare formlu ikiz panolar görülmektedir. Üzerlerinde ise birer yazı kartuşu ve kabartma panoları yer almaktadır. Asıl cephe yüzeyinin üst kısmında, kompozit düzende tasarlanan entablature görülmektedir. Taşıntı şeklindeki yarım yuvarlak formlu bölüm ise aynı düzendeki entablature ve korniş ile sonlanmıştır (Şekil 247).

e- Süsleme Özellikleri:

Alte Nationalgalerie'nin cephelerinde; üçgen alınlığın içerisi, bordürler, kuşaklar, friz yüzeyleri ve akroterler süslemenin yoğun olarak görüldüğü bölümlerdir. Kompozisyonlar genellikle heykel ve figürlü kabartmalar ile bitkisel ve geometrik motiflerden oluşmaktadır.

Üçgen Alınlık

Güney cephenin üçgen alınlığı içerisinde Neoklasik nitelikli bir kompozisyon görülmektedir. Kompozisyonun odak noktasını, taht üzerinde oturmuş ve tüm vücudu cepheden işlenmiş bir kadın figürü oluşturmaktadır. Kadın, kısa kollu ve tüm vücudunu kapatan bir elbise içerisinde. Ayrıca elbisesinin üzerinde Prusya'yı sembolize eden bir zırh ve başında bir taç görülmektedir. Kolları dirsekten hafif kıvrılarak yanlara doğru açılmıştır. Barışı ve zaferi temsil eden figürün sağ eliyle defne dalı, sol eliyle ise bir çelenk tutar vaziyettedir. İki yanında, bakışları bu figüre doğru dönük birer melek tasviri yer almaktadır. Oturur vaziyetteki bu meleklerden sağdaki zaferi simgelemekte olup bir eliyle çelenk diğer eliyle de defne dalı tutmaktadır. Soldaki ise elinde tuttuğu, ucundan dallar ve çiçekler çıkan boynuz ile bolluğu

simgelemektedir. Sağdaki melek figürünün batı yönünde, bir büstü yontarken tasvir edilen heykeltıraş figürü görülmektedir. Arkasına ise önündeki çeşitli yapı malzemelerine bakar vaziyette bir mimar tasviri yerleştirilmiştir. Soldaki figürün arkasında ise ressam ve küçük el sanatları ile ilgilenen zanaatkâr tasvirleri mevcuttur (Şekil 248).

Akroterler

Akroterlerden ortadaki üç kadın figürü görülmektedir. Bu kadınlardan ortadaki tomar ile edebiyatı, sağdaki madırğa ile heykeli, soldaki ise palet ile resmi sembolize etmektedir. Yan akroterlerde ise birer melek figürü görülmektedir (Şekil 248).

Bordürler ve Kuşaklar

Üçgen alınlığın üst kenarlarını kymation şeklinde birer bordür dolanmaktadır. Frizin altında ise lasbos kymationu şeklinde düzenlenmiş bir silme görülmektedir (Şekil 248).

Güney cephede bodrum kata girişi sağlayan kapının alınlığı, inci dizileriyle üç silmeye ayrılmıştır. Köşeliklerine birer çelenk motifi eklenmiştir. Alınlığın üst kenarında ise kymation dizisi yer almaktadır (Şekil 249).

Friz

Güney cephedeki frizin ortasında, iki yandan birer melek figürü tarafından tutulmuş, dikdörtgen formlu kitabe kartuşu görülmektedir. Kalan yüzeylere ise stilize bitki motifleri işlenmiştir (Şekil 250).

Heykel Kompozisyonu

Güney cephedeki merdiven sahniliğinin üzerinde “At Üstünde Kral IV. Friedrich Wilhelm Heykeli” yer almaktadır. Bu heykel kompozisyonunun kaidesi iki kademedden oluşmaktadır. Alt kademesinin dört köşesinde ise alegorik birer heykel yer almaktadır. Bunlardan güneybatıdaki dini, kuzeybatıdaki felsefeyi, kuzeydoğudaki tarihi, güneydoğudaki ise sanatı temsil etmektedir. Figürler oturur vaziyettedir. Üst kademe ise elleriyle üzerine oturduğu atın eğerini tutar vaziyetteki Kral figürü görülmektedir (Şekil 251).

Panolar

Güney cephedeki merdivenlerin korkuluk yüzeylerine, stilize bitkisel motiflerden oluşan panolar yerleştirilmiştir (Şekil 252).

Doğu, batı ve kuzey cephelerin ikinci kat yüzeyindeki ikiz panoların kenarları dış dizileriyle çevrenmiştir. Bu panolar ile pencerelerin arasına, yüzeyi meander motifleriyle hareketlendirilmiş birer silme konumlandırılmıştır. Pencerelerin üzerinde yer alan panolara kıvrık dal motifleri işlenmiştir (Şekil 253).

Aynı cephelerde yer alan yazı panoları içerisine, ünlü Alman bilim insanlarının adları⁹⁰³ altın yaldızlı harflerle yazılmıştır. Yazı panolarının üzerinde kalan duvar yüzeylerine ise stilize bitki motifleri arasında çeşitli mitolojik figürler konumlandırılmıştır (Şekil 253).

İç mekânda bezeme ikinci kattaki kubbe ile örtülü rotundada yoğunlaşmıştır.

Rotunda Kapıları

Salonun dört yönünde yer alan giriş kapıları en dıştan iç bükey birer silme ile çevrenmiştir. Bu silmelerin yüzeyi, stilize bitki motiflerinden oluşan bir bordür şeklindedir. Kapıların üzerlerine dikdörtgen formlu, içerisine çeşitli sanat dalları ile ilgili kabartmaların işlendiği birer pano yerleştirilmiştir. Bu panoların çevresini de köşelerinde gülbezek motifi bulunan birer silme dolanmaktadır (Şekil 254).

Rotunda kapılarının iki yanında yer alan sütunlar korint nitelikli başlıklara sahiplerdir. Bu başlıkların üzerine iki kademe şeklinde düzenlenmiş birer kaide yerleştirilmiştir. Kaidelerin üzerinde ise oturur vaziyette birer kadın heykeli görülmektedir (Şekil 254).

⁹⁰³ Batı cephede kuzeyden güneye doğru, sırayla *DANNECKER 1750-1841*, *SCHWANTHALER 1802-1848*, *ROTTMANN 1798-1850*, *G. SCHADOW 1764-1850*, *RAUCH 1777-1857*, *SCHINKEL 1781-1841*, *A. RETHEL 1816-1859*, *RIETSCHEL 1804-1861*, *L. v. KLENZE 1784-1864*, *F. A. STUELER 1800-1865*, *v. CORNELIUS 1783-1867*, *OVERBECK 1789-1869*, *v. SCHWIND 1804-1871*, *I. SCHNORR 1794-1872* yazmaktadır. Doğu cephede kuzeyden güneye doğru *FISCHER v. ERLACHEN 1723*, *A. SCHUETER 1674-1714*, *v. SANDRART 1606-1688*, *L. CRANACH 1472-1553*, *HANS HOLBEIN 1495-1543*, *PETER VISCHER 1455-1529*, *A. DUERER 1471-1528*, *BRUEG GEMANN 1521*, *ADAM KRAFFT 1507*, *M. SCHONGAUER 1420-1488*, *STEPH. LOCHNER 1451*, *WILHELM v. HERLE 1377*, *ERWIN v. STEINBACH 1318*, *GERHAR v. PILE 1248* ifadeleri yer almaktadır. Ancak kuzey cephe incelenemediği için buradaki yazılar hakkında bilgi sahibi olunamamıştır.

Nişler

Rotundanın kapı kompozisyonlarından kalan yüzeyleri yarım yuvarlak formlu birer niş şeklindedir. Niş kavsaralarının istridye kabuğu şeklindeki taraklı görünümü Neobarok özellik göstermektedir. Bu kavsaraların alt kenarında ise dalga şeklinde kıvrımlanmış birer şerit ve şeridin ortasında akantus yaprakları içerisinde birer kadın başı mevcuttur (Şekil 254).

Kubbe Yüzeyi

Mekânın üzerini örten kubbenin eteğini iki sıra halinde düzenlenen, meander ve geometrik motiflerin bir araya gelmesiyle oluşturulan bir bordür dolanmaktadır. Bu bordürün üzerinde, üst kenarı volüt şeklindeki konsollarla hareketlendirilmiş bir silme daha yer almaktadır. Konsolların arasına, gülbezek ve kıvrık dal motifleri eklenmiştir. Kubbenin yüzeyi ise beyaz ve mavi boyalar ile renklendirilmiştir (Şekil 255).

Alte Nationalgalerie'nin diğer salonlarında bezeme unsuru görülmemektedir.

f- Malzeme ve Teknik:

Alte Nationalgalerie'nin cepheleri tamamen düzgün kesme taş malzemeden inşa edilmiştir. Bordürlerin içerisi ve merdiven korkuluklarında yer alan motifler ile figürler kumtaşından elde edilmiştir. Güney cephedeki Kral IV. Friedrich Wilhelm Heykeli ile çevresindeki alegorik figürler bakır malzemeden işlenmiştir.

İç mekân sıvanıp boyanmıştır. Giriş mekânlarındaki sütunlar beyaz mermerden, ikinci kattaki kubbe ile örtülü mekândaki sütunlar ise siyah renkteki damarlı mermer malzemeden inşa edilmiştir. Aynı mekândaki kapı çevresinde yer alan kompozisyonlar alçıdan, nişler üzerindeki motifler ise kumtaşından elde edilmiştir.

4.19. Rheinsberger Strasse 73. (Konut)

Katalog No	: 4.19.
Yapının Yeri	: Rheinsberger Strasse 73, 10115 Berlin.
İnşa Tarihi	: 1877. ⁹⁰⁴
Mimarı	: Bilinmiyor.
Banisi	: Bilinmiyor.
Çizim No	: -.
Şekil No	: 256-260.
İnceleme Tarihi	: Temmuz 2018.
Bugünkü Kullanımı	: Konut olarak kullanılmaktadır.

a- Kitabeleri:

Kitabesi bulunmamaktadır.

b- Tarihçesi:

Berlin'in Mitte Bölgesi'nde yer alan Konut, 1877 tarihinde inşa edilmiştir.⁹⁰⁵

c- Plan ve Mimari Özellikleri⁹⁰⁶:

Konut'un, kuzey-güney doğrultulu L şeklinde plana sahip Neoklasik tarzdaki orijinal yapısından günümüze, sadece güney cephesi gelebilmiştir. Yapı, bodrum kat üzerine üç katlı olarak inşa edilmiş olup doğu, batı ve kuzey cepheleri yapının yanındaki diğer binalara bitişiktir (Şekil 256).

d- Güney cephe; klasik blok şeklinde düzenlenmiştir. Cephenin batısında; bodrum kat zemininden başlayarak birinci katın bitimine kadar yükselen, dikdörtgen formlu giriş açıklığı bulunmaktadır. Bu kapı ile yapının bodrumu üzerindeki katlara ulaşılmaktadır. Bodrum katın kalan bölümüne, eksenden küçük bir açıyla doğuya doğru konumlandırılan, dikdörtgen formlu, lentolu ve düz alınlıklı bir kapı açıklığı yerleştirilmiştir. Bu kapı açıklığı ile yapının bodrum katına girilmektedir. Kapının

⁹⁰⁴ Landesdenkmalamt Berlin, *Denkmale in Berlin Ortsteil Mitte*, Michael Imhof Verlag, Petersberg 2003, p. 567.

⁹⁰⁵ Landesdenkmalamt Berlin, *Denkmale in Berlin Ortsteil Mitte*, p. 567.

⁹⁰⁶ Giriş izni verilmediği için konutun iç mekânı hakkında bilgi elde edilememiştir.

batısında iki, doğusunda ise dikdörtgen formlu bir pencere açıklığı mevcuttur (Şekil 256).

Birinci katın batısında ise eşit aralıklarla yerleştirilmiş dikdörtgen formlu dört pencere yer almaktadır. Bir ve ikinci katlar birbirlerinden, profilli geniş bir silme ile ayrılmış ve üzerine geniş bir kuşak yerleştirilmiştir. Bu kuşağın üzerine, ikinci kattaki pencerelerin hizasına denk gelecek şekilde kartuşlar konumlandırılmıştır (Şekil 257).

Yapının batıdaki giriş açıklığının üzerindeki iki ve üçüncü katları, cephenin diğer bölümlerinden farklı olarak düzenlenmiştir. Bu katlarda, kompozit başlıklı üç gömme sütunun sınırladığı ikiz pencereler yer almaktadır. Pencereler, entablature ve düz alnlık ile sonlanmaktadır. Bu bölümde iki ve üçüncü katın ayrımı, geniş bir kuşakla sağlanmıştır.

Cephenin doğudaki bölümünün iki ve üçüncü katlarına, eksene göre simetrik yerleştirilen, dikdörtgen formlu, silmelerle çevrili ikişer pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Bu pencerelerin iki yandan konsollara oturan alnlıkları ise birinci katta üçgen, ikinci katta ise düzdür. Volüt şeklinde düzenlenen bu konsolların arasında da ince bir şerit bulunmaktadır (Şekil 258).

Cephe, friz, dentil dizisi ve düz saçak ile sonlanmaktadır. Frizin yüzeyinde yatay dikdörtgen formlu küçük pencereler de mevcuttur (Şekil 258).

e- Süsleme Özellikleri:

Cephede bezeme öğelerine; pencerelerin alnlık kenarları, panolar ve konsollarda rastlanılmaktadır.

Alnlık Kenarları

Cephe yüzeyinde yer alan tüm alnlıkların üst kenarlarında oval formlu yaprak motiflerinin yan yana getirilmesiyle oluşturulmuş bordür şeklinde düzenlemeler yer almaktadır (Şekil 259).

Konsollar

Cepheden taşıtılı alnlıklar volüt şeklindeki ikişer konsola oturmaktadır. Konsolların güney yüzlerinde birer akantus yaprağı motifi bulunmaktadır (Şekil 259).

Panolar

İkiz pencerelerin altındaki panoların içerisine; ortada bir insan maskı ve maskın yanlarında birer çiçek ile yaprak motiflerinden oluşan kompozisyonlar yerleştirilmiştir (Şekil 260).

f- Malzeme ve Teknik:

Yapının güney cephesindeki ilk iki kat rustik taş kaplamadır. Diğer yüzeyleri sıvanıp boyandığı için inşa malzemesi hakkında kesin bir bilgi elde edilememiştir.

4.20. Reichstag (Parlamento Binası)

Katalog No	: 4.20.
Yapının Yeri	: Platz der Republik 1, 11011 Berlin.
İnşa Tarihi	: 1884-1894. ⁹⁰⁷
Mimarı	: Paul Wallot (1841-1912) ⁹⁰⁸ , Paul Baumgarten (1990-1984) ⁹⁰⁹ , Norman Foster (1935-...) ⁹¹⁰
Banisi	: -.
Çizim No	: 15.
Şekil No	: 261-270.
İnceleme Tarihi	: Temmuz 2018.
Bugünkü Kullanımı	: Parlamento binası olarak kullanılmaktadır.

a- Kitabeleri:

Kitabesi bulunmamaktadır.

b- Tarihçesi:

1882 yılında Reichstag'ın inşası için bir yarışma düzenlenmiştir. Mimar Paul Wallot'un tasarımı seçilerek, 1884 yılında yapının inşasına başlanmıştır.⁹¹¹

1933 yılında Hollandalı komünist Marinus van der Lubbe'nin gerçekleştirdiği bir kundaklama sonucunda zarar gören yapı, II. Dünya Savaşı sırasındaki birkaç yıl dışında uzun süre kullanılamamıştır.⁹¹²

⁹⁰⁷ Michael S. Cullen, *Der Reichstag: Im Spannungsfeld deutscher Geschichte*, be. bra, Berlin-Brandenburg 2004, pp. 52-53; Ladd, *The Ghosts of Berlin: Confronting German History in the Urban Landscape*, p. 85.

⁹⁰⁸ 26 Haziran 1841 tarihinde Oppenheim am Rhein'de dünyaya gelen Alman Mimar, XIX. yüzyılda ülkenin önde gelen mimarları arasında sayılmıştır. Bknz: Susanne Brackelmann, "Auf den Spuren von Paul Wallot", *Heimatjahrbuch 2010 Landkreis Mainz-Bingen*, GmbH, Berlin 2010, pp. 181-184.

⁹⁰⁹ 5 Mayıs 1900 tarihinde Kaliningrad'da dünyaya gelen Alman Mimar, Berlin Sanat Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak eğitim vermiştir. Bknz: <https://deu.archinform.net/arch/2432.html>, (18.03.2019).

⁹¹⁰ 1 Haziran 1935 yılında dünyaya gelen İngiliz Mimar, Manchester Üniversitesi'nde lisans eğitimini tamamladıktan sonra Yale Üniversitesi'nde yüksek lisans eğitimi almıştır. Dünyaca ünlü bir mimardır. Bknz: <http://v3.arkitera.com/v1/haberler/2002/09/20/normanfoster.html>, (18.03.2019).

⁹¹¹ Ladd, *The Ghosts of Berlin: Confronting German History in the Urban Landscape*, p. 85.

⁹¹² Cullen, *Der Reichstag: Im Spannungsfeld deutscher Geschichte*, pp. 52-53.

1960'lı yıllarda Mimar Paul Baumgarten öncülüğünde yenilenmiştir.⁹¹³ Almanya'nın birleşmesiyle ilk meclis toplantısına ev sahipliği de yapmıştır.⁹¹⁴

20 Haziran 1991 yılında Berlin'in yeniden başkent olmasıyla Alman Federal Meclisi olarak kullanılmaya başlanmıştır.⁹¹⁵ Norman Foster öncülüğünde başlayan yenileme çalışmaları 1999 yılında tamamlanmıştır.⁹¹⁶ Bu çalışmalar sırasında yapının iç mekânı tamamen yenilenmiştir.⁹¹⁷

c- Plan ve Mimari Özellikleri⁹¹⁸:

Reichstag, kuzey-güney doğrultusunda 132,07 x 90,19 metre ölçülerinde dikdörtgen planda inşa edilmiştir. Plan tasarımı, eksene göre simetriktir. Yapının köşelerinde kare, cephe eksenlerinde ise dikdörtgen şeklinde çıkıntılar yer almaktadır. Yapıya, eksenlerdeki bu çıkıntılarda yer alan kapılardan girilmektedir. Bu girişlerden batı cephedeki ana giriş niteliğindedir. Cephenin ekseninde yer alan ve altı sütunla oluşturulan portikoya, yirmi iki basamaklı bir merdivenle ulaşılmaktadır (Çizim 15).

Portikonun doğu duvarının ekseninde yer alan ana kapılardan, dikdörtgen formlu bekleme salonuna girilmektedir. Salonun doğusundaki kapıdan ise kare formlu, kubbe ile örtülü genel kurul salonuna geçilmektedir. Genel kurul salonunun doğusuna lobi, teras gibi farklı işlevlerde kullanılan odalar yerleştirilmiştir. Kuzey ve güneyine, doğu-batı yönlü dikdörtgen formlu birer avlu konumlandırılmıştır. Güney avlunun doğu ve güneydoğu yönlerinde, parti gruplarının çeşitli faaliyetler için kullandığı mekânlar yer almaktadır. Mekânların güneyine, dikdörtgen formlu başbakanlık evrak arşivi ve ibadet mekânı, doğusuna ise yine dikdörtgen formlu milletvekili lobisi konumlandırılmıştır. Kuzey avlunun doğusunda, dikdörtgen formlu manzara platformu, batısında parti gruplarının çeşitli faaliyetler için kullandığı dikdörtgen formlu bir salon, kuzeyinde ise dikdörtgen formlu bir kütüphane yer almaktadır (Çizim 15).

⁹¹³ Cullen, *Der Reichstag: Im Spannungsfeld deutscher Geschichte*, pp. 60-62.

⁹¹⁴ <https://www.berlin.de/berlin-im-ueberblick/en/history/the-new-berlin/artikel.453018.en.php>, (08.01.2019).

⁹¹⁵ Cullen, *Der Reichstag: Im Spannungsfeld deutscher Geschichte*, pp. 66-68.

⁹¹⁶ Cullen, *Der Reichstag: Im Spannungsfeld deutscher Geschichte*, pp. 71-72.

⁹¹⁷ Cullen, *Der Reichstag: Im Spannungsfeld deutscher Geschichte*, pp. 71-72.

⁹¹⁸ İç mekânın incelenmesine ve fotoğraflanmasına izin verilmemiştir.

Doğu cephenin eksenindeki açıklık, eşit aralıklarla karşılıklı olarak yerleştirilmiş dörder ayakla oluşturulmuş bir revak şeklinde düzenlenmiştir. Revak gözlerinden eksenindeki, kapı açıklığı olarak düzenlenmiştir (Çizim 15).

Yapının kuzey ve güney eksenindeki kapı açıklıkları ise kademeli plastırlarla dışa doğru çıkıntılı olacak şekilde tasarlanmışlardır (Çizim 15).

Reichstag'ın köşelerindeki dışa çıkıntılı birimlerin önlerine, eksenlerine göre simetrik olarak yerleştirilen ikişer sütunun oluşturduğu kemerli düzenlemeler yerleştirilmiştir (Çizim 15).

d- Cepheleri:

Reichstag, portiko şeklinde düzenlenmiş batı giriş kapısı ve diğer cephe tasarımlarıyla Neoklasik üslup özelliği yansıtmaktadır. Yapı, bodrum kata ait yüksek bir temel duvarı üzerine oturmaktadır.

Batı cephe; eksenine göre simetrik olarak düzenlenmiştir. Cephe; eksende yüzeyden taşırılmış üçgen alınlıklı portiko, köşelerde kuleler ve portiko ile köşe kuleleri arasında kalan düzenlemelerden oluşmuş beş bölüm şeklindedir. Bodrum katında cephelerdeki açıklıkların hizasına denk gelecek şekilde, üst kenarı yay formulu, yatay dikdörtgen pencerelere yer verilmiştir. Yapının portiko bölümü tek, portikonun iki yanındaki birimler iki, köşelerdeki bölümler ise üç kat şeklinde düzenlenmiştir (Şekil 261).

Cephenin ekseninde yer alan portikoya, yirmi üç basamaklı merdiven ile ulaşılmaktadır. Portikonun önünde merdivenlerin bulunması nedeniyle bodrum kat dıştan algılanamamaktadır. Bu bölüm yanlardan dor başlıklı birer köşe plastırı ile sınırlandırılmıştır. Kademeli kaideli, kompozit başlıklı altı adet sütundan oluşan portiko, entablature ve üçgen alınlık ile sonlanmaktadır. Beden duvarında yer alan, eksenindeki üç açıklığın karşısına yerleştirilen girişler, yanlardan plastır ve antalarla sınırlandırılmıştır (Şekil 261).

Portikonun iki yanında yer alan bölümler, kompozit başlıklı köşe plastırları ve dört gömme sütunla beş bölüme ayrılmışlardır. Bu bölümlerin birinci katlarında, yarım yuvarlak kemerli, dikdörtgen formulu beş pencere açıklığı yer almaktadır. Pencereler, sütunceler üzerine oturan yarım yuvarlak kemerlerle çevrelenmiştir. İkinci kattaki pencereler ise dikdörtgen formulu olup üzerlerinde üçgen alınlıklar mevcuttur. Yan bölümler, entablature ile sonlanmaktadır (Şekil 261).

Köşelerdeki dışa çıkıntılı birimler ise kule şeklinde düzenlenmiştir. Kulelerin bir ve ikinci katlarını, bu katların önündeki kompozit başlıklı sütunlar sınırlamaktadır. Sınırlanan bu bölümlerde, yanlardan sütunce, üstten yarım yuvarlak kemer ile çevrelenmiş ikili pencere düzenlemesi görülmektedir. Bu pencerelerden alttakiler, dikdörtgen formlu olup iki yandan iyon başlıklı sütunlar, üstten entablature ve üçgen alınlık ile çevrelenmiştir. Üstteki pencereler ise üst kenarı yarım yuvarlak şekilde sonlanan yatay dörtgen formludur. Kulelerin ikinci katları, entablature ile sonlanmıştır. Kule bölümünün çatı seviyesinden dışa çıkıntı oluşturan üçüncü katı, beden duvarlarından içe doğru çekilerek kademeli bir görünüm kazanmıştır. Katın her cephesinde; eşit aralıklarla yerleştirilen, plastırlarla sınırlanmış, yuvarlak kemerli, dikdörtgen formlu üçer pencere mevcuttur. Üçüncü kat, konsollu saçak ile sonlanmaktadır (Şekil 261).

Kuzey ve güney cepheler; batı cepheyle benzer şekilde düzenlenmiştir. Cepheler; eksenlerindeki giriş açıklıkları ile çevresi, kuleli köşe bölümleri ve köşe ile eksen arasında kalan yan bölümler olmak üzere dikey beş bölümden oluşmaktadır (Şekil 262-263).

Giriş açıklığının yer aldığı eksenindeki üçgen alınlıklı bölümler yüzeyden taşırılmışlardır. Bu bölümler, bodrum kat üzerine tek katlı olarak düzenlenmişlerdir. Bodrum katlarının eksenine, birinci katların yarı seviyesine kadar yükselen, üst kenarı yarım yuvarlak şeklinde sonlanan dikdörtgen formlu birer kapı açıklığı konumlandırılmıştır. Bu kapılar, birinci katların hizasından itibaren başlayan plastırların üzerine oturtulmuş yarım yuvarlak kemer ile çevrelenmektedirler. Kapıların üzerinde, dikdörtgen formlu üçüz pencere açıklıkları görülmektedir. Bölümler, entablature ve üçgen alınlık ile sonlanmaktadır (Şekil 262-263).

Yan bölümler, bodrum kat üzerine tek kat olarak düzenlenmiştir. Bölümlerin bodrum katında, üst kenarı yay şeklinde sonlanan dikdörtgen formlu üçer pencere açıklığı yer almaktadır. Dört adet plastırın bölümlere ayırdığı birinci kat yüzeylerinde ise üçlü pencere düzenlemesi görülmekte olup aşağıdan yukarıya doğru üçer sıra halinde dikdörtgen formlu pencere açıklıkları konumlandırılmıştır. En üst sıradakilerin üzerinde üçgen alınlıklar yer almaktadır. Yan bölümler, iki silmeli arşitrav, friz ve korniş ile sonlanmaktadır (Şekil 262-263).

Doğu cephe; diğer cephelerle benzerdir. Ancak bu cephede, eksendeki bölüm, iki kat şeklinde düzenlenmiş olup bu bölümün tamamı cephe yüzeyinden taşırılmıştır. İlk katına, yuvarlak kemerli bir revak yerleştirilmiştir. İkinci katta ise, eşit aralıklarla yerleştirilen dikdörtgen formlu üç adet üçüz pencere açıklığı görülmektedir. Bölüm iki siltmeli arşitrav, friz, korniş ve çatı korkuluğu ile sonlanmaktadır (Şekil 264).

Yan bölümler ise kuzey ve güney cephelerin yan bölümleriyle pencere sayıları dışında aynı özelliklere sahiptir. Bu bölümlerde her sraya beşer pencere açılmıştır (Şekil 264).

e- Süsleme Özellikleri:

Reichstag'ta süsleme unsurları; portiko, pencereler ve akroterlerde görülmektedir. Bezemelerde genellikle bitkisel ve geometrik motifler ile heykel, figürlü kabartmalar ve armalar tercih edilmiştir.

Batı Portal

Batı cephenin orta bölümünün kapı açıklıklarından kalan yüzeylerine, Alman İmparatorluğu'na bağlı olan prensliklerin armalarından oluşan kompozisyonlar işlenmiştir. Armalardan kalan yüzeylere ise çıplak vaziyette çeşitli duruşlarda insan figürleri, masklar ve kıvrık dallar eklenmiştir (Şekil 265-266).

Üçgen Alınlık ve Entablature

Üçgen alınlığın içinde, odak noktası Alman İmparatorluğu armasından oluşan bir kabartma yer almaktadır. Armanın üzerine İmparatorluk tacı işlenmiştir. Bu tacın iki yanına asker figürleri ve çeşitli insan figürleri konumlandırılmıştır. Kompozisyonun kalan kısımlarında yaprak ve dal motifleri yer almaktadır (Şekil 267).

Friz ve arşitravın ekseninde yer alan yatay dörtgen formlu panonun içerisinde "*Dem Deutschen Volke*"⁹¹⁹ ifadesi görülmektedir (Şekil 267).

Orta bölümün çatı seviyesinin iki yanına Art Nouveau nitelikli birer vazo yerleştirilmiştir. Bu vazoların yüzeylerinde çeşitli dal ve yaprak motifleri görülmektedir. Kapaklarının üzerine taç ve haç, kaide kısmına ise ortasında aslan başı bulunan askı çelenk motifleri işlenmiştir (Şekil 267).

⁹¹⁹ Anlamı; "Alman halkı"dır.

Pencereler

Cephelerin ikinci kat seviyelerinde görülen pencere açıklıklarının üçgen alınlıkları, iki yandan volüt şeklindeki çıkmalara oturmaktadır (Şekil 268).

Akroterler

Kulelerin üçüncü katlarına, dışa dönük her cephede ikişer olmak üzere toplam on altı tane alegorik heykel konumlandırılmıştır (Şekil 269).

Bunlardan;

-Kuzeybatı kulesindeki dört figür; ticaret ve nakliye, sanayi, ev endüstrisi, elektrik mühendisliğini

-Kuzeydoğu kulesindeki dört figür; eğitim, öğretim, sanat ve edebiyatı

-Güneydoğu kulesindeki dört figür; kara askeri gücü, deniz savunma gücü, adalet ve devletçiliği

-Güneybatı kulesindeki dört figür; ise tarım, hayvancılık, üzümculük ve bira üretimini simgelemektedir.

Üçüncü katın çatı seviyesinde ise her cephesinde dörder tane olmak üzere istiridye kabuğu şeklinde başlığa sahip birer kadın maskı yer almaktadır (Şekil 270).

f- Malzeme ve Teknik:

Reichstag, tamamen düzgün kesme taş malzemedен inşa edilmiştir. Heykeller ve kabartmalar kumtaşı malzemedен işlenmiştir. Genel kurul salonunun üzeri cam kubbe ile örtülüdür.

BEŞİNCİ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA

5.1. Plan ve Mimari Özellikleri

Almanya Federal Cumhuriyeti'nin başkenti Berlin'de XVIII. ve XIX. yüzyılda inşa edilmiş Neoklasik üsluptaki yapılarda plan düzenlemesi açısından üslup birliği saptanamamıştır. İç mekânlar, restorasyonlara bağlı olarak özgünlüğünü yitirmiştir. Bu bölümde yapılar, ilk tasarımlarındaki işlevlerine bağlı olarak gruplandırılarak incelenmiştir. Buna göre;

Kiliseler

Neoklasik üslupta inşa edilen kiliseler bazen meydan düzenlemesi içerisinde yerlerini almış, bazen de sokak aralarında kalmışlardır. İnşalarında belirli bir plan tipolojisine bağlı kalınmamıştır. Genellikle bazilikal ve merkezi planlar tercih edilmiştir. Bazilikal planlı kiliselerin doğu ucunda yer alan apsis ve yan hücreler genellikle duvardan taşıntılı olarak düzenlenmişlerdir. Antik Roma mimarisinde sık karşılaşılan rotundaların ise Rönesans ve Neoklasik mimaride tercih edilen bir planlama olduğu görülmektedir.⁹²⁰

Kilise işlevinde inşa edilen yapılardan **Alman Katedrali** ve bu Katedral ile simetri oluşturması için tasarlanan **Fransız Katedrali** Gendarmenmarkt Meydanı'nın düzenlemesi içerisinde yer almaktadır (Şekil 271). Konumlandırılışları itibariyle Roma Piazza Popola'daki İkiz Kiliseler'i (1662-1679) anımsatmaktadır (Şekil 272).⁹²¹ Alman Katedrali; merkezi planlı bir ibadet mekânı ve doğu yönündeki merkezi planlı çan kulesi bölümlerinden oluşmaktadır. Fransız Katedrali (Çizim 4) de Alman Katedrali (Çizim 1)'nin çan kulesi ile aynı plana sahiptir. Ortada yuvarlak formlu asıl kule bölümü ve üç yönünde portikoların yer aldığı "T" şeklinde inşa edilmiştir. Ayrıca Fransız Katedrali'nin eklendiği Fransız Friedrichstadt Kilisesi, merkezi planlı kuruluşu ile 1881-1882 yıllarında yenilenen Alman Katedrali'nin ibadet mekânına örnek olmuştur (Çizim 16).⁹²²

⁹²⁰ Kilise mimarisinin gelişimi için bakınız: Denis R. McNamara, *How to Read Churches: A Crash Course in Ecclesiastical Architecture*, Rizzoli, New York 2011.

⁹²¹ <http://www.chiesadegliartisti.it/storia.html>, (10.04.2019).

⁹²² Mertens, Lorenz, "Kirchen zwischen 1648 und 1780", p. 357.

Yapılar arasındaki diğer bir kilise olan **St. Hewdigs Kilisesi**, Bebelplatz ve Hinter den Katholischen Kirche sokaklarının kesişim noktasında yer almaktadır. İbadet mekânı ile şapel bölümü, kaynağını Roma rotundalarından almıştır (Çizim 3). Kilise yuvarlak formlu bu bölümleriyle Roma'daki Pantheon Tapınağı⁹²³ (113-125) (Çizim 17) ve St. Maria Assunta Kilisesi⁹²⁴ (1664), Londonderry'deki Mussenden Tağnağı⁹²⁵ (1785), Varşova'daki St. Alexander Kilisesi⁹²⁶ (1828) (Çizim 18), Malta'daki Mosta Rotundası⁹²⁷ (1833-1860), Possagno'daki Canovian Tapınağı⁹²⁸ (1830), Tregasio'daki La Rotonda⁹²⁹ (1842), Turin'deki Bella Rosin Mozolesi⁹³⁰ (1888) ve Baltomire'deki Baltomire Bazilikası⁹³¹ (1821)'ni anımsatmaktadır.

St. Elisabeth Kilisesi (Çizim 11) ile **St. Paul Kilisesi** (Çizim 12) ise tek nefli bazilikal plandadır. Aynı mimarın elinden çıkan yapılar apsis ve yan hücrelere sahiptir. Kiliselerin bu bölümleri daha çok Ravenna'daki St. Apollinare in Classe Kilisesi⁹³² (533-549) (Çizim 19), Siena'daki Montalcino Katedrali⁹³³ (1832), San Marino'daki St. Marino Bazilikası⁹³⁴ (1838), Roma'daki St. Croce Via Flaminia Kilisesi⁹³⁵ (1913) (Çizim 20)'ni anımsatmaktadır. St. Paul Kilisesi'nin bu bölümleri ise sonradan eklenen yarım yuvarlak formlu bir koridor ile çevrelenerek ünik bir örneğe dönüştürülmüştür.

Konser ve Tiyatro Binaları

Konser ve tiyatro binalarının ilk örnekleri, Antik mimaride görülmektedir. Plan tipolojisi bu dönemde yuvarlak ve yarım yuvarlaktır. Rönesans döneminde aynı işlevdeki yapılar tekrar yaygınlık kazanmıştır. Tipolojik olarak yuvarlak ve çokgen planlar tercih edilmiştir. Barok dönemde konser ve tiyatro binalarında dikdörtgen forma doğru geçiş söz konusudur. Neoklasik mimaride ise işleve daha uygun olması

⁹²³ Diane Favro, "Making Rome a World City", *The Cambridge Companion to the Age of Augustus*, Cambridge University Press, Cambridge 2005, pp. 234-263.

⁹²⁴ Summerson, *The Classical Language of Architecture*, p. 39.

⁹²⁵ https://en.wikipedia.org/wiki/Mussenden_Temple, (13.04.2019)

⁹²⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/St._Alexander%27s_Church,_Warsaw, (13.04.2019).

⁹²⁷ https://en.wikipedia.org/wiki/Rotunda_of_Mosta, (13.04.2019).

⁹²⁸ https://en.wikipedia.org/wiki/Tempio_Canoviano, (13.04.2019).

⁹²⁹ [https://it.wikipedia.org/wiki/La_Rotonda_\(Tregasio\)](https://it.wikipedia.org/wiki/La_Rotonda_(Tregasio)), (13.04.2019).

⁹³⁰ https://it.wikipedia.org/wiki/Mausoleo_della_Bela_Rosin, (13.04.2019).

⁹³¹ [https://en.wikipedia.org/wiki/Basilica_of_the_National_Shrine_of_the_Assumption_of_the_Blessed_Virgin_Mary_\(Baltimore\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Basilica_of_the_National_Shrine_of_the_Assumption_of_the_Blessed_Virgin_Mary_(Baltimore)), (13.04.2019).

⁹³² Richard Krautheimer, Slobodan Curcic, *Early Christian and Byzantine Architecture*, Yale University Press, Harmondsworth 1986, p. 227.

⁹³³ https://en.wikipedia.org/wiki/Montalcino_Cathedral, (13.04.2019).

⁹³⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/Basilica_di_San_Marino, (13.04.2019).

⁹³⁵ https://en.wikipedia.org/wiki/Santa_Croce_in_Via_Flaminia, (13.04.2019).

açısından “T” şeklindeki planlar tercih edilmiştir. Bu tercihin nedeni ise “T” şeklinde inşa edilen konser ve tiyatro salonlarının sahne ve oditoryumu içerisine alan dikdörtgen bir ana kütle ile sanatçıların kullanımına açık olan çeşitli odaların bulunduğu kanatlardan oluşmasıyla daha kullanışlı bir hal alabilmesidir.⁹³⁶

İncelenen yapılar arasında yer alan **Schauspielhaus** (Çizim 9) ve **Staatsoper** (Çizim 2), “T” şeklindeki planları bakımından, Neoklasik tarzdaki tipik birer konser salonudur. Benzer şekilde Viyana Devlet Opera Binası⁹³⁷ (1861-1869) (Çizim 21), Londra’daki Drury Lane⁹³⁸ (1666), Paris Opera Binası⁹³⁹ (1861-1875), Dresden’deki Semper Opera Binası⁹⁴⁰ (1841)’nin (Çizim 22) planları da bu nedene bağlı olarak “T” şeklindedir.

Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu ise ortada yuvarlak planlı amfi bölümü ve bölümün yanlarında yer alan çeşitli boyutlardaki odalarla dikdörtgen formlu bir görünüm kazanmıştır (Çizim 6). Dönemin tiyatro binalarının tipolojisine göre ünik olan Tiyatro Binası’nın planı, daha çok Vicenza’daki Villa Rotunda⁹⁴¹ (1566-1567) (Çizim 23), Venedik’teki Villa Foscari⁹⁴² (1558-1560), Vicenza’daki Villa Piovene⁹⁴³ (1539-1540) ve Villa Chiericati⁹⁴⁴ (1550’lerde) gibi Rönesans villalarının tasarımını andırmaktadır.

Müzeler

Neoklasik mimaride müze işlevinde inşa edilen yapıların belirli bir tipolojisi bulunmamaktadır. Bunlar, alana ya da ihtiyaca göre şekillenmektedirlerdir. İncelenen yapılardan **Altes Müzesi**’nin ekseninde, büyükçe bir kubbe ile örtülmüş rotunda yer almaktadır. Bu rotundan çevresinde görülen çeşitli ölçülerdeki galeri odaları, yapının ana planının dikdörtgen forma evrilmesine neden olmuştur (Çizim 10). **Neues Müzesi** ise kuzey ve güneyinde yer alan sergi salonlarının çıkıntıları ile doğrusallığını

⁹³⁶ Tiyatro ve opera mimarisinin gelişimi için bakınız: Will Jones, *How to Read Modern Building: A Crash Course in Domestic Architecture*, Rizzoli, New York 2011.

⁹³⁷ https://www.maria-online.us/travel/article.php?lg=de&q=Wiener_Staatsoper, (13.04.2019).

⁹³⁸ <https://www.theatre-architecture.eu/en/db/?theatreId=380>, (13.04.2019).

⁹³⁹ https://en.wikipedia.org/wiki/Palais_Garnier, (15.05.2019).

⁹⁴⁰ Friedbert Streller, “Die Dresdner Staatsoper und das neue Musiktheater”, *Dresden und die Avancierte Musik im 20. Jahrhundert*, C. 3, Laaber Verlag, Laaber 2004, pp. 171-180.

⁹⁴¹ <https://www.palladiomuseum.org/veneto/opera/41?lang=en>, (15.04.2019).

⁹⁴² Robert Byron, *The Road to Oxiana*, Pimlico Edition, Londra 2004, p. 4.

⁹⁴³ Manfred Wundram, *Andrea Palladio 1508-1580 Architect between the Renaissance and Baroque*, Taschen, Köln 1993, pp. 20-21.

⁹⁴⁴ <http://mediateca.palladiomuseum.org/palladio/opera.php?id=47>, (16.04.2019).

kaybetmiş dörtgen planda inşa edilmiştir (Çizim 13).⁹⁴⁵ Benzer bir durum, Madrid'deki Prado Müzesi (1785-1819)'nde de görülmektedir (Çizim 24).⁹⁴⁶

Aynı üslupta inşa edilen İstanbul Arkeoloji Müzesi (1891) çeşitli sergi salonlarını bünyesinde barındıran “U” planlı bir yapıdır (Çizim 25).⁹⁴⁷ Londra'daki British Müzesi'nde (1753) ise merkezde yuvarlak formlu bir salon ile çevresinde çeşitli ölçülerde ve formda odalar yer almaktadır (Çizim 26).⁹⁴⁸ Bir bütün olarak bakıldığında çok parçalı bir görünümdeydir. Münih'teki Glyptothek⁹⁴⁹ (1816-1830), Viyana'daki Albertina Müzesi⁹⁵⁰ (1805) ve Cenevre'deki Ariana Müzesi⁹⁵¹ (1884) dönemin farklı tipolojilerde inşa edilmiş diğer müzelerine örnektir.

Konut

XVIII. yüzyılda halk, yaşamını genellikle apartmanlarda sürdürmektedir. Çok katlı olarak inşa edilen bu apartmanlar araziye göre şekillenmektedirler. Genellikle apartmanların bir ve birden fazla cephesi sağır cephe şeklindedir. Neoklasik üslubu yansıtan bölümleri ise sadece girişlerin yer aldığı cephelerdir. **Oranienburger Str. 27 (Konut)** ve **Rheinsberger Str. 73 (Konut)**, incelenen yapılar arasındaki apartman örnekleridir. Münih'teki Leopold Str. 8⁹⁵² (XVIII. yüzyıl), Napoli'deki Palazzo Venezia⁹⁵³ (1816), Bordo'daki Haussmann Apartmanı⁹⁵⁴ (XVIII. yüzyıl) Neoklasik tarzda inşa edilen apartman örneklerindedir.

Diğer mimari dönemlerde olduğu gibi Neoklasik mimaride de yöneticiler için inşa edilen büyük ölçekli saraylar görülmektedir. Bu saraylar manzaralı ve sakin bölgelere konumlandırılmışlardır. İnşalarında genellikle dikdörtgen ve “U” planlı tasarımlar tercih edilmiştir. Yapılar arasındaki **Bellevue Sarayı** da İngiltere'deki Blemheim Sarayı⁹⁵⁵ (1705-1722) (Çizim 27), Güney Bavyera'daki Herrenchiemsee

⁹⁴⁵ Müze mimarisinin gelişimi için bakınız: Jones, *How to Read Modern Building: A Crash Course in Domestic Architecture*.

⁹⁴⁶ <https://www.museodelprado.es/en/museum>, (11.12.2018).

⁹⁴⁷ Mehmet Önder, *Türkiye Müzeleri*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1999, s. 197.

⁹⁴⁸ https://www.britishmuseum.org/about_us/the_museums_story/general_history.aspx, (17.04.2019).

⁹⁴⁹ Roth, *Mimarlığın Öyküsü*, ss. 558.

⁹⁵⁰ <https://en.wikipedia.org/wiki/Albertina>, (13.04.2019).

⁹⁵¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Mus%C3%A9_Ariana, (13.04.2019).

⁹⁵² <https://www.agefotostock.com/age/en/Stock-Images/Rights-Managed/IBR-1745057>, (13.04.2019).

⁹⁵³ [https://it.wikipedia.org/wiki/Palazzo_Venezia_\(Napoli\)](https://it.wikipedia.org/wiki/Palazzo_Venezia_(Napoli)), (13.04.2019).

⁹⁵⁴ <https://www.dreamstime.com/bordeaux-like-paris-attractive-haussmann-buildings-chic-area-street-image142803573>, (13.04.2019).

⁹⁵⁵ <http://whc.unesco.org/en/list/425>, (15.04.2019).

Sarayı⁹⁵⁶ (1873-1878) (Çizim 28) ve Paris'teki Luxemburg Sarayı⁹⁵⁷ (1861) gibi birçok “U” biçimli saray içerisinde yer almıştır.⁹⁵⁸

Saray planlaması içerisinde kralın hobi evi olarak kullandığı binalarla da karşılaşmaktadır. Bu binalar genel bir tipoloji içerisinde tasarlanmamışlardır. İncelenen yapılar arasında yer alan **Belvedere** de bunlardan biridir. Charlottenburg Sarayı'nın avlusu içerisinde yer alan yapı, ortada yuvarlak planlı bir ana mekân ile yanlarındaki dikdörtgen formlu yan mekânlardan oluşan merkezi planlı bir örnektir (Çizim 5). Fransa'daki Vilandry Şatosu'nun avlusundaki pavyon⁹⁵⁹ (1754) ve Dresden'deki Pillnitz Sarayı⁹⁶⁰ (1790)'nın pavyonu merkezi planlı diğer hobi evlerinden örneklerdir.

Resmi Binalar

Neoklasik mimari içerisinde sık görülen resmi binalardan biri parlamento binaları olup, bu yapılar merkezde yer alan bir kurul salonu ve salonu çevreleyen çeşitli işlevlerdeki odalardan oluşmaktadır. Genellikle dikdörtgen veya “U” planlı olarak inşaa edilmektedirler. İncelenen yapılardan **Reichstag**, merkezde yuvarlak planlı, genel kurul salonu işlevindeki rotunda ve çevresindeki diğer mekânlardan oluşan dikdörtgen formlu bir plana sahiptir (Çizim 15). Amerikan Kongre Binası⁹⁶¹ (1793) (Çizim 29), Avusturya Palamento Binası⁹⁶² (1888), İsviçre Parlamento Binası⁹⁶³ (1902) ve Kuzey İrlanda Parlamento Binası⁹⁶⁴ (1987) bir merkez etrafında gelişen planlarıyla Neoklasik tarzdaki parlamento binalarının diğer örneklerindedir.

Diğer bir resmi bina türü ise muhafız evleridir. Muhafız evlerinin sadece güvenlik kabini ya da nöbet kulübesi şeklinde tasarlanmış çeşitlerinin yanı sıra burada nöbet tutan muhafızların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik mekânları bünyesinde barındırabilen örnekleri de mevcuttur. Tasarımlarında ise bahsedilen çeşitlere göre farklılık görülmekle birlikte belirli bir plan tipolojisi bulunmamaktadır. İncelenen yapılar içerisinde yer alan **Neue Wache** ise ilk inşa edildiğinde birçok odadan oluşan

⁹⁵⁶ http://www.herren-chiemsee.de/englisch/n_palace/index.html, (19.04.2019).

⁹⁵⁷ https://en.wikipedia.org/wiki/Place_du_Luxembourg, (19.04.2019).

⁹⁵⁸ Konut mimarisinin gelişimi için bakınız: Will Jones, *How to Read Houses: A Crash Course in Domestic Architecture*, Rizzoli, New York 2011.

⁹⁵⁹ https://en.wikipedia.org/wiki/Ch%C3%A2teau_de_Villandry, (15.04.2019).

⁹⁶⁰ https://en.wikipedia.org/wiki/Pillnitz_Castle, (13.05.2019).

⁹⁶¹ <http://www.visitthecapitol.gov/about-capitol/evolution-capitol>, (15.04.2019).

⁹⁶² https://en.wikipedia.org/wiki/Austrian_Parliament_Building, (15.04.2019)

⁹⁶³ https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0svi%C3%A7re_Federal_Saray%C4%B1, (15.04.2019).

⁹⁶⁴ [https://en.wikipedia.org/wiki/Parliament_Buildings_\(Northern_Ireland\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Parliament_Buildings_(Northern_Ireland)), (15.04.2019).

bir tipolojiye sahipken, geçirdiği onarımlar sonucunda dikdörtgen planlı bir oda şeklini almıştır (Çizim 8). Cebelitarık'taki Muhafız Evi⁹⁶⁵ (1770), Vestfalya'daki Muhafız Evi⁹⁶⁶ (1812), Novara'daki Muhafız Evi⁹⁶⁷ (1835) ve Helsinki'deki Muhafız Evi⁹⁶⁸ (1843) üslubun özelliklerini yansıtan önemli muhafız evi örneklerindedir.

Anıtlar

Neoklasik üslupta inşa edilen mozoleler genellikle dikdörtgen planlılardır. Yapılar arasında yer alan **Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı** ise başlangıçta dikdörtgen formlu olarak inşa edilmiştir. Ancak genişletme çalışmaları sırasında kuzey yönüne dörtgen formlu mozole bölümü ve yarım yuvarlak formlu apsis eklenmiştir (Çizim 7). New York'taki Grant's Mozolesi⁹⁶⁹ (1897) (Çizim 30), Washington'daki Charles H. Schwab Mozolesi⁹⁷⁰ (1939) ve Massachusetts'deki Williams Pratt Mozolesi⁹⁷¹ (1867) Neoklasik tarzdaki dikdörtgen formlu mozole örneklerindedir.

Jean Pierre Friedrich Ancillion'un Lahdi (1841-1842) ise Fransız Mezarlığı içerisinde yer alan dikdörtgen formlu bir lahittir. Danimarka Roskilde Katedrali'nde yer alan VI. Christian Lahdi⁹⁷² (1768) dikdörtgen formları ile dönemin mozole tasarımının örneklerindedir.

Şehir kapıları, kentleşmeye bağlı olarak gelişen bir bina türüdür. Bu nedenle tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Bununla birlikte kapıların tipolojisi, üsluplara göre farklılık göstermemektedir. İncelenen yapılardan "U" planlı bir kompleks olan ve ana kapı ile yan kanatlardan oluşan **Brandenburg Kapısı**, geçiş açıklıklarındaki sütunlarla Milano'daki Porta Ticinese⁹⁷³ (1801-1814)'i (Şekil 273) anımsatırken, yan kanatları Bergamo'daki Porta Nuova⁹⁷⁴ (1837)'da olduğu gibi simetrik düzenlenmiş mekânlardan oluşmaktadır (Şekil 274). Cambridge'deki Downing Koleji⁹⁷⁵ (1869)'nin

⁹⁶⁵ [https://en.wikipedia.org/wiki/Main_Guard_\(Gibraltar\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Main_Guard_(Gibraltar)), (15.04.2019).

⁹⁶⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/Kingdom_of_Westphalia, (15.04.2019).

⁹⁶⁷ <http://geocachingraviteam.weebly.com/guardhouse.html>, (15.04.2019).

⁹⁶⁸ <https://www.myhelsinki.fi/en/see-and-do/sights/main-guard-post>, (15.04.2019).

⁹⁶⁹ Joan Waugh, *U. S. Grant: American Hero, American Myth*, Univeristy of Nort Carolina Press, North Carolina 2009, p. 281.

⁹⁷⁰ https://en.wikipedia.org/wiki/Charles_M._Schwab, (15.04.2019).

⁹⁷¹ <https://www.findagrave.com/memorial/20506823/william-pratt>, (15.04.2019).

⁹⁷² https://en.wikipedia.org/wiki/Christian_VI_of_Denmark, (15.04.2019).

⁹⁷³ <https://vecchiamilano.wordpress.com/2010/02/10/porta-cicca/>, (15.04.2019).

⁹⁷⁴ Luigi Pelandı, *Attraverso le vie di Bergamo Scomparsa II la Strada Ferdinanda*, Edizioni Bolis, Bergamo 1963, p. 11.

⁹⁷⁵ Robin Middleton, David Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, C. 1, Electa, Milan 1980, p. 94.

giriş kapıları ve Cheshire'deki Chester Kalesi'nin 1822 yılında eklenen giriş kapısı⁹⁷⁶ dönemin şehir kapılarının örneklerindedir.

İşlevi Değiştirilmiş Binalar

Alte Nationalgalerie başlangıçta kilise olarak tasarlanmasından dolayı dıştan yarım yuvarlak formlu apsise sahip bazilikal planda bir kilise olarak algılanmakta olup iç mekânda ise çeşitli boyut ve şekillerdeki sergi salonlarına sahiptir (Çizim 14).

5.2. Cephe Düzenlemeleri

Neoklasik üslupta inşa edilen yapıların bu üslubu yansıtan en önemli bölümleri cepheleridir. Üç tip planlama söz konusudur. Bunlardan ilki tapınak cepheleri şeklinde planlanmış cephelerdir. **Alte Nationalgalerie** (Şekil 241) ile **Neue Wache** (Şekil 167)'nin tüm cepheleri bu planlama türüne göre inşa edilmiştir. Regensburg'daki Walhalla Tapınağı⁹⁷⁷ (1830-1842), Münih'teki Glyptothek⁹⁷⁸ (1816-1830), Paris'teki Pantheon Kilisesi⁹⁷⁹ (1757-1790) (Şekil 275) ve St. Mary Madeleine Kilisesi⁹⁸⁰ (1807-1828) (Şekil 276) planlama türünün diğer örneklerindedir.

İkinci planlama türü, Andrea Palladio'nun tasarımına dayanmaktadır. Yapıların bir veya birkaç cephesinde portiko ve giriş mekânları yer almaktadır. **Alman ve Fransız Katedralleri** (Şekil 9) (Şekil 75), **Schauspielhaus** (Şekil 175), **Altes Müzesi** (Şekil 190), **St. Elisabeth Kilisesi** (Şekil 198), **Staatsoper** (Şekil 38), **Reichstag** (Şekil 263) ve **Kraliçe Luise Mezar Anıtı** planlama türünün Berlin mimarisi içerisindeki temsilcileridir. Potsdam'daki Charlottenhof Sarayı⁹⁸¹ (1826-1860), Vicenza'daki Villa Rotunda⁹⁸² (1566-1567) (Şekil 277), Villa Piovene⁹⁸³ (1539-1540) ile Villa Chiericati⁹⁸⁴ (1550'lerde), Venedik'teki Villa Foscari⁹⁸⁵ (1558-1560), Atina Akademisi⁹⁸⁶ (1859-1885), Atina'daki Zappeion⁹⁸⁷ (1874-1888), Washington'daki

⁹⁷⁶ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 93.

⁹⁷⁷ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 96.

⁹⁷⁸ Roth, *Mimarlığın Öyküsü*, ss. 558.

⁹⁷⁹ <https://www.britannica.com/topic/Pantheon-building-Paris-France>, (15.04.2019).

⁹⁸⁰ <http://www.sacred-destinations.com/France/Paris-eglise-madeleine>, (15.04.2019).

⁹⁸¹ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 59.

⁹⁸² <https://www.palladiomuseum.org/veneto/opera/41?lang=en>, (15.04.2019).

⁹⁸³ Wundram, *Andrea Palladio 1508-1580 Architect between the Renaissance and Baroque*, pp. 20-21.

⁹⁸⁴ Byron, *The Road to Oxiana*, p. 4.

⁹⁸⁵ Byron, *The Road to Oxiana*, p. 4.

⁹⁸⁶ Biris, Kardamitsi-Adami, *Neoclassical Architecture in Greece*, p. 142.

⁹⁸⁷ <https://www.zappeion.gr/en/history/building-the-zappeion-exhibition-hall.html>, (16.04.2019).

Beyaz Saray⁹⁸⁸ (1792-1800) (Şekil 278) ve İstanbul Arkeoloji Müzesi⁹⁸⁹ (1891) (Şekil 279) türün diğer örnekleridir.

Üçüncüsü ise klasik blok tarzındaki düzenlemedir. Tasarımda, cephelerdeki plastır, kemer, alınlık ve entablature gibi öğelerle klasik mimariye gönderme yapılmaktadır. **Brandenburg Kapısı** (Şekil 121), **St. Hedwigs Kilisesi** (Şekil 55), **Bellevue Sarayı** (Şekil 97), **Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu** (Şekil 113-117), **St. Paul Kilisesi** (Şekil 211), **Oranienburger Str. 27 (Konut)** (Şekil 215), **Rheinsberger Str. 73 (Konut)** (Şekil 256), **Neues Müzesi** (Şekil 227) ve **Belvedere** (Şekil 104)'in cepheleri bu türde tasarlanmıştır. Bedfordshire'daki Woburn Manastırı⁹⁹⁰ (1744) (Şekil 280), Cambridge Üniversitesi Senato Evi⁹⁹¹ (1772), Washington'daki Ashburton Evi⁹⁹² (1836), Atina'daki Iliou Melathron⁹⁹³ (1838) (Şekil 281), İstanbul'daki Demirbank Binası⁹⁹⁴ (1880'li yıllar), Taş Kışla⁹⁹⁵ (1846-1852) (Şekil 282) ve Osmanlı Bankası Genel Müdürlüğü⁹⁹⁶ (1890-1892) tasarımın diğer örneklerindedir.

Bir lahit olan **Jean Pierre Frederic Ancillon'un Mezar Anıtı**'nın cepheleri Vatikan Müzesi'ndeki Scipio'nun Lahdi⁹⁹⁷ (MÖ 298) (Şekil 283) ve Danimarka Roskilde Katedrali'nde yer alan VI. Christian Lahdi⁹⁹⁸ (1768) ile aynı şekilde tasarlanmıştır (Şekil 219-222).

Portikolar

Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı'nın güney cephesinde yer alan portiko (Şekil 145) ve **Neue Wache** (Şekil 169)'nin portikosu Dor düzeninde inşa edilmiştir. Potsdam'daki Charlottenhof Sarayı⁹⁹⁹ (1826-1860), Regensburg'daki Walhalla

⁹⁸⁸ Frary, *They Built the Capitol*, p. 27; Seale, "James Hoban, "Builder of the White House", pp. 8-12.

⁹⁸⁹ Önder, *Türkiye Müzeleri*, s. 197.

⁹⁹⁰ Hugh Chrisolm, "Woburn", *Encyclopedia Britannica*, C. 28, Cambridge University Press, Cambridge 1911, p. 767.

⁹⁹¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Senate_House,_Cambridge, (15.04.2019).

⁹⁹² G. Martin Moeller, *AIA guide to the architecture of Washington D.C.*, John Hopkins University Press, Baltimore 2012, p. 139.

⁹⁹³ http://www.eie.gr/archaeologia/gr/arxeio_more.aspx?id=183, (16.04.2019).

⁹⁹⁴ Edhem Eldem, *Bankalar Caddesi Osmanlıdan Günümüze Voyvoda Caddesi*, Osmanlı Bankası Yayınları, İstanbul 2000, s. 226.

⁹⁹⁵ Esma İğüs, "A British Touch on Tanzimat: Architect William James Smith", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Degisi*, C. 2, S. 3, 2015, ss. 66-87.

⁹⁹⁶ Edhem Eldem, *135 Yıllık Bir Hazine Osmanlı Bankası Arşivi'nde Tarihten İzler*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1997, ss. 23-55.

⁹⁹⁷ Corrado Ricci, *Vatican: Its History Its Treasures*, Kessinger Publishing, Montana 2003, p. 395.

⁹⁹⁸ https://en.wikipedia.org/wiki/Christian_VI_of_Denmark, (15.04.2019).

⁹⁹⁹ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 59.

Tapınağı¹⁰⁰⁰ (1830-1842), Münih'teki Sanat Evi¹⁰⁰¹ (1937), Edinburgh'daki Yüksek Okulu¹⁰⁰² (1784), Hampshire'daki Grange Park¹⁰⁰³ (1809), Doubs'daki Saline Şatosu¹⁰⁰⁴ (1777-1779) ve Atina Yunanistan Milli Kütüphanesi¹⁰⁰⁵ (1832-1843)'nde (Şekil 284) de Dor düzeninde inşa edilmiş portiko yer almaktadır.

Schauspielhaus'un doğu cephesinin eksenine konumlandırılmış olan İyon düzenindeki portiko altı sütunla oluşturulmuştur (Şekil 175). **Altes Müzesi**'nin güney cephesi ise aynı düzendeki on sekiz sütun ve iki antanın oluşturduğu tek koridor biçimindedir (Şekil 190). Düzen; Vicenza'daki Villa Piovene¹⁰⁰⁶ 1539-1540), Villa Rotunda¹⁰⁰⁷ (1566-1567), Villa Chiericati¹⁰⁰⁸ (1550'lerde) (Şekil 285), Venedik'teki Villa Foscari¹⁰⁰⁹ (1558-1560), Paris'teki Conde Oteli¹⁰¹⁰ (1763) ve Cambridge'deki Downing Koleji¹⁰¹¹ (1869)'nde de uygulanmıştır.

Alman Katedrali (Şekil 9) ve **Fransız Katedrali** (Şekil 75)'nin portikoları Korint düzeninde tasarlanmıştır. Tek koridor halindeki portikolar altışar sütun ile oluşturulmuşlardır. **Staatsoper**'in batı cephesinde yer alan portikosu tek farklılık dışında Alman ve Fransız Katedralleri'nde görülen portikolarla aynı nitelikte düzenlenmiştir. Farklılık ise katedrallerin portikolarının cephe boyunca devam edip, Staatsoper'in portikosunun sadece eksende yer almasıdır. Aynı düzende inşa edilen portikolar; Münih'teki Prens Karl Sarayı¹⁰¹² (1804-1806), Paris Pantheon Kilisesi¹⁰¹³ (1757-1790) (Şekil 286) ve Londra'daki Villa Chiswick¹⁰¹⁴ (1729) (Şekil 287) Dublin'deki Adelaide Road Kilisesi¹⁰¹⁵ (1841)'nin portikoları örnek verilebilir.

Alte Nationalgalerie'nin güney cephesinde yer alan portiko, Kompozit düzende tasarlanmıştır. Bu portiko sekiz sütun tarafından oluşturulmuştur (Şekil 243).

¹⁰⁰⁰ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 96.

¹⁰⁰¹ Summerson, *The Classical Language of Architecture*, p.121.

¹⁰⁰² Summerson, *The Classical Language of Architecture*, p. 102.

¹⁰⁰³ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 52.

¹⁰⁰⁴ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 192.

¹⁰⁰⁵ Keller, *Academic Libraries in Greece: Present Situation and Future Prospects*, p. 26.

¹⁰⁰⁶ Wundram, *Andrea Palladio 1508-1580 Architect between the Renaissance and Baroque*, pp. 20-21.

¹⁰⁰⁷ <https://www.palladiomuseum.org/veneto/opera/41?lang=en>, (15.04.2019).

¹⁰⁰⁸ <http://mediateca.palladiomuseum.org/palladio/opera.php?id=47>, (16.04.2019).

¹⁰⁰⁹ Byron, *The Road to Oxiana*, p. 4.

¹⁰¹⁰ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 123.

¹⁰¹¹ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 94.

¹⁰¹² <https://en.wikipedia.org/wiki/Prinz-Carl-Palais>, (16.04.2019).

¹⁰¹³ <https://www.britannica.com/topic/Pantheon-building-Paris-France>, (15.04.2019).

¹⁰¹⁴ Richard Hewlings, "Palladio in England Chiswick House London", *Country Life*, Londra 2009, pp. 46-51.

¹⁰¹⁵ <http://www.adelaideroadchurch.ie/aboutUs.html>, (15.04.2019).

Reichstag (Şekil 261)'ın batı cephesinde yer alan portiko ise birkaç farklılık dışında Alte Nationalgalerie'nin portikosuyla aynı düzende inşa edilmiştir. Alte Nationalgalerie'de cephe boyunca devam eden portiko mevcuttur. Ancak Reichstag'ın altı adet sütunla desteklenen portikosu eksene göre konumlandırılmıştır (Şekil 261). Aynı düzende inşa edilen portikolar; Londra'daki İngiltere Bankası¹⁰¹⁶ (1697-1781) (Şekil 288), Gloucestershire'daki Dodington Park¹⁰¹⁷ (1798-1813), Paris'teki Concorde Sarayı¹⁰¹⁸ (1758-1775) ve Washington'daki Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkeme Binası¹⁰¹⁹ (1932-1935)'nda (Şekil 289) da mevcuttur.

St. Elisabeth Kilisesi'nin batı cephesinin ekseninde yer alan portiko Tuskan düzeninde tasarlanmıştır (Şekil 203). Bu portiko kare formlu dört sütun ve iki anta tarafından taşınmaktadır. Londra'daki St. Paul Kilisesi (1631–1633) de aynı düzende tasarlanmış portikoya sahiptir.¹⁰²⁰

Pencereler

Alman Katedrali'nin çan kulesi bölümünde (Şekil 15-17), **Staatsoper** (Şekil 39)'da, **Fransız Katedrali** (Şekil 75)'nde, **Bellevue Sarayı** (Şekil 97)'nda, **Belvedere** (Şekil 104)'de, **Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu**'nun birinci katında (Şekil 117), **Brandenburg Kapısı**'nın yan kanatlarında (Şekil 121-122), **Schauspielhaus** (Şekil 175)'da, **Altes Müzesi** (Şekil 191-193)'nde, **St. Elisabeth** (Şekil 198) ile **St. Paul Kiliseleri** (Şekil 212)'nde, **Oranienburger Str. 27 (Konut)**'de (Şekil 215), **Neues Müzesi** (Şekil 227)'nde, **Alte Nationalgalerie** (Şekil 244-247)'de, **Rheinsberger Str. 73 (Konut)**'te ve **Reichstag**'ın yan bölümlerinin ikinci katında dikdörtgen formlu pencereler yer almaktadır.

Alman Katedrali (Şekil 13)'nin ibadet mekânı cephelerindeki, **St. Hedwigs Kilisesi** ile **Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu**'nun pencereleri (Şekil 117) ve **Reichstag**'ın birinci kat pencereleri ile kule pencereleri (Şekil 261) üst kenarı yarım yuvarlak şekilde sonlanan dörtgen formdadır. Potsdam'daki Charlottenhof Sarayı'nın avlusunda yer alan hobi evi¹⁰²¹ (1826-1860), Paris'teki Bagatelle Pavyonu¹⁰²² (1777),

¹⁰¹⁶ Roseveare, *The Financial Revolution 1660-1750*, p. 34.

¹⁰¹⁷ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 56.

¹⁰¹⁸ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p.110.

¹⁰¹⁹ William H. Rehnquist, *The Supreme Court*, Vintage Books, New York 2001, p. 24.

¹⁰²⁰ https://en.wikipedia.org/wiki/Tuscan_order, (15.04.2019).

¹⁰²¹ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 59.

¹⁰²² Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 142.

Cambridge'deki Downing Koleji¹⁰²³ (1869), İstanbul'daki Demirbank Binası (1880'li yıllar)'nda da aynı uygulamanın görüldüğü pencere açıklıkları mevcuttur (Şekil 290).¹⁰²⁴

Alman ve **Fransız Katedralleri**'nin kulesi, **St. Hedwigs Kilisesi** (1747-1755)'nin kubbe eteği, **Bellevue Sarayı**'nın orta kanadının yan bölümlerinin üçüncü katı (Şekil 99) ve **Neue Wache**'nin tavanında yuvarlak formlu pencereler mevcuttur. **Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu**'nun kubbe eteğinde ve ana giriş kapısının üzeri (Şekil 114-117), **Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı**'nın yeni mozole bölümü (Şekil 148) ve **Reichstag**'ın kulelerinin birinci katında ise yarım yuvarlak formlu pencereler yer almaktadır. Aynı formdaki pencerelerin örneklerine Bedfordshire'daki Woburn Manastırı¹⁰²⁵ (1744)'nda, Wiltshire'daki Bowood Mozolesi¹⁰²⁶ (1761-1764) ve Virginia'daki Monticello¹⁰²⁷ (1772)'da da rastlanılmaktadır (Şekil 291).

Katalogta incelenen yapılarda pencerelerin çevreleri genellikle silmelerle ve alınlıklarla hareketlendirilmiştir.

Alman Katedrali (Şekil 13-16), **Staatsoper**'ın birinci katı (Şekil 39), **Fransız Katedrali** (Şekil 75), **Bellevue Sarayı**'nın orta kanadının yan bölümlerinin birinci katı (Şekil 99), **Belvedere**'nin ikinci katı (Şekil 104-105), **Rheinsberger Str. 73 (Konut)**'ün ikinci katı ve **Reichstag** (Şekil 261)'ın yan bölümlerinin birinci katında üçgen alınlık ile sonlanan silmelerle çevrelenmiş dikdörtgen formlu pencereler mevcuttur. Alınlıklar genellikle iki yandan volüt biçimli çıkmalara oturmaktadır. Alınlık ile açıklıkların arasında ise genellikle içi bezemeli şeritler yer almaktadır. Aynı uygulamalar Vicenza'daki Villa Rotunda¹⁰²⁸ (1566-1567) (Şekil 292), Bedfordshire'daki Woburn Manastırı¹⁰²⁹ (1744), Londra'daki Villa Chiswick¹⁰³⁰ (1729), Paris'teki Bagatelle Pavyonu¹⁰³¹ (1777), Washington'daki Beyaz Saray¹⁰³² (1792-1800) ile Virginia Üniversitesi Rotundası¹⁰³³ (1822-1826)'nın birinci kat

¹⁰²³ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 94.

¹⁰²⁴ Eldem, *Bankalar Caddesi Osmanlıdan Günümüze Voyvoda Caddesi*, s. 226.

¹⁰²⁵ Chrisholm, "Woburn", p. 767.

¹⁰²⁶ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 162.

¹⁰²⁷ Marc Leepson, *Monticello: The Levy Family's Epic Quest to Recue the House That Jefferson Built*, Free Press, New York 2001, p. 94.

¹⁰²⁸ <https://www.palladiomuseum.org/veneto/opera/41?lang=en>, (15.04.2019).

¹⁰²⁹ Chrisholm, "Woburn", p. 767.

¹⁰³⁰ Hewlings, "Palladio in England Chiswick House London", pp. 46-51.

¹⁰³¹ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 142.

¹⁰³² Frary, *They Built the Capitol*, p. 27; Seale, "James Hoban, "Builder of the White House", pp. 8-12.

¹⁰³³ Ralph G. Giordano, *The Architectural Ideology of Thomas Jefferson*, McFarland & Company, Jefferson 2012, p. 210.

İstanbul'daki Taş Kışla¹⁰³⁴ (1846-1852)'nin ise ikinci kat pencerelerinde de görülmektedir.

Staatsoper (Şekil 42), **Bellevue Sarayı** (Şekil 99), **Belvedere** (Şekil 104-105), **Altes Müzesi** (Şekil 191-193), **St. Paul Kilisesi** (Şekil 212), **Oranienburger Str. 27 (Konut)** (Şekil 215), **Neues Müzesi** (Şekil 228) ve **Rheinsberger Str. 73 (Konut)**'ün bazı pencereleri (Şekil 258) ise düz birer alınlık ile sonlanmaktadır. Vicenza'daki Villa Chiericati¹⁰³⁵ (1550'lerde) (Şekil 293), Virginia'daki Monticello¹⁰³⁶ (1772), Metz'deki Justice Sarayı¹⁰³⁷ (1776-1789), Washington'daki Ashburton Evi¹⁰³⁸ (1836)'nde (Şekil 294) ve İstanbul'daki Taş Kışla¹⁰³⁹ (1846-1852)'nin birinci katında da düz alınlıkla sonlanan pencereler yer almaktadır.

Kapılar

Katalog bölümünde incelenen yapıların tamamında dikdörtgen formlu kapılar yer almaktadır. Bazılarının çevresi çeşitli öğelerle bezenmiş, bazıları ise sade tutulmuştur.

Alman Katedrali'nin ibadet mekânının tali kapıları (Şekil 10-11), **Brandenburg Kapısı**'nin yan kanat kapıları (Şekil 121-122) ile **Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı** (Şekil 137), **Alte Nationalgalerie** (Şekil 230), **St. Paul Kilisesi** (Şekil 211) ve **Staatsoper** (Şekil 38)'in ana giriş kapısı silmelerle çevrelenmiş ve düz alınlık ile sonlanmıştır. Vicenza'daki Villa Chiericati¹⁰⁴⁰ (1550'lerde), Paris'teki St. Philippe Kilisesi¹⁰⁴¹ (1772-1784), Warwickshire'daki Packington Kilisesi¹⁰⁴² (1789) ve Atina Akademisi¹⁰⁴³ (1859-1885)'nde de çevreleri aynı şekilde tasarlanan kapı açıklıkları görülmektedir (Şekil 295).¹⁰⁴⁴

Alman Katedrali'nin ibadet mekânının taç kapısı üzerinde ise yarım yuvarlak formlu bir alınlık yer almaktadır (Şekil 19). Yarım yuvarlak formlu alınlık uygulamasına **Belvedere**'nin ikinci katındaki balkon kapılarında da rastanmaktadır

¹⁰³⁴ İgüs, "A British Touch on Tanzimat: Architect William James Smith", pp. 66-87.

¹⁰³⁵ <http://mediateca.palladiomuseum.org/palladio/opera.php?id=47>, (16,04.2019).

¹⁰³⁶ Leepson, *Monticello: The Levy Family's Epic Quest to Recue the House That Jefferson Built*, p. 94.

¹⁰³⁷ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 126.

¹⁰³⁸ Moeller, *AIA guide to the architecture of Washington D.C.*, p. 139.

¹⁰³⁹ İgüs, "A British Touch on Tanzimat: Architect William James Smith", *Journal of Ottoman Legacy Studies*, S. 2/3, 2015, pp. 66-87.

¹⁰⁴⁰ <http://mediateca.palladiomuseum.org/palladio/opera.php?id=47>, (16,04.2019).

¹⁰⁴¹ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 135.

¹⁰⁴² Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 92.

¹⁰⁴³ Biris, Kardamitsi-Adami, *Neoclassical Architecture in Greece*, p. 142.

¹⁰⁴⁴ <http://mediateca.palladiomuseum.org/palladio/opera.php?id=47>, (16,04.2019).

(Şekil 104-105). Paris'teki Gouthiere Oteli¹⁰⁴⁵ (1780) ile Monnaies Oteli¹⁰⁴⁶ (1767) ve Edinburgh Üniversitesi¹⁰⁴⁷ (1789-1793)'nde (Şekil 296) benzer türdeki kapılara rastlamak mümkündür.

Fransız Katedrali (Şekil 78) ile Alman Katedrali (Şekil 14)'nin çan kulesinin doğu cephelerindeki kapılar, silmelerle çevrelenerek üçgen alınlık ile sonlanmıştır. Üçgen alınlık iki yandan volüt şeklindeki çıkmalara oturmaktadır. Çıkmaların arasına ise bir şerit yerleştirilmiştir. Benzer bir uygulama Virginia'daki Monticello¹⁰⁴⁸ (1772) (Şekil 297), Metz'deki Justice Sarayı¹⁰⁴⁹ (1776-1789) ve Washington'daki Ashburton Evi¹⁰⁵⁰ (1836)'nin ana giriş kapıları çevresinde de (Şekil 298) görülmektedir.

Belvedere'nin kuzey ve güney cephelerdeki kapılar ise yarım yuvarlak kemer ve iki yandan plastırlarla çevrelenmiştir (Şekil 106-107). **St. Hedwigs Kilisesi**, Paris'teki Versay Sarayı bünyesinde yer alan Français Pavyonu¹⁰⁵¹ (1749-1750) ve İstanbul'daki Taş Kışla¹⁰⁵² (1846-1852)'nin giriş kapısında da aynı uygulama yer almaktadır (Şekil 299).

Gömme Sütun, Plastırlar ve Antalar

Portiko şeklinde girişlere sahip olan yapılarda, gömme sütun ve plastırlar genellikle cephelerin şekillenmesinde tercih edilen düzenlere göre tasarlanmıştır. Örneğin Dor düzeninde tasarlanan bir portikonun sütunları karşısına atılan plastırlar ya da gömme sütunlar dor tipi başlıklara sahiptir. Klasik blok şeklinde düzenlenen cephelerde ise plastırlar ve gömme sütunlar belli bir kalıba göre düzenlenmemiştir.

Tek bir yapıda birden fazla tarzda plastr, gömme sütun ve antalarla da karşılaşmaktadır. Örneğin **St. Hedwigs Kilisesi**'nin batı cephesindeki plastırlar iyon başlıklı kademeli kaideli iken iç mekândaki bölümleri ayıran gömme sütunlar ince şerit şeklinde başlıklara sahiptir (Şekil 55). **Neues Müzesi**'nin doğu ve batı cephelerinin orta bölümlerinde ise birinci katta dor, ikinci katta korint başlıklı plastırlar yer almaktadır (Şekil 228). Aynı şekilde **Schauspielhaus** (Şekil 176)'un portikosundaki

¹⁰⁴⁵ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 143.

¹⁰⁴⁶ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 145.

¹⁰⁴⁷ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 166.

¹⁰⁴⁸ Leepson, *Monticello: The Levy Family's Epic Quest to Recue the House That Jefferson Built*, p. 94.

¹⁰⁴⁹ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 126.

¹⁰⁵⁰ Moeller, *AIA guide to the architecture of Washington D.C.*, p. 139.

¹⁰⁵¹ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 110.

¹⁰⁵² İgüs, "A British Touch on Tanzimat: Architect William James Smith", ss. 66-87.

plastırlar İyon tarzında başlıklara sahipken cephe yüzeYlerinde pencereYleri ayıran plastırlar ve köşe plastırları dor düzendedir.

Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı'nın eski mozole bölümündeki plastırlar (Şekil 146), **Neue Wache** (Şekil 167)'nin portikosundaki antalar ve plastırlar Dor düzenine bağılı olarak dor nitelikli başlıklara sahiptir. Klasik blok tasarımına göre düzenlenmiş olan **Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu**'nda kapı yanında yer alan gömme sütunların ise dor nitelikli başlıkları bulunmaktadır (Şekil 113-114). Cambridge'deki Downing Koleji¹⁰⁵³ (1869) ve Yunanistan Milli Kütüphanesi¹⁰⁵⁴ (1832-1843)'nde de aynı düzende plastır örnekleri görölmektedir (Şekil 300).

Klasik blok şeklinde düzenlenmiş **St. Paul Kilisesi**'nin cephelerinde (Şekil 211) ve **Oranienburger Str. 27 (Konut)** (Şekil 215)'nin kapı ile pencere çevrelerinde ise korint başlıklı kademeli kaideli plastır ve gömme sütunlar görölmektedir. Aynı düzenleme Londra'daki Villa Chiswick¹⁰⁵⁵ (1729)'te de mevcuttur (Şekil 301).

Alte Nationalgalerie'nin cephe yüzeYleri ve iç mekânındaki kompozit başlıklı plastır ile gömme sütunlar, yapının portikosunda uygulanan Kompozit düzenine göre şekillendirilmiştir (Şekil 241). Aynı şekilde **Reichstag**'ın cephelerinde de portikodaki Kompozit düzenin nitelikleri, plastır ve sütunlarda kendini göstermiştir (Şekil 261). Klasik blok tasarımındaki **Bellevue Sarayı**'nın orta kanadında (Şekil 99), **Belvedere**'in ikinci katında ve **Rheinsberger Str. 73 (Konut)**'ün pencere çevrelerinde kompozit düzenle plastırlar görölmektedir. Londra'daki İngiltere Bankası¹⁰⁵⁶ (1697-1781), Atina'daki Zappeion¹⁰⁵⁷ (1874-1888)'un sütunları (Şekil 302) ve Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkeme Binası¹⁰⁵⁸ (1932-1935)'nin plastırları da aynı formda şekillendirilmiştir.

St. Elisabeth Kilisesi'nin antaları (Şekil 203) ise Tuskan niteliklidir. Londra'daki St. Paul Kilisesi (1631–1633) de aynı düzende tasarlanmış antalara sahiptir.¹⁰⁵⁹

¹⁰⁵³ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 94.

¹⁰⁵⁴ Keller, *Academic Libraries in Greece: Present Situation and Future Prospects*, p. 26.

¹⁰⁵⁵ Hewlings, "Palladio in England Chiswick House London", pp. 46-51.

¹⁰⁵⁶ Roseveare, *The Financial Revolution 1660-1750*, p. 34.

¹⁰⁵⁷ <https://www.zappeion.gr/en/history/building-the-zappeion-exhibition-hall.html>, (16.04.2019).

¹⁰⁵⁸ Rehnquist, *The Supreme Court*, p. 24.

¹⁰⁵⁹ https://en.wikipedia.org/wiki/Tuscan_order, (15.04.2019).

Entablature Bölümleri

Sütun ve plastırların üzerine oturtulan entablature bölümleri, portikolu yapılarda portiko üzerinde tercih edilen düzene bağlı olarak şekillenmektedir. Klasik blok şeklinde düzenlenmiş yapılarda ise plastır ve gömme sütunların tarzına göre tasarlanmışlardır. Yapılarda sadece bir cephede portiko veya plastırların yer almasıyla ortaya çıkan entablaturün, diğer cephelerde de kesintisiz biçimde devam ettiği görülmektedir.

Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı (Şekil 156), **Brandenburg Kapısı** (Şekil 127) ve **Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu** (Şekil 117)'nda Dor düzenine bağlı olarak silme şeklinde arşitrav, yüzeyi triglif-metop dizileriyle hareketlendirilmiş friz ve kornişten oluşan entablature düzenlemesi mevcuttur. **Neue Wache** (Şekil 167) Dor düzeninde tasarlanmış olmasına rağmen entablature bölümlerinde bazı farklılıklar görülmektedir. Neue Wache'nin frizinde triglif ve metop dizileri görülmemektedir. Ayrıca **Jean Pierre Frederic Ancillon'un Mezar Anıtı**'nın asıl lahit olan üst kademesinin tüm cephe yüzeyleri Dor düzenine göre şekillendirilmiş entablature tasarımıdadır. Potsdam'daki Charlottenhof Sarayı¹⁰⁶⁰ (1826-1860), Regensburg'daki Walhalla Tapınağı¹⁰⁶¹ (1830-1842), Münih'teki Glyptothek¹⁰⁶² (1816-1830), Cheshire'deki Chester Kalesi'nin 1822 yılında eklenen giriş kapısı¹⁰⁶³ ve Atina Yunanistan Milli Kütüphanesi¹⁰⁶⁴ (1832-1843) (Şekil 303) Dor düzeninde tasarlanan entablature bölümü örneklerine sahip yapılardandır.

St. Hedwigs Kilisesi (Şekil 68), **Altes Müzesi** (Şekil 182), **Neues Müzesi** (Şekil 221) ve **Schauspielhaus** (Şekil 166)'un cephelerinde İyon düzenine bağlı olarak üç silmeli arşitrav, friz, dentil dizisi ve kornişten oluşan entablature düzenlemesi mevcuttur. Vicenza'daki Villa Piovene¹⁰⁶⁵ (1539-1540) (Şekil 304), Venedik'teki Villa Foscari¹⁰⁶⁶ (1558-1560) (Şekil 305), Paris'teki Conde Oteli¹⁰⁶⁷ (1763) ve Cambridge'deki Downing Koleji¹⁰⁶⁸ (1869) de aynı uygulamaya sahiptir.

¹⁰⁶⁰ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 59.

¹⁰⁶¹ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 96.

¹⁰⁶² Roth, *Mimarlığın Öyküsü*, ss. 558.

¹⁰⁶³ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 93.

¹⁰⁶⁴ Keller, *Academic Libraries in Greece: Present Situation and Future Prospects*, p. 26.

¹⁰⁶⁵ Wundram, *Andrea Palladio 1508-1580 Architect between the Renaissance and Baroque*, pp. 20-21.

¹⁰⁶⁶ Robert Byron, *The Road to Oxiana*, Oxford University Press, Oxford 2007, p. 4.

¹⁰⁶⁷ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 123.

¹⁰⁶⁸ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 94.

Alman Katedrali (Şekil 20-22), **Staatsoper** (Şekil 38), **Fransız Katedrali** (Şekil 79-81), **St. Paul Kilisesi** (Şekil 201) ve **Oranienburger Str. 27 (Konut)** (Şekil 215)'nin tüm cephelerinde Korint düzende tasarlanmış, üç silmeli arşitrav, friz, dentil dizisi ve kornişten oluşan entablature görülmektedir. Aynı düzenleme Londra'daki Villa Chiswick¹⁰⁶⁹ (1729), Paris Pantheon Kilisesi¹⁰⁷⁰ (1757-1790) (Şekil 306), Münih'teki Prens Karl Sarayı¹⁰⁷¹ (1804-1806) ve Dublin'deki Adelaide Road Kilisesi¹⁰⁷² (1841)'nde de mevcuttur.

Bellevue Sarayı (Şekil 102), **Reichstag** (Şekil 267), **Belvedere** (Şekil 109), **Rheinsberger Str. 73 (Konut)** ve **Alte Nationalgalerie** (Şekil 248)'nin cephelerinde ise Kompozit düzene bağlı olarak şekillenen, üç silmeli arşitrav, friz, dentil dizisi ve kornişten oluşan entablature bölümleri mevcuttur. Londra'daki İngiltere Bankası¹⁰⁷³ (1697-1781), Gloucestershire'daki Dodington Park¹⁰⁷⁴ (1798-1813), Paris'teki Concorde Sarayı¹⁰⁷⁵ (1758-1775), Washington'daki Beyaz Saray¹⁰⁷⁶ (1792-1800), Atina'daki Zappeion¹⁰⁷⁷ (1874-1888) (Şekil 307), Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkeme Binası¹⁰⁷⁸ (1932-1935) uygulamanın tercih edildiği yapılardandır.

St. Elisabeth Kilisesi'nin entablature bölümü (Şekil 203) ise Tuskan düzeninde tasarlanmıştır. Benzer bir örneğe Londra'daki St. Paul Kilisesi (1631–1633)'nde de rastlanmaktadır.¹⁰⁷⁹

Alınlıklar

Alman Katedrali (Şekil 20-22), **Staatsoper** (Şekil 43-44), **Fransız Katedrali** (Şekil 79-81), **St. Paul Kilisesi** (Şekil 211), **Bellevue Sarayı** (Şekil 102), **Reichstag** (Şekil 267), **Belvedere** (Şekil 109), **Alte Nationalgalerie** (Şekil 248), **Neue Wache** (Şekil 167), **St. Hedwigs Kilisesi** (Şekil 72), **Neues Müzesi** (Şekil 238), **Schauspielhaus** (Şekil 180-182) ve **St. Elisabeth Kilisesi** (Şekil 207)'nde üçgen alınlıklar mevcuttur. Bunlardan;

¹⁰⁶⁹ Hewlings, "Palladio in England Chiswick House London", pp. 46-51.

¹⁰⁷⁰ <https://www.britannica.com/topic/Pantheon-building-Paris-France>, (15.04.2019).

¹⁰⁷¹ <https://en.wikipedia.org/wiki/Prinz-Carl-Palais>, (16.04.2019).

¹⁰⁷² <http://www.adelaideroadchurch.ie/aboutUs.html>, (15.04.2019).

¹⁰⁷³ Roseveare, *The Financial Revolution 1660-1750*, p. 34.

¹⁰⁷⁴ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 56.

¹⁰⁷⁵ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p.110.

¹⁰⁷⁶ Frary, *They Built the Capitol*, p. 27; Seale, "James Hoban, "Builder of the White House", pp. 8-12.

¹⁰⁷⁷ <https://www.zappeion.gr/en/history/building-the-zappeion-exhibition-hall.html>, (16.04.2019).

¹⁰⁷⁸ Rehnquist, *The Supreme Court*, p. 24.

¹⁰⁷⁹ https://en.wikipedia.org/wiki/Tuscan_order, (15.04.2019).

Alman Katedrali (Şekil 20-22), **Fransız Katedrali** (Şekil 79-81), **Staatsoper** (Şekil 43-44), **Bellevue Sarayı** (Şekil 102), **St. Hedwigs Kilisesi** (Şekil 72) ve **Reichstag** (Şekil 267)'in üçgen alınlıklarının kenarları konsollu şeritlerle çevrelenmiştir. Londra'daki Villa Chiswick¹⁰⁸⁰ (1729) (Şekil 308), İngiltere Bankası¹⁰⁸¹ (1697-1781) ile Bedfordshire'daki Woburn Manastırı¹⁰⁸² (1744), Washington'daki Beyaz Saray¹⁰⁸³ (1792-1800) ile Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkeme Binası¹⁰⁸⁴ (1932-1935), Atina Akademisi¹⁰⁸⁵ (1859-1885)'nin alınlığı da aynı şekilde tasarlanmıştır.

Veteriner Okulu Tiyatrosu Anatomi Tiyatrosu, Brandenburg Kapısı'nın yan kanatları (Şekil 127-128), **Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı** (Şekil 156), **Neue Wache** (Şekil 167), **Schauspielhaus** (Şekil 180-182), **St. Elisabeth Kilisesi** (Şekil 207), **Neues Müzesi** (Şekil 238) ve **Alte Nationalgalerie** (Şekil 248)'nin alınlıklarının kenarları ise düz silmelerle çevrelenmiştir. Potsdam'daki Charlottenhof Sarayı¹⁰⁸⁶ (1826-1860), Münih'teki Glyptothek¹⁰⁸⁷ (1816-1830), Regensburg'daki Walhalla Tapınağı¹⁰⁸⁸ (1830-1842), Cambridge'deki Downing Koleji¹⁰⁸⁹ (1869), Vicenza'daki Villa Piovene¹⁰⁹⁰ (1539-1540), Yunanistan Milli Kütüphanesi¹⁰⁹¹ (1832-1843) (Şekil 309), Atina'daki Zappeion¹⁰⁹² (1874-1888) (Şekil 310) ve İstanbul Arkeoloji Müzesi¹⁰⁹³ (1891) aynı şekilde tasarlanmış alınlıklara sahiptir.

Brandenburg Kapısı'nın orta kanadının üzerinde dörtgen formlu bir alınlık görülmektedir (Şekil 130). Benzer bir uygulama Madrid'teki Prado Müzesi¹⁰⁹⁴ (1785-1819) ve Cheshire'deki Chester Kalesi'nin 1822 yılında eklenen giriş kapısının girişi¹⁰⁹⁵ üzerinde de mevcuttur (Şekil 311).

¹⁰⁸⁰ Hewlings, "Palladio in England Chiswick House London", pp. 46-51.

¹⁰⁸¹ Roseveare, *The Financial Revolution 1660-1750*, p. 34.

¹⁰⁸² Chrisholm, "Woburn", p. 767.

¹⁰⁸³ Frary, *They Built the Capitol*, p. 27; Seale, "James Hoban, "Builder of the White House", pp. 8-12.

¹⁰⁸⁴ Rehnquist, *The Supreme Court*, p. 24.

¹⁰⁸⁵ Biris, Kardamitsi-Adami, *Neoclassical Architecture in Greece*, p. 142.

¹⁰⁸⁶ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 59.

¹⁰⁸⁷ Roth, *Mimarlığın Öyküsü*, ss. 558.

¹⁰⁸⁸ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 96.

¹⁰⁸⁹ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 94.

¹⁰⁹⁰ Wundram, *Andrea Palladio 1508-1580 Architect between the Renaissance and Baroque*, pp. 20-21.

¹⁰⁹¹ Keller, *Academic Libraries in Greece: Present Situation and Future Prospects*, p. 26.

¹⁰⁹² <https://www.zappeion.gr/en/history/building-the-zappeion-exhibition-hall.html>, (16.04.2019).

¹⁰⁹³ Önder, *Türkiye Müzeleri*, s. 197.

¹⁰⁹⁴ <https://www.museodelprado.es/en/museum>, (11.12.2018).

¹⁰⁹⁵ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 93.

5.3. Süsleme Özellikleri

Süsleme açısından bakıldığında Berlin'deki Neoklasik dönem yapılarında figürlü kabartmalar, heykeller, geometrik ve bitkisel motifler yer almaktadır.

Figürlü Bezeme ve Heykel

Figürlü kabartmalar cephelerdeki panolar ve alınlıkların içerisinde yer almaktadır. Kompozisyonların konuları genellikle mitolojik efsaneler ve Kitab-ı Mukaddes'te geçen hadiselerden alınmıştır.

Heykeller ise nişler, çıkmaların üzeri ve akroterlerde görülmektedir. Kiliselerde Kutsal Kitap'ta adı geçen kişilerin, diğer yapılarda ise mitolojik karakterlerin, hükümdarların ve bilim insanlarının tasvirleridir.

Kabartmalardaki figürlerin, "S" kıvrımı şeklindeki duruşları Roma tasvir geleneğinin bir yansımasıdır. Elbise kıvrımları ise üç boyutluluk yaratma amacı taşımaktadır. Ayrıca yarı çıplak veya sadece mahrem bölgesinin örtülü olması da antik etkili Neoklasik bir özelliktir.

Alman Katedrali'nin üçgen alınlıkları içerisinde Pavlus'un başından geçen üç hadise işlenmiştir (Şekil 20-22). Kompozisyonların odak noktasını Pavlus oluşturmaktadır. Çevresinde ise konuyla paralel olarak figürler ve nesnelere mevcuttur. Doğu cephesindeki panoların içerisine ise panoların altlarındaki nişlerin içerisinde görülen peygamber ve dini şahıslara ait heykellerle ilişkili konular işlenmiştir. Niş içerisine heykel konumlandırma geleneği kubbe kasnağında da uygulanmıştır. Ayrıca akroterler ve kubbe kasnağının dört köşesinde çeşitli soyut ve dinsel kavramları simgeleyen heykeller mevcuttur.

Fransız Katedrali'nde ise alınlıkların içerisinde İsa'nın vaazları ve öğretilerini konu alan bazı rölyefler mevcuttur (Şekil 79-81). Fransız Katedrali'nin panolarında **Alman Katedrali**'nden farklı olarak yalnızca İsa'nın hayatı ile ilgili bazı olaylar konu olarak seçilmiştir. Nişlerin içerisine yerleştirilen peygamberlerle panoların içerisine işlenen konular arasındaki paralellik bu yapıda tercih edilmemiştir. Ancak akroterler, kubbe kasnağı köşeleri ve kasnak nişleri aynı şekilde düzenlenmiştir.

St. Hedwigs Kilisesi'nin batı cephesinde yer alan panoların içerisine yine Fransız Katedrali'nde olduğu gibi İsa'nın hayatı ile ilgili bazı tasvirler mevcuttur. Özellikle "İsa'nın Dirilişi" ile "İsa'nın Göğe Yükselmesi" hadiseleri iki yapının panolarında da yer almaktadır (Şekil 55). Her ikisi de üçgen bir düzlemde tasarlanmış

ve kompozisyonun odak noktasında ise İsa görülmektedir. Ancak Fransız Katedrali panolarının yatay dörtgen olması nedeniyle (Şekil 79) diğer figürlerin yatay eksende yerleştirildiği, St. Hedwigs Kilisesi'nin panolarının ise dikdörtgen olmasıyla da (Şekil 55) arkasına dikey yerleştirilen figürler meydana gelmiştir.

Fransız Katedrali'nin panoları içerisindeki tasvirler daha keskin hatlara sahiptir. Figürlerin duruşları antik dönem tasvirlerinin aksine donuktur. St. Hedwigs Kilisesi'ndeki tasvirlerde ise figürler daha hareketlidir ve Barok dönem tasvirlerinde olduğu gibi kıvrımlı hatlar ve duruşlar görülmektedir. Örneğin "İsa'nın Çarmıhtan İndirilişi" konulu kabartma, figürlerin duruşlarıyla, Peter Paul Rubens¹⁰⁹⁶ (1577-1640)'in aynı konuda yaptığı tabloyu (1612-1614) anımsatmaktadır (Şekil 312).¹⁰⁹⁷ Ancak kabartmalara egemen olan çıplaklık Antik dönem tasvirlerinin ideal görünüm anlayışını yansıtmaktadır.

St. Hedwigs Kilisesi'nin alınlığı içerisinde "Müneccim Kralların Tapınması" hadisesi işlenmiştir. Çok figürlü kompozisyon alçak kabartma tekniği ile elde edilmiştir. Böylelikle derinlik olgusu tam anlamıyla sağlanamamıştır (Şekil 72). Aynı temanın işlendiği St. Petersburg'daki St. Isaac Kilisesi (1858)'nin alınlığında ise daha az sayıda figüre yer verilerek yüksek kabartma tekniği tercih edilmiştir (Şekil 313).¹⁰⁹⁸

Staatsoper'in batı cephesindeki alınlığı içerisinde diğer sanat dallarının müziğe olan saygısını konu alan bir kabartma yer almaktadır (Şekil 43). Benzer bir kompozisyon ise Letonya'daki Ulusal Opera Binası (1863)'nin alınlığı içerisinde de görülmektedir. Her iki alınlıkta da merkeze elinde lir tutan bir kadın tasviri yerleştirilmiştir (Şekil 314).¹⁰⁹⁹

Staatsoper'in batı cephesindeki akroterlerinde ise muselerden ikisi ve Apollo'nun tasvirleri yer almaktadır (Şekil 43). Güzel sanatların sembolleri olan bu figürler aynı şekilde **Schauspielhaus** (Şekil 180-182)'un akroterlerinde de görülmektedir.

Schauspielhaus'un portiko alınlığı içerisine "Niobe'nin Çocuklarının Ölümü" konulu bir kabartma işlenmiştir (Şekil 180). Odak noktasında bulunan Niobe ve küçük

¹⁰⁹⁶ H. C. Erik Midelfort, *Mad Prices of Renaissance Germany*, University Press of Virginia, Virginia 1996, p. 58.

¹⁰⁹⁷ <https://www.biyografi.info/kisi/peter-paul-rubens>, (17.04.2019).

¹⁰⁹⁸ <http://nevsky-prospekt.com/isaacs.html>, (17.04.2019).

¹⁰⁹⁹ Kevin O'Connor, *Culture and Customs of the Baltic State*, Greenwood Edition, California 2006, p. 181.

kızına ait figürler, duruş ve kıyafetleri ile Floransa'daki Uffizi Galerisi¹¹⁰⁰ (1581)'nde bulunan "Niobe ve En Küçük Kızı" (MÖ 38) isimli heykel kompozisyonunu akla getirmektedir (Şekil 315).¹¹⁰¹

Güney cephede yer alan alınlığın içerisinde ise "Orpheus'un, Hades'e Sevgilisi Euridice'i Diriltmesi İçin Gidişi" efsanesinin konu olduğu bir kabartma görülmektedir. Figürlerin duruşları ve konu, 1831 yılında Herman Wilhelm Bissen¹¹⁰² (1798-1868) tarafından yapılan levhayı andırmaktadır (Şekil 316).¹¹⁰³

Bellevue Sarayı'nın alınlığı içerisinde ise Art Nouveau nitelikli bir kabartma yer almaktadır. Kabartmanın odak noktasında dikdörtgen bir platform üzerinde kare formlu bir yüzeyin ortasına konumlandırılmış yuvarlak şekilli bir saat görülmektedir. Bu saatin yanlarına melek figürleri yerleştirilmiştir. Figürler, saatin yer aldığı kare formlu yüzeyin üzerinden sarkan, çiçeklerden oluşmuş kıvrım şeklindeki çelengin uçlarını tutmaktadır (Şekil 102). Kompozisyon, Paris yakınlarındaki Versailles Sarayı¹¹⁰⁴ (1661-1715) ve Besançon'daki l'Intendance Oteli¹¹⁰⁵ (1772-1776)'nin çok figürlü alınlığını andırmaktadır (Şekil 317).

Belvedere'nin ikinci katındaki kapılarının alınlıklarında yer alan kadın figürleri ünik birer örnektir (Şekil 110-111). Ancak üçüncü katındaki pencerelerin yanlarında görülen karyatidler Neoklasik bezeme unsurlarıdır (Şekil 112). İstanbul'daki Çiçek Pasajı¹¹⁰⁶ (1874-1876)'nın giriş kapısı (Şekil 318) ve Alkazar Sineması¹¹⁰⁷ (1918-1920) (Şekil 319)'nda benzer nitelikli karyatidler mevcuttur.

Brandenburg Kapısı'nın dikdörtgen formlu alınlığında yer alan süreli kompozisyon ise ünik bir örnektir (Şekil 130).

Kapının üzerindeki zafer anıtı, dört atın çektiği araba ve arabanın üzerindeki Victoria figürlerinden oluşmaktadır (Şekil 129). Frankfurt'taki Eski Opera Binası

¹¹⁰⁰ <https://www.florence.net/history-uffizi-gallery.asp>, (17.04.2019).

¹¹⁰¹ museum.classics.cam.ac.uk/collections/casts/niobe-and-her-youngest-daughter, (17.04.2019).

¹¹⁰² Olaf Klose, *Biographisches Lexikon für Schleswig-Holstein und Lübeck*, S. 1, Wachholtz Verlag, Neumünster 1970, pp. 72-74.

¹¹⁰³ <http://www.maicar.com/GML/000Iconography/Orpheus/slides/5132.html>, (17.04.2019).

¹¹⁰⁴ Alexandre Gady, *Jules hardouin-Mansart 1646-1708*, Editions de la Maison des sciences de l'homme, Paris 2010, pp. 171-176.

¹¹⁰⁵ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 134.

¹¹⁰⁶ Nadire Tuba Yiğitpaşa, *XIX. Yüzyıl Beyoğlu Yapılarında Heykel ve Figürlü Kabartmalar*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2010, s. 95.

¹¹⁰⁷ Yiğitpaşa, *XIX. Yüzyıl Beyoğlu Yapılarında Heykel ve Figürlü Kabartmalar*, s. 131.

(1873-1880)'nın anıtında kompozisyonun benzerlerine rastlamak mümkündür (Şekil 320).¹¹⁰⁸

Kapının metop boşluklarında yer alan kabartmaların konusu ise “Sentorlarla Savaşçı Bir Teselya Kavmi Olan Lapithlerin Mücadelesi” dir. Atina’daki Parthenon Tapınağı¹¹⁰⁹ (MÖ V. yüzyıl)’nın güney cephesindeki frizinden esinlenerek düzenlenen bölümde, doğu ve batıda on altışar tane kabartma bulunmaktadır (Şekil 321).¹¹¹⁰

Ana kapının duvarlarında yer alan kabartmalara Herkül’ün Tanrı olmak için başardığı görevler işlenmiştir. Roma Ulusal Galeri (1893)’de bulunan bir lahdin yüzeyinde ise aynı konular tek bir kompozisyon içerisinde görülmektedir (Şekil 322).¹¹¹¹

Neue Wache’nin alınlığı içerisinde zafer konulu bir kompozisyon yer almaktadır (Şekil 173). Kompozisyonun benzeri Paris Louvre Müzesi’nin bir bölümü olan Cour Carree (1624)’nin alınlığı içerisinde de görülmektedir (Şekil 323).¹¹¹²

Neues Müzesi’nin alınlıkları içerisine ise çeşitli sanat dallarını icra eden figürlerden oluşturulmuş birer kompozisyon yerleştirilmiştir (Şekil 238). Benzer bir kompozisyona **Alte Nationalgalerie** (Şekil 248) ve Londra’daki British Müzesi (1753)’nin alınlığında da rastlamak mümkündür (Şekil 324).¹¹¹³

Reichstag’ın alınlığı içerisinde ve kapı açıklıklarının iki yanında armalar ve armalarının çevresindeki figürlerle bezenmiş kompozisyonlar yer almaktadır (Şekil 267). Art Nouveau nitelikli bu kabartmaların benzeri Frankfurt Eski Opera Binası¹¹¹⁴ (1873-1880) (Şekil 325) ile Louvre Müzesi’ndeki Rohan Pavyonu¹¹¹⁵ (1883)’nun cephe alınlığında (Şekil 326) da mevcuttur.

Diğer yapılardan farklı olarak **Kraliçe Luise’nin Mezar Anıtı**’nın apsis kavsarasında “Takdim Sahnesi”nin işlendiği bir fresk mevcuttur (Şekil 161). Altın yaldız renkli zemini, ortada yer alan tahta oturan İsa figürü ve kral ile kraliçeye ait

¹¹⁰⁸ Lothar Gross, *Made in Germany: Deutschlands Wirtschaftsgeschichte von der Industrialisierung bis heute*, C. 1, Books on Demand, Frankfurt 2012, p. 50.

¹¹⁰⁹ Jenifer Neils, *The Parthenon: From Antiquity to the Present*, Cambridge University Press, Cambridge 2005, p. 67.

¹¹¹⁰ Frizin parçaları bugün Atina Akropolis Müzesi’nde sergilenmektedir.

¹¹¹¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Galleria_Nazionale_d%27Arte_Antica, (17.04.2019).

¹¹¹² https://en.wikipedia.org/wiki/Cour_Carr%C3%A9e, (17.04.2019).

¹¹¹³ https://www.britishmuseum.org/about_us/the_museums_story/general_history.aspx, (17.04.2019).

¹¹¹⁴ Gross, *Made in Germany: Deutschlands Wirtschaftsgeschichte von der Industrialisierung bis heute*, p. 50.

¹¹¹⁵ https://en.wikipedia.org/wiki/Louvre_Palace, (17.04.2019).

tasvirler İstanbul St. Antuan Kilisesi (1905-1912)'nin kapısı üzerindeki bezemeyi andırmaktadır (Şekil 327).¹¹¹⁶

Bitkisel ve Geometrik Bezeme

Bitkisel ve geometrik bezemeler ise genellikle figürlü kompozisyonların çevrelerinde dolgu olarak veya silme ile bordürlerde görülmektedir. Stilize bitki motifleri, gülbezekler, akantus yaprakları, kıvrık dallar, meanderler, kymationlar ve dentil dizileri en çok karşılaşılan motiflerdir.

Alman Katedrali (Şekil 18) ile **Fransız Katedrali** (Şekil 76)'nin pencerelerinin üzerleri yuvarlak kartuş içerisinde yerleştirilen gülbezek şeklindeki bordürler ile süslenmiştir. Kartuşları birbirine bağlayan daha küçük kartuşların alt ve üst boşluklarına yaprak motifleri işlenmiştir. Alınlıkları taşıyan volüt biçimli çıkmaların üzerinde ise birer akantus yaprağı motifi mevcuttur. Benzer uygulamaları yapılarıdaki niş ve kapı çevreleri ile **Bellevue Sarayı** (Şekil 98), **Belvedere** (Şekil 108), **Rheinsberger Str. 73 (Konut)** ve **Reichstag** (Şekil 268) ve Londra'daki Villa Chiswick (1729)'in pencerelerinde de görmek mümkündür (Şekil 328).¹¹¹⁷

Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı (Şekil 157-158) ile **Altes Müzesi** (Şekil 197)'nin tavan kasetleri, **Rheinsberger Str. 73 (Konut)**'ün pencere alınlıkları ve **St. Elisabeth Kilisesi** (Şekil 207)'nin frizinde gülbezek motifleri yer almaktadır. Woodbury'deki Harlow C. Curtiss Evi (1898)'nin kornişinde motifin örnekleri mevcuttur (Şekil 329).¹¹¹⁸

Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı'nın tavanında (Şekil 147) ve **Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu'nun kapısı üzerindeki panoda** (Şekil 119-120) girland motifleri yer almaktadır. Vatikan'daki St. Pietro Bazilikası¹¹¹⁹ (1506-1626)'nın kubbe kasnağındaki panolarda, Derbyshire'daki Kedleston Hall¹¹²⁰ (1765-1770) ve Paris'teki Bagatelle Pavyonu¹¹²¹ (1777)'nda motifin benzerine rastlamak mümkündür (Şekil 330).

¹¹¹⁶ <http://www.sentantuan.com/kilisemiz/tarih/>, (15.04.2019).

¹¹¹⁷ Hewlings, "Palladio in England Chiswick House London", pp. 46-51.

¹¹¹⁸ <http://www.buffaloah.com/a/del/864/index.html>, (17.04.2019).

¹¹¹⁹ Georgina Masson, *The Companion Guide to Rome*, Companion Guides, Roma 2003, pp. 615-616.

¹¹²⁰ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 160.

¹¹²¹ Middleton, Watkin, *Neoclassical and 19th Architecture*, p. 142.

5.4. Malzeme ve Teknik

Neoklasik üslup; malzeme ve teknik açıdan değerlendirildiğinde yapıdan yapıya farklılık görülmektedir. Yapılarda beden duvarlarında taş veya tuğla kullanılmış, cepheler ise ya kesme taş malzemelerle kaplanmış ya da sıvanıp boyanmıştır.

İncelenen yapılardan; **Alman Katedrali** (Şekil 14-16) ve **Fransız Katedrali**'nin duvarları ise tuğladan dolgu duvar tekniği ile inşa edilmiştir (Şekil 75-79). Tuğla malzemenin üzeri sıvanarak boyanmıştır. Kubbesi ise bakırdır. **Staatsoper**'in bodrum katı düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir (Şekil 38-42). Üst kat cepheleri sıvanıp pembe renk ile boyanmasından dolayı malzeme ve teknik hakkında kesin bir fikir edinilememiştir. Yapının üzeri kurşun çatı ile kaplanmıştır. **St. Hedwigs Kilisesi**'nin ana mekânı ve yan mekânı dıştan derin derzli kesme taş malzeme ile kaplanmıştır. Batı yönündeki narteksin dış duvarları ise tamamen düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir. Narkeksin iç kısmı ile iç mekânlar sıvanıp boyandığı için malzemesi hakkında herhangi bir bilgi tespit edilememiştir. İç mekânların zemini, siyah renk damarlı mermer ile kaplanmıştır. Ana mekân ve şapelin üzerini örten kubbe içten karton piyer dıştan ise kurşun malzeme ile inşa edilmiştir (Şekil 55-65). **Bellevue Sarayı**'nin duvarları sıvanıp boyandığı için malzemesi hakkında bilgi edinilememiştir. Ancak yan kanatların birinci kat seviyesinde bosajlı taş kaplama görülmektedir (Şekil 97). **Belvedere** 'nin cephelerinin birinci kat seviyeleri düzgün kesme taş malzeme ile kaplanmıştır. Diğer yüzeyler sıvanıp boyandığı için inşa malzemesi hakkında bilgi edinilememiştir (Şekil 104-107). Kubbesi ise bakırdır. **Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu**'nun bodrum katı düzgün kesme taş malzeme ile kaplanmıştır. Cephelerin diğer kat yüzeyleri ve iç mekân sıvanıp boyandığı için malzemesi hakkında bilgi edinilememiştir. Amfi bölümü ise kurşun kubbe ile kapatılmıştır (Şekil 113-117). **Brandenburg Kapısı**'nin sütunları arasında kalan duvarlar tuğla malzeme ile örülerek sıvanmış ve boyanmıştır. Yapının geriye kalan tüm kısımları taş malzeme ile inşa edilmiştir. Yapı topluluğunun üzeri bakır malzeme ile inşa edilen çatı ile örtülmüştür (Şekil 121-122). **Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı**'nin cepheleri düzgün kesme taş kaplamadır (Şekil 156). İç mekân duvarları ise sıvanıp boyandıkları için malzeme kesin olarak kestirilememiştir. Bölümleri ayıran ve merdivenin bitişiğindeki sütunların gövdeleri koyu renkli damarlı mermer malzemedendir yapılmıştır. Zemini ise mermer döşemedir. **Neue Wache**'nin güney cephesinin tamamı, cephelerdeki köşe kuleleri ve kuzey cephedeki portiko düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir (Şekil 167-

172). Batı ve doğu cephe tuğla malzemenin hâkim olduğu yüzeylerdir. İç mekânda zemin bazalt döşemeli olup, diğer yüzeyler büyük boyutlu taş plakalarla kaplanmıştır. **Schauspielhaus**'un bodrum katı seviyesi, tüm cephelerde bosajlı taş malzeme ile kaplanmıştır. Kalan kat yüzeyleri ise düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir (Şekil 175-179). **St. Paul Kilisesi** (Şekil 211-214) ve **Altes Müzesi**'nin cepheleri tamamen düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir. İç mekânda ise kullanılan malzemenin üzeri sıva ile örtülerek boyanması sebebiyle hakkında net bir bilgi edinilememiştir (Şekil 188-193). **St. Elisabeth Kilisesi**'nin cepheleri düzgün kesme taş malzeme ile kaplamadır. İç duvarları ise tuğla malzemedan inşa edilmiştir (Şekil 203). **Oranienburger Str. 27 (Konut)** ve **Rheinsberger Str. 73 (Konut)**'ün cepheleri sıvanıp boyandığı için inşa malzemesi hakkında bilgi edinilememiştir. Süslemelerinde ise kumtaşı malzeme kullanılmıştır (Şekil 215). **Jean Pierre Frederic Ancillion'un Mezar Anıtı**'nın kaidesi tamamen düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir. Lahit bölümü ise mermer malzemelidir. **Neues Müzesi**'nin II. Dünya Savaşı sırasında aldığı darbeler neticesinde zarar gören bazı bölümlerinin onarımlarda bilerek düzenlenmemesinden kaynaklı olarak ana inşa malzemesinin tuğla olduğu saptanabilmiştir. Ancak düzenlenen bazı bölümlerinde düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır. Bazı bölümleri ise sıvanıp boyandığı için malzemesi anlaşılamamıştır (Şekil 227-234). **Alte Nationalgalerie** (Şekil 243-247) ve **Reichstag** (Şekil 261-264) ise tamamen düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir.

Üslubun diğer bölgelerinde görülen örneklerden ise Litvanya'daki Vilnius Katedrali (1779-1783)'nin bodrum katı seviyesi kesme taş ile kaplanmış, birinci kat yüzeyi ise boyanmıştır (Şekil 331).¹¹²² Venedik'teki Villa Foscari¹¹²³ (1558-1560)'nin (Şekil 332) ve Londra'daki İngiltere Bankası¹¹²⁴ (1697-1781)'nin ise tüm cepheleri (Şekil 333) düzgün kesme taş malzemelidir.

¹¹²² https://cityofmercy.lt/en_GB/objektai/vilniaus-arkikatedra-bazilika/, (17.04.2019).

¹¹²³ Byron, *The Road to Oxiana*, p. 4.

¹¹²⁴ Roseveare, *The Financial Revolution 1660-1750*, p. 34.

SONUÇ

Tez çalışmasının konusunu oluşturan yapılar, Berlin’de XVIII ve XIX. yüzyılda inşa edilen Neoklasik mimari örnekleridir. Almanya Federal Cumhuriyeti’nin başkenti Berlin, Avrupa’nın siyasi, ticari ve kültürel merkezlerinden biridir. Şehir, tarih boyunca savaşlar ve yıkımlar nedeniyle çoğu kez tahribata uğramıştır.

XVIII. yüzyılda bilim insanları ve sanatçıların öncülüğünde Avrupa’da antik idealler önem kazanmıştır. Joachim Winckelmann ve James Stuart gibi araştırmacıların yazıları, Büyük Tur, Pompei ve Herculaneum gibi antik şehirlerdeki kazılar Avrupa’da Antik medeniyetlerin sanat anlayışına karşı özenmeyi beraberinde getirmiştir. Böylelikle mimaride de antik yapı formları ve tasarımları kendini göstermeye başlamıştır.

Neoklasik mimaride genellikle plansal bir bütünlük görülmemektedir. Dönemin yapılarında, üslubu yansıtan en önemli bölüm cepheler olmuştur. Portiko şeklindeki sütunlu girişler, alınlıklar ve entablature düzenlemeleri tercih edilmiştir. Bezemede ise Yunan ve Roma medeniyetlerinin kullandıkları klasik teknikler uygulanmıştır.

İncelenen konu kapsamında ise Berlin şehir merkezinde yirmi adet yapı tespit edilmiştir. Her bir yapı kendi içerisinde işlev, tarihsel, mimarlık ve süsleme açısından oldukça büyük öneme sahiptir.

Yapılardan biri muhafız binası, biri parlamento binası, biri şehir kapısı, üçü konser salonu ve tiyatro, üçü müze, ikisi saray ve ek bina, ikisi mezar yapısı, beşi kilise ve ikisi konut olarak inşa edilmiştir. Günümüzde ise ikisi konser salonu, ikisi konut, yedisi müze, ikisi kilise, ikisi mezar yapısı, biri şehir kapısı, biri ulusal anıt, biri parlamento binası olarak, iki tanesi ise sergi salonu vb. amaçlar için kullanılmaktadır.

Binaların çoğu, I. ve II. Dünya Savaşı sırasında tahrip edilmiş ve harabeye dönmüştür. Bu yapılar her yıkımın ardından yapılan yenileme çalışmalarlarıyla şehir silüeti içindeki yerlerini tekrar almışlardır. Onarımlarda, genellikle cephelerin orijinal tasarımına sadık kalmışlardır. İç mekânlar ise usluba dikkat edilmeden işlev ve fonksiyonlarına göre yenilenmiştir.

İncelenen yapılar, inşa işlevlerine göre gruplandırıldığında; plansal açıdan, bazı ortak nitelikler görülmektedir. Bu bağlamda;

Kilise işlevinde inşa edilen yapılardan Alman Katedrali ve bu Katedral ile simetri oluşturması için inşa edilen Fransız Katedrali ve St. Hedwigs Kilisesi merkezi, St. Elisabeth Kilisesi ile St. Paul Kilisesi ise tek nefli bazilikal plandadır.

Dönemin konser ve tiyatro binalarında daha işlevsel olması açısından “T” şeklinde planlar tercih edilmiş olup, yapılar arasında yer alan Schauspielhaus ve Staatsoper bu tipolojiye göre tasarlanmıştır. Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu ise ortada yuvarlak planlı amfi bölümü ve bölümün yanlarında yer alan çeşitli boyutlardaki odalarla dikdörtgen formlu bir görünümündedir. Tipolojisiyle dönemin tiyatro binalarından ziyade, Yüksek Rönesans döneminde inşa edilen villaların plan tipolojisini anımsatmaktadır.

Neoklasik mimaride müze işlevinde inşa edilen yapıların belirli bir tipolojisinin bulunmadığı ve alana ya da ihtiyaca göre şekillendirildikleri görülmektedir. Altes Müzesi, merkezinde bir rotunda yer alan ve rotundanın çevresindeki çok sayıda galeri odasından oluşan dikdörtgen formlu bir yapıdır. Neues Müzesi ise kuzey ve güneyinde yer alan sergi salonlarının çıkıntıları ile doğrusallığını kaybetmiş dörtgen formlu olarak inşa edilmiştir.

XVIII. yüzyılda insanlar apartmanlarda yaşamışlardır. Çok katlı olarak inşa edilen bu apartmanlar, araziye göre şekillendirilmişlerdir. Genellikle bir ve birden fazla cephesi sağır cephe olarak inşa edilmiştir. Neoklasik üslubu yansıtan bölümleri ise sadece girişlerin yer aldığı cepheler olmuştur. Oranienburger Str. 27 (Konut) ve Rheinsberger Str. 73 (Konut) bu dönemin apartmanlarına örnek olup, her ikisi de dikdörtgen formda inşa edilmişlerdir. Üçer cephesi sağır olan yapıların giriş cepheleri, Neoklasik özellikler yansıtmaktadır.

Tarihin her döneminde olduğu gibi XVIII. yüzyılda da yöneticiler için inşa edilen, Neoklasik tarzda, büyük ölçekli saraylar görülmektedir. Bu saraylar manzaralı ve sakin bölgelere konumlandırılmışlardır. İnşalarında genellikle dikdörtgen ve “U” planlı tasarımlar tercih edilmiştir. “U” planlı Bellevue Sarayı da dönem sarayları ile uyum içerisindedir. Belvedere ise saray kompleksi içerisinde yer alan ve kralın hobi evi olarak kullandığı yapıların örneğidir.

Neoklasik mimari içerisinde sık görülen resmi yapılardan biri parlamento binalarıdır. Merkezde yer alan bir kurul salonu ve salonu çevreleyen çeşitli işlevlerdeki odalardan oluşan yapılar, genellikle dikdörtgen veya “U” planlıdır. Yapılar arasında

bulunan Reichstag da dikdörtgen formlu olup dönemin parlamento binalarıyla plansal açıdan benzer özellikler taşımaktadır.

Diğer bir resmi bina olan muhafız evlerinin, sadece güvenlik kabini ya da nöbet kulübesinden oluşabildiği gibi muhafızların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik mekânları da bünyesinde barındırabilen yapılar oldukları görülmektedir. İncelenen yapılar arasında yer alan Neue Wache'nin ilk inşa edildiğinde birçok odaya sahip bir yapıda olduğu bilinmektedir. Günümüzde ise dikdörtgen planlı tekil bir odadan ibarettir.

Neoklasik üslupta inşa edilen mozoleler genellikle dikdörtgen planlıdır. Yapılar arasında yer alan Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı ise başlangıçta dikdörtgen formlu olarak inşa edilmiştir. Ancak genişletme çalışmaları sırasında kuzey yönüne dörtgen formlu mozole bölümü ve yarım yuvarlak formlu apsis eklenmiştir.

Tarih boyunca çeşitli dönemlerde örneklerine rastlanılan şehir kapılarının ise belli bir tipolojisinin olmadığı görülmektedir. İncelenen yapılar arasındaki Brandenburg Kapısı ise "U" planlı bir Neoklasik dönem şehir kapısı örneğidir.

İşlevi değiştirilen Alte Nationalgalerie ise dıştan bakıldığında bazilikal planlı bir kiliseyi andırırken, iç mekânda çeşitli ölçülerde birçok galeri odası yer almaktadır.

Ayrıca, yapıların işlevleri gözardı edildiğinde, Altes Müzesi, Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu, Alte Nationalgalerie ve Reichstag gibi binaların rotunda çevresinde şekillenmesi ortak bir özellik olarak görülmektedir.

Neoklasik mimarinin cephe tasarımında üç tür planlama tercih edilmiştir. Bunlar; tapınak cepheleri şeklinde düzenlenen, portikolu ve klasik blok türleridir. İncelenen yapılardan; Alte Nationalgalerie ve Neue Wache tapınak cepheleri şeklinde düzenlenen, Alman Katedrali, Fransız Katedrali, Schauspielhaus, Altes Müzesi, St. Elisabeth Kilisesi, Staatsoper, Reichstag ve Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı portikolu, Brandenburg Kapısı, St. Hedwigs Kilisesi, Jean Pierre Frederic Ancillion'un Mezar Anıtı, Bellevue Sarayı, St. Paul Kilisesi, Oranienburger Str. 27. (Konut), Rheinsberger Str. 73. (Konut), Neues Müzesi ve Belvedere ise klasik blok şeklindeki türe örnektir. Cephelerin şekillenmesinde antik mimari anlayışı yansıtan Dor, İyon, Korint, Kompozit ve Tuskan düzenleri etkili olmuştur.

Süsleme açısından bakıldığında figürlü kabartmalar, heykeller, geometrik ve bitkisel motifler yer almaktadır.

Figürlü kabartmalar pano ve alınlıkların içerisine, heykeller ise niş ve akroterlere yerleştirilmiştir. Kabartmalardaki kompozisyonların konularını; kiliselerde Kitab-ı Mukaddes'te geçen hadiseler, tiyatro ve konser binaları gibi sanatsal yapılar mitolojik efsaneler, bazı müze ve resmi binalarda ise sembolik anlatımlı temalar oluşturmaktadır. Heykellerin kullanımı, kiliselerde Kutsal Kitap'ta adı geçen kişilerin, diğer yapılarda ise mitolojik karakterlerin, hükümdarların ve bilim insanlarının tasvirleri şeklindedir.

Kabartmalarda kullanılan figürlerin, Roma heykelinde görülen "S" kıvrımı şeklindeki duruşu ve üç boyutluluk yaratmak adına işlenen elbise kıvrımları Neoklasik üslup özelliğini yansıtmışlardır. Yarı çıplak veya sadece mahrem bölgesinin örtülü olması da antik etkili Neoklasik bir özelliktir.

Bitkisel ve geometrik bezemeler ise genellikle figürlü kompozisyonların çevrelerinde dolgu olarak veya silme ve bordürlerde görülmüşlerdir. Stilize bitki motifleri, gülbezeler, akantus yaprakları, kıvrık dallar, meanderler, kymationlar ve dentil dizileri en çok karşılaşılan motifler olmuşlardır.

Malzeme ve teknik açıdan değerlendirildiğinde ise yapıdan yapıya farklılık görülmüştür. Genellikle beden duvarlarında taş veya tuğla malzeme kullanılmış, cepheler de kesme taş malzemelerle kaplanmıştır. Üst örtüde genellikle bakır tercih edilmiştir. Süslemede ise kabartma tekniğinden yararlanılmıştır.

Sonuç olarak; Avrupa Ülkelerinde doğan ve Dünyanın çoğu bölgelerinde uygulama alanı bulmuş olan Avrupa Üslupları; Gotik, Rönesans, Barok gibi dönemlere ayrılmışlardır. Bu dönemler genel hatlarıyla aynı özelliklere sahip olsalar da kendi içerisinde bölgeden bölgeye değişen bazı karakteristik özellikler taşımışlardır. Örneğin bir Barok üslup Fransa'da kullanılmış ve Barok üslup özelliklerinin genel özelliğini almıştır. Ancak kendi bölgesindeki özelliği de katarak "Fransız Baroğu" olarak isimlendirilmiştir. Buna benzer şekilde Fransız gotiği, İngiliz gotiği, Alman gotiği ya da İngiliz baroğu, Alman baroğu, Osmanlı baroğu gibi örnekler de mevcuttur.

Kaynağını Antik mimariden almış olan Neoklasik üslup da uluslararası bir üslup olmuştur. Ancak bu üslup, gotik ya da barok üslup gibi ülkeler arası bölgesel nitelikleri kendi bünyesinde barındırmamıştır. Tüm ülkelerde aynı biçimde aynı formda uygulanmıştır. Bu nedenle de Berlin ya da Almanya'da görülen Neoklasik üsluptaki

yapılar, bölgesel özelliği yansıtmamakla birlikte, uluslararası nitelikte kullanım şekliyle uygulama alanı bulmuştur.

KAYNAKÇA

Kitap, Makale, Dergi, Sempozyum Bildirisi ve Ansiklopedi Maddeleri

Acton, Harold, *The Bourbons of Naples (1731-1825)*, Faber and Faber, Londra 1957.

Adams, Laurie Schneider, *A History of Western Art*, McGraw-Hill, New York 2011.

Akyürek, Engin, *Ortaçağ'dan Yeniçağ'a Felsefe ve Sanat*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 1994.

Akurgal, Ekrem, *Anadolu Kültür Tarihi*, Tubitak Yayınevi, Ankara 2005.

Alison, Phillips W., *The War of Greek Independence 1821-1833*, Smith Elder, Londra 1897.

Allen, Edward, Rob Thallon, *Fundamentals of Residential Construction*, John Wiley & Sons, New York 2011.

Althoff, Gerd, *Die Ottonen Königsherrschaft ohne Staat*, Kohlhammer W., Stuttgart 2005.

Anderson, Matthew Smith, *The War of the Austrian Succession 1740-1748*, Routledge, Londra 1995.

Anderson, Stanford, *Peter Behrens and a New Architecture for the Twentieth Century*, The MIT Press, Cambridge 2000.

Architekten-Verein zu Berlin und Vereinigung Berliner Architekten, *Berlin und Seine Bauten II & III*, Wilhelm Ernst & Sohn, Berlin 1896.

Armi, C. Edson, *Design and Construction in Romanesque Architecture*, Cambridge University Press, Amerika 2004.

Asbridge, Thomas, *The First Crusade: A New History The Roots of Conflict between Christianity and Islam*, Oxford University Press, Oxford 2005.

Asker, Ahmet, *Yeni Türkiye'den Nazi Almanyası'na Karşılaştırmalı Bakışlar ve Algular 1929-1939*, Mersin Üniversitesi, (Yayımlanmış Doktora Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü Mersin 2012.

Asprey, Robert, *Frederick the Great the Magnificent Enigma*, Backinprint.com, Londra 2007.

Atalay, İbrahim, *Dünya Coğrafyası*, İnkılap Yayınları, İstanbul 2001.

Atalay, Gülgün, *Antik Devirde Mimari Kurallar ve İnşaat Teknikleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2010.

- Atasoy, Emin, *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası*, Ezgi Kitapevi Yayınları, İstanbul 2010.
- Atasoy, Nurhan, *17.-18. Yüzyıllarda Avrupa Sanatı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1976.
- Axelrod Alan, *Encyclopedia of World War II*, Facts on File, New York 2007.
- Badenhausen, Rolf, "Gustaf Heinrich Arnold Gründgens", *Neue Deutsche Biographie*, C. 7, Duncker & Humblot, Berlin 1966, pp. 188-189.
- Badiola, Mary Grace J., Mary Ann C. Vecino, Danilo S. Duyan, Althea Mae B. Bongcawil, Jenny C. Mendoza, Gail Josephine P. Bustillo, Ace Sauden B. Pambuan, Lourdes R. Siobal, *Arts of the Neo-classic and Romantic Periods, A Journey through Western Music and Arts*, S. 9, Phillippines 2014.
- Badstubner, Ernst, *Kirchen in Berlin*, Evangelische Verlagsanstalt, Berlin 198.
- Badstubner, Martin, *Sibylle Badstübner Gröger: Kirchen in Berlin vol St. Nikola ibis zum Gemeindezentrum am Fennpfuhl*, Evangelischen Verlag, Berlin 1987.
- Bailleu Paul, "Luise", *Allgemeine Deutsche Biographie*, C. 19, Duncker & Humblot, Leipzig 1884, pp. 815-825.
- Baker, Myron, *Beyond Our World The Exciting Story of a Treasure, Hunter, Historian and Adventurer*, Dorrance Publishing, Pittsburgh 2013.
- Bakır, Betül, *Mimaride Rönesans Barok Osmanlı Başkenti İstanbul'da Etkileri*, Nobel Yayıncılık, Ankara 2003.
- Banac, Ivo, *The National Question in Yugoslavia: Origins History Politics*, Cornell University Press, New York 1988.
- Banti, Luisa, *Etruscan Cities and Their Culture*, University of California Press, California 1973.
- Banelos, Luis Palacios, *Seis escenarios de la historia*, Libreria-Editorial Dykinson, Madrid 2007.
- Bartmann-Kompa, Ingrid, Horst Büttner, Horst Drescher, Joachim Fait, Marina Flügge, Gerda Herrmann, Ilse Schröder, Helmut Spielmann, Christa Stepansky, Heinrich Trost, *Die Bau ve Kunstdenkmale in der DDR: Hauptstadt Berlin: II*, Henschelverlag Kunst und Gesellschaft, Berlin 1984.
- Bauer, Herman, *Sankt Elisabeth und die Elisabethkirche zu Marburg*, Hitzeroth, Marburg 1990.
- Bauer, Susan Wise, *Ortaçağ Dünyası*, çev. Mehmet Moralı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014.

Bazin, Germain, *Histoire de l'histoire de l'art: De Vasari a nos Jours*, Albin Michel, Paris 1986.

-----, *Sanat Tarihi*, çev. Selahattin Hilav, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2014.

Beaufort, Francis, *Karamania or a Brief Description of the South Coast of Asia Minor*, R. Hunter Publishing, Londra 1817.

Becher, Matthias, *Charlemagne*, Yale University Press, Londra 2005.

-----, *Otto der Grosse Kaiser und Reich*, C.H. Beck, Münih 2012.

Becker, Jeffrey Alan, *The Building Blocks of Empire: Civic Architecture, Central Italy and the Middle Republic*, (Doktora Tezi), University of North Carolina, Chapel Hill 2007.

Beksaç, Engin, *V. Yüzyıldan XXI. Yüzyıla Avrupa Sanatı*, Ceren Yayıncılık, Edirne 2015.

Bellitto, Christopher, *Renewing Christianity*, Paulist Press, New Jersey 2001.

Bendersky, Joseph W., *A History of Nazi Germany: 1919-1945*, Rowman & Littlefield, Lanham 2000.

Berger, Dieter, *Geographische Namen in Deutschland*, Bibliographischer Institut, Berlin 1999.

Berghann, Cord Friedrich, "Wiederguburt der Architektur: Heinrigh Getz und Friedrich Gilly als Europäische Klassizisten in Berlin", *Berichte und Abhandlungen*, Berlin-Brandenburgischen Akademie der Wissenschaften, C. 10, Berlin 2006, pp. 273-305.

Berko, Patrick, Viviane Berko, *Dictionary of Belgian Painters Born Between 1750 and 1875*, Editions Laconti, Belçika 1981.

Betts, Richard J., "Structural Innovation and Dstructural Design in Renaissance Architecture", *Journal of the Society of Architectural Historians*, S. 52, California University Press, Londra 1993.

Blyth, Charles, "Virgilian Tragedy and Troilus", *The Chaucer Review*, S. 24/3, 1990, pp. 211-218.

Bisson, Massimo, "L'organo", *La basillica dei Santi Giovanni e Paolo. Pantheon della Serenissima*, Marcianum Press, Venedik 2013, pp. 424-425.

Bireley, Robert, *Ferdinand II Counter-Reformation Emperor 1578-1637*, Cambridge University Press, Cambridge 2014.

Biris, Manos G., Maro Kardamitsi-Adami, *Neoclassical Architecture in Greece*, Oxford University Press, Oxford 2005.

- Black, James, *From Louis XIV to Napoleon: The Fate of a Great Power*, Routledge, Londra 1999.
- Blagg, Thomas, "Architecture", *A Handbook of Roman Art*, Phaidon Press, Londra 1994, p. 22-50.
- Blanc, Annie, Pierre Leman, C. Lorenz, Pierre L. Thillaud, *Les trésors mérovingiens de la basilique de Saint-Denis*, Gerard Klopp S.A., Paris 1998.
- Blauert, Elke, "Neues Museum", *Museum Island Berlin*, Hirmer, Berlin 2012, pp. 156-173.
- Brenninger, Georg, *Orgeln in Schwaben*, Geranova Bruckmann, Münih 1986.
- Blickle, Peter, *The Revolution of 1525: The German Peasants War from a New Perspective*, John Hopkins University Press, Maryland 1981.
- Boardman, John, Jose Dorig, Werner Fuchs, Max Hirmer, *The Art and Architecture of Ancient Greece*, Thames and Hudson, Londra 1967.
- Boeckh, Jürgen, *Alt-Berliner Stadtkirchen*, Haude & Spener, C. 2, Berlin 1986.
- Boime, Albert, *Social History of Modern Art: Art in the Age of Revolution 1750-1800*, S. 1, The University of Chicago Press, Chicago 1987.
- Bolandrini, Beatrice, *I Somasso e i Papa Due Dinastie di Stuccatori a Torino nel Sei e nel Settecento*, Ibidem, Lugano 2011.
- Bonfante-Warren, Alexandra, *The Art of Renaissance Europe A Resource for Education*, The Metropolitan Museum of Art, New York 2000.
- Boorstin, Daniel J., *The Discoverers*, Random House, New York 1983.
- Borrmann, Richard, *Die Bau und Kunstdenkmäler von Berlin*, Verlag von Julius Springer, Berlin 1893.
- Borsch-Supan, Eva, "Kirchen 1800 und 1861", *Berlin und Seine Bauten IV.*, Ernst & Sohn, Berlin 1997, pp. 358-365.
- Borsch-Supan, Helmut, Lucius Grisebach, *Karl Friedrich Schinkel Architektur Malerei Kunstgewerbe*, Nicolai Verlag, Berlin 1981.
- Bowden, Scotty, Charlie Tarbox, *Armies on the Danube 1809*, Empire Games Press, Arlington, Texas 1980.
- Bowman, Alan K., Peter Garnsey, Averil Cameron, "The Crisis of Empire, A.D. 193-337", *The Cambridge Ancient History*, Cambridge University Press, Cambridge 2005, pp. 442-520.

- Böker, Johann Josef, "Die spatromanische ,Wandpfeilerhalle: Entstehung und Rezeption einer Sonderform des Kleinkirchenbaus im Umkreis des Wittgensteiner Landes", *Westfalen. Hefte für Geschichte, Kunst und Volkskunde*, S. 62, 1984, pp. 54-76.
- Brackelmann, Susanne, "Auf den Spuren von Paul Wallot", *Heimatjahrbuch 2010 Landkreis Mainz-Bingen*, GmbH, Berlin 2010, pp. 181-184.
- Brandt, Stephan, *Die Charlottenburger Altstadt*, Suttonverlag, Erfurt 2011.
- Briggs, Martin Shaw, *Baroque Architecture*, McBride-Nast & Company, New York 1914.
- Brooks, Leonardo, *A Regional Geograpy of Africa and Europe*, University of London Press, Londra 1092.
- Brotton, Jerry, *Rönesans*, çev. Hakan Gür, Dost Kitapevi, Ankara 2012.
- Brown, Peter, *The Rise of Western Christendom*, Blackwell Publishing Ltd, Malden 2003.
- Bruhl, Christine von, *Anmut im markischen Sand Die Frauen der Hohenzollern*, Aufbau Verlag, Berlin 2015.
- Brumme, Martin Fritz, Eberhard Üecker, *Tiermedizin in Berlin: ein historischer Abriss*, VetMed-Hefte Verlag, Berlin 1993.
- Busche, Ernest A., *Bellevue*, Koehler & Amelang, Leipzig 2005.
- Bush, Harald, Bernd Lohse, *Baukunst der Romanik in Europe*, Umschau Verlag, Frankfurt 1959.
- Buttlar, Adrian von, *Neues Museum Berlin Architectural Guide*, Staatliche Museen zu Berlin, Berlin 2010.
- Byron, Robert, *The Road to Oxiana*, Pimlico Edition, Londra 2004.
- Camille, Michael, *Gothic Art Visions and Revelations of the Medieval World*, Calmann and King Ltd, Londra 1996.
- Carley, Rachel, *The Visual Dictionary of American Domestic Architecture*, Holt Paperbacks, New York 1994.
- Carreras, Pietro, *Studi su luigi Vanvitelli*, La Nuova Italia, Floransa 1977.
- Case, Nelson, *European Constitutional History: or the Origin and Development of the Goverments of Modern Europe*, Kessinger Publishing, Montana 2010.
- Castex, Jean, *Architecture of Italy*, ABC-CLIO, California 2008.

- Cavendish, Marshall, *World and Its Peoples*, Cevandish Square, Londra 2009.
- Chadwick, Nora, *The Celts*, Penguin Books, Londra 1970.
- Chauffour, Sebastien, “L’eglise de la Madeleine”, *Autour de la Madeleine. Art, litterature et societe*, Action artistique de la Ville de Paris, Paris 2005.
- Childress, Diana, *Johannes Gutenberg and the Printing Press*, Twenty-First Century Books, Minneapolis 2008.
- Ching, Francis D. K., *A Visual Dictionary of Architecture*, John Wiley & Sons, New York 1995.
- Chitham, Robert, *The Classical Orders of Architecture*, Architectural Press, Oxford 2005.
- Chrisholm Hugh, *Encyclopedia Britannica*, C. 1, Cambridge University Press, Cambridge 1911.
- , *Encyclopedia Britannica*, C. 6, Cambridge University Press, Cambridge 1911.
- , *Encyclopedia Britannica*, C. 7, Cambridge University Press, Cambridge 1911.
- , *Encyclopedia Britannica*, C. 18, Cambridge University Press, Cambridge 1911.
- , *Encyclopedia Britannica*, C. 28, Cambridge University Press, Cambridge 1911.
- Clark, Christopher, *Iron Kingdom: The Rise and Downfall of Prussia, 1600-1947*, Belknap Press, Cambridge 2009.
- , *Prussen Aufstieg und Niedergang 1600-1947*, DVA, Münih 2007.
- Clark, William, *Medieval Cathedrals*, Greenwood Press, Londra 2006.
- Clodfelter, Michael, *Warfare and Armed Conflicts A Statistical Encyclopedia of Casualty and Other Figures 1492-2015*, Jefferson, McFarland 2017.
- Cobbers, Arnt, *Kleine Berlin-Geschichte Vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, Jaron Verlag, Berlin 2008.
- Coldfelter, Michael, *Warfare and Armed Conflicts: A Statistical Encyclopedia of Casualty and Other Figures 1492-2015*, Jafferson, McFarland 2017.
- Collombet, François, *Les plus belles cathedrales de France*, Selection du Readers Digest, Paris 1997.

Connat, Kenneth John, *Carolingian and Romanesque Architecture 800-1200*, Yale University Press Pelican History of Art, Londra 1993.

Constantine, David, *Fields of fire: A life of Sir William Hamilton*, Weidenfeld & Nicolson, Londra 2001.

Converso, Claudia, *Mailand – Kirchen, Museen und Monumente*, Edizioni Kina, Milano 1995.

Copleston, Frederick, *A History of Philosophy*, S. 2, Paulist Press, New York 1999.

Cortina, Manuel Suarez, *La Espana Liberal (1868-1917): Politica y Sociedad*, Sintesis, Madrid 2006.

Cosman, Madeleine P., Linda G. Jones, *Handbook to Life in The Medieval World*, Facts On File Inc, Amerika 2008.

Coxe, William, *History of the House of Austria*, Nabu Publishing, Charleston 2010.

Cömert, Bedreddin, *Mitoloji ve İkonografi*, De Ki Basım Yayım Ltd., Ankara 2010.

Craig, Gordon A., *Germany 1866-1945*, Oxford University Press, Oxford 1980.

Cropplestone, Trewin, *World Architecture*, Hamlyn Publishing, Londra 1963.

Crowe, David, *The Essentials of European History: 1914 to 1935 World War I and Europe in Crisis*, C. 5, Research and Education Association, New Jersey 2001.

Cullen, Michael S., *Der Reichstag: Im Spannungsfeld deutscher Geschichte*, be. bra, Berlin-Brandenburg 2004.

Cullen, Michael S., Tilmann von Stockhausen, *Das Alte Museum*, Berlin Edition, Berlin 1998.

Cunliffe, Barry, *The Ancient Celts*, Oxford University Press, Oxford 1997.

Darley, Gillian, *John Soane an Accidental Romantic*, Yale University Press, Londra 1999.

Darling, Janina K., *Architecture of Greece*, Greenwood Publishing, Westport 2004.

David Chipperfield Architects, *Neues Museum: Museumsinsel Berlin; Dokumentation und Planung*, Druckteam, Berlin 2003.

Dehio, Georg, *Handbuch der Deutschen Kunstdenkmäler Dresden*, Deutscher Kunstverlag, Münih 2005.

Dell, Christopher, *Mitoloji Hayali Dünyalara Eksiksiz Rehber*, çev. Nurettin Elhüseyni, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017.

Della, Pamela, *A World War I Timeline*, Capstone, Mankato 2013.

Demirkent, Işın, “Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Gelişimi”, *İÜ Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S. 35, 1994, ss. 65-78.

Demouy, Patrick, *Reims, la cathedrale*, Zodiaque, Paris 1995.

Demps, Laurenz, *Die Neue Wache: Vom königlichen Wachhaus zur Zentralen Bauwerkes*, verlag für Berlin-Brandenburg, Berlin 1988.

Diblik, Jean, *Reims: comment lire une cathedrale*, Éditions d'art et d'histoire ARHIS, Paris 1998.

Dickinson, Robert E., *Germany a General and Regional Geography*, Methuen & Co. LTD., Londra 1947.

Dillon, Myles, Nora Chadwick, *The Celtic Realms*, New American Library, New York 1967.

Djokic, Dejan, *Yugoslavism: Histories of a Failed Idea 1918-1992*, Hurst Publishing, Londra 2003.

Doebber, Adolph, “Gontard, Karl Philipp Christian von”, *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart*, C. 14, E.A. Seemann, Leipzig 1921, pp. 372-373.

Doğan, Havva, *Cumhuriyet Gazetesi'ne Göre II. Dünya Savaşı Döneminde Almanya*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2014.

Dohme, Robert, “Gontard, Carl von”, *Allgemeine Deutsche Biographie*, C. 9, Duncker & Humblot, Leipzig 1879, pp. 368-369.

Dombart, Theodor, *Der Englische Garten zu München*, Hornung, Münih 1972.

Donop, Lionel von, “Langhans, Carl Gotthard”, *Allgemeine Deutsche Biographie*, Duncker & Humblot, Leipzig 1883, p. 686.

Droguet, Anne, *Les Styles Transition et Louis XVI*, I'Amatuer, Paris 2004

Ducher, Robert, *Caractéristique des Styles*, Flammorion, Paris 1988.

Duckett, Elenor, *Death and Life in the Tenth Century*, University of Michigan Press, Michigan 1968.

Duff, Christopher, *The Military Life of Frederick the Great*, Atheneum, New York 1986.

Dumont, Franz, Ferdinand Scherf, Friedrich Schütz, *Mainz Die Geschichte der Stadt (The History of the Town)*, Verlag Philipp von Zabern, Darmstadt 1998.

Duncan, Alastair, *World of Art*, Thames and Hudson, New York 1994.

Dunton, Larkin, *The World and Its People*, Silver Burdett, Amerika 1892.

Duruy, Victor, *Histoire de France*, Tome II, Paris 1854.

Dushkova, Diana O., Vera A. Kasatkina, “The Cultural Landscape of Berlin Among Globalisation, Identity and Sustainability”, *Estern Academic Journal*, S. 4, 2015, p. 71-87.

Duvanel, Maurice, Jean Macrez, Paule Roy, *La cathedrale Notre-Dame d’Amiens*, Poire-Choquet, Amiens 1987.

Eaton, Leonard K., *The Architecture of Choice: Eclecticism in America 1880-1910*, George Braziller, New York 1975.

Eckardy, Götz, *Schicksale Deutscher Baudenkmale im Zweiten Weltkrieg*, Henschel Verlag, Berlin 1978.

Eco, Umberto, *Ortaçağ Barbarlar-Hristiyanlar-Müslümanlar*, çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayıncılık, İstanbul 2012.

Edmondson, J.C., Steve Mason, J.B. Rives, *Flavius Josephus and Flavian Rome*, Oxford University Press, Oxford 2005.

Eichhorn, Ulrike, *Hans Poelzig in Berlin*, Edition Eichhorn, Berlin 2014.

Eldem, Edhem, *Bankalar Caddesi Osmanlıdan Günümüze Voyvoda Caddesi*, Osmanlı Bankası Yayınları, İstanbul 2000.

-----, *135 Yıllık Bir Hazine Osmanlı Bankası Arşivi’nde Tarihten İzler*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1997.

Elkins, T. H., B. Hofmeister, *Berlin: the spatial structure of a divided city*, Methuen & Co., London 1998.

Elmer, Peter, *Challenges to Authority: The Renaissance in Europe: A Cultural Enquiry*, S. 3, Yale University Press, New Haven 2000.

Encyclopedia Americana, C. 9, Grolier Educational, New York 2002.

Engel, Martin, “Die Knobelsdorffsche Kunstsammlung”, *Zum Maler ve zum Grossen Architekten Geboren Georg Wenzeslaus von Knobelsdorff 1699-1753*, Stiftung Preussische Schlösser u. Garten, Berlin 1999, pp. 150-163.

Englund, Steven, *Napoleon: A Political Life*, Scribner, New York 2004.

Erbe, Michael, *Die Habsburger 1493-1918 Eine Dynastie im Reich und in Europa*, Kohlhammer Verlag, Stuttgart 2000.

Erginöz, Murat Aykaç, *İlk Çağdan Günümüze Mimarlık ve Şehircilik Tarihi*, Arion Yayınevi, İstanbul 2012.

Evans, Sydney, *Salisbury Cathedral: A reflective Guide*, Michael Russell Publishing, Salisbury 1985.

Facchin, Laura, *Biografia*, Ibidem, Lugano 2011.

Fachbach, Jens, "Zur Baugeschichte der Trierer Römerbrücke nach 1718", *Kurtrierisches Jahrbuch*, S. 47, 2007, pp. 282-416.

Favro, Diane, "Making Rome a World City", *The Cambridge Companion to the Age of Augustus*, Cambridge University Press, Cambridge 2005, pp. 234-263.

Feher, Ferenc, *The French Revolution and the Birth of Modernity*, University of California Press, California 1990.

Feldhahn, Ulrich, *Die Preussischen Könige und Kaiser (German)*, Kunstverlag Josef Fink, Lindenberg 2011.

Ferguson-Kosinski, Laverne, *Europe by Eurail 2010: Touring Europe by Train*, Globe Pequot Press, Guilford 1991.

Fest, Joachim C., *Hitler*, Weidenfeld & Nicolson, Londra 1974.

-----, *Plotting Hitler's Death: The German Resistance To Hitler 1933-1945*, Weidenfeld & Nicolson, Londra 1996.

Feyerabend, Wolfgang, *Der Berliner Kunsthof*, Kai Homilius Verlag, Berlin 1998.

Finch, Chauncey E., "Catalogues and Other Manuscripts from Lorsch", *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, S. 99, Johns Hopkins University Press, Maryland 1968, pp. 165-179.

Fine, John Van Antwerp, *The Ancient Greeks: A Critical History*, Harvard University Press, Cambridge 1983.

Fischer, Gernard, *Die Hugenotten in Berlin*, Hentrich & Hentrich, Berlin 1985.

Fischer, Klaus P., *Nazi Germany: A New History*, Constable and Company, Londra 1995.

Fleming, John, *Robert Adam and his Circle*, John Murrat, Londra 1962.

Flethcer, Banister, *A History of Architecture on the Comparative Method*, Elsevier Science & Technology, New York 1963.

- Focillion, Henri, *L'an Mil*, Denoel, Paris 1984.
- Forrer, Leonardo, *Biographical Dictionary of Medallists*, S. 6, Spink & Son Ltd., Londra 1916.
- Foss, Clive, *Ephesus After Antiquity: a Late Antique, Byzantine and Turkish City*, Cambridge University Press, Cambridge 1979.
- Fountoulakis, Olga, "Hansen or Kleamthes Who was the Architect of the Buildings of the Duchess of Piacenza in Athens", *Architectura*, S. 32, 2002, pp. 53-63.
- Fournier, Gabriel, *Les Merovingiens*, Presses Universitaires de France, Paris 1987.
- Frankl Paul, Paul Crossley, *Gothic Architecture*, Yale University Press, New Haven 2000.
- Frary, Ihna Thayer, *They Built the Capitol*, Ayer Publishing, Boston 1969.
- Fredlund, Jane, *Stilguiden: Möbler & Inredning 1700-2000*, Prisma, Stockholm 2008.
- Freely, John, *The Western Shores of Turkey: Discovering the Aegean and Mediterranean Coasts*, Tauris Parke Paperbacks, Londra 2004.
- Freeman, Charles, *The Greek Achievement: The Foundation of the Western World*, Viking Press, New York 1999.
- Frey, Linda S., Marsha L. Frey, *The French Revolution*, Greenwood, Westport 2004.
- Fritze, Wolfgang H., *Gründungsstadt Berlin Die Anfänge von Berlin-Cölln als Forschungsproblem*, Verlag für Berlin-Brandenburg, Potsdam 2000.
- Fullbrook, Mary, *A Concise History of Germany*, Cambridge University Press, Cambridge 2004.
- Gady, Alexandre, *Jules hardouin-Mansart 1646-1708*, Editions de la Maison des sciences de l'homme, Paris 2010.
- Ganshof, François Louis, *The Carolingians and The Frankish Monarchy*, çev. J. Sondheimer, Longman, New York 1971.
- Ganzert, Joachim, "Zur Entwicklung lesbischer Kymation-Formen", *Jahrbuch des Deutschen Archaologischen Instituts*, S. 98, 1983, pp. 123-202.
- Gardner, Helen, Fred S. Kleiner, Christin J. Mamiya, *Gardner's Art through Ages*, Thomson Wadsworth, Amerika 2004.
- Garrison, Eliza, *Ottonian Imperial Art and Portraiture: The Artistic Patronage of Otto III and Henry II*, Ashgate, Farnham 2012.

Gayet, Robert Lacour, Funck Brentona, *A History of France*, University Paperbacks, Londra 1964.

Genç, Özlem, *Birleşik Avrupa'nın Mimari Şarhman ve Karolenj Rönesansı*, Lotus Yayınevi, Ankara 2013.

Germaner, Semra, "Romanesk üslup", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C.3, Yem Yayınları, İstanbul 1997, ss. 1572-1573.

Giblin, James Cross, *The Life and Death of Adolf Hitler*, Houghton Mifflin Harcourt, New York 2002.

Gibson, Clare, *Semboller Nasıl Okunur*, çev. Cem Alpan, Yem Yayınları, İstanbul 2009.

Giordano, Ralph G., *The Architectural Ideology of Thomas Jefferson*, McFarland & Company, Jefferson 2012.

Goethert, Klaus Peter, *Römerbauten in Trier*, Schell & Steiner, Regensburg 2003.

Gombrich, Ernst Hans, *Sanatın Öyküsü*, çev. Erol Erduran-Ömer Erduran, Remzi Kitabevi, İstanbul 2007.

Gorich, Knut, *Friedrich Barbarossa: Eine Biographie*, C.H. Beck, Münih 2011.

Gozzoli Maria Christina, *Gotik Sanatı Tanyalım*, Anka Ofset Basımevi, İstanbul 1982.

Graham, Roderick, *Arbiter of Elegance: A Biography of Robert Adam*, Birlinn, Edinburg 2009.

Green, Dennis H., *Medieval Listening and Reading*, Cambridge University Press, Cambridge 1994.

Gross, Lothar, *Made in Germany: Deutschlands Wirtschaftsgeschichte von der Industrialisierung bis heute*, C. 1, Books on Demand, Frankfurt 2012.

Genzmer, Walther, "Genzmer, Felix August Helfgott", *Neue Deutsche Biographie*, C. 6, Duncker & Humblot, Berlin 1964, p. 195.

Grewe, Klaus, *Die Moselbrücken von Trier Meisterwerke Antiker Technik*, Zabern, Mainz 2010.

Grimal, Pierre, *The Dictionary of Classical Mythology*, Wiley-Blackwell, New Jersey 1996.

Grodecki, Louis, *Au Seuil de l'art Roman. L'architecture Ottonienne*, Armand Collin, Paris 1958.

Gross, Leo, "The Peace of Westphalia", *The American Journal of International Law*, S. 42, 1948, pp. 20-41.

Gürel, Şükrü S., "Berlin Sorunu 1944-1972", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, S. 32, 2014, ss. 207-229

Harris, Eileen, *British Architectural Books and Writers 1556-1785*, Cambridge University Press, Cambridge 1990.

Harris, John, Michael Snodin, *Sir William Chambers Architect to George III*, Yale University Press, Londra 1996.

Hartt, Frederick, David G. Wilkins, *History of Italian Renaissance Art*, Pearson, Londra 2010.

Hassall, Arthur, *French Mediaeval and Modern a History*, The Clarendon Press, Oxford 1918.

Haussherr, Hans, "Friedrich Wilhelm III.", *Neue Deutsche Biographie*, C. 5, Duncker & Humblot, Berlin 1961, pp. 560-563.

Heck, Johann Georg, *The Art of Building in Acient and Modern Times or Architecture Illustrated*, D. Appleton, New York 1856.

Heckmann, Hermann, *Baumeister des Barock und Rokoko in Brandenburg-Preussen*, Verlag für Bauwesen, Berlin 1998.

Heer, Friedrich, *Holy Roman Empire*, Phoenix, Vermont 2002.

Heidenreich, Robert, Heinz Johannes, *Das Grambmal Theoderichs zu Ravenna*, Franz Steiner Verlag, Stuttgart 1917.

Heimann, Heinz Dieter, *Die Habsburger Dynastie und Kaiserreiche*, C.H. Beck, Münih 2016.

Hendrix, Scott H., *Martin Luther: Visionary Reformer*, Yale University Press, New Haven 2015.

Hermsdorf, N., "Zur wartaren Schichtenfolge des Teltow-Plateuse", *Brandenburgische Geowissenschaftliche Beitrage*, S. 1, 1995, pp. 27-37.

Hett, Benjamin Carter, *The Death of Democracy: Hitler's Rise to Power and the Downfall of the Weimar Republic*, Henry Holt and Company, New York 2018.

Hewlings, Richard, "Palladio in England Chiswick House London", *Country Life*, Londra 2009, pp. 46-51.

Historische Kommission zu Berlin, *Charlottenburg die historische Stadt*, Berlin 1986.

Hoffmann – Teuschwitz, Matthias, *Alte Kirchen in Berlin: 33 Besuche bei den Ältesten Kirchen im Westteil der Stadt*, Wichern Verlag, Berlin 1991.

-----, *Wege zu Berliner Kirchen Vorschläge zur Erkundung kirchlicher Stätten im Westteil Berlins*, Wichern Verlag, Berlin 1987.

Hoffmeister, Gerhart, *Deutsche und Europäische Barockliteratur*, J.B. Metzler, Stuttgart 1987.

Holborn, Hajo, *A History of Modern Germany 1840-1945*, Princeton University Press, New Jersey 1969.

Hollis, Edward, *The Secret Lives of Buildings: From the Ruins of the Parthenon to the Vegas Strip in Thirteen Stories*, Macmillan, Londra 2009.

Honour, Hugh , John Fleming, *A World History of Art*, Macmillan, Londra 1984.

Honour, Hugh, *Neo-classicism Style and Civilisation*, Penguin Books, Londra 1977.

Hopkins, Keith, Mary Beard, *The Colosseum*, Harvard University Press, Cambridge 2005.

Hopkins, Owen, *Les Styles en Architecture*, Laurence King Publishing, Londra 2014.

Huber, Ernst Rudolf, *Deutsche Verfassungsgeschichte seit 1798: Bismarck Und Reich*, C. 3, W. Kohlhammer, Stuttgart 1988.

Hughes, Michael, *Early Modern Germany 1477-1804*, Mac Millan, Philadelphia 1992.

Huntington, Ellswprth, Herbert Gregory, *The Geography of Europe*, Yale University Press, New Haven 1918.

Hurwit, Jeffrey M., *The Athenian Acropolis: History, Mythology and Archeology from the Neolithic Era to the Present*, Cambridge University Press, Cambridge 2000.

Hutton, Ronald, *The Druids*, Hambledon Continuum, Londra 2007.

Ingro, Charles, *The Habsburg Monarchy 1618-1815*, Cambridge University Press, Cambridge 2000.

İgüs, Esmâ, “A British Touch on Tanzimat: Architect William James Smith”, *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 3, 2015, ss. 66-87.

İnalçık, Halil, *Rönesans Avrupası*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013.

İpek, Eda, *Tarihi Yarımada’da Neoklasik Bir Cephenin Klasik Çağ Estetik Unsurları Çerçevesinde Değerlendirilmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2009.

İplikçioğlu, Bülent, *Helen ve Roma Tarihinin Anahatları*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2007.

Jeep, John M., *Medieval Germany: An Ancylopedia*, NY: Garland Pub, New York 2001.

Jenkins, Ian, *Greek Architecture And Its Sculpture*, Harvard University Press, Cambridge 2006.

Jetzinger, Franz, *Hitler's Youth*, Greenwood Press, Westport 1976.

Jodidio, Philip, *David Chipperfield Architects*, Taschen Publishing, Londra 2015.

Johannsen, Rolf H., "Altes Museum", *Museum Island Berlin*, Hirmeri, Berlin 2012, pp. 144-155.

John, Mayke de, *The Panitential State: Authority and Atonement in the Age of Louis the Pious 814-840*, Cambridge University Press, Cambridge 2009.

Johnson, Lonnie R., *Central Europe: Enemies, Neighbors, Friends*, Oxford University Press, Oxford 1996.

Johnson, Paul, *Art: A New History*, Weidenfeld & Nicolson, Londra 2003.

Jones, Colin, *The Cambridge Illustrated History of France*, Cambridge University Press, Cambridge 1999.

Jones, Will, *How to Read Houses: A Crash Course in Domestic Architecture*, Rizzoli, New York 2011.

-----, *How to Read Modern Building: A Crash Course in Domestic Architecture*, Rizzoli, New York 2011.

Josheph, B., "Schechtman, Postwar Population Transfers in Europe: A Survey", *The Review of Politics*, S. 15, 2009, p. 151-178.

Kamözüt, Cem, "On Yedinci Yüzyıl Bilim Devriminin Hazırlayıcısı Olarak Mediciler ve Michelangelo", *Kilikya Felsefe Dergisi*, S. 1, 2015, ss. 23-42.

Kapp, Julius, *Geschichte der Staatsoper Berlin*, Max Hessen Verlagi Berlin 1937.

Kappel, Kai, *Was von den Aufbrüchen des 20. Jahrhunderts bleibt Zur Umgestaltung von St. Hedwig in Berlin*, Kunstexte. de, Berlin 2014.

Karin, Friedrich, *the Other Prussia: Royal Prussia Poland and Italy 1569-1772*, Cambridge University Press, Cambridge 2000.

Karsten, Arne, Hillard von Thiessen, *Nützliche Netzwerke und Korrupte Seilschaften*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 2006.

- Keegan, John, *The First World War*, Hutchinson, Londra 1998.
- Keller, Dean H., *Academic Libraries in Greece: Present Situation and Future Prospects*, Psychology Press, Londra 1993.
- Keller, Hagen, Gerd Althoff, *Die Zeit der Späten Karolinger und der Ottonen Krisen und Konsolidierungen 888-1024*, Klett-Cotta, Stuttgart 2008.
- Kershaw, Ian, *Hitler: A Biography*, W. W. Norton & Company, New York 2008.
- Kieling, Uwe, *Berlin Bauten und Baumeister: der Gotik bis 1945*, Berlin Edition, Berlin 2003.
- Kiesow, Gottfried, *Architekturführer Ostfriesland*, Deutsche Stiftung Denkmalschutz - Monumente Publikationen, Bonn 2009.
- Kieven, Elisabeth, *Ferdinando Fugo in Storia dell'architettura Italiana*, Mondadori Electa, Floransa 1988.
- Kinder, Hermann, Werner Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 2, çev. Leyla Uslu, ODTÜ Yayıncılık, Ankara 2008.
- Kindt Otto, *Heinrich Tessenow Geschriebenes Gedanken eines Baumeisters*, Vieweg Verlag, Braunschweig 1982.
- King, David, *Vienna 1814: How the Conquerors of Napoleon Made Love War and Peace at the Congress of Vienna*, Crown Publishing Group, Londra 2008.
- King, Ros, *Brunelleschi's Dome: How a Renaissance Genius Reinvented Architecture*, Chatto & Windus, Londra 2000.
- Kitzinger, Ernst, *Early Medieval Art in the British Museum*, British Museum, Londra 1940.
- Klose, Olaf, *Biographisches Lexikon für Schleswig-Holstein und Lübeck*, S. 1, Wachholtz Verlag, Neumünster 1970.
- Koch, Hannsjoachim W. , *A History of Prussia*, Addison-Wesley Longman, Boston 1978.
- Koch, John T., *Celtic Culture: A Historical Encyclopedia*, ABC-CLIO, California 2006.
- Koenigsberger, H.G., *Medieval Europe*, Longman, New York 1987.
- Koeppel, Wolfram, Anna Maria Giusti, *Art of the Royal Court: Treasures in Pietre Dure from the Palaces of Europe*, Metropolitan Museum of Art, Michigan 2009.

Kohlrausch, Frederick, *History of Germany from Earliest Period to the Present Time*, Chapman and Hall, Londra 1844.

Konstan, David, *Greek Comedy and Ideology*, Oxford University Press, Oxford 1995.

-----, *Menander of Athens*, Oxford University Press, Oxford 2010.

Kos, Jerzy Krzysztof, "Langhans, Carl Ferdinand", *Saur Allgemeines Künstlerlexikon*, S. 33, 2014, p. 134.

Korner, Hans-Michael, *Staat und Geschichte in Bayern im 19. Jahrhundert*, Beck, Mühnh 1992.

Kotulla, Michael, *Deutsches Verfassungsrecht 1806-1918 Eine Dokumentensammlung nebst Einführungen*, C. 1, Springer, Berlin 2006.

Köşklük Kaya, Nezihat, "Avrupa'da Gotik, Rönesans ve Barok Mimarilerin Çatı ve Cephe Sistemleri Açısından Karşılaştırılması", *5. Ulusal Çatı & Cephe Sempozyumu*, İzmir 2010, ss. 1-7.

Knocke, Helmut, Hugo Thielen, *Hannover Kunst und Kultur Lexikon*, Klampen Verlag, Hannover 2007.

Krausse, Anna Carola, "İzlenimcilikten Fovizme", *Rönesanstan Günümüze Resim Sanatının Öyküsü*, çev. Dilek Zaptçioğlu, Literatür Yayıncılık, İstanbul 2005, ss. 70-71.

Kretschmer Marguerite, "Atrox Fortuna", *The Classical Journal*, S. 22/4, 1927, pp. 267-275.

Krumeich, Gerd, *Der Erste Weltkrieg Die 101 wichtigsten Fragen*, C.H. Beck, Mühnh 2014.

Krautheimer, Richard, Slobodan Curcic, *Early Christian and Byzantine Architecture*, Yale University Press, Harmondsworth 1986.

Künhe, Günther, Elisabeth Stephani, *Evangelische Kirchen in Berlin*, CZV Verlag, Berlin 1989.

Kunisch, Johannes, *Friedrich der Grosse*, C.H. Beck, Mühnh 2011.

Kunts, Hans Joachim, "Zur Ideologie der deutschen Hallenkirche als Einheitsraum", *Architectura: Zeitschrift für Geschichte der Architektur*, 1971, pp. 38-53.

Ladd, Brian, *The Ghosts of Berlin: Confronting German History in the Urban Landscape*, University of Chicago Press, Chicago 1997.

Laing, Lloyd, Jennifer Laing, *Art of the Celts from 700 BC to the Celtic Revival*, Thames & Hudson, Londra 2000.

Landesdenkmalamt Berlin, *Denkmale in Berlin Ortsteil Mitte*, Michael Imhof Verlag, Petersberg 2003.

Laudage, Christiane, *Das Geschäft mit der Sünde Ablass und Ablasswesen im Mittelalter*, Herder, Freiburg 2016.

Lawrence, David Herbert, *Etruscan Places*, Martin Secker, Londra 1933.

Lea, Henry Charles, *A History of Auricular Confession and Indulgences in Latin Church*, Lea Bros, Philadelphia 1896.

Lee, Loyd E., "The German Confederation and the Consolidation of State power in the South German States 1815-1848", *Consortium on Revolutionary Europe 1750-1850: Proceedings*, University Press of Florida, Florida 1975, pp. 332-346.

Leepson, Marc, *Monticello: The Levy Family's Epic Quest to Recue the House That Jefferson Built*, Free Press, New York 2001.

Leggiere, Michael V., *Napoleon and Berlin: The Franco-Prussian War in North Germany 1813*, University of Oklahoma Press, Oklahoma 2014.

Lehmann, Stefan, *Olympia das Grab des Koroibos und die Altertumswissenschaften in Halle*, Olympisch bewegt: Festschrift zum 60. Geburtstag von Prof. Dr. Manfred Lammer, Köln 2003.

Leisching, Julius, *Allgemeine Deutsche Biographie*, S. 49, Duncker & Humblot, Leipzig 1904.

Levey, Michael, *A History of Western Art*, Oxford University Press, Oxford 1968.

Lexutt, Athia, *Luther*, Böhlau Verlag, Stuttgart 2008.

Lier, Hermann Arthur, "Stüler, Friedrich August", *Allgemeine Deutsche Biographie*, C. 36, Duncker & Humblot, Leipzig 1893, p. 742.

Liliencron Rochus Freiherr von, "Cothenius, Christian Andreas", *Allgemeine Deutsche Biographie*, Duncker & Humblot, Leipzig 1876, p. 517.

Lobbedey, Uwe: "Westwerke des 12. Jahrhunderts in Westfalen", *Architektur – Struktur – Symbol Streifzüge durch die Architekturgeschichte von der Antike bis zur Gegenwart*, Geburtstag, Petersberg 1999, pp. 85-100.

Lotz, Wolfgang, Deborah Howard, *Architecture in Italy 1500-1600*, Yale University Press, New Haven 1995.

L'estoile, Pierre de, *Journal Pour le Regne de Henri IV*, Gallimard, Paris 1960.

Maaz, Bernhard, "Alte Nationalgalerie", *Museum Island Berlin*, Hirmeri, Berlin 2012, pp. 174-191.

-----, *Die Alte Nationalgalerie Geschichte Bau und Umbau*, G & H, Berlin 2001.

Macdonogh, Giles, *Frederick the Great: A Life in Deed and Letters*, St. Martin's Griffin, New York 1999.

Magill, Frank N., *The 20th Century Go-N: Dictionary of World Biography*, Routledge, Londra 2014.

Mai, Hartmut, "Die Neugestaltung der Schlosskirche in Schwerin (1851-1857) Unter besonderer Berücksichtigung der Wandbilder von Carl Gottfried Pfannschmidt (1819-1887)", *Julius Schnorr von Carollsfeld und die Kunst der Romantik*, Steinbecker Verlag Rose, Greifswald 1996, pp. 159-169.

Major, Mate, *Geschichte der Architektur*, Henschelverlag, Berlin 1984.

Marcks, Erich, "Wilhelm I.", *Allgemeine Deutsche Biographie*, C. 42, Duncker & Humblot, Leipzig 1897, pp. 517-692.

Mark, Robert, *High Gothic Structure*, Princeton University Press, Princeton 1984.

Martin, Ralf Peter, *Die Varusschlacht, Rom und Germanen*, S. Fischer Verlag, Frankfurt 2008.

Martin, Thomas R., *Eski Yunan Tarihöncesinden Helenistik Çağa*, çev. Ümit Hüsrev Yolsal, Say Yayinevi, İstanbul 2012.

Masson, Georgina, *The Companion Guide to Rome*, Companion Guides, Roma 2003.

Materna, Ingo, *Geschichte Berlins von den Anfängen bis 1945*, Dietz Verlag, Berlin 1987.

Mckitterick, Rosamond, *Charlemagne: The Formation of a European Identity*, Cambridge University Press, Cambridge 2008.

Mcnamara, Denis R., *How to Read Churches: A Crash Course in Ecclesiastical Architecture*, Rizzoli, New York 2011.

Mcneill, William H., *Dünya Tarihi*, çev. Alaeddin Şenel, İmge Yayıncılık, Ankara 2008.

Mertens, Melanie, Helmut Lorenz, "Kirchen zwischen 1648 und 1780", *Berlin und Seine Bauten IV.*, Ernst & Sohn, Berlin 1997, pp. 351-357.

Messenger, Charles, *Reader's Guide to Military History*, Routledge, Londra 2001.

Meyer, Denis C., *France, an Outline of History*, School of Modern Languages and Cultures The University of Hong Kong, Hong Kong 2008.

Michalka, Wolfgang, Gottfried Niedhart, *Deutsche Geschichte 1918-1933 Dokumente zur Innen und Aussenpolitik*, Fischer, Frankfurt 1992.

Michel, Peter, *Ankunft in Freiheit Essays gegen den Wertverlust der Zeit*, Verlag am Park, Berlin 2011.

Michelin, *Michelin Tourist Guide*, Michelin Publishing, Clermont-Ferrand 1993.

Middleton Robin, David Watkin, *Architettura dell'Ottocento*, Mondadori Electa, Floransa 1989.

-----, *Neoclassical and 19th Architecture*, C. 1, Electa, Milan 1980.

Midelfort, H. C. Erik, *Mad Prices of Renaissance Germany*, University Press of Virginia, Virginia 1996.

Milizia, Francesco, *Dizionario delle Belle Arti del Disegno y Estratto in Gran Parte dalla Enciclopedia Metodica da Francesco Milizia*, Nabu Press, Bassano 2011.

Milosz, Czeslaw, *History of Polish Literature*, University of California Press, California 1983.

Milroy, Lilius, *A Geography of Europe and the British Isles*, Blackie & Son-Limited, Londra 1906.

Mlynek, Klaus, "Hannoversche Architekturschule", *Stadtlexikon Hannover*, Verlagsgesellschaft, Hannover 2009, pp. 257-258.

Moeller, G. Martin, *AIA guide to the architecture of Washington D.C.*, John Hopkins University Press, Baltimore 2012.

Mombauer, Annika, *Die Julikrise Europas Weg in den Weltkrieg*, C.H. Beck, Mühni 2014.

Monnier, Gedard, *Mimarlık Tarihi*, çev. İsmail Yerguz, Dost Yayınevi, Ankara 2013.

Moore, Charles Herbert, *Character of Renaissance Architecture*, Macmillan, Londra 1905.

Morant, Henry De, *Histoire des Arts Decoratifs*, Hachette, New York 1970.

Müller, Werner, Gunther Vogel, *Atlante di Architettura*, Ulrico Hoepli Editore, Milano 1997.

Murray, Christopher John, *Encyclopedia of the Romantic Era 1760-1850*, C. 1, Taylor & Francis, Londra 2004.

Nabiyeva, Kübra, *Gotik Heykeltçilikte "Gargoyle Heykeller" Üzerine Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kültür Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2017.

Nardini, Bruno, *Michelangelo Bir Dâhinin Yaşam Öyküsü*, çev. Kemal Atakay, Can Yayınları, İstanbul 2008.

Nebelin, Manfred, *Ludendorff Diktator im Ersten Weltkrieg*, Siedler, Münih 2011.

Neils, Jenifer, *The Parthenon: From Antiquity to the Present*, Cambridge University Press, Cambridge 2005.

Norberg-Schulz, Christian, *Architettura Barocca*, Electa, Martellago 1998.

North, Thomas, *The Church Bells of the County and City of Lincoln*, S. Clarke, Leicester 1882.

Norwich, John Julius, *The Architecture of Southern England*, Macmillan, Londra 1985.

Novotny, Fritz, *Painting and Sculpture in Europe, 1780-1880*, Yale University Press, New Haven 1992.

Nowel, Ingrid, *Berlin Die Neue Hauptstadt Architektur und Kunst Geschichte und Literatur*, DuMont Reiseverlag, Hamburg 2005.

Oestreich, Gerhard, "Friedrich I.", *Neue Deutsche Biographie*, C. 5, Duncker & Humblot, Berlin 1961, pp. 536-540.

Oggins, Robin O., *Cathedrals*, Sterling Publishing Company, New York 2000.

Olbrich, Harald, *Lexikon der Kunst Architektur Vildende Kunst Angewandte Kunst Indurtieformgestaltung Kunsttheorie*, C. 3, E. A. Seeman Verlag, Leipzig 2004.

Oncken, Alste Horn, "Gentz, Johann Heinrich", *Neue Deutsche Biographie*, C. 6, Duncker & Humblot, Berlin 1964, p. 193.

Osiander, Andreas, "Sovereignty International Relation and the Westphalian Myth", *International Organization*, S. 55, 2001, pp. 187-251.

Ott, Joachim, Martin Treu, *Faszination Thesenanschlag Faktum order Fikton*, Evangelische Verlagsanstalt, Leipzig 2008.

O'connor, Kevin, *Culture and Customs of the Baltic State*, Greenwood Edition, California 2006.

Önder, Mehmet, *Türkiye Müzeleri*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1999.

Özdamar, Metin, *1. Dünya Savaşı ve Öncesi*, Genç Timaş Yayınları, İstanbul 2009.

- Pachter, Henry, *Weimar Etudes*, Columbia University Press, New York 2013.
- Page, Denys L., *Euripides: Medea*, Oxford University Press, Oxford 1976.
- Palladio, Andrea, *I quattro libri dell'architettura*, Apresso Bartolomeo Carampello, İskoçya 1582.
- Palmer, Allison Lee, *Historical Dictionary of Architecture*, The Scarecrow Press, Plymouth 2008.
- Parker, Geoffrey, *The Thirty Years War*, Routledge Publishing, Londra 1997.
- Parker, Stephen, *Bertolt Brecht: A Literary Life*, Bloomsbury Methuen Drama, Londra 2014.
- Peik, Susan M., *Karl Friedrich Schinkel: Aspects of His Work*, Axel Menges, Stuttgart 2001.
- Pecht, Friedrich, "Klenze, Leo von", *Allgemeine Deutsche Biographie*, C. 16, Ducker & Humblot, Berlin 1882, pp. 162-166.
- Pelandi, Luigi, *Attraverso le vie di Bergamo Scomparsa II la Strada Ferdinandea*, Edizioni Bolis, Bergamo 1963.
- Pensver, Nikolaus, *Ana Çizgileriyle Avrupa Mimarlığı*, çev. Selçuk Batur, Cem Yayınevi, İstanbul 1977.
- Petre, Loraine F., *Napoleon and the Archduke Charles*, Hippocrene Books, New York 1976.
- Pfanner, Michael, *Der Titusbogen (Beitrage zur Erschliessung Hellenistischer und Kaiserzeitlicher Skulptur und Architektur)*, Zabern Publishing, Mainz 1983.
- Piggott, Stuart, *The Druids*, Thames and Hudson, Londra 1968.
- Pirenne, Funck Brentone, *A History of France*, Methuen & Co LTD, Londra 1964.
- Pirlo, Paolo O., "St. Hedwing", *My First Book of Saints*, Sons of Holy Mary Immaculate-Quality Catholic Publicarions, Philippines 1997, pp. 243-244.
- Pischel, Gina, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, C.1, Görsel Yayınlar, İstanbul 1983.
- Plagnieux, Philippe, *La basilique de Saint-Denis: Seine-Saint-Denis*, Patrimoine, Paris 1998.
- Plotzek, Joachim M., *Zur Geschichte der Kölner Dombibliothek*, Katalogbuch zur Ausstellung, Münih 1998.
- Pohl, Walter, *Die Germanen*, Oldenbourg Wissenschaftsverlag GmbH, Münih 2004.

Ponting, Clive, *Yeni Bir Bakış Açısıyla Dünya Tarihi*, çev. Eşref Bengi Özbilen, Alfa Yayınları, İstanbul 2011.

Powell, Nicolas, *Great Houses of Europe*, George Weidenfeld and Nicolsin Ltd., Londra 1961.

Quander, Georg, *250 Jahre Opernhaus Unter den Linden Apollini et Musis*, Frankfurt/M Verlag, Berlin 1992.

Quer, Carlos Saguar, “La Ultima obra de Juan de Villanueva: El Cementerio General del Notre de Madrid”, *Goya: Revista de arte*, S. 196, 1987, pp. 213-221.

Racburn, Michael, *Architecture of the Western World*, Crascent Books, New York 1984.

Rapp, Francis, *Le Saint-Empire Romain Germanique*, Editions du Seuil, Orne 2003.

Rasch, Jürgen, “Die Kuppel in der römischen Architektur, Entwicklung, Formgebung, Konstruktion”, *Zur Geschichte des Konstruierens*, Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart 1985, pp. 112-150.

Regrain, Raymond, *Amiens*, Bonneton, Paris 1989.

Reich, Emil, “Abidcation of Francis the Second”, *Select Documents Illustrating Mediaeval and Modern History*, P.S. King & Son, Londra 1905, p. 620-651.

Rehnquist, William H., *The Supreme Court*, Vintage Books, New York 2001.

Renault, Christophe, Christophe Laze, *Les Style de l'architectue et du mobilier*, Gisserot, Paris 2006.

Reuter, Timothy, *The New Cambridge Medieval History*, C. 3, Cambridge University Press, Cambridge 2000.

Reynolds, Donald Martin, *The Nineteenth Century*, Cambridge University Press, Cambridge 1985.

Ricci, Corrado, *Vatican: Its History Its Treasures*, Kessinger Publishing, Montana 2003.

Richie, Alexandra, *Faust's Metropolis: A History of Berlin*, Carrol & Graf Publishers, New York 1998.

Riesenfeld, Edward P., “Das alte Anatomiegebäude der Königlichen Tierärztlichen Hochschule in Berlin”, *Zeitschrift für Bauwesen*, S. 63, 1911, pp. 537-550.

Roberts, Andrew, *Napoleon: A Life*, Penguin Books, Londra 2014.

Robinson, Walter, *Instant Art History*, Random House, New York 1995.

- Rode, August, *Leben des Hern Friedrich Wilhelm von Erdmannsdorf*, P. Tanzer, Dessau 1801.
- Rogacki-Thiemann, Birte, *Der Magdeburger Dom St. Mauritius und St. Katharina-Beiträge zu Seiner Baugeschichte 1207 bis 1567*, Michael Imhof Verlag, Petersberg 2007.
- Roggenkamp, Hans, *Die Michaeliskirche in Hildesheim*, Gebr. Mann Verlag, Berlin 1954.
- Romanelli, Giandomenico, *Palladio*, S. 98, Giunti Editore, Floransa 1995.
- Rona, Zeynep, “Karolenj”, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C. 2, Yem Yayınları, İstanbul 1997, ss. 959-960.
- Roseveare, Henry G., *The Financial Revolution 1660-1750*, Routledge, Londra 1991.
- Roth, Leland M., *Mimarlığın Öyküsü*, çev. Ergün Akça, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2014.
- Rouge, Isabella, *L'Arc de Triomphe de l'Etoile: Art et Histoire*, Faton, Cote d'or 2008.
- Russack, Hans Hermann, *Deutsche bauen in Athen*, Wilhelm Limpert Verlag, Münih 1942.
- Sander, Oral, *Siyasi Tarih*, İmge Kitapevi, İstanbul 2000.
- Scharmman, Rudolf G., *Charlottenburg Palace: Royal Prussian in Berlin*, Prestel Publishing, Münih 2005.
- Schelbert, Georg, “Die Chorgrundrisse der Kathedralen von Köln und Amiens”, *Kölner Domblatt*, Kölner Dom, Köln 1997, pp. 85-110.
- Schiedlausky, Günther, “Grünberg, Martin”, *Neue Deutsche Biographie*, C. 7, Duncker & Humblot, Berlin 1966, p. 187.
- Schindler, John R., *Unholy Terror: Bosnia, Al-qa'ida and the Rise of Global Jihad*, Zenith Press, Minneapolis 2007.
- Schmidt, Albert J., *The Architecture and Planning of Classical Moscow: A Cultural History*, American Philosophical Society, Philadelphia 1989.
- Schmidt, Hartwig, “Carl Gotthard Langhans”, *Baumeister, Architekten, Stadtplaner Biographien zur Baulichen Entwicklung Berlins*, Stapp, Berlin 1987, pp. 107-124.
- Schneider, Richard, *Berlin um 1900*, Nicolaische, Berlin 2004.

Schoetensack, Otto , *Der Unterkiefer des Homo Heidelbergensis aus den Sanden von Mauer bei Heidelberg. Ein Beitrag zur Paläontologie des Menschen*, Verlag von Wilhelm Engelmann, Leipzig 1908.

Schonert, Eich, *Schloss Bellevue und Seine Geschichte*, Deutsches Verlagshaus Bong & co, Berlin 1935.

Schulz, Bruno, *Das Grammal Theoderichs zu Ravenna und Seine Stellung in der Architekturgeschichte*, Hansebooks, Norderstedt 2017.

Schunster, Peter Klaus, *Die Alte Nationalgalerie*, DuMont, Köln 2003.

Seale, William, "James Hoban, "Builder of the White House", *White House History*, S. 22, 2008, p. 8-12.

Seyfried, Friederike, Matthias Wemhoff, *Neues Museum Berlin Egyptian Museum and Papyrus Collection Museum of Prehistory and Early History*, Prestel, MÜNICH 2009.

Siefert, Emil von, *Aus der Geschichte des Brandenburger Tores und der Quadriga*, Schriften des vereins für die Geschichte Berlins, Berlin 1912.

Sime, James, *Geography of Europe*, Macmillan's Geographical Series, New York 1890.

Sönmez, Devrim, *Antik Dönemde Anadolu'da Müzik ve Müzik Aletleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2008.

Spawforth, Antony, *The Complete Greek Temples*, Thames & Hudson, Londra 2006.

Steffens, Martin, *Schinkel*, Taschen book, Köln 2016.

Steffler, Alva William, *Symbols of the Christian Faith*, Eerdmans Publishing, Michigan 2002.

Steiner, Ulrike, *Die Anfänge der Archäologie in Folio und Oktav Fremdsprachige Antikenpublikationen und Reiseberichte in deutschen Ausgaben*, Franz Philipp Rutzen, Ruppolding 2005.

Stephen, Sir James, *Lectures on the History of France*, Happer & Brothers-Publishers-Franklin Square, Newyork 1855.

Stevens, James, *Oxford Dictionary of Architecture and Landscape Architecture*, Oxford University Press, Oxford 2006.

Stokstad, Marlyn, *Early Medieval Art in Europe*, S. 1, Prentice Hall, Amerika 2011.

Stover, Bernd, *Berlin: A Short History*, C.H. Beck, MÜNICH 2013.

Stratenschulte, Eckart D., *Das Brandenburger Tor*, Verlag Brandenburger Tor, Berlin 1991.

Streller, Friedbert, "Die Dresdner Staatsoper und das neue Musiktheater", *Dresden und die Avancierte Musik im 20. Jahrhundert*, C. 3, Laaber Verlag, Laaber 2004, pp. 171-180.

Stuart, James, Robert Shadle, *Historical Dictionary of European Imperialism*, Greenwood Press, Londra 1991.

Stüler, Friedrich August, *Das Neue Museum in Berlin: 24 Tafeln*, Ernst & Korn, Berlin 1862.

Summerson, John, *Architecture in Britain 1530 to 1830*, Penguin Books, Londra 1970.

-----, *Georgian London*, Barrie & Jenkins, Londra 1945.

-----, *The Classical Language of Architecture*, Thames and Hudson, Londra 1980.

Swatek, Manuel, *Die neue Prater-Lust Zur Entstehung des Pratersterns Unter Kaiser Joseph II.*, Jahrbuch des Vereins für Geschichte der Stadt Wien, Viyana 2018.

Taber, Mary Jane, *The Cathedrals of England: an Account of Some of Their Distinguishing Characteristics*, Cornell University Library, New York 1905.

Talbott, Page, *Classical Savannah: fine & decorative arts, 1800-1840*, University of Georgia Press, Atina 1995.

Tapie, Victor Lucien, *Barok*, çev. Galip Üstün, İletişim Yayınları, İstanbul 1992.

Taylor, Alan John Percivale, *The First World War and its aftermath 1914-1919 Century of Conflict*, Folio Society, Londra 1998.

Taylor, William Cooke, *History of France & Normandy*, Thomas-Cowperthwait & Co, Philadelphia 1970.

Ther, Philipp, *Europe since 1989: A History*, Princeton University Press, New Jersey 2018.

Thiesen, Tamara, *Benedikt Dreyer Das Werk des spatgotischen Lübecker Bildschnitzers*, Ludwig Publishing, Kiel 2007.

Thompson, Edward Palmer, *The Making of the English Working Class*, Penguin Books, Toronto 1991.

Thompson, James W., *The Medieval Library*, Macmillan, New York 1957.

Toman, Rolf, *Romanesque: Architecture, Sculpture, Painting*, H. F. Ullmann Publishing, Rheinbreitbach 2015.

Tomasevich, Jozo, *War and Revolution in Yugoslavia 1941-1945*, Stanford University Press, Stanford 2001.

Trempler, Jörg, *Das Wandbildprogramm von Karl Friedrich Schinkel Altes Museum Berlin*, Gebr. Mann, Berlin 2001.

-----, *Schinkels Motive*, Matthes & Seitz, Berlin 2007.

Tung, Antony, *Preserving the World's Great Cities: The Destruction and Renewal of the Historic Metropolis*, Three Rivers Press, New York 2001.

Turan, Can, *Berlin-Pariser Platz ve İstanbul-Taksim Cumhuriyet Meydanı Üzerinden Kamusal Alanların Yaşanabilirlik Ölçütleri Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2017.

Turani, Adnan, *Dünya Sanat Tarihi*, Remzi Kitapevi, İstanbul 2010.

-----, *Sanat Tarihi Ansiklopedisi*, C. 2, Bateş Yayınları, İstanbul 1980.

Tyerman, Christopher, *God's War: A History of the Crusades*, Belknap Press, Cambridge 2006.

Tzonis, Alexander, Liane Lefaivre, *Classical Architecture The Poetics of Order*, The MIT Press, Londra 1992.

Üstünipek, Mehmet, Şeyda Üstünipek, *Sanat Tarihine Giriş*, Artes Yayınları, İstanbul 2012.

Valery-Radot, Jean, "Le Premier art roman de l'occident mediterraneen", *Revue de l'art ancienne et moderne*, S. 55, 1929, pp. 9-25.

Vecchi, Pierluigi De, Elda Cerchiari, *I Longobardi in Italia, in L'arte nel tempo*, Bompiani, Milano 1991.

Viergutz, Volker, *Die Berliner Mauer 1961-1989*, Berlin Story Verlag, Berlin 2007.

"Vitray", *Büyük Larousse Ansiklopedisi*, C. 20, Milliyet Yayınları, İstanbul 1986, s. 12230.

Vitruvius, *Mimarlık Üzerine*, çev. Çiğdem Dürüşken, Alfa Yayıncılık, İstanbul 2017.

Wagner, Monique, *From Gaul to De Gaullen: An Outline of French Civilization*, Peter Lang, Berlin 2005.

Walker, Paul Robert, *The Feud That Sparked the Renaissance: How Brunelleschi and Ghiberti Changed the Art World*, Hapercollins, New York 2003.

Watkin, David, *Sir John Soane Enlightenment Thought and the Royal Academy Lectures*, Cambridge University Press, Cambridge 1996.

Waugh, Joan, *U. S. Grant: American Hero, American Myth*, Univeristy of Nort Carolina Press, North Carolina 2009.

Wawro, Geoffrey, *The Franco-Prussian War The German Conquest of France in 1870-1871*, Cambridge University Press, Cambridge 2005.

Weber, Thomas, *Die Steinartefakte des Homo erectus von Bilzingsleben. In: Dietrich Mania, Thomas Weber (Hrsg.): Bilzingsleben, C. 3*, Beier & Beran, Langenweissbach 1986.

Weinberg, Gerhard L., *A World at Arms: A Global History of World War II*, Cambridge University Press, New York 1994.

Weinfurter, Stefan, *Heinrich II.(1002-1024) Herrscher am Ende der Zeiten*, Pustet, Regensburg 1999.

Weipert, Axel, *Das Rote Berlin. Eine Geschichte der Berliner Arbeiterbewegung 1830–1934*, Wissenschafts-Verlag, Berlin 2013.

Whaley, Joachim, *Germany and the Holy Roman Empire: Maximilian I to the Peace of Westphalia 1493-1648*, Oxford University Press, Oxford 2012.

Wheatcroft, Andrew, *The Habsburgs: Embodying Empire*, Penguin Books, Londra 1996.

Wheeler, Sir Mortimer, *Roman Art and Architecture*, Frederick A. Praeger, New York 1964.

Williams, Jean Kinney, *Empire of Ancient Greece*, Chelsea House Publishing, New York 2009.

Wilson, Derek, *Charlemagne: Barbarian and Emperor*, Pimico, Londra 2006.

Wilson, Peter H., *Europe's Tragedy: A New History of the Thirty Years War*, Penguin, Londra 2010.

-----, *Heart of Europe: A History of the Holy Roman Empire*, Harvard University Press, Cambridge 2016.

Winkler, Heinrich August, *Weimar 1918-1933 Die Geschinchte der ersten deutschen Demokratie*, C.H. Beck, Münih 1998.

Winterfeld, Adolf Wilhelm Ernst von, *Geschichte des Ritterlichen Ordens St. Johannis von Spital zu Jerusalem*, Nebu Press, Berlin 1859.

Winterfeld, Dethard von, *Romanik am Rhein*, Wbg Theiss, Stuttgart 2001.

Wirth, Irmgard, “Boumann, Michael Philipp”, *Neue Deutsche Biographie*, C. 2, Duncker & Humblot, Berlin 1955, p. 492.

-----, *Die Bauwerke und Kunstdenkmäler von Berlin, Bezirk Tiergarten*, Gebrüder Mann, Berlin 1955.

Wittkower, Rudolf, “Art and Architecture Italy 1600-1750”, *Pelican History of Art*, Penguin Books, Londra 1980, pp. 250-286.

Whitman, Nathan T., “Roman Tradition and the Aedicular Façade”, *The Journal of the Society of Architectural Historians*, S. 29, 1970.

Wolfram, Herwig, *Conrad II 990-1039 Emperor of Three Kingdoms*, The Pennsylvania State University Press, Pensilvanya 2006.

-----, *Konrad II 990-1039 Kaiser dreier Reiche*, Beck, Münih 2000.

Wolzogen, Christoph von, *Karl Friedrich Schinkel: Unter dem bestirnten Himmel*, Edition Fichter, Frankfurt 2016.

Wundram, Manfred, *Andrea Palladio 1508-1580 Architect between the Renaissance and Baroque*, Taschen, Köln 1993.

Yarwood, Doren, *Architecture of Europe-Classical Architecture 1420-1800*, B.T. Batsford Ltd, Londra 1994.

Yılmaz, Banu, *Batı Anadolu Helenistik Dönem Anta Başlıkları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli 2010.

Yığıtpaşa, Nadire Tuba, *XIX. Yüzyıl Beyoğlu Yapılarında Heykel ve Figürlü Kabartmalar*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2010.

Yörükkan, Turan, *Yunan Mitolojisinde Aşk*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 2000.

Zober, Ernst Heinrich, “Das Stralsund Rathau”, *Sundine Unterhaltungsblatt für Neu-Vorpommern und Rügen*, Neunter Jahrgang, Stralsund 1835, pp. 149-154.

Kutsal Kitap Bölümleri

Çıkış, 20: 1-17.

Daniel, 6: 1-28.

Elçilerin İşleri, 1: 9-11.

Elçilerin İşleri, 2: 1-13.

Elçilerin İşleri, 14: 11-15.

Elçilerin İşleri, 17: 16-34.

Elçilerin İşleri, 17: 16-23.

Elçilerin İşleri, 18: 18-23.

Hezekiel, 1: 1-28.

Luka, 1: 26-38.

Luka, 3: 21-22.

Luka, 7: 41-47.

Luka, 11: 28.

Luka, 22: 7-38.

Luka, 23: 26-43.

Luka, 23: 50-56.

Luka, 24: 1-12.

Luka, 24: 13-35

Luka, 24: 50-53.

Markos, 1: 9-11.

Markos, 12: 41-44.

Markos, 14: 12-31.

Markos, 15: 21-32.

Markos, 15: 42-47.

Markos, 16: 1-14.

Markos, 16: 12-13.

Markos, 16: 19-20.

Matta, 2: 1-12.

Matta, 3: 1-12.

Matta, 3: 13-17.

Matta, 26: 17-35.

Matta, 27: 32-44.

Matta, 27: 57- 61.

Matta, 28: 1-8

Vahiy, 22: 13.

Yeremya, 28: 10.

Yuhanna, 3: 1-36.

Yuhanna, 4: 13-42.

Yuhanna, 13: 21-30.

Yuhanna, 19: 17-27.

Yuhanna, 19: 38-42.

Yuhanna, 20: 1-10.

I. Samuel, 8: 1-22.

I. Samuel, 9: 1-27.

I. Samuel, 18: 6-7.

Elektronik Kaynaklar

<https://archive.org/details/antiquitiesofath00stua/page/n7>.

<https://archive.org/details/lesruinesdepalmy00wood/page/n3>.

<http://arkeblog.blogspot.com/2016/02/antik-cag-yunan-muzigi.html>.

<https://www.britannica.com/topic/Busiris>.

<https://cesmecistan.wordpress.com/tag/yunan-mitolojisi-herakles>.

https://de.wikipedia.org/wiki/Brandenburger_Tor.

<http://edition.cnn.com/SPECIALS/views/y/1999/11/burns.wall.nov8>.

<https://en.wikipedia.org/wiki/Comus>.

<https://en.wikipedia.org/wiki/Envy>.

<https://en.wikipedia.org/wiki/Fortuna>.

https://en.wikipedia.org/wiki/Geography_of_Germany.

https://en.wikipedia.org/wiki/Greater_Berlin_Act.

[https://en.wikipedia.org/wiki/Nessus_\(mythology\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Nessus_(mythology)).

https://en.wikipedia.org/wiki/Religion_in_Berlin.

https://en.wikipedia.org/wiki/Regions_of_Europe.

https://en.wikipedia.org/wiki/St._Alexander%27s_Church,_Warsaw.

https://en.wikipedia.org/wiki/Rotunda_of_Mosta.

https://en.wikipedia.org/wiki/Tempio_Canoviano.

https://en.wikipedia.org/wiki/Semi-Fowler%27s_position.

https://en.wikipedia.org/wiki/1920s_Berlin.

[https://en.wikipedia.org/wiki/Basilica_of_the_National_Shrine_of_the_Assumption_of_the_Blessed_Virgin_Mary_\(Baltimore\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Basilica_of_the_National_Shrine_of_the_Assumption_of_the_Blessed_Virgin_Mary_(Baltimore)).

https://en.wikipedia.org/wiki/Montalcino_Cathedral.

https://en.wikipedia.org/wiki/Basilica_di_San_Marino.

https://en.wikipedia.org/wiki/Santa_Croce_in_Via_Flaminia.

[https://it.wikipedia.org/wiki/La_Rotonda_\(Tregasio\)](https://it.wikipedia.org/wiki/La_Rotonda_(Tregasio)).

https://it.wikipedia.org/wiki/Mausoleo_della_Bela_Rosin.

<https://mueller-reimann.de/projekte/anatomisches-theater-humboldt-universitaet>.

<https://okuryazarim.com/herakles-herkul-ve-12-gorevi/>.

<https://sichau-walter.de/>.

<https://translate.google.com/#auto/tr/neos>.

<https://translate.google.com/#la/tr/classicus>.

<https://translate.google.com/#view=home&op=translate&sl=auto&tl=tr&text=belle%20vue>.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Almanya%27da_din.

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Halile>.

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Midas>.

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Rotunda_\(mimarlık\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Rotunda_(mimarlık)).

<https://tr.wiktionary.org/wiki/banliy%C3%B6>.

<https://tr.wiktionary.org/wiki/oditoryum>.

<http://v3.arkitera.com/v1/haberler/2002/09/20/normanfoster.html>.

<http://web.archive.org/web/20150629100646/https://www.statistik-berlinbrandenburg.de>.

<https://www.bbc.com/news/uk-34467543>.

<https://www.berlin.de/berlin-im-ueberblick/en/history/the-new-berlin/artikel.453018.en.php>.

https://www.berlin-die-hauptstadt.de/deutscher_dom.html.

<https://www.citypopulation.de/Deutschland-Berlin.html>.

<http://www.chiesadegliartisti.it/storia.html>.

<https://www.dersimiz.com/terimler-sozlugu/Stuko-Nedir-37792.html>.

<https://www.deutschland.de/en/topic/politics/federal-republic-of-germany>.

<https://www.dw.com/en/berlins-mosques/g-17572423>.

http://www.eie.gr/archaeologia/En/arxeio_more.aspx?id=5.

http://www.eie.gr/archaeologia/gr/arxeio_more.aspx?id=189.

<https://www.encyclopedia.com/places/germany-scandinavia-and-central-europe>.

<https://www.evrensel.net/haber/162426/herakles-ve-atesten-gomlek>.

<http://www.farmet.net/forum/mitolojik-bilgiler-102/yunan-mitolojisi-1786/index2.html>.

<http://www.fembio.org/biographie.php/frau/biographie/auguste-fuerstin-von-liegnitz>.

<http://www.gormanns-online.de/urgrossvater.html>.

<https://www.gtai.de/GTAI/Navigation/EN/Invest/Business-location-germany/federal-states.html>.

<https://www.hdg.de/lemo/kapitel/nachkriegsjahre>.

<https://www.hedwigs-kathedrale.de/en/hedwigs-kathedrale/history>.

<http://www.hermann-reemtsma-stiftung.de/stiftung/>.

<https://www.hristiyanturk.com/forums/topic/aramatyaly-yusuf>.

https://www.hu-berlin.de/de/pr/nachrichten/archiv/nr1210/pm_121009_00.

<https://www.kollwitz.de/module/werklste>.

<https://www.museodelprado.es/en/museum>.

<http://www.pnas.org/content/99/20/13342.full>.

<https://www.sanatabasla.com/2015/08/11/carmihtan-indirilis-the-descent-from-the-cross-van-der-weyden/>.

<http://www.shakmyth.org/myth/258/hesione>.

<https://www.staatsoper-berlin.de/en/staatsoper/unter-den-linden>.

http://www.stadtentwicklung.berlin.de/denkmal/liste_karte_datenbank/de/denkmaldatabank/daobj.php?obj_dok_nr=09080245.

<https://www.statistik-berlin-brandenburg.de/>.

<https://www.tagesspiegel.de/berlin/bezirke/pankow/das-ist-die-hoehe-arkenberge-der-hoechste-berg-von-berlin-ist-neuerdings-in-pankow/11406254.html>.

<https://www.ta.hu-berlin.de/anatomischestheater>.

<http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/ss-schutzstaffel-287>.

<http://www.thepeerage.com/p10107.htm#i101065>.

<https://www.villaesche.de/villa-esche.html>.

https://www.maria-online.us/travel/article.php?lg=de&q=Wiener_Staatsoper.

<https://www.theatre-architecture.eu/en/db/?theatreId=380>.

https://en.wikipedia.org/wiki/Palais_Garnier.

<https://www.palladiomuseum.org/veneto/opera/41?lang=en>.

<http://mediateca.palladiomuseum.org/palladio/opera.php?id=47>.

<https://www.museodelprado.es/en/museum>.

https://www.britishmuseum.org/about_us/the_museums_story/general_history.aspx.

<https://en.wikipedia.org/wiki/Albertina>.

https://en.wikipedia.org/wiki/Mus%C3%A9e_Ariana.

<https://www.agefotostock.com/age/en/Stock-Images/Rights-Managed/IBR-1745057>.

[https://it.wikipedia.org/wiki/Palazzo_Venezia_\(Napoli\)](https://it.wikipedia.org/wiki/Palazzo_Venezia_(Napoli)).

<https://www.dreamstime.com>.

<http://whc.unesco.org/en/list/425>.

http://www.herren-chiemsee.de/englisch/n_palace/index.html.

https://en.wikipedia.org/wiki/Place_du_Luxembourg.

https://en.wikipedia.org/wiki/Ch%C3%A2teau_de_Villandry.

https://en.wikipedia.org/wiki/Pillnitz_Castle.

<http://www.visitthecapitol.gov/about-capitol/evolution-capitol>.

https://en.wikipedia.org/wiki/Austrian_Parliament_Building.

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0svi%C3%A7re_Federal_Saray%C4%B1.

[https://en.wikipedia.org/wiki/Parliament_Buildings_\(Northern_Ireland\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Parliament_Buildings_(Northern_Ireland)).

[https://en.wikipedia.org/wiki/Main_Guard_\(Gibraltar\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Main_Guard_(Gibraltar)).

https://en.wikipedia.org/wiki/Kingdom_of_Westphalia.

<http://geocachingraviteam.weebly.com/guardhouse.html>.

<https://www.myhelsinki.fi/en/see-and-do/sights/main-guard-post>.

https://en.wikipedia.org/wiki/Charles_M._Schwab.

<https://www.findagrave.com/memorial/20506823/william-pratt>.

https://en.wikipedia.org/wiki/Christian_VI_of_Denmark.

<https://vecchiamilano.wordpress.com/2010/02/10/porta-cicca>.

<https://www.britannica.com/topic/Pantheon-building-Paris-France>.

<http://www.sacred-destinations.com/France/Paris-eglise-madeleine>.

<https://www.zappeion.gr/en/history/building-the-zappeion-exhibition-hall.html>.

https://en.wikipedia.org/wiki/Senate_House,_Cambridge.

http://www.eie.gr/archaeologia/gr/arxeio_more.aspx?id=183.

<https://en.wikipedia.org/wiki/Prinz-Carl-Palais>.

<https://www.biyografi.info/kisi/peter-paul-rubens>.

<http://nevsky-prospekt.com/isaacs.html>.

<https://www.florence.net/history-uffizi-gallery.asp>.

museum.classics.cam.ac.uk/collections/casts/niobe-and-her-youngest-daughter

<http://www.maicar.com/GML/000Iconography/Orpheus/slides/5132.html>.

https://en.wikipedia.org/wiki/Galleria_Nazionale_d%27Arte_Antica.

https://en.wikipedia.org/wiki/Cour_Carr%C3%A9.

https://en.wikipedia.org/wiki/Louvre_Palace.

<http://www.sentantuan.com/kilisemiz/tarih>.

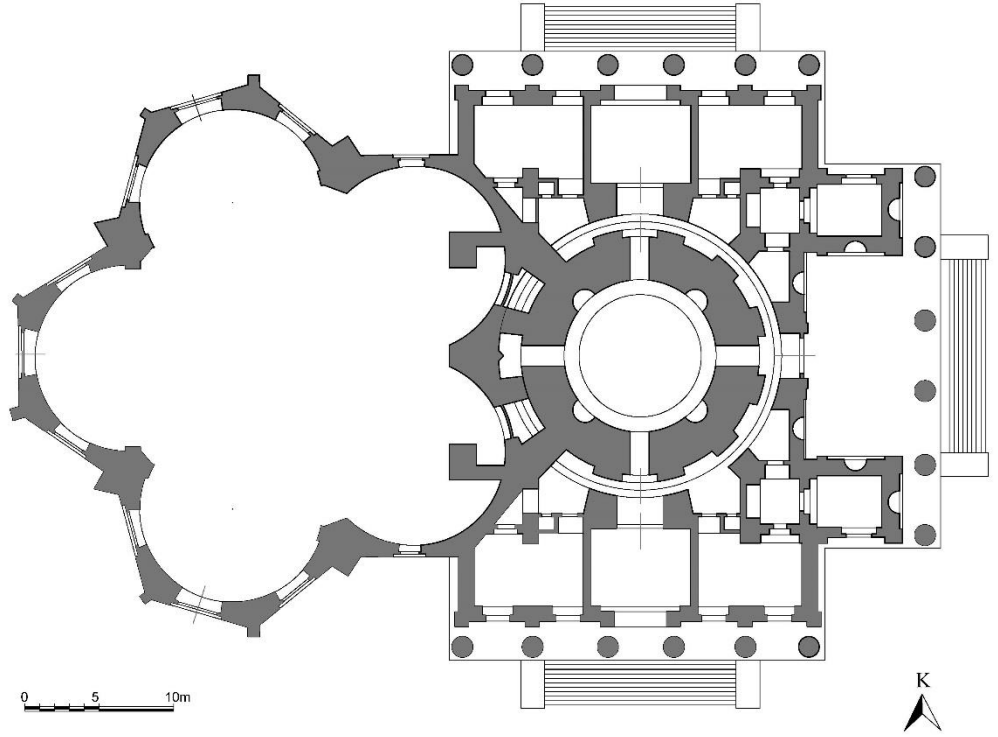
<http://www.buffaloah.com/a/del/864/index.html>.

https://cityofmercy.lt/en_GB/objektai/vilniaus-arkikatedra-bazilika.

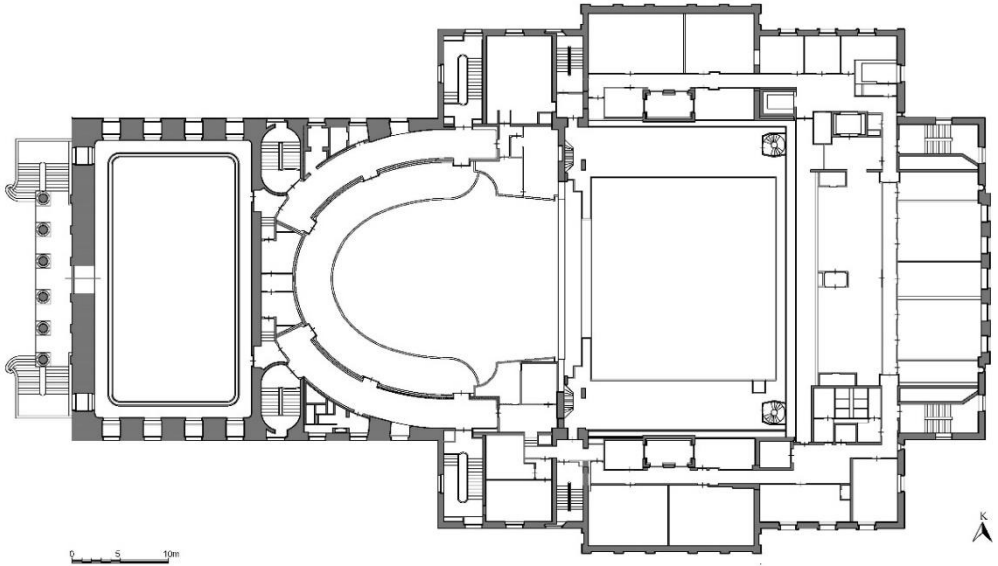
https://en.wikipedia.org/wiki/Tuscan_order.

https://en.wikipedia.org/wiki/Mussenden_Temple.

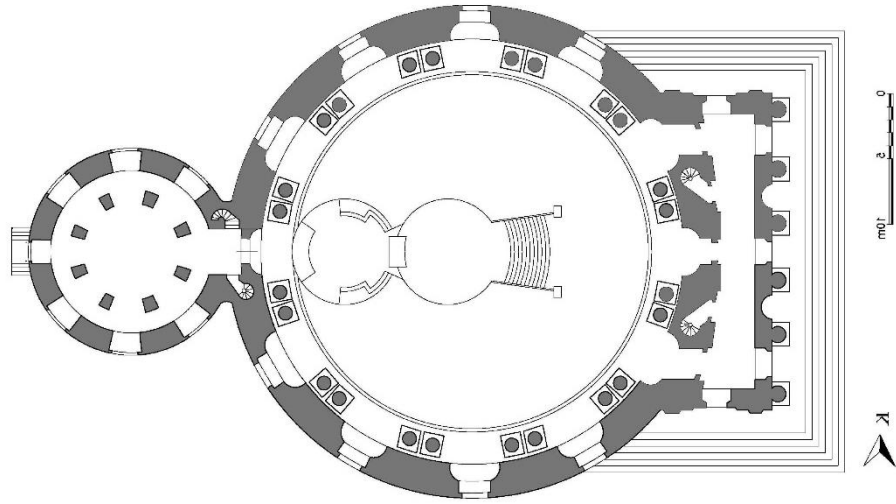
ÇİZİMLER DİZİNİ

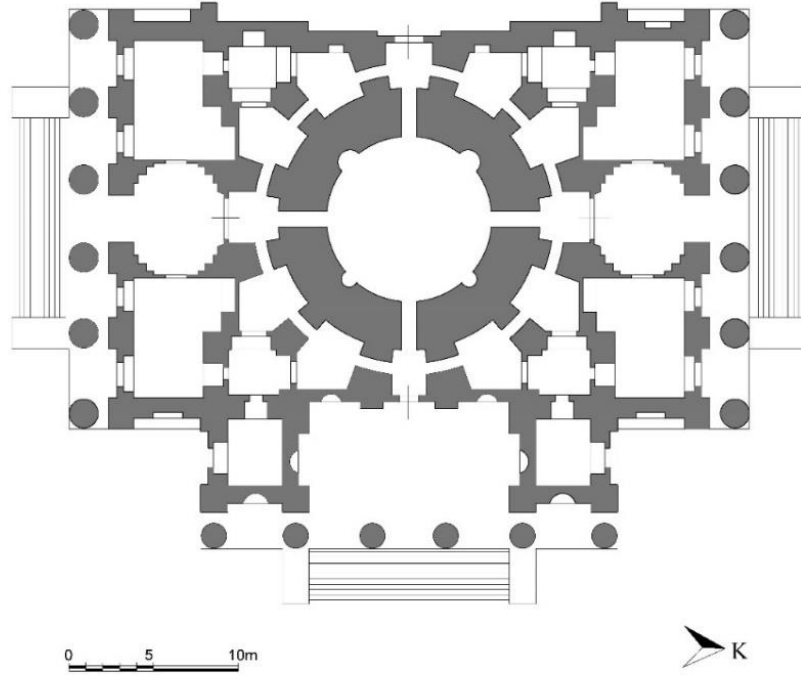
Çizim 1: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Planı, (Berlin Teknik Üniversitesi Arşivinden İşlenerek).

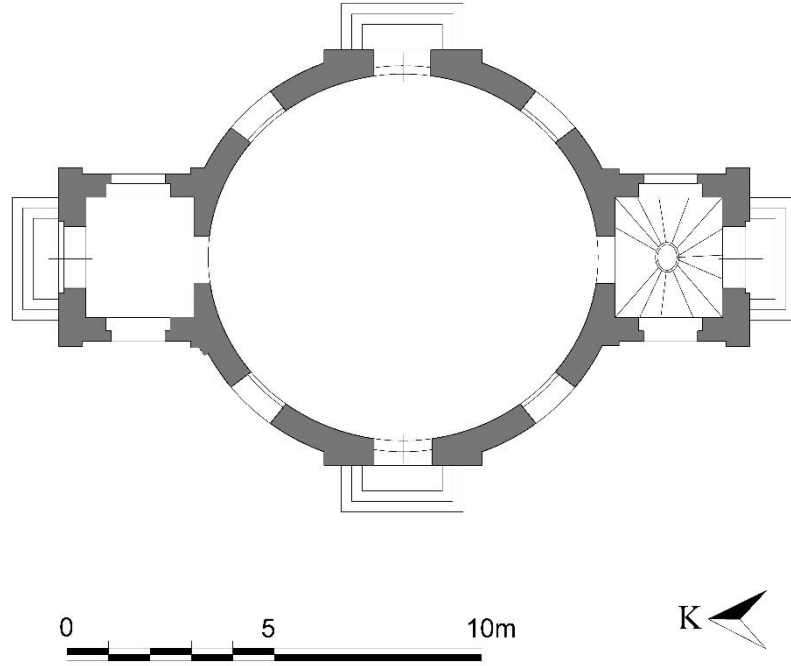
Çizim 2: Staatsoper (Devlet Opera Binası) Planı, (Berlin Teknik Üniversitesi Arşivinden İşlenerek).

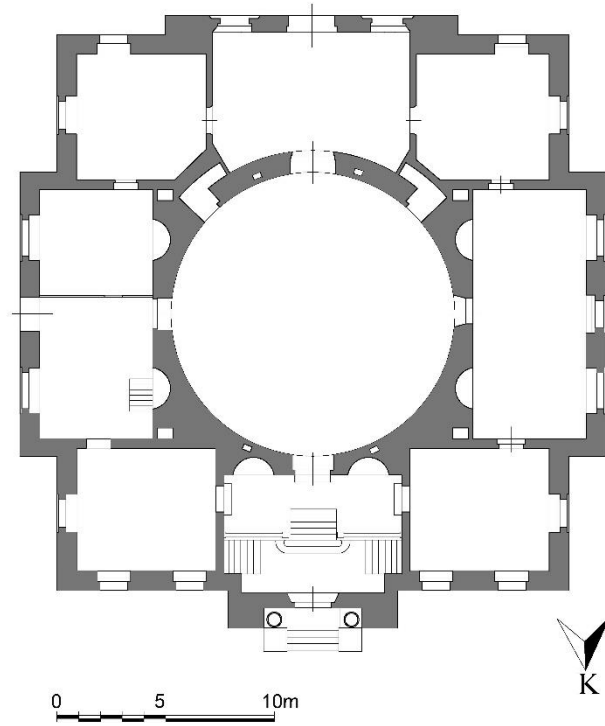
Çizim 3: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Planı, (Berlin Teknik Üniversitesi Arşivinden İşlenerek).

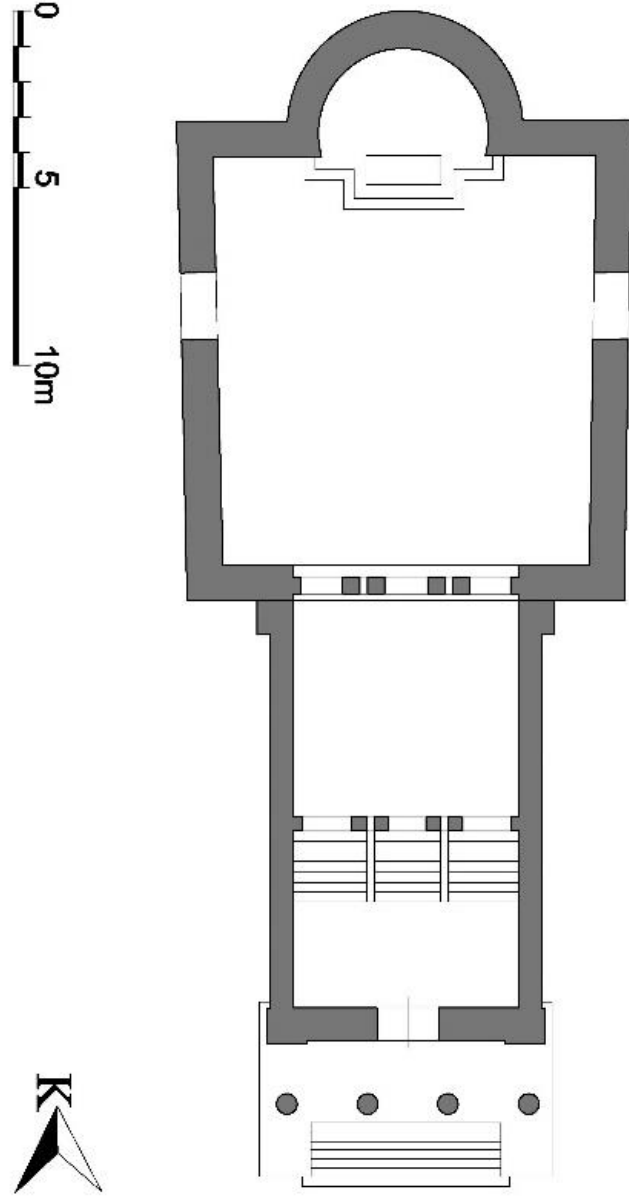
Çizim 4: Französischer Dom (Fransız Katedrali) Planı, (Berlin Teknik Üniversitesi Arşivinden İşlenerek).

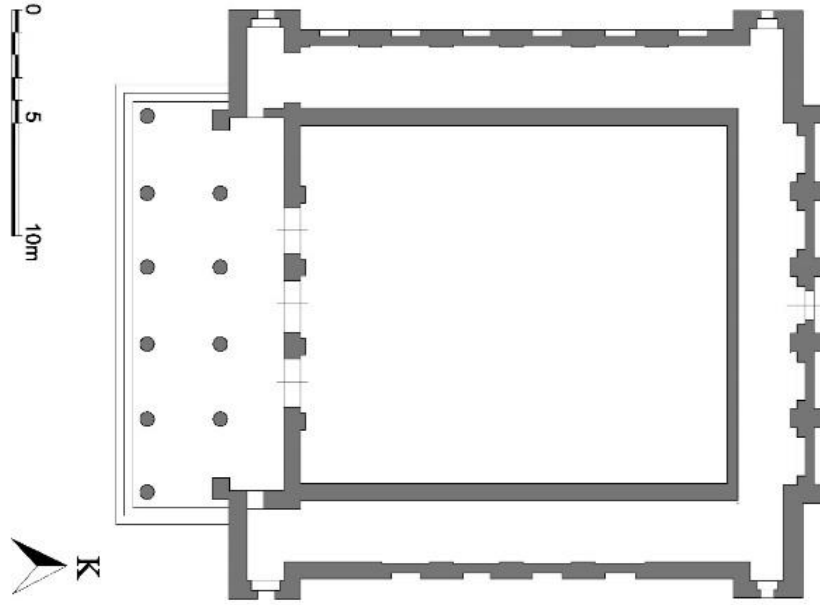
Çizim 5: Belvedere Planı.

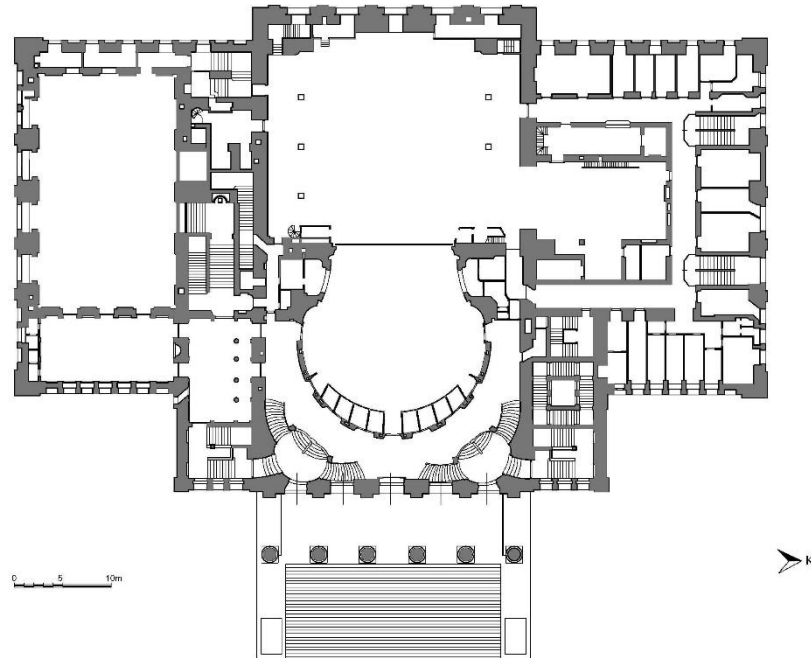
Çizim 6: Anatomisches Theater der Tierarzneischule (Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu) Planı.

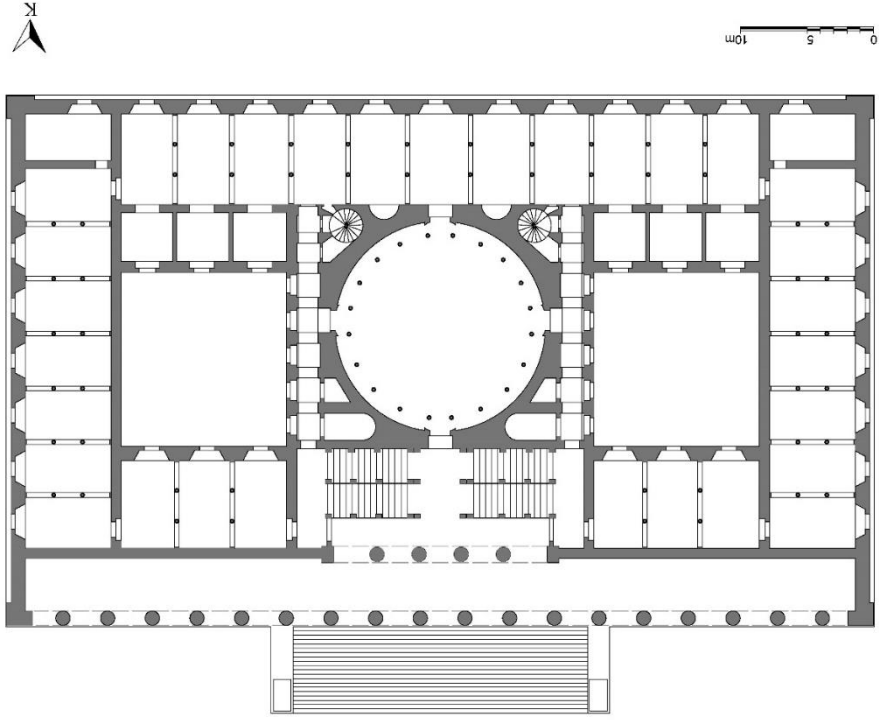
Çizim 7: Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı Planı.

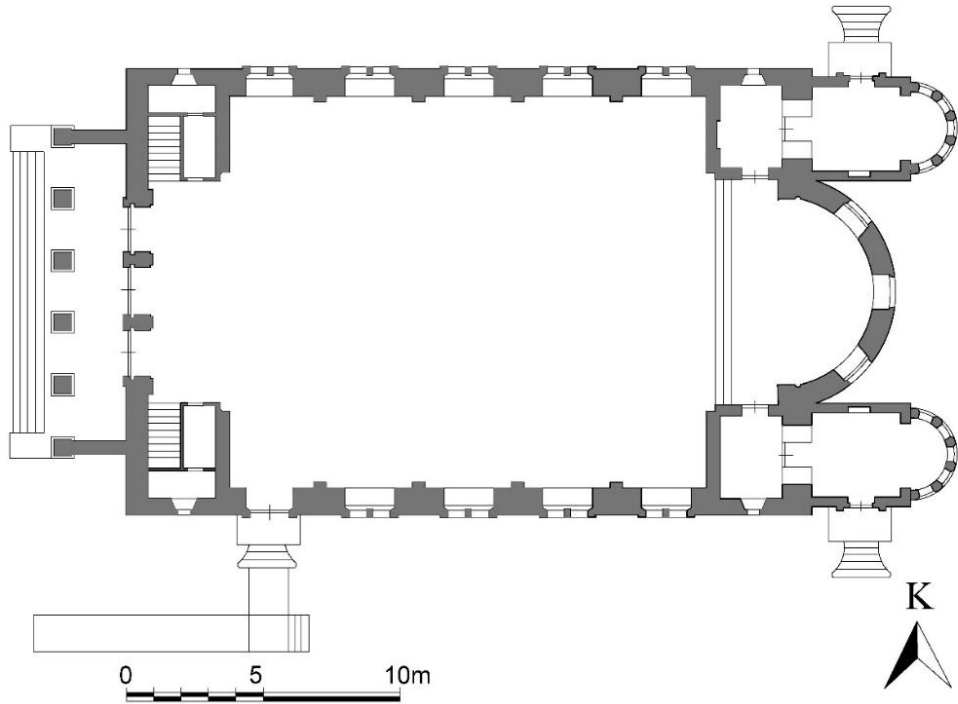
Çizim 8: Neue Wache Planı.

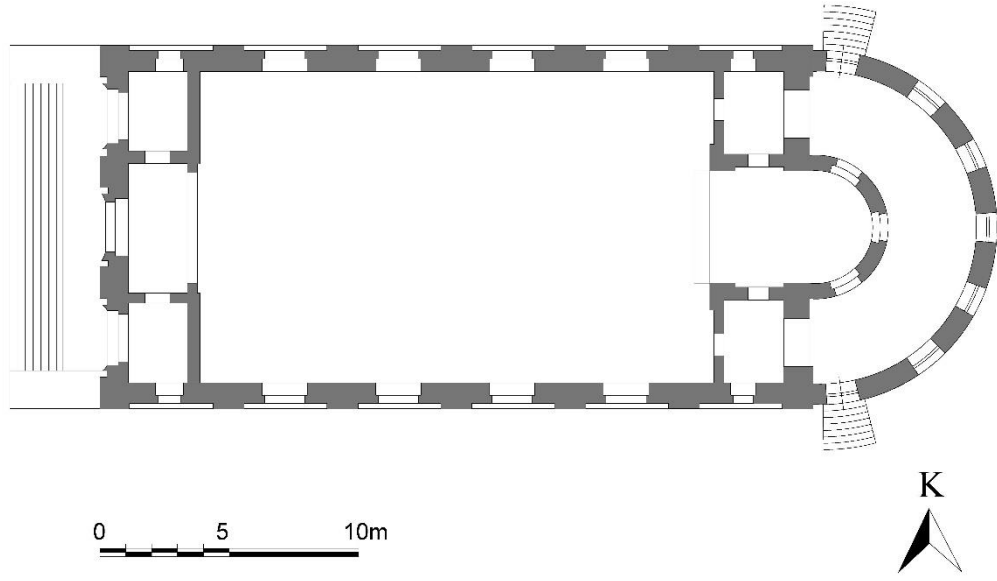
Çizim 9: Schauspielhaus (Konzerthaus) Planı, (Berlin Teknik Üniversitesi Arşivinden İşlenerek).

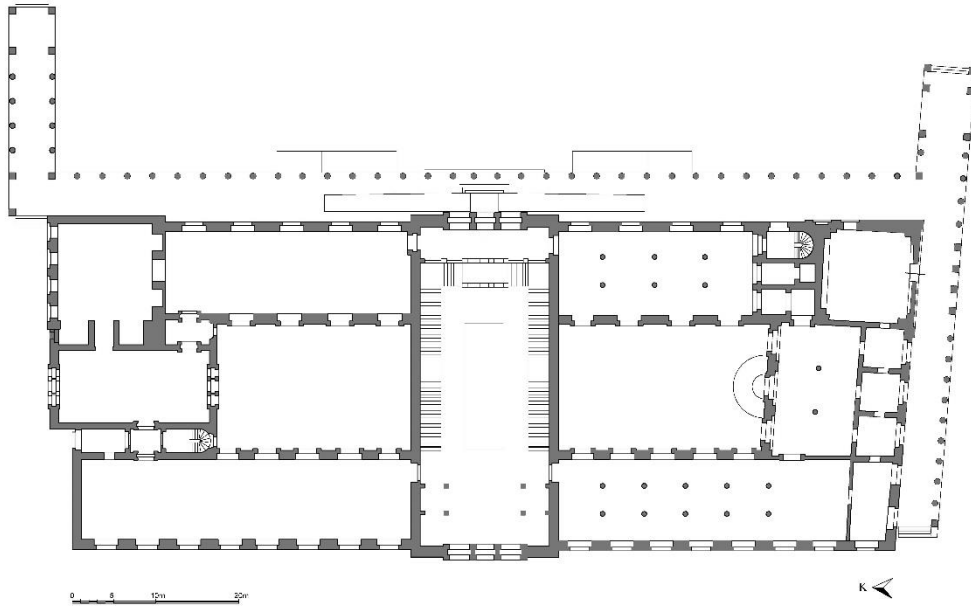
Çizim 10: Altes Museum (Altes Müzesi) Planı, (Berlin Teknik Üniversitesi Arşivinden İşlenerek).

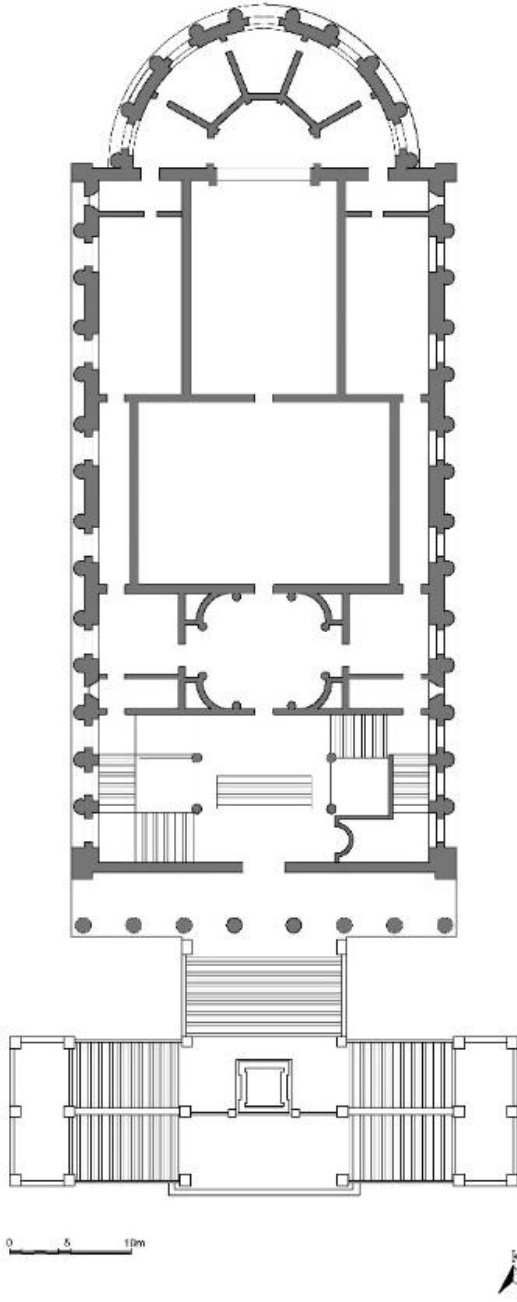
Çizim 11: St. Elisabeth Kirche (Azize Elisabeth Kilisesi) Planı.

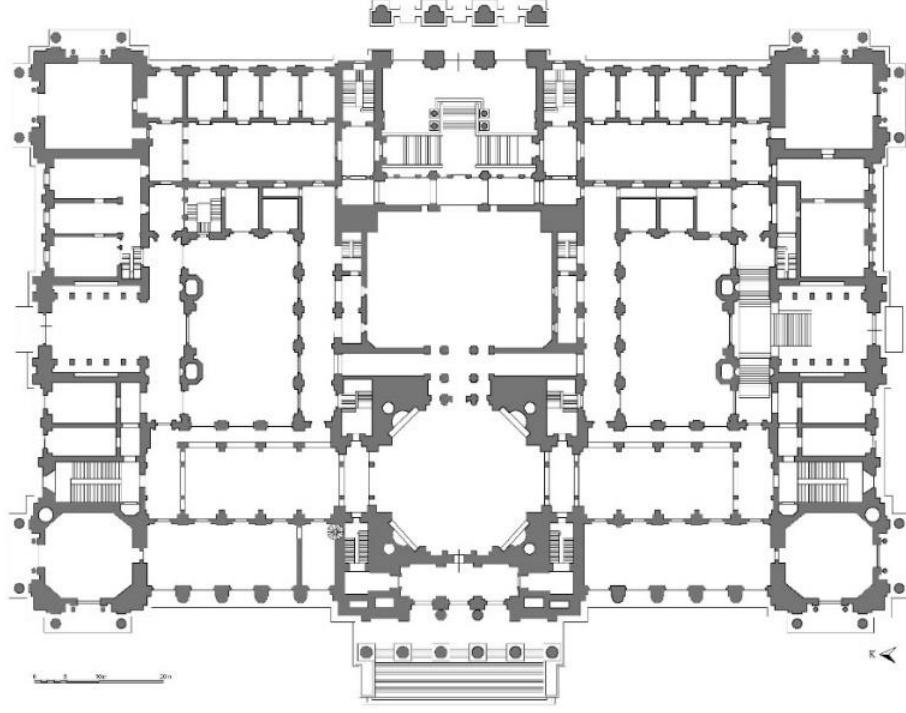
Çizim 12: St. Paul Kirche (Aziz Paul Kilisesi) Planı.

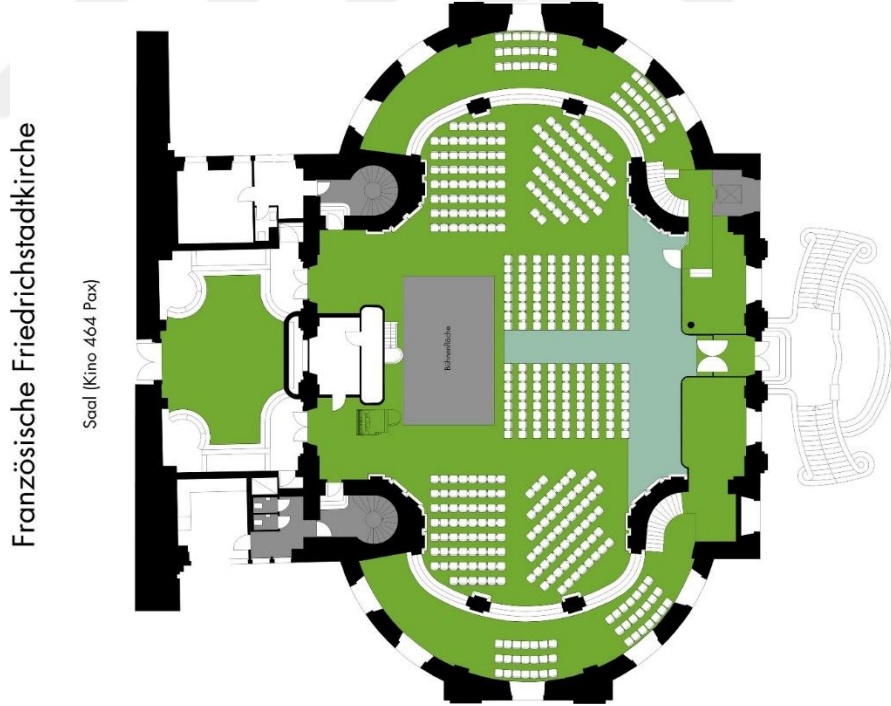
Çizim 13: Neues Museum (Neues Müzesi) Planı, (Berlin Teknik Üniversitesi Arşivinden İşlenerek).

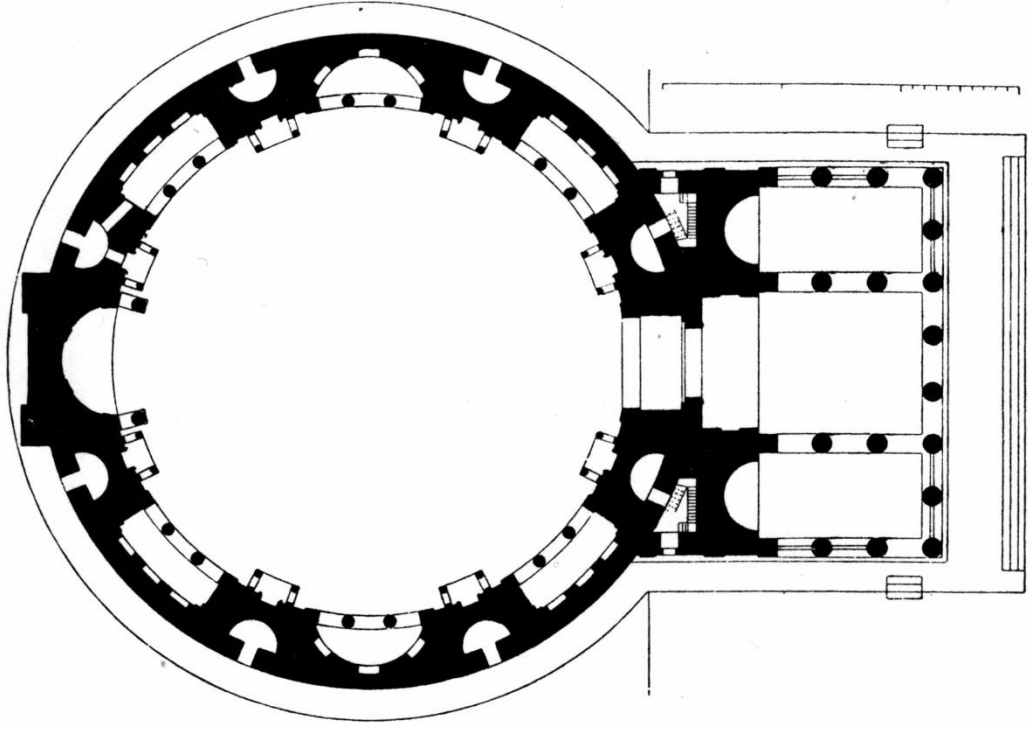
Çizim 14: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) Planı, (Berlin Teknik Üniversitesi Arşivinden İşlenerek).

Çizim 15: Reichstag (Parlamento Binası) Planı, (Berlin Teknik Üniversitesi Arşivinden İşlenerek).

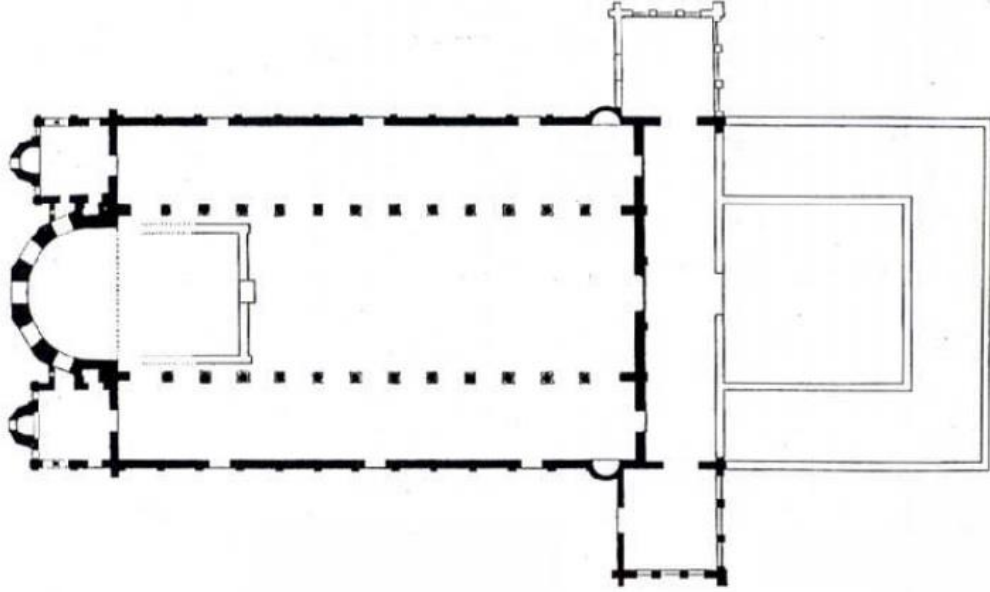
Çizim 16: Fransız Friedrichstadt Kilisesi Planı, (<https://besondere-orte.com/en/locations/friedrichstadtkirche>, Erişim Tarihi: 16.04.2019).

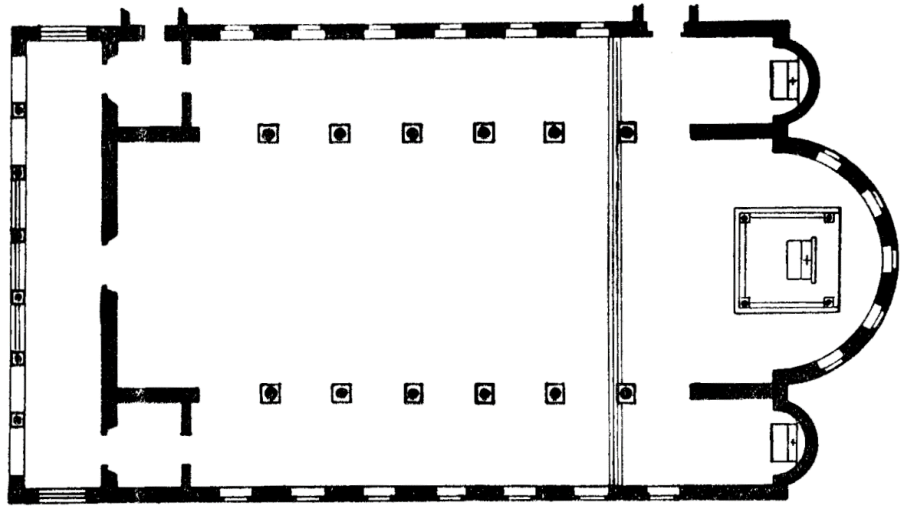
Çizim 17: Roma Pantheon Tapınağı Planı, (<http://omeka.wellesley.edu/piranesi-rome/files/original/6263b6bbaaa0305a48d5fcae53e482ed.jpg>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

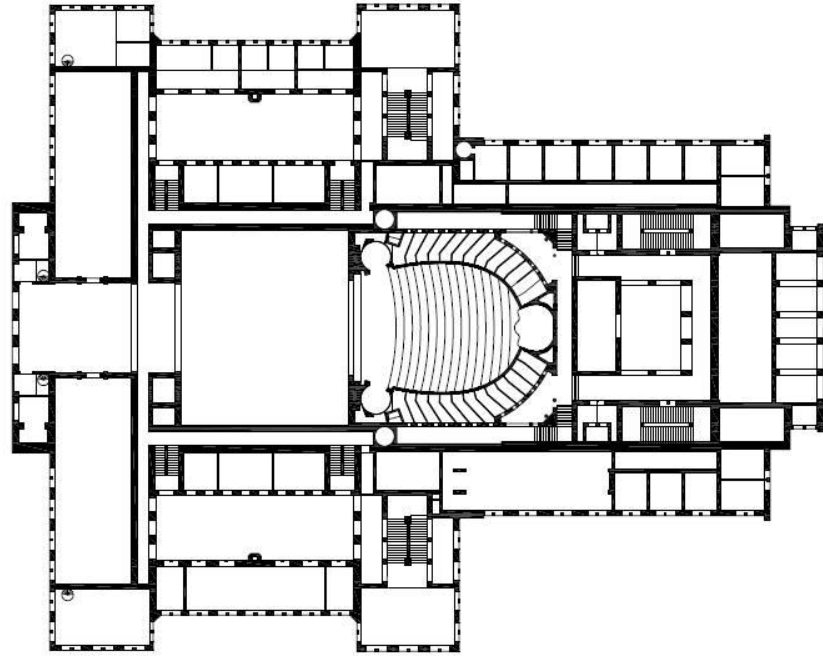
Çizim 18: Varşova'daki St. Alexander Kilisesi, (<https://thenounproject.com/term/warsaw/102280/>, Erişim Tarihi: 14.04.2019).

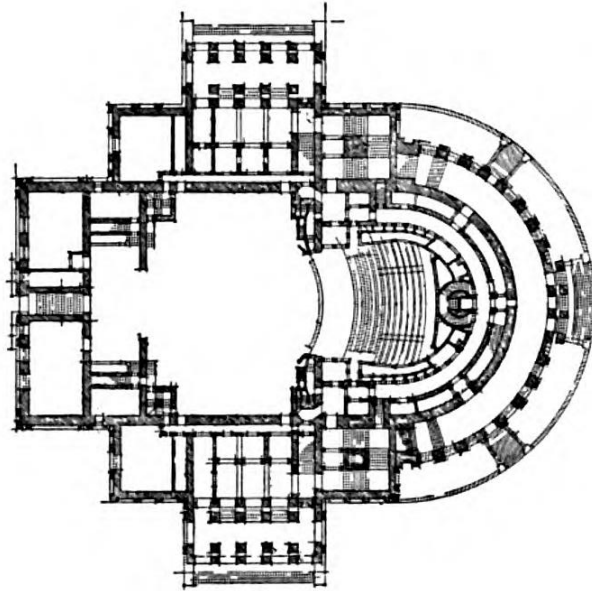
Çizim 19: Ravenna St. Apolinare in Classe Kilisesi Planı, (<https://okuryazarim.com/wp-content/uploads/2017/12/Ravenna-Apolinare-%C4%B0n-Classe-Kilisesi-Erken.jpg>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

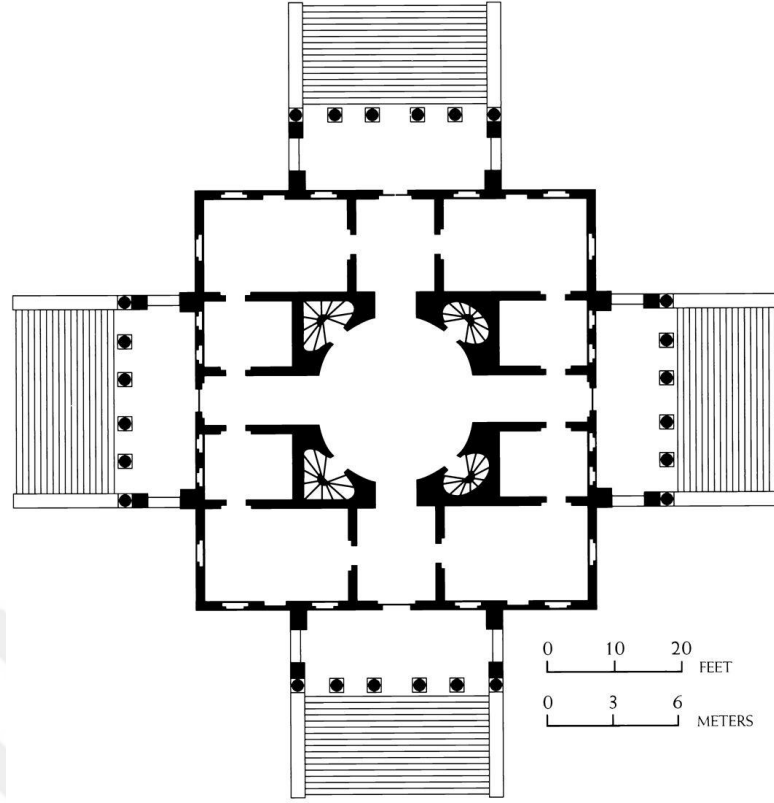
Çizim 20: Roma St. Croce Via Flaminia Kilisesi Planı, (https://vignette.wikia.nocookie.net/romanchurches/images/3/3f/Santa_Croce_al_Flaminio_floor_plan_.png/revision/latest?cb=20181024181446, Erişim Tarihi: 14.04.2019).

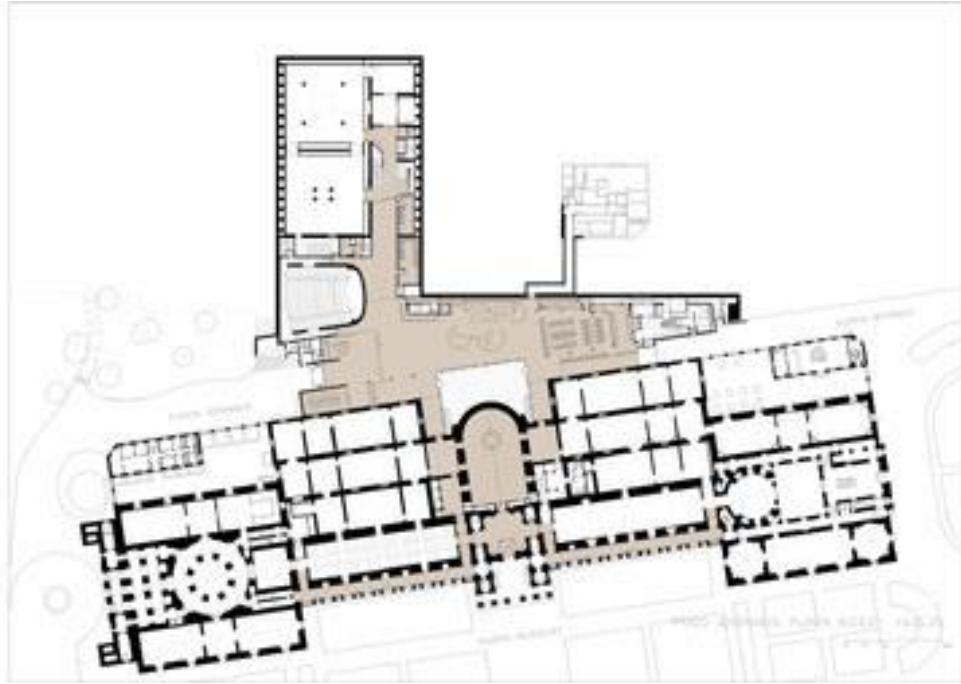
Çizim 21: Viyana Devlet Opera Binası Planı, (<https://www.theatre-architecture.eu/res/archive/138/015504.jpg?seek=1328446393>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

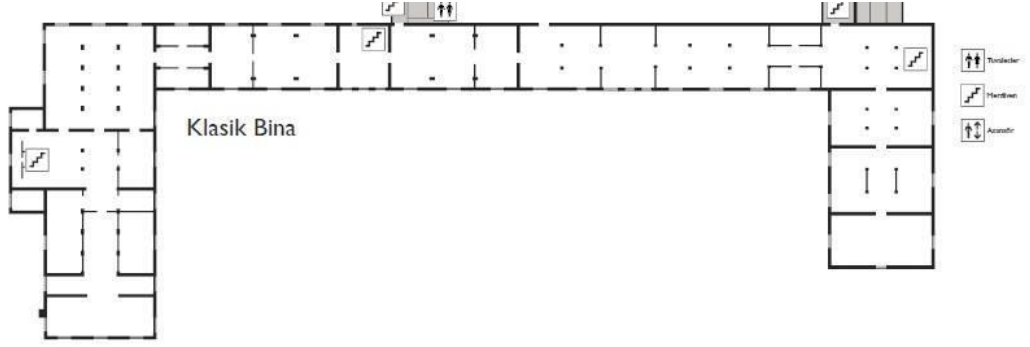
Çizim 22: Dresden Semper Opera Binası Planı, (<https://www.theatre-architecture.eu/res/archive/256/032286.png?seek=1413127941>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

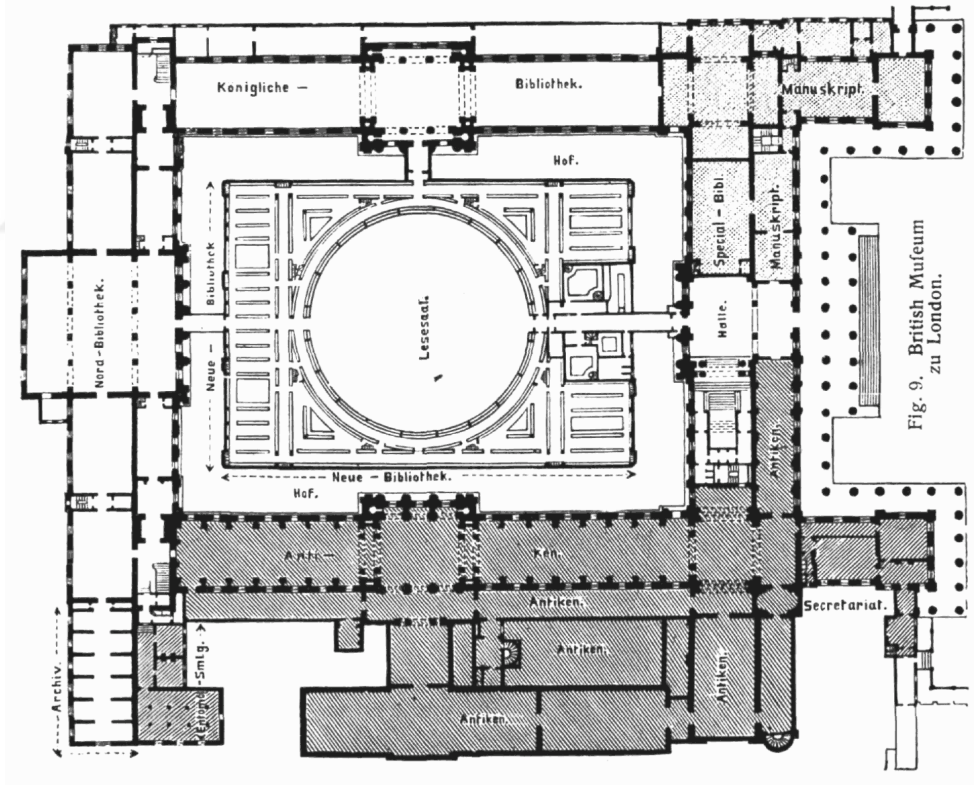
Çizim 23: Vicenza Villa Rotunda Planı,
(<https://i.pinimg.com/originals/6f/20/e1/6f20e1a8384348825dfea1b6cd69faf2.jpg>, Erişim Tarihi:
14.04.2019).

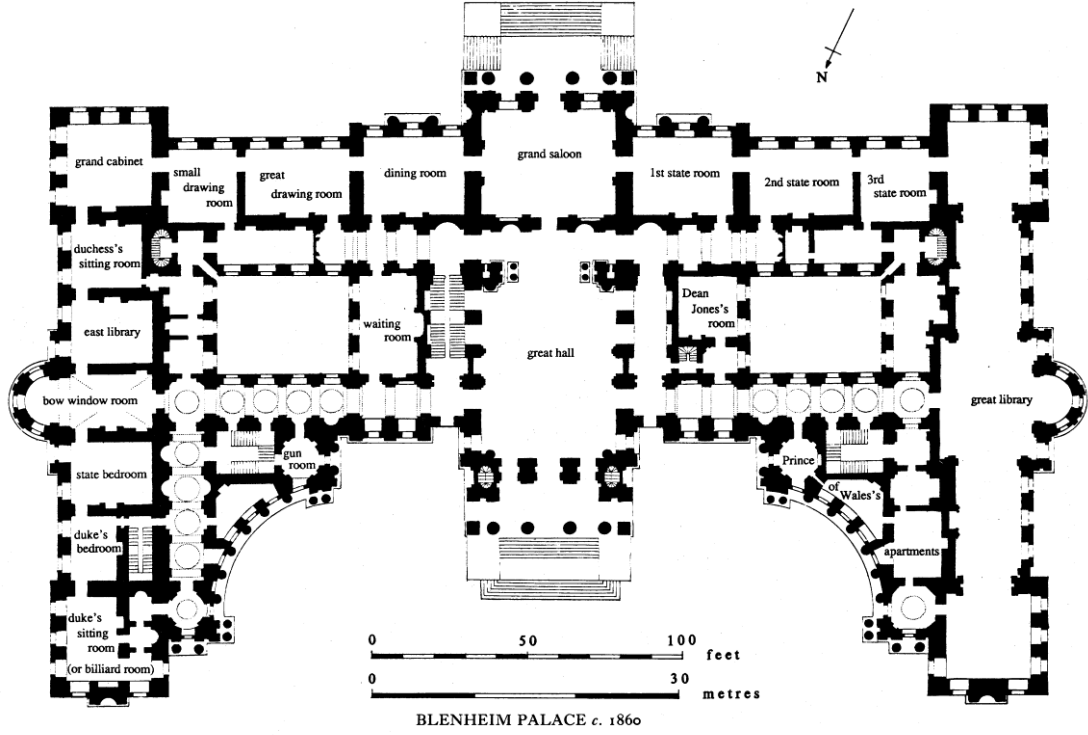
Çizim 24: Madrid Prado Müzesi Planı,
(http://www.mimdap.org/images/projeler/PradoMuseumExtention/prado_17.jpg, Erişim Tarihi:
21.04.2019).

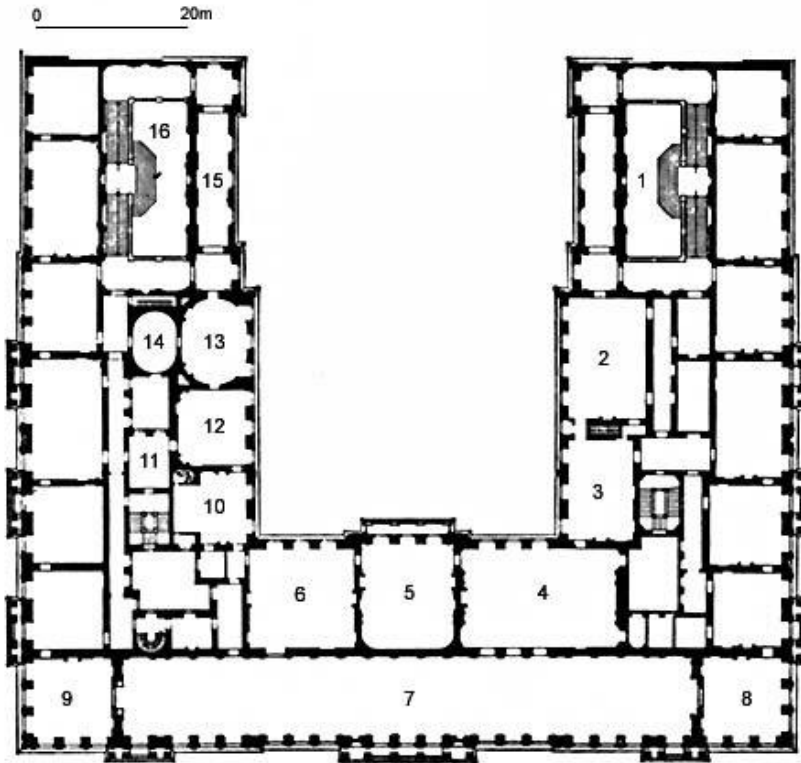
Çizim 25: İstanbul Arkeoloji Müzesi Planı, (<http://www.istanbularkeoloji.gov.tr/TR-205313/arkeoloji-muzesi-ve-ek-bina.html>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

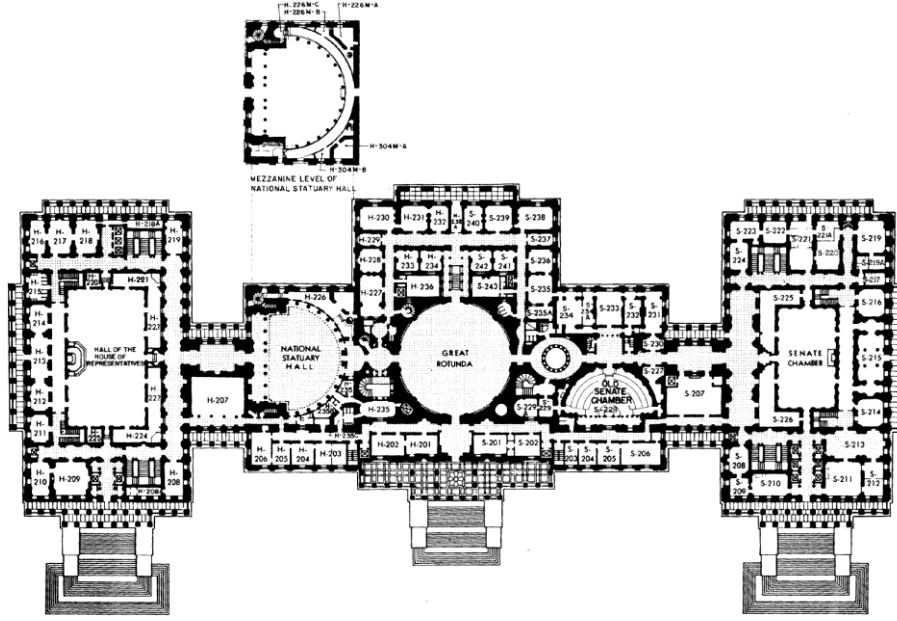
Çizim 26: Londra British Müzesi Planı, (<https://i.pinimg.com/originals/83/60/78/8360784780d78215a35d3d0fc9836236.png>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Çizim 27: İngiltere Blemheim Sarayı Planı, (<https://www.british-history.ac.uk/sites/default/files/publications/pubid-2/images/figure26.gif>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

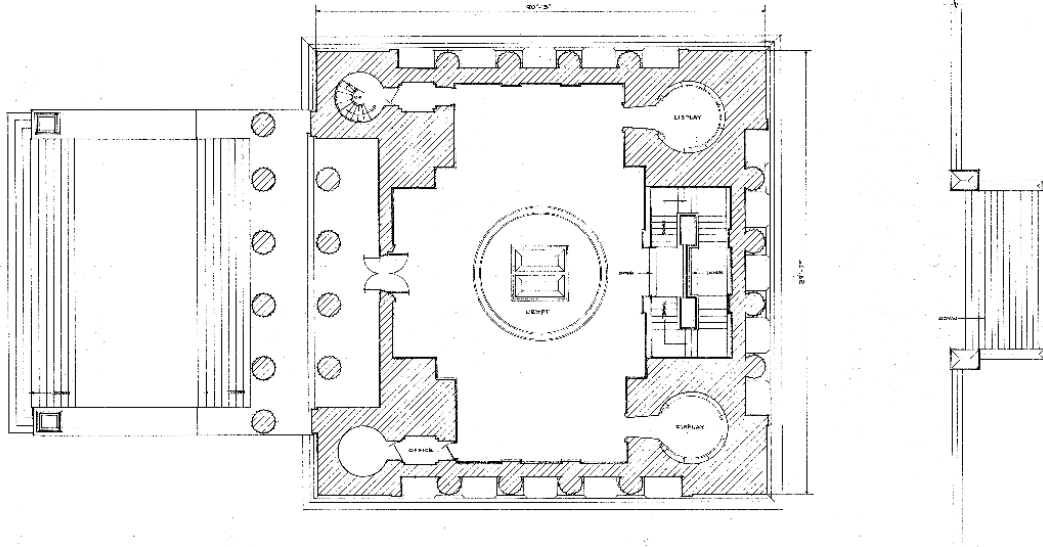
Çizim 28: Güney Bavyera Herrenchiemsee Sarayı Planı, (http://www.herrenchiemsee.de/bilder/n_schloss/grundriss.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

SECOND (PRINCIPAL) FLOOR PLAN

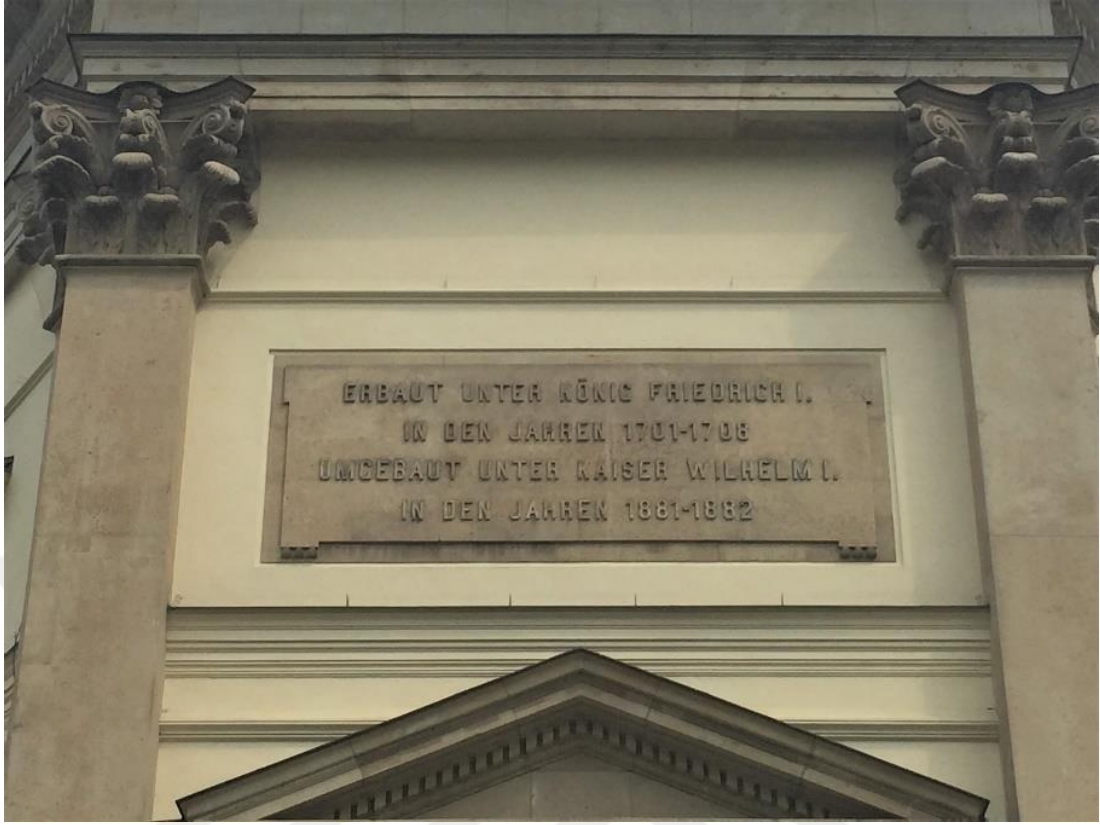
scale: 1/8" = 1'-0" feet
AS OF JUNE, 1997 NORTH →

Çizim 29: Amerikan Kongre Binası Planı, (<https://i.pining.com/originals/8b/98/ac/8b98ac5a9245a5b818ac4ae0d1881efa.gif>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

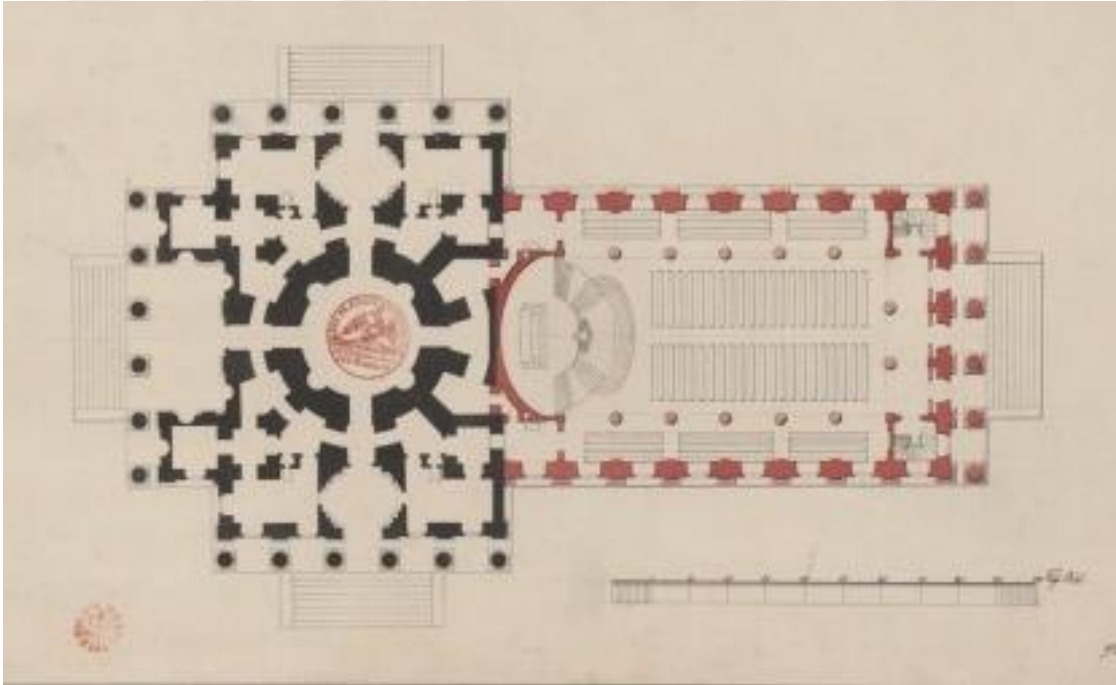

Çizim 30: New York Grant's Mozolesi Planı, (<https://historicplaces.net/monument/general-grant-national-memorial-new-york-new-york/ANjYwMDAwNTU=/>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 7: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Batı Cephesinde Yer Alan Kitabesi.

Şekil 8: Deutscher Dom (Alman Katedrali) İlk İnşa Planı, (Kupferstichkabinett Staatliche Museen zu Berlin).

Şekil 9: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Genel Görünümü.

Şekil 10: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Ana İbadet Mekânının Genel Görünümü.

Şekil 11: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Kuzey Cephesindeki Tali Kapı.

Şekil 12: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Batı Cephesi.

Şekil 13: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Pencere Düzenlemeleri.

Şekil 14: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Doğu Cephesi.

Şekil 15: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Güney Cephesi.

Şekil 16: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Kuzey Cephesi.

Şekil 17: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Çan Kulesi.

Şekil 18: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Pencere Düzenlemesi.

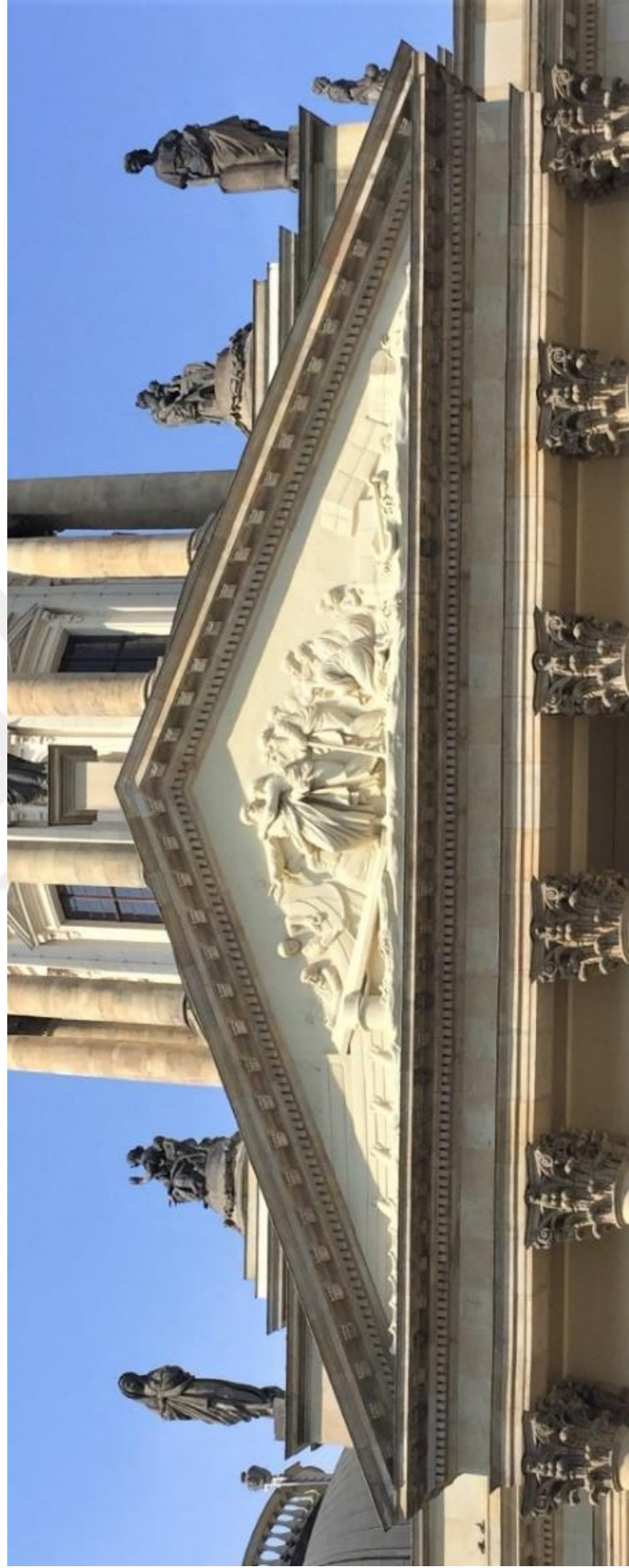
Şekil 19: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Batı Cephedeki Giriş Kapısının Alınlığı.

Şekil 20: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Doğu Cephesindeki Alınlık.

Şekil 21: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Kuzey Cephesindeki Alınlık.

Şekil 22: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Güney Cephesindeki Alınlık.

Şekil 23: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Doğu Cephesindeki İbrahim Heykeli.

Şekil 24: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Doğu Cephesindeki 1. Pano.

Şekil 25: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Doğu Cephesindeki Musa Heykeli.

Şekil 26: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Doğu Cephesindeki 2. Pano.

Şekil 27: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Doğu Cephesindeki Davut Heykeli.

Şekil 28: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Doğu Cephesindeki 3. Pano.

Şekil 29: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Doğu Cephesindeki 4. Pano.

Şekil 30: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Doğu Cephesindeki Vaftizci Yahya Heykeli.

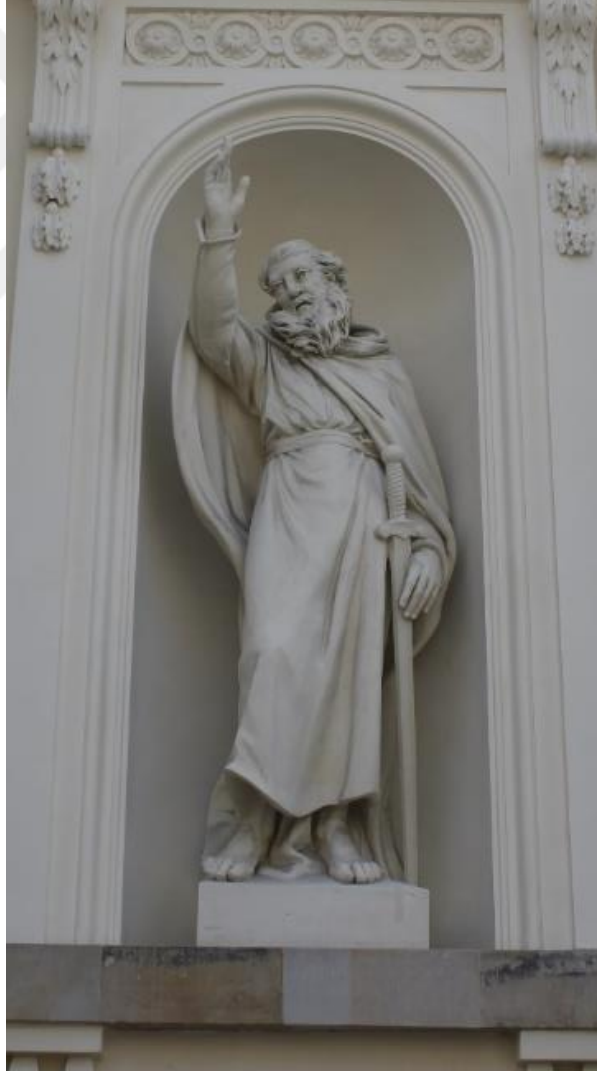
Şekil 31: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Doğu Cephesindeki 5. Pano.

Şekil 32: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Doğu Cephesindeki Aziz Stephanus Heykeli.

Şekil 33: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Doğu Cephesindeki 6. Pano.

Şekil 34: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Doğu Cephesindeki Pavlus Heykeli.

Şekil 35: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Doğu Cephesindeki 7. Pano.

Şekil 36: Deutscher Dom (Alman Katedrali) Çan Kulesindeki Heykeller.

Şekil 37: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Batı Cephesindeki Kitabe.

Şekil 38: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Batı Cephesi.

Şekil 39: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Kuzey Cephesi.

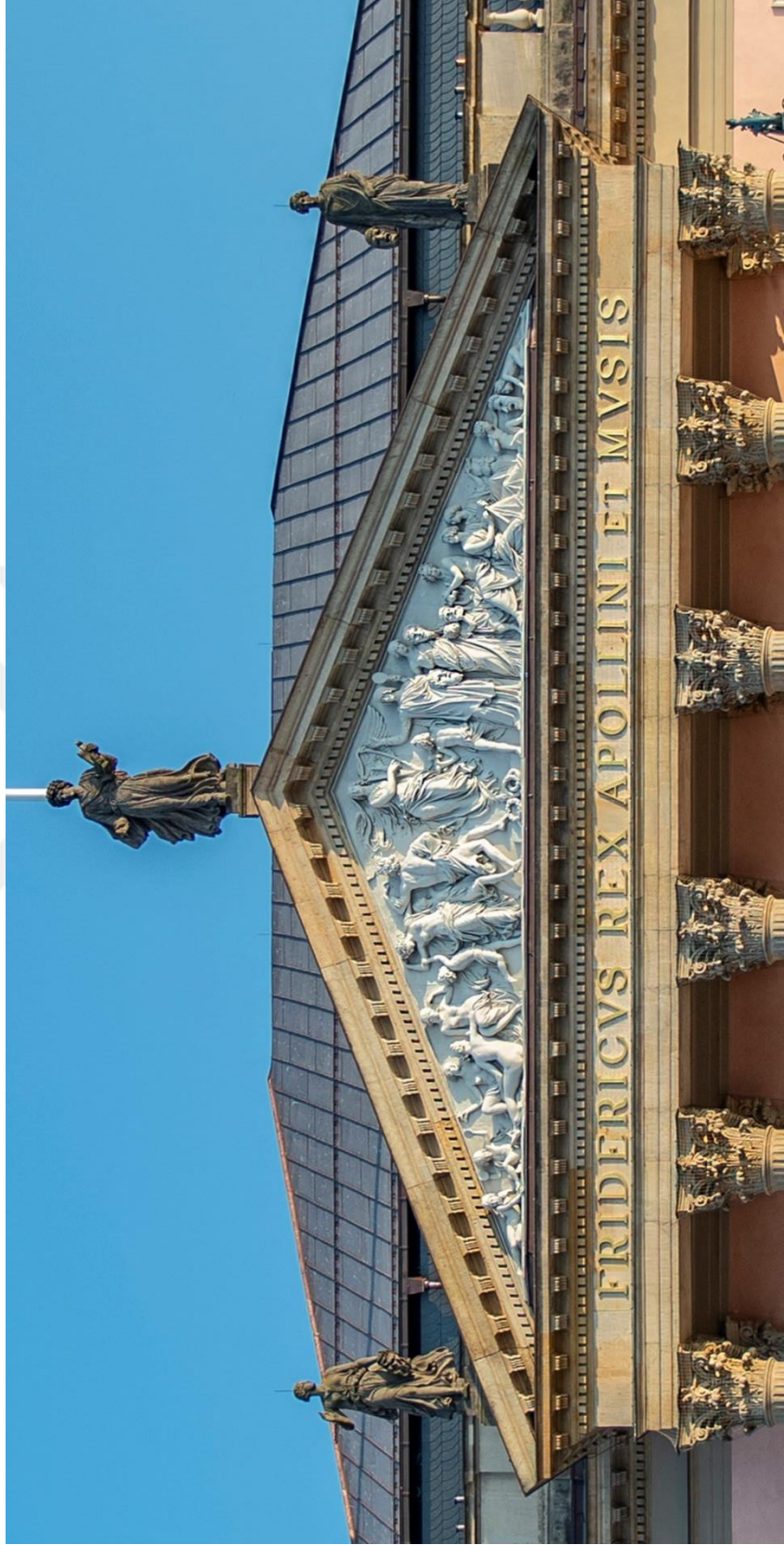
Şekil 40: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Kuzey Cephesi Orta Kanatın Görünümü.

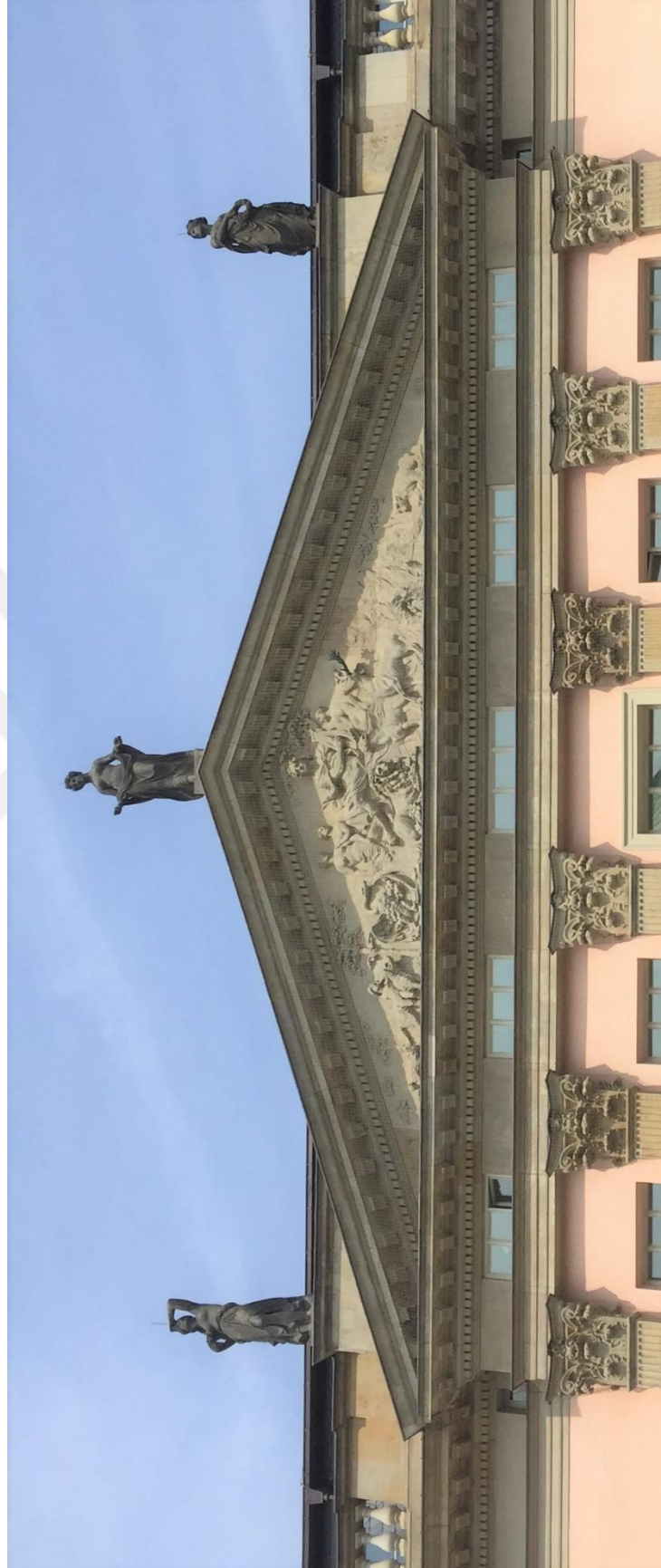
Şekil 41: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Güney Cephesi.

Şekil 42: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Doğu Cephesi.

Şekil 43: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Batı Cephedeki Üçgen Alınlık.

Şekil 44: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Doğu Cephedeki Üçgen Alınlık.

Şekil 45: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Batı Cephedeki Friz.

Şekil 46: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Batı Cephedeki Nişlerde Yer Alan Sophokles Heykeli.

Şekil 47: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Batı Cephedeki Nişlerde Yer Alan Aristophanes Heykeli.

Şekil 48: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Batı Cephedeki Nişlerde Yer Alan Menander Heykeli.

Şekil 49: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Batı Cephedeki Nişlerde Yer Alan Euripides Heykeli.

Şekil 50: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Batı Cephedeki Panolar.

Şekil 51: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Batı Cephedeki 1. Pano.

Şekil 52: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Batı Cephedeki 2. Pano.

Şekil 53: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Batı Cephedeki 3. Pano.

Şekil 54: Staatsoper (Berlin Devlet Operası) Batı Cephedeki 4. Pano.

Şekil 55: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Genel Görünümü.

Şekil 56: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Narteksi.

Şekil 57: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) İbadet Mekânı.

Şekil 58: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) İbadet Mekânından Panoramik Bir Görünüm.

Şekil 59: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) İbadet Mekânı Ortasındaki Kripta Açıklığı.

Şekil 60: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Kriptasının Koridoru.

Şekil 61: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Beması ve Yan Mekâna Açılan Kapı.

Şekil 62: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Batı Cephesi.

Şekil 63: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Kuzey Cephesi.

Şekil 64: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Kuzey Cephesi.

Şekil 65: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Doğu Cephesi.

Şekil 66: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Batı Cephesindeki 1. Pano.

Şekil 67: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Batı Cephesindeki 2. Pano.

Şekil 68: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Batı Cephesindeki 3. Pano.

Şekil 69: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Batı Cephesindeki 4. Pano.

Şekil 70: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Batı Cephesindeki 5. Pano.

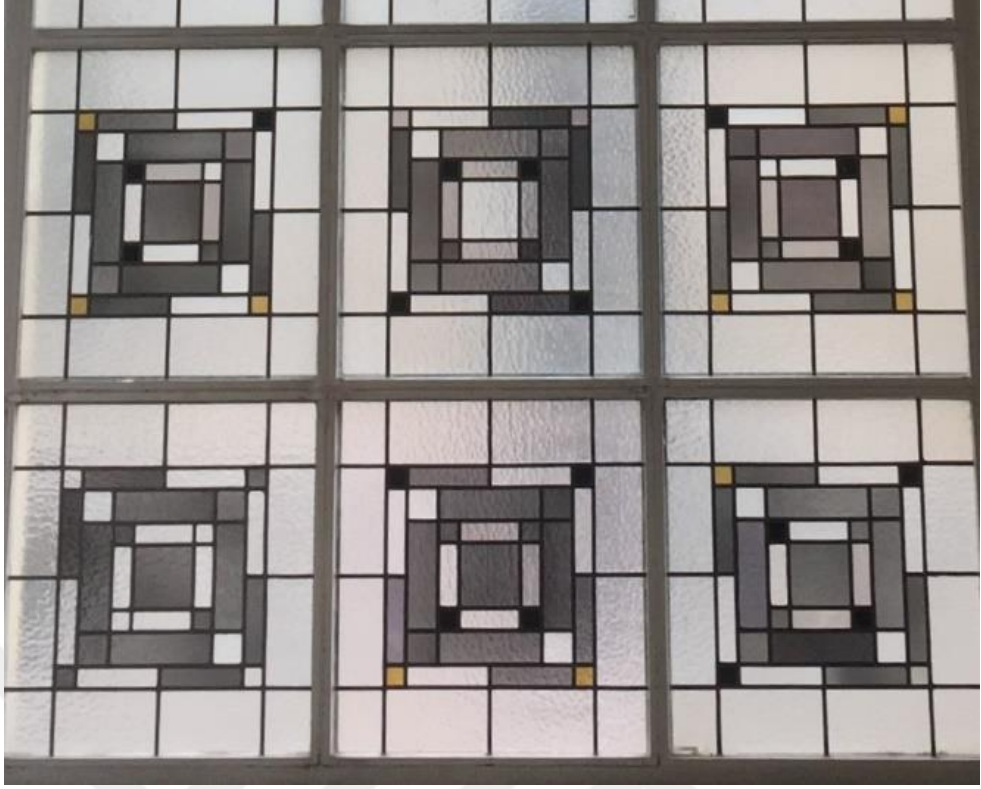
Şekil 71: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Batı Cephesindeki Friz.

Şekil 72: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Batı Cephesindeki Alınlık.

Şekil 73: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Kriptasındaki Havari Petrus Heykeli.

Şekil 74: St. Hedwigs Kirche (Azize Hedwigs Kilisesi) Pencerelelerinden Detay.

Şekil 75: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Genel Bir Görünüm.

Şekil 76: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Güney Cephesi.

Şekil 77: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Kuzey Cephesi.

Şekil 78: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Doğu Cephesi.

Şekil 79: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Güney Cephesindeki Alınlık.

Şekil 80: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Doğu Cephesindeki Alınlık.

Şekil 81: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Kuzey Cephesindeki Alınlık.

Şekil 82: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Doğu Cephedeki Yeremya Heykeli.

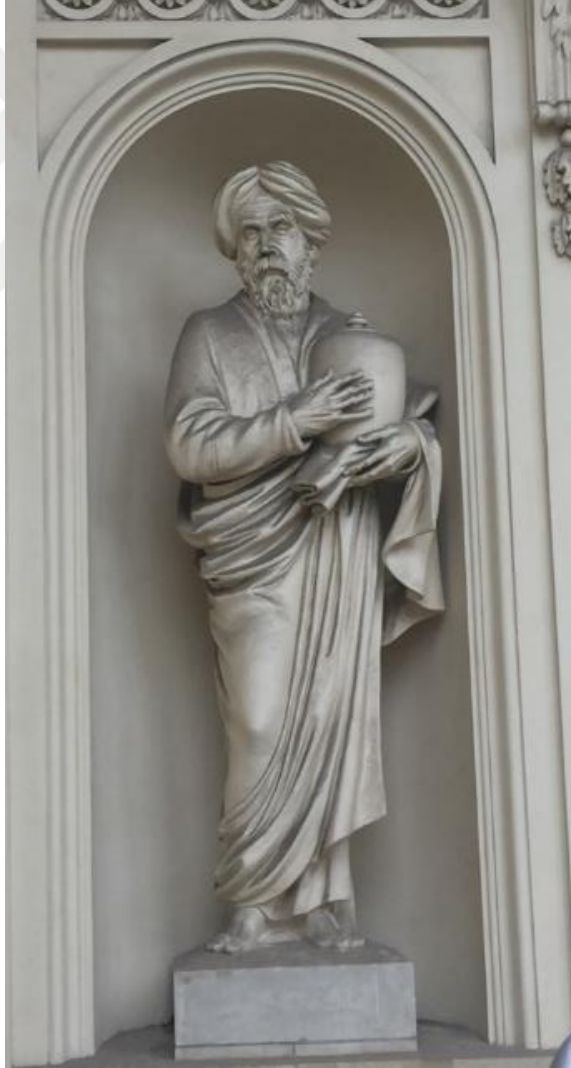
Şekil 83: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Doğu Cephedeki 1. Pano.

Şekil 84: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Doğu Cephedeki Hezekiel Heykeli.

Şekil 85: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Doğu Cephedeki 2. Pano.

Şekil 86: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Doğu Cephedeki Aramatyalı Yusuf Heykeli.

Şekil 87: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Doğu Cephedeki 3. Pano.

Şekil 88: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Doğu Cephedeki 4. Pano.

Şekil 89: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Doğu Cephedeki Daniel Heykeli.

Şekil 90: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Doğu Cephedeki 5. Pano.

Şekil 91: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Doğu Cephedeki I. Samuel Heykeli.

Şekil 92: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Doğu Cephedeki 6. Pano.

Şekil 93: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Doğu Cephedeki Yeşaya Heykeli.

Şekil 94: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Doğu Cephedeki 7. Pano.

Şekil 95: Frazösischer Dom (Fransız Katedrali) Kubbesi ve Heykelleri.

Şekil 96: Bellevue Schloss (Bellevue Sarayı) Kuşbakışı Görünüm,
(https://visavisfilm.de/sites/default/files/styles/480x270/public/2018-02/bundesprasidialamt_schloss_bellevue.jpg?itok=ozwhbIXA, Erişim Tarihi: 15.04.2019).

Şekil 97: Bellevue Schloss (Bellevue Sarayı) Orta Kanadın Güneydoğu Cephesi ve Yan Kanatların İç Cepheleri.

Şekil 98: Bellevue Schloss (Bellevue Sarayı) Orta Kanadın Güneydoğu Cephesinin Orta Kanadı.

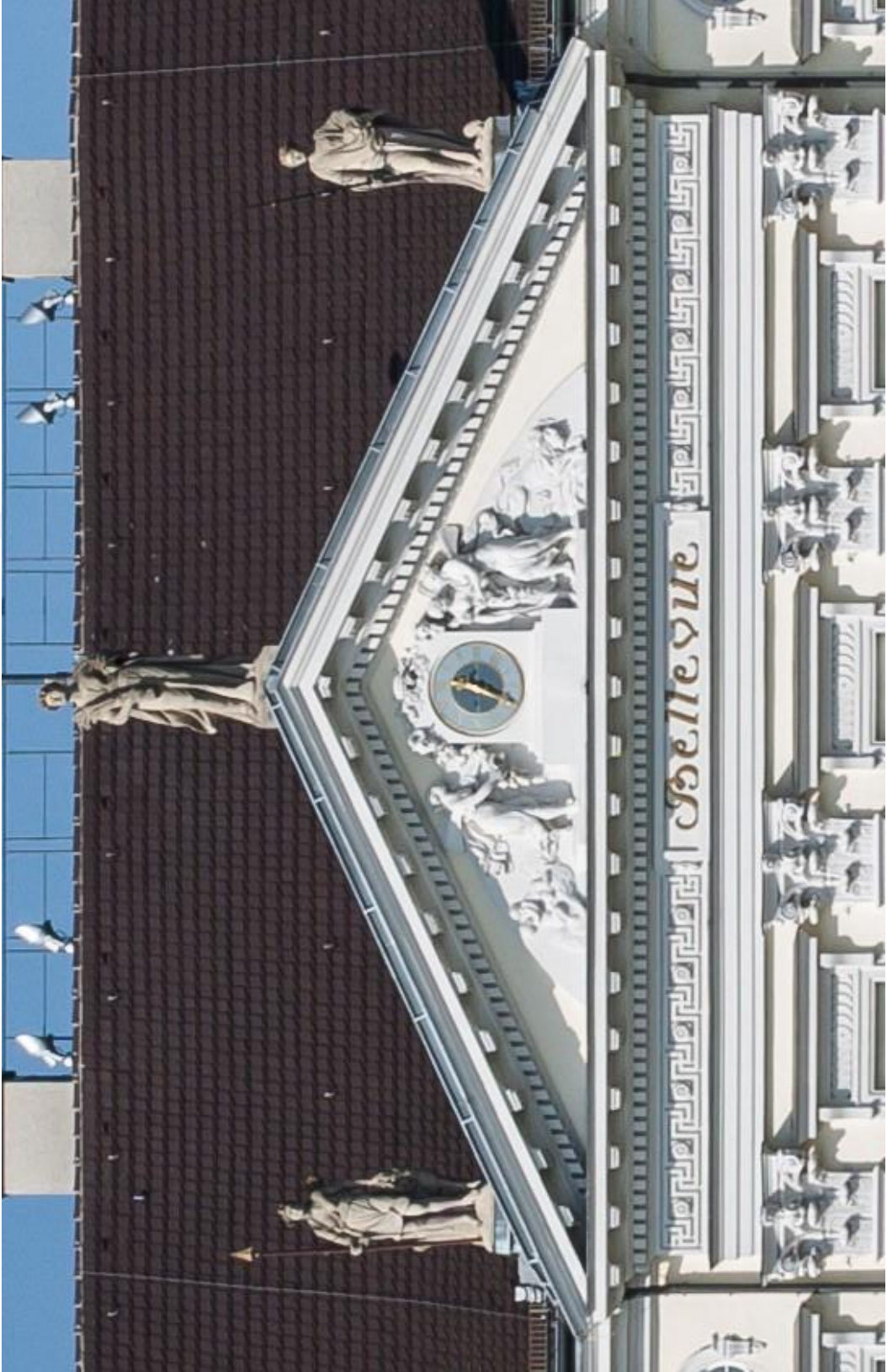
Şekil 99: Bellevue Schloss (Bellevue Sarayı) Orta Kanadın Güneydoğu Cephesi.

Şekil 100: Bellevue Schloss (Bellevue Sarayı) Kuzeydoğu Kanadın Güneybatı Cephesi.

Şekil 101: Bellevue Schloss (Bellevue Sarayı) Güneybatı Kanadın Kuzeydoğu Cehesi.

Şekil 102: Bellevue Schloss (Bellevue Sarayı) Entablature ve Üçgen Alınlık.

Şekil 103: Bellevue Schloss (Bellevue Sarayı) Pencereleeri.

Şekil 104: Belvedere (Hobi Evi) Batı Cephesi.

Şekil 105: Belvedere (Hobi Evi) Doğu Cephesi.

Şekil 106: Belvedere (Hobi Evi) Güney Cephesi.

Şekil 107: Belvedere (Hobi Evi) Kuzeydoğu Cephesi.

Şekil 108: Belvedere (Hobi Evi) Bordürleri.

Şekil 109: Belvedere (Hobi Evi) Karyatidleri.

Şekil 110: Belvedere (Hobi Evi) Alınlığı.

Şekil 111: Belvedere (Hobi Evi) Alınlığı.

Şekil 112: Belvedere (Hobi Evi) Askı Çelenkleri ve Kubbe Üstü Kompozisyonu.

Şekil 113: Anatomisches Theater der Tierarzneischule (Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu) Kuzey Cephesi.

Şekil 114: Anatomisches Theater der Tierarzneischule (Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu) Kuzey Cephesi Panoramik.

Şekil 115: Anatomisches Theater der Tierarzneischule (Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu) Batı Cephesi.

Şekil 116: Anatomisches Theater der Tierarzneischule (Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu) Kuzeydoğu Cephesi.

Şekil 117: Anatomisches Theater der Tierarzneischule (Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu) Güneydoğu Cephesi.

Şekil 118: Anatomisches Theater der Tierarzneischule (Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu) Pencere Kompozisyonu.

Şekil 119: Anatomisches Theater der Tierarzneischule (Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu) Güneybatı Cephedeki Pano.

Şekil 120: Anatomisches Theater der Tierarzneischule (Veteriner Okulu Anatomi Tiyatrosu) Kuzeydoğu Cephesindeki Kapı Alınlığı.

Şekil 121: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) Genel Bir Görünümü.

Şekil 122: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) Batı Cehesi.

Şekil 123: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) Güney Cephesi.

Şekil 124: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) Kuzey Cephesi.

Şekil 125: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) Kuzey Yan Kanadın Güney Cehesi.

Şekil 126: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) Güney Yan Kanadın Kuzey Cehesi.

Şekil 127: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) Kuzey Yan Kanadın Doğu Cephesi.

Şekil 128: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) Güney Yan Kanadın Doğu Cephesi.

Şekil 129: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) Zafer Anıtı (Quadriga).

Şekil 130: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) Alınlığı.

Şekil 131: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) Metop Kartuşları.

Şekil 132: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) Panoları.

Şekil 133: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) 1. Pano.

Şekil 134: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) 2. Pano.

Şekil 135: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) 3. Pano.

Şekil 136: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) 4. Pano.

Şekil 137: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) 5. Pano.

Şekil 138: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) 6. Pano.

Şekil 139: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) 7. Pano.

Şekil 140: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) 8. Pano.

Şekil 141: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) 9. Pano.

Şekil 142: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) 10. Pano.

Şekil 143: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) Güney Cephedeki Niş.

Şekil 144: Brandenburger Tor (Brandenburg Kapısı) Kuzey Cephedeki Niş.

Şekil 145: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı)
Genel Görünümü.

Şekil 146: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı)
Eski Mozole Bölümü.

Şekil 147: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı) Eski Mozole Bölümü.

Şekil 148: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı) Sonradan Eklenen Mozole Bölümü.

Şekil 149: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı)
Sonradan Eklenen Mozole Bölümünün Tavanı.

Şekil 150: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı)
Sonradan Eklenen Mozole Bölümündeki Lahitler.

Şekil 151: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı)
Güney Cephesi.

Şekil 152: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı)
Batı Cephesi.

Şekil 153: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı)
Batı Cephesi.

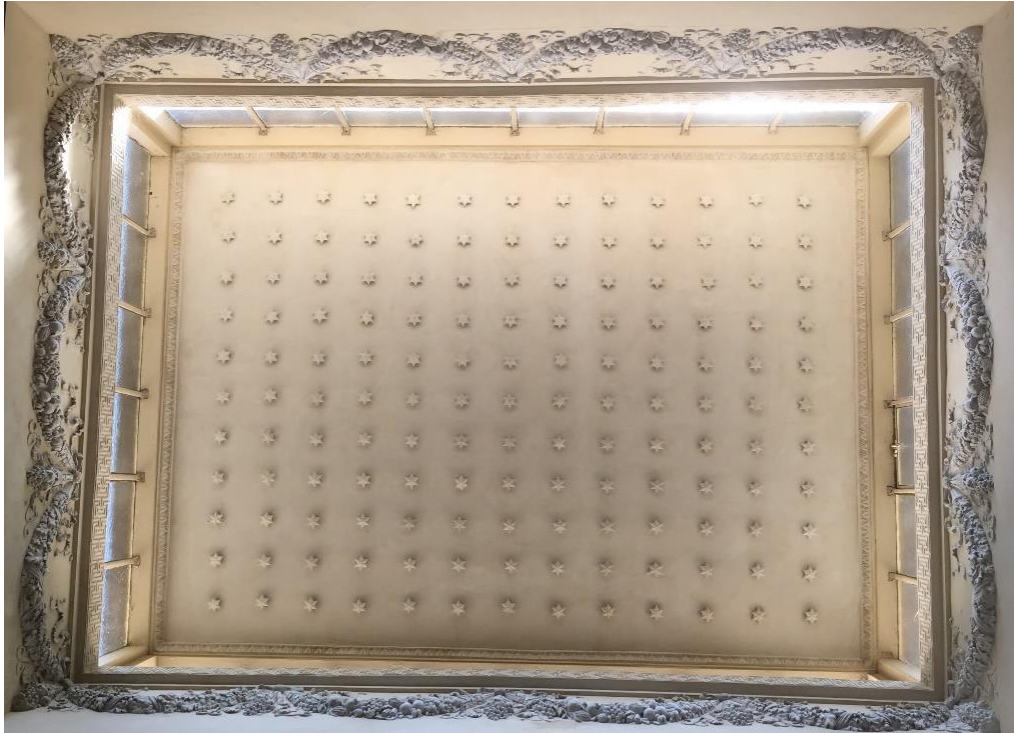
Şekil 154: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı)
Doğu Cephesi.

Şekil 155: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı)
Kuzeybatı Cephesi.

Şekil 156: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı) Güney Cephesi.

Şekil 157: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı) Eski Mozole Bölümünün Tavanı.

Şekil 158: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı) Sonradan Eklenen Mozole Bölümünün Tavanı.

Şekil 159: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı) Avizesi.

Şekil 160: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı) Sonradan Eklenen Mozole Bölümündeki Yazı Kuşakları.

Şekil 161: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı) Apsis Kavarasarsındaki Fresk.

Şekil 162: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı)
Kraliçe Luise Lahdi.

Şekil 163: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı)
Kraliçe Luise Lahdi.

Şekil 164: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı)
Kral III. Friedrich Wilhelm Lahdi.

Şekil 165: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı)
İmparatoriçe Augusta Lahdi.

Şekil 166: Mausoleum in Charlottenburg Schloss (Kraliçe Luise'nin Mezar Anıtı) İmparator Wilhelm Friedrich Ludwig von Preussen Lahdi.

Şekil 167: Neue Wache (Yeni Muhafız Evi) Güney Cephesindeki Portiko.

Şekil 168: Neue Wache (Yeni Muhafız Evi) İç Mekândan Panoramik Bir Görünüm.

Şekil 169: Neue Wache (Yeni Muhafız Evi) Güney Cephesi.

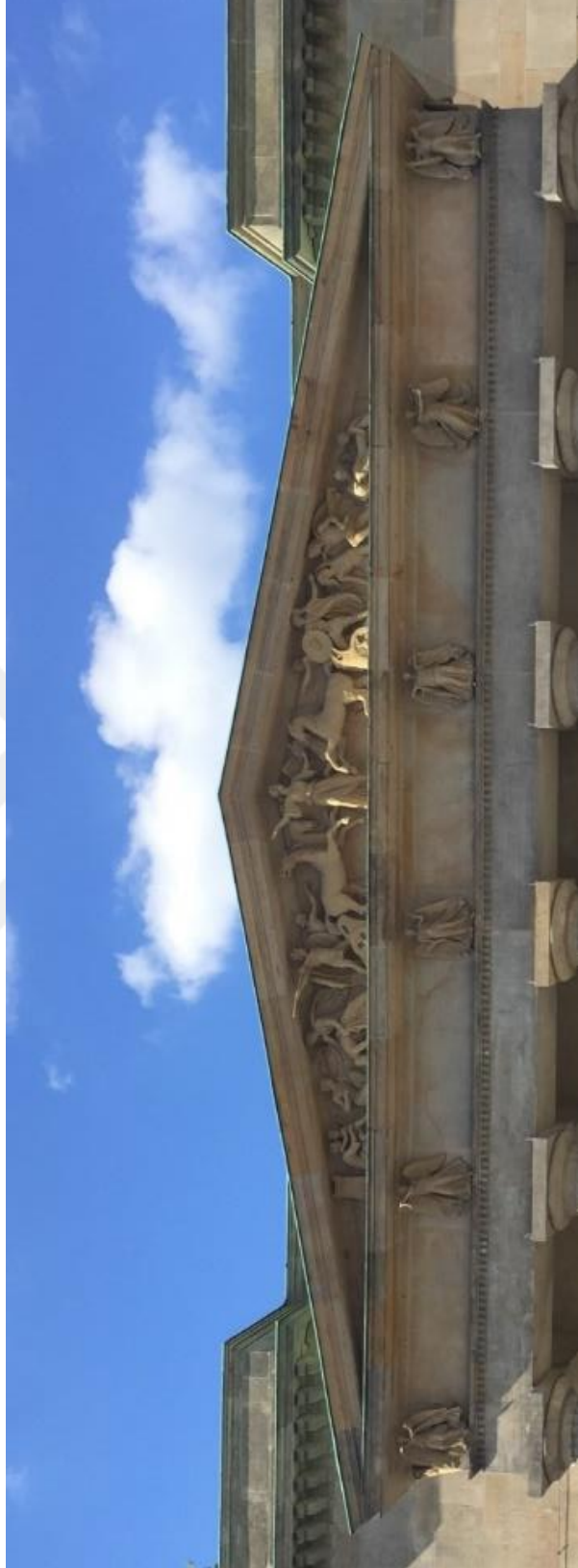
Şekil 170: Neue Wache (Yeni Muhafız Evi) Kuzeybatı Cephesi.

Şekil 171: Neue Wache (Yeni Muhafız Evi) Güneydoğu Cephesi.

Şekil 172: Neue Wache (Yeni Muhafız Evi) Kuzeybatı Cephesi.

Şekil 173: Neue Wache (Yeni Muhafız Evi) Güney Cephesindeki Alınlık ve Friz.

Şekil 174: Neue Wache (Yeni Muhafız Evi) İç Mekândaki Heykel Kompozisyonu.

Şekil 175: Schauspielhaus (Konzerthaus- Konser Binası) Genel Bir Görünüm.

Şekil 176: Schauspielhaus (Konzerthaus- Konser Binası) Doğu Cephesi.

Şekil 177: Schauspielhaus (Konzerthaus- Konser Binası) Kuzey Cephesi.

Şekil 178: Schauspielhaus (Konzerthaus- Konser Binası) Güney Cephesi.

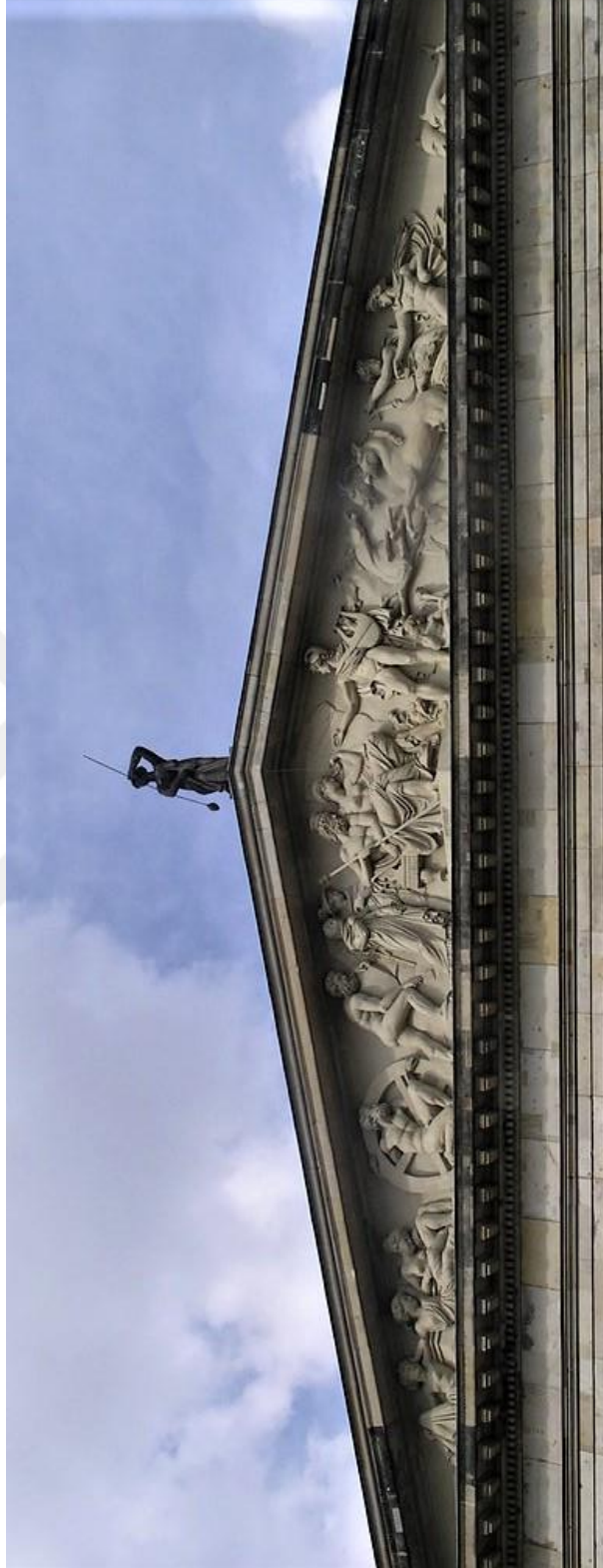
Şekil 179: Schauspielhaus (Konzerthaus- Konser Binası) Batı Cephesi.

Şekil 180: Schauspielhaus (Konzerthaus- Konser Binası) Doğu Cephe Alınlıkları.

Şekil 181: Schauspielfhaus (Konzerthaus- Konser Binası) Kuzey Cephe Alınlığı.

Şekil 182: Schauspielhaus (Konzerthaus- Konser Binası) Güney Cephe Alınlığı.

Şekil 183: Schauspielhaus (Konzerthaus- Konser Binası) Doğu Cephe Akroterleri.

Şekil 184: Schauspielhaus (Konzerthaus- Konser Binası) Batı Cephe Akroteri.

Şekil 185: Schauspielhaus (Konzerthaus- Konser Binası) Kuzey Trabzandaki Heykel Kompozisyonu.

Şekil 186: Schauspielhaus (Konzerthaus- Konser Binası) Güney Trabzandaki Heykel Kompozisyonu.

Şekil 187: Altes Museum (Altes Müzesi) Bağış Kitabesi.

Şekil 188: Altes Museum (Altes Müzesi) Rotundası.

Şekil 189: Altes Museum (Altes Müzesi) Rotunda Kubbesinden Bir Görünüm.

Şekil 190: Altes Museum (Altes Müzesi) Güney Cephesi.

Şekil 191: Altes Museum (Altes Müzesi) Doğu Cephesi Panoramik Bir Görünüm.

Şekil 192: Altes Museum (Altes Müzesi) Batı Cephesi.

Şekil 193: Altes Museum (Altes Müzesi) Kuzey Cephesi.

Şekil 194: Altes Museum (Altes Müzesi) Aslan ve Avcı (Loewenkaempfer) Heykeli.

Şekil 195: Altes Museum (Altes Müzesi) At Üstünde Amazon (Amazone zu Pferde) Heykeli.

Şekil 196: Altes Museum (Altes Müzesi) Rotunda Kubbesi Köşelerindeki Kompozisyonlar ve Kartal Figürleri.

Şekil 197: Altes Museum (Altes Müzesi) Rotunda Kubbesinden Bir Görünüm.

Şekil 198: St. Elisabeth Kirche (Azize Elisabeth Kilisesi) Batı Cephesindeki Portiko.

Şekil 199: St. Elisabeth Kirche (Azize Elisabeth Kilisesi) İç Mekândan Bir Görünüm.

Şekil 200: St. Elisabeth Kirche (Azize Elisabeth Kilisesi) İç Mekândan Panoramik Bir Görünüm.

Şekil 201: St. Elisabeth Kirche (Azize Elisabeth Kilisesi) Güneydeki Köşe Oda.

Şekil 202: St. Elisabeth Kirche (Azize Elisabeth Kilisesi) Kuzeydeki Köşe Oda.

Şekil 203: St. Elisabeth Kirche (Azize Elisabeth Kilisesi) Batı Cephesi.

Şekil 204: St. Elisabeth Kirche (Azize Elisabeth Kilisesi) Güney Cephesi.

Şekil 205: St. Elisabeth Kirche (Azize Elisabeth Kilisesi) Kuzey Cephesi.

Şekil 206: St. Elisabeth Kirche (Azize Elisabeth Kilisesi) Doğu Cephesi.

Şekil 207: St. Elisabeth Kirche (Azize Elisabeth Kilisesi) Doğu Cephesinden Detay.

Şekil 208: St. Paul Kirche (Aziz Paul Kilisesi) Giriş Kapıları.

Şekil 209: St. Paul Kirche (Aziz Paul Kilisesi) Apsisten Girişe Bakış.

Şekil 210: St. Paul Kirche (Aziz Paul Kilisesi) Girişten Apsise Bakış.

Şekil 211: St. Paul Kirche (Aziz Paul Kilisesi) Batı Cephesi.

Şekil 212: St. Paul Kirche (Aziz Paul Kilisesi) Kuzey Cephesi.

Şekil 213: St. Paul Kirche (Aziz Paul Kilisesi) Güney Cepheden Panoramik Bir Görünüm.

Şekil 214: St. Paul Kirche (Aziz Paul Kilisesi) Doğu Cephesi.

Şekil 215: Oranienburger Strasse 27. (Konut) Güneybatı Cephesi.

Şekil 216: Oranienburger Strasse 27. (Konut) Birinci Kat ile İkinci Katı Ayıran Friz.

Şekil 217: Oranienburger Strasse 27. (Konut) İkinci Kat Düzenlemesi.

Şekil 218: Oranienburger Strasse 27. (Konut) Pencere Düzenlemesi.

Şekil 219: Grave Monument of Ancillon (Jean Pierre Frédéric Ancillon'un Mezar Anıtı) Cepheleri.

Şekil 220: Grave Monument of Ancillon (Jean Pierre Frédéric Ancillon'un Mezar Anıtı) Cepheleeri.

Şekil 221: Grave Monument of Ancillon (Jean Pierre Frédéric Ancillon'un Mezar Anıtı) Cepheleeri.

Şekil 222: Grave Monument of Ancillon (Jean Pierre Frédéric Ancillon'un Mezar Anıtı) Cepheleri.

Şekil 223: Grave Monument of Ancillon (Jean Pierre Frédéric Ancillon'un Mezar Anıtı) Kuzeydoğu Cephesi.

Şekil 224: Grave Monument of Ancillon (Jean Pierre Frédéric Ancillon'un Mezar Anıtı) Cephelerindeki Metop Bölümlerinden Detay.

Şekil 225: Jean Pierre Frédéric Ancillon'un Mezar Anıtı Kuzeybatı Cephesinden Detay.

Şekil 226: Neues Museum (Neues Müzesi) Kitabesi.

Şekil 227: Neues Museum (Neues Müzesi) Genel Bir Görünümü.

Şekil 228: Neues Museum (Neues Müzesi) Doğu Cephe Eksenindeki Bölüm.

Şekil 229: Neues Museum (Neues Müzesi) Doğu Cephenin Kuzey Bölümü.

Şekil 230: Neues Museum (Neues Müzesi) Doğu Cephenin Güney Bölümü.

Şekil 231: Neues Museum (Neues Müzesi) Kuzey Cephesi.

Şekil 232: Neues Museum (Neues Müzesi) Güneybatı Cephesi.

Şekil 233: Neues Museum (Neues Múzesi) Güney Cephesi.

Şekil 234: Neues Museum (Neues Múzesi) Batı Cephesi,
(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/dd/Berlin_Neues_Museum_001.JPG, Erişim Tarihi: 30.03.2019).

Şekil 235: Neues Museum (Neues Müzesi) Alınlığı.

Şekil 236: Neues Museum (Neues Müzesi) Kuzey Cephedeki Nişler ve Panolar.

Şekil 237: Neues Museum (Neues Müzesi) Doğu Cephedeki Nişler ve Panolar.

Şekil 238: Neues Museum (Neues Müzesi) Batı Cephedeki Friz.

Şekil 239: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galerisi) İnşa Kitabesi.

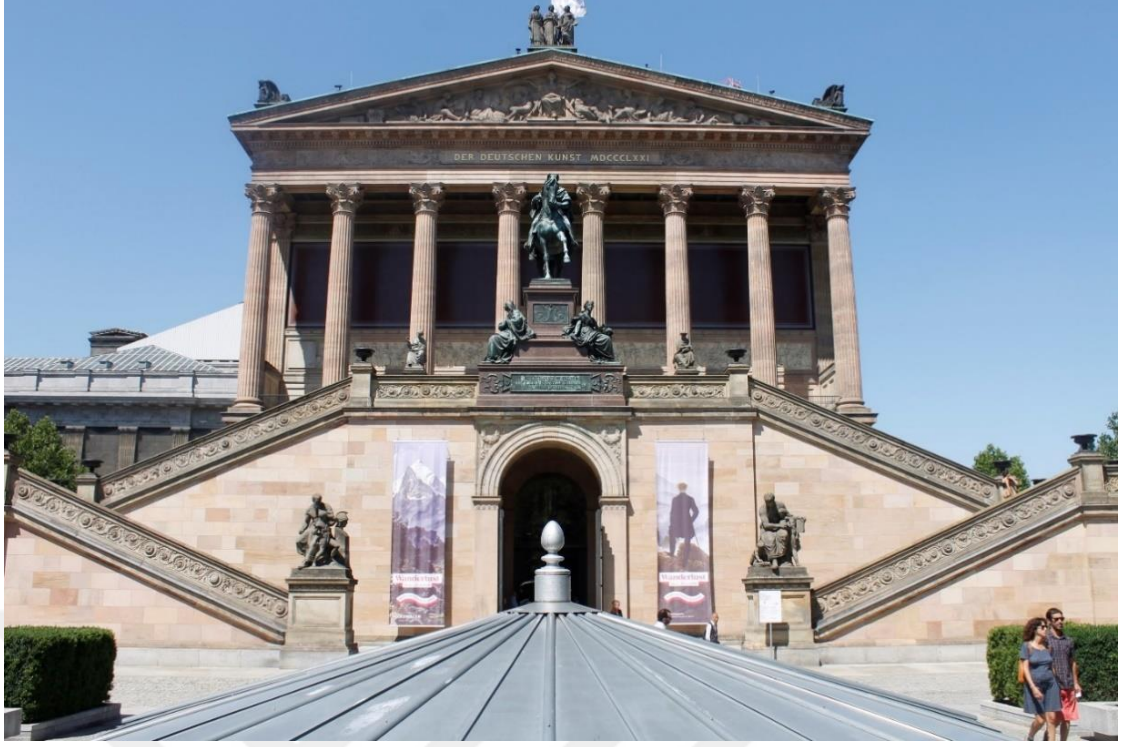
Şekil 240: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) Bağış Kitabesi.

Şekil 241: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) Genel Bir Görünümü.

Şekil 242: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) İç Mekândan Bir Görünüm.

Şekil 243: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galerisi) Güney Cephesi.

Şekil 244: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galerisi) Doğu Cepheden Panoramik Bir Görünüm.

Şekil 245: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) Doğu Cephesi.

Şekil 246: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) Batı Cephesi.

Şekil 247: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galerisi) Kuzey Cephesi.

Şekil 248: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) Alınlığı ve Akroterleri.

Şekil 249: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) Bodrum Kata Giriş Kapısının Kemer Düzenlemesi.

Şekil 250: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) Frizindeki Melek Figürleri.

Şekil 251: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) Kral IV. Friedrich Wilhelm Heykeli.

Şekil 252: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) Merdiven Korkulukları.

Şekil 253: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) Cephelerindeki Panolar.

Şekil 254: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) Rotundasından Bir Görünüm.

Şekil 255: Alte Nationalgalerie (Eski Ulusal Galeri) Rotundasından Bir Görünüm.

Şekil 256: Rheinsberger Strasse 73. (Konut) Güney Cephesi.

Şekil 257: Rheinsberger Strasse 73. (Konut) Güney Cephesinin Batı Bölümü.

Şekil 258: Rheinsberger Strasse 73. (Konut) Güney Cephесinin Doğu Bölümü.

Şekil 259: Rheinsberger Strasse 73. (Konut) Güney Cephesi İkinci ve Üçüncü Kat Pencere Düzenlemeleri.

Şekil 260: Rheinsberger Strasse 73. (Konut) Güney Cephesinden Detay.

Şekil 261: Reichstag (Parlamento Binası) Batı Cephesi.

Şekil 262: Reichstag (Parlamento Binası) Kuzey Cephesi.

Şekil 263: Reichstag (Parlamento Binası) Güney Cephesi.

Şekil 264: Reichstag (Parlamento Binası) Doğu Cephesi.

Şekil 265: Reichstag (Parlamento Binası) Batı Portalden Detay.

Şekil 266: Reichstag (Parlamento Binası) Batı Portalden Detay.

Şekil 267: Reichstag (Parlamento Binası) Üçgen Alınlığı.

Şekil 268: Reichstag (Parlamento Binası) Pencereleri.

Şekil 269: Reichstag (Parlamento Binası) Batı Cehesi.

Şekil 270: Reichstag (Parlamento Binası) Kule Heykelleri.

Şekil 271: Gendarmenmarkt Meydanı Düzenlemesi, (Ortada Schauspielhaus ile yanlarda Alman ve Fransız Katedralleri), (<https://www.google.com/maps/>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 272: Roma Piazza del Popolo'daki İkiz Kiliseler, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/6/6f/Piazza_del_popolo2.jpg, Erişim Tarihi: 20.04.2019).

Şekil 273: Milan Porta Ticinese,
(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3d/Porta_Ticinese_MDCCCXV_Milano_Italia.jpg, Erişim Tarihi: 20.04.2019).

Şekil 274: Bergamo Porta Nuova,
(http://www.visitbergamo.net/rimg/4lc/9/1/b/c/91bcbbb6c0691e16ce2b8c343c9d8678_e891ebd3.jpg, Erişim Tarihi: 20.04.2019).

Şekil 275: Paris Pantheon Kilisesi, (<https://gezievreni.com/pantheon-paris/>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 276: Paris St. Mary Madeleine Kilisesi, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/3/3a/Madeleine_Paris.jpg/1200px-Madeleine_Paris.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 277: Vicenza Villa Rotonda, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/2/2e/Villa_Rotonda_front.jpg/800px-Villa_Rotonda_front.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 278: Washington Beyaz Saray, (<https://media-cdn.tripadvisor.com/media/photo-s/06/64/21/19/white-house.jpg>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 279: İstanbul Arkeoloji Müzesi, (<https://www.turizmavrupa.com/wp-content/uploads/2017/03/m%C3%BCzel.jpg>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 280: Bedfordshire Woburn Manastırı, (<https://www.historichouses.org/uploads/assets/uploaded/eaf3471b-cfcd-43eb-b3925304ebcff8c2.jpg>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 281: Atina Iliou Melathron,
(https://www.athensminibus.com/eikones/iliou_melathron.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 282: İstanbul Taş Kışla, (http://mim.itu.edu.tr/wp-content/uploads/2014/08/DSCF1614_zp_2.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 283: Vatikan Müzesi, Scioio'nun Lahdi,
(<https://pbs.twimg.com/media/DsTWV55WoAA9H4G.jpg>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 284: Atina Yunanistan Milli Kütüphanesi Portikosu,
(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/5/5f/Attica_06-13_Athens_32_National_Library.jpg/1200px-Attica_06-13_Athens_32_National_Library.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 285: Vicenza Villa Chiericati Portikosu, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/4/42/VillaChiericati_2007_07_18_2.jpg/1200px-VillaChiericati_2007_07_18_2.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 286: Paris Pantheon Kilisesi Portikosu, (<https://gezievreni.com/pantheon-paris/>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 287: Londra Chiswick Evi Portikosu,
(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d7/Chiswick_House.jpg, Erişim Tarihi:
21.04.2019).

Şekil 288: Londra İngiltere Bankası Portikosu,
(<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/a8/London.bankofengland.arp.jpg/1200px-London.bankofengland.arp.jpg>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 289: Washington Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkeme Binası Portikosu, (<https://pixabay.com/photos/supreme-court-building-usa-546279/>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 290: İstanbul Demirbank Binası Pencereleeri, (http://www.tas-istanbul.com/wp-content/uploads/2014/11/galata.bank_du_-700x460.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 291: Virginia Monticello Pencereleri,
(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/97/Thomas_Jefferson%27s_Monticello_%28cropped%29.JPG, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 292: Vicenza Villa Rotunda Pencere Konsolları,
(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/2/2e/Villa_Rotonda_front.jpg/800px-Villa_Rotonda_front.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 293: Vicenza Villa Chiericati Pencere Alınlıkları,
(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/4/42/VillaChiericati_2007_07_18_2.jpg/1200px-VillaChiericati_2007_07_18_2.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 294: Washington'daki Ashburton Evi Pencere Alınlıkları,
(<http://www.waymarking.com/gallery/image.aspx?f=1&guid=acab3f5e-3cac-4993-bf7a-e69e11af6461&gid=3>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 295: Vicenza Villa Chiericati Giriş Kapısı,
(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/4/42/VillaChiericati_2007_07_18_2.jpg/1200px-VillaChiericati_2007_07_18_2.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 296: Edinburgh Üniversitesi Giriş Kapıları,
(https://ichef.bbci.co.uk/news/660/cpsprodpb/4C68/production/_104106591_mediaitem104102738.jpg, Erişim Tarihi: 15.04.2019).

Şekil 297: Virginia Monticello Giriş Kapısı,
(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/97/Thomas_Jefferson%27s_Monticello_%28cropped%29.JPG, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 298: Washington'daki Ashburton Evi Giriş Kapısı,
(<http://www.waymarking.com/gallery/image.aspx?f=1&guid=acab3f5e-3cac-4993-bf7a-e69e11af6461&gid=3>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 299: İstanbul Taş Kışla Giriş Kapısı, (http://mim.itu.edu.tr/wp-content/uploads/2014/08/DSCF1614_zp_2.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 300: Atina Yunanistan Milli Kütüphanesi Plastırları,
(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/5/5f/Attica_06-13_Athens_32_National_Library.jpg/1200px-Attica_06-13_Athens_32_National_Library.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 301: Londra Chiswick Evi Sütunları ve Plastırları,
(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d7/Chiswick_House.jpg, Erişim Tarihi:
21.04.2019).

Şekil 302: Atina Zappeion Sütunları ve Plastırları,
(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/f/fe/Athens_Academy_of_the_Arts%2C_Athens%2C_Greece.jpg/1200px-Athens_Academy_of_the_Arts%2C_Athens%2C_Greece.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 303: Atina Yunanistan Milli Kütüphanesi Entablature Bölümü, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/5/5f/Attica_06-13_Athens_32_National_Library.jpg/1200px-Attica_06-13_Athens_32_National_Library.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 304: Vicenza Villa Piovene Entablature Bölümü, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/3/3e/VillaPiovene20070707-1_rect.jpg/1200px-VillaPiovene20070707-1_rect.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 305: Venedik Villa Foscari Entablature Bölümü, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/52/Villa_Foscari_20070710-1.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 306: Paris Pantheon Kilisesi Entablature Bölümü, (<https://gezievreni.com/pantheon-paris/>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 307: Atina Zappeion Entablature Bölümü, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/f/fe/Athens_Academy_of_the_Arts%2C_Athens%2C_Greece.jpg/1200px-Athens_Academy_of_the_Arts%2C_Athens%2C_Greece.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 308: Londra Chiswick Evi Alınlığı,
(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d7/Chiswick_House.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 309: Atina Yunanistan Milli Kütüphanesi Alınlığı,
(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/5/5f/Attica_06-13_Athens_32_National_Library.jpg/1200px-Attica_06-13_Athens_32_National_Library.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 310: Atina Zappeion Alınlığı,
(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/f/fe/Athens_Academy_of_the_Arts%2C_Athens%2C_Greece.jpg/1200px-Athens_Academy_of_the_Arts%2C_Athens%2C_Greece.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 311: Madrid Prado Müzesi Alınlığı,
(https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Detalle_en_fachada_Museo_del_Prado.JPG, Erişim Tarihi:
21.04.2019).

Şekil 312: İsa'nın Çarmıhtan İndirilişi, P.P. Rubens, (1612-1614), Anvers Katedrali,
(<http://www.sanatabasla.com/wp-content/uploads/2017/06/091-%C3%87arm%C4%B1htan-%C4%B0ndirili%C5%9F-The-Descent-from-the-Cross-Rubens.jpg>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 313: St. Peterburg St. Isaac Kilisesi Alınlığı Alınlığı,
(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/8/83/Saint_Isaac%27s_Cathedral_in_SPB.jpg/1200px-Saint_Isaac%27s_Cathedral_in_SPB.jpeg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 314: Letonya Ulusal Opera Binası Alınlığı,
(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/e/ed/Opera_Nacional%2C_Riga%2C_Letonia%2C_2012-08-07%2C_DD_04.JPG/1200px-Opera_Nacional%2C_Riga%2C_Letonia%2C_2012-08-07%2C_DD_04.JPG, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 315: Niobe ve Küçük Kızı, (MÖ 38), Uffizi Galerisi,
(<https://quintessentialruminations.files.wordpress.com/2014/09/niobe2-e1410979103277.jpg>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 316: Orpheus'un, Hades'e Sevgilisi Euridice'i Diriltmesi İçin Gidişi, (1831),
Hermann Wilhelm Bissen, Carlsberg Glyptotek,
(<https://i.pinimg.com/originals/27/e4/32/27e4325d7bd680ca8b250f8c6c123a82.jpg>, Erişim Tarihi:
21.04.2019).

Şekil 317: Versailles Sarayı Alınlığı,
(<https://worldinyourimagination.files.wordpress.com/2016/01/paris-versailles-4.jpg>, Erişim Tarihi:
21.04.2019).

Şekil 318: İstanbul Çiçek Pasajı Karyatidleri.

Şekil 319: İstanbul Alkazar Sineması Karyatidleri.

Şekil 320: Frankfurt Eski Opera Binası Zafer Anıtı,
(<http://vanderkrogt.net/statues/extra/de/dehs224-70797.jpg>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 321: Atina Parthenon Tapınağı Metopları,
(https://www.theacropolismuseum.gr/sites/default/files/styles/exhibit_large/public/1209a-5000pix_723_396.jpg?itok=qO4LaQPX, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 322: Herkül'ün Tanrı Olmak İçin Başardığı Görevler Konulu Bir Levha, (MS III. yüzyıl), Roma Ulusal Galeri, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/48/Twelve_Labours_Altemps_Inv8642.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 323: Paris Cour Carre Kuzey Alınlığı,
(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/45/Pediment_North_facade_Carree_Louvre.jpg,
Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 324: Londra British Müzesi Alınlığı,
(<http://www.speel.me.uk/sculptlondon/bmpediment.htm>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 325: Frankfurt Eski Opera Binası Alınlığı, (<https://3iqhm91wtiv21y4zza4dqwj2-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/Germany-Frankfurt-Alte-Oper-Pediment-Frieze-1440x954.jpg>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 326: Louvre Müzesi Rohan Pavyonu Alınlığı, (https://www.eutouring.com/statues_in_paris_m16_DSC05944_lrg.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 327: İstanbul St. Antuan Kilisesi Kapı Alınlığı,
(<https://pbs.twimg.com/media/DjQ65wfWwAAZj-f.jpg>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 328: Londra Chiswick Evi,
(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d7/Chiswick_House.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 329: Harlow C. Curtiss Evi'nin Kornişinden Gülbezek Örnekleri, (<http://buffaloah.com/a/DCTNRY/r/rosetteOtto.JPG>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 330: Vatikan St. Pietro Bazilikası Kubbesi, (<https://www.encirclephotos.com/wp-content/uploads/Italy-Rome-St-Peter-s-Basilica-Dome.jpg>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 331: Litvanya'daki Vilnius Katedrali, (<http://www.vilnius-tourism.lt/wp-content/uploads/2011/09/1-1.jpg>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 332: Venedik Villa Foscari, (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/52/Villa_Foscari_20070710-1.jpg, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Şekil 333: Londra İngiltere Bankası,
(<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/a8/London.bankofengland.arp.jpg/1200px-London.bankofengland.arp.jpg>, Erişim Tarihi: 21.04.2019).

EKLER DİZİNİ

YAPININ ADI	İNŞA TARİHİ	MİMARİ	BANİSİ
Deutscher Dom	1701 1708	C. v. Gontard, C.Unger	I. Friedrich, II. Friedrich Wilhelm, I. Wilhelm
Staatsoper	1740 1742	G. W. v. Knobelsdorff, C. G. Langhans, C. F. Langhans, O. Hodler	II. Frederick Wilhelm, IV. Friedrich Wilhelm
St. Hedwigs Kirche	1747 1755	G. W. V. Knobelsdorff.	II. Friedrich Wilhelm
Französischer Dom	1780 1785	C. v. Gontard, C.Unger	-
Bellevue Schloss	1785 1786	M. P. Boumann	Augustus Ferdinand
Belvedere	1788 1789	C. G. Langhans	III. Friedrich Wilhelm
Anatomisches Theater der Tierarzneischule	1789 1790	C. G. Langhans	II. Frederick Wilhelm
Brandenburger Tor	1789 1793	C. G. Langhans	II. Frederick Wilhelm
Mausoleum in Charlottenburg Schloss	1810 1815	H. Gentz, K. F. Schinkel	III. Friedrich Wilhelm
Neue Wache	1816 1818	K. F. Schinkel	III. Friedrich Wilhelm
Schauspielhaus	1818 1821	K. F. Schinkel	III. Friedrich Wilhelm
Altes Museum	1824 1861	K. F. Schinkel	III. Friedrich Wilhelm
St. Elisabeth Kirche	1830 1832	K. F. Schinkel	III. Friedrich Wilhelm
St. Paul Kirche	1832 1835	K. F. Schinkel	III. Friedrich Wilhelm
Oranienburger Str. 27.	1840 1866	-	Ernst Wilhelm Müller
Grave Monument of Ancillon	1841 1842	K. F. Schinkel	-
Neues Museum	1841 1855	F. A. Stüler, D. Chipperfield	IV. Friedrich Wilhelm
Alte Nationalgalerie	1867 1876	K. F. Schinkel, F. A. Stüler, H. Strack, C. Busse	II. Friedrich Wilhelm
Rheinsberger Str. 73.	1877	-	-
Reichstag	1884 1894	P. Wallot, P. Baumgarten, N. Foster	-

Ek 1: İncelenen Yapıların İnşa Tarihleri, Mimarları ve Banileri.

DİNİ MİMARİ ÖRNEKLERİ	SİVİL MİMARİ ÖRNEKLERİ
Deutscher Dom	Staatsoper
St. Hedwigs Kirche	Bellevue Schloss
Französischer Dom	Belvedere
St. Elisabeth Kirche	Anatomisches Theater der Tierarzneischule
St. Paul Kirche	Brandenburger Tor
Grave Monument of Ancillon	Neue Wache
Mausoleum in Charlottenburg Schloss	Schauspielhaus
	Altes Museum
	Oranienburger Str. 27.
	Neues Museum
	Alte Nationalgalerie
	Rheinsberger Str. 73.
	Reichstag

Ek 2: İncelenen Yapıların Dini ve Sivil Başlıkları Altında Gruplanması.

KAMU BİNALARİ	RESMİ BİNALAR
Staatsoper	Neue Wache
Bellevue Schloss	Reichstag
Belvedere	
Anatomisches Theater der Tierarzneischule	
Brandenburger Tor	
Schauspielhaus	
Altes Museum	
Neues Museum	
Alte Nationalgalerie	

Ek 3: İncelenen Yapıların Kamu ve Resmi Başlıkları Altında Gruplanması.

YAPININ ADI	İNŞA İŞLEVİ	KULLANIMI
Deutscher Dom	Kilise	Sergi Salonu
Staatsoper	Konser Binası	Konser Binası
St. Hedwigs Kirche	Kilise	Kilise
Französischer Dom	İşlevi Saptanamadı	Müze
Bellevue Schloss	Saray	Müze
Belvedere	Hobi Evi	Müze
Anatomisches Theater der Tierarzneischule	Tiyatro Binası	Müze
Brandenburger Tor	Şehir Kapısı	Şehir Kapısı
Mausoleum in Charlottenburg Schloss	Mezar Anıtı	Mezar Anıtı
Neue Wache	Muhafız Evi	Ulusal Anıt
Schauspielhaus	Konser Binası	Konser Binası
Altes Museum	Müze	Müze
St. Elisabeth Kirche	Kilise	Kültür Merkezi
St. Paul Kirche	Kilise	Kilise
Oranienburger Str. 27.	Konut	Konut
Grave Monument of Ancillon	Lahit	Lahit
Neues Museum	Müze	Müze
Alte Nationalgalerie	Kilise - Müze	Müze
Rheinsberger Str. 73.	Konut	Konut
Reichstag	Parlamento Binası	Parlamento Binası

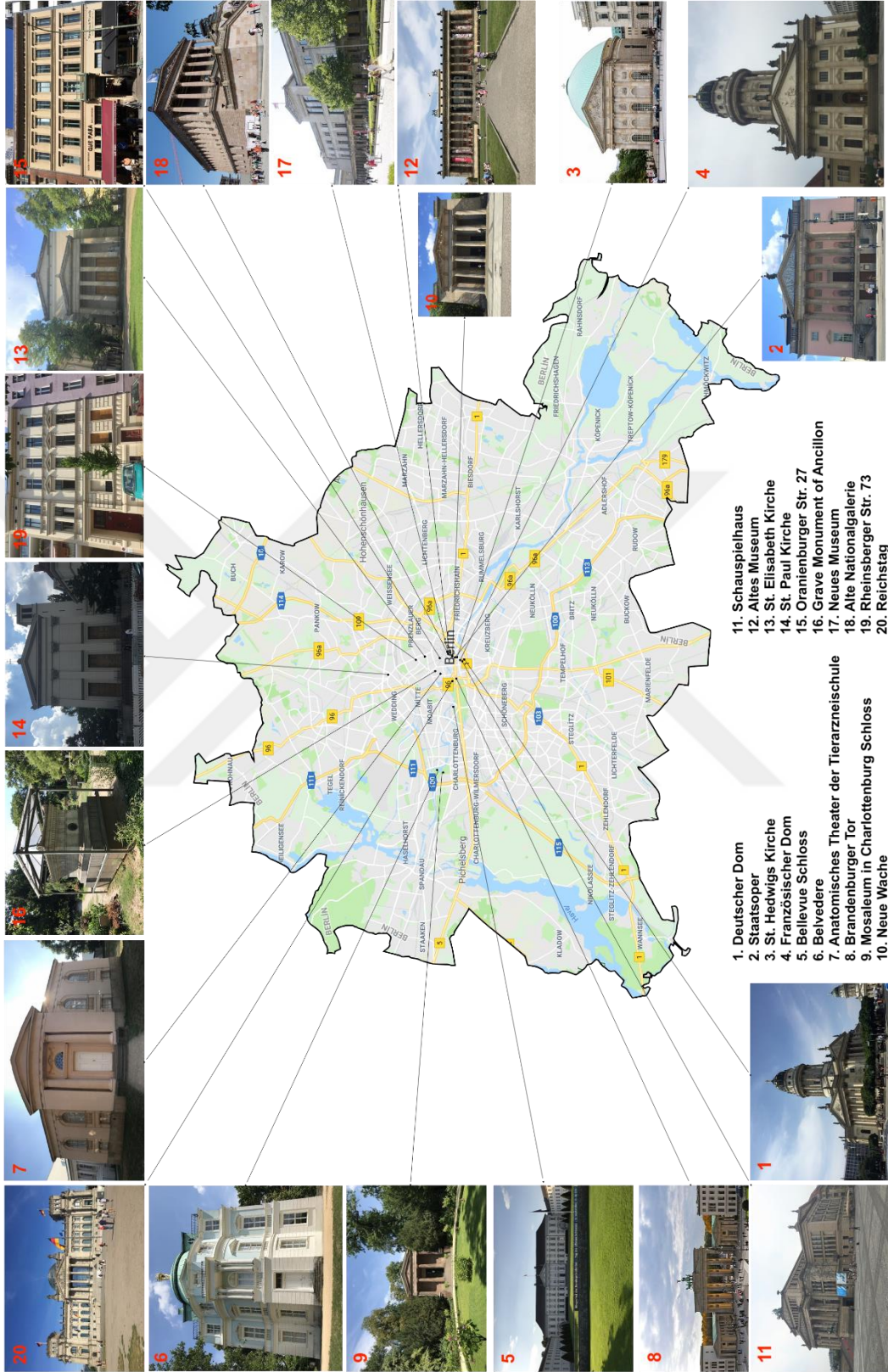
Ek 4: İncelenen Yapıların İnşaa ve Günümüzdeki İşlevleri.

YAPININ ADI	PLANI	PORTİKO DÜZENİ
Deutscher Dom	Merkezi	Korint
Staatsoper	“T”	Korint
St. Hedwigs Kirche	Merkezi	İyon
Französischer Dom	Merkezi	Korint
Bellevue Schloss	“U”	-
Belvedere	Merkezi	-
Anatomisches Theater der Tierarzneischule	Merkezi	-
Brandenburger Tor	“U”	-
Mausoleum in Charlottenburg Schloss	Dörtgen	Dor
Neue Wache	Dikdörtgen	Dor
Schauspielhaus	“T”	İyon
Altes Museum	Dikdörtgen	İyon
St. Elisabeth Kirche	Bazilikal	Tuskan
St. Paul Kirche	Bazilikal	-
Oranienburger Str. 27.	Dikdörtgen	-
Grave Monument of Ancillon	Dikdörtgen	-
Neues Museum	Dörtgen	-
Alte Nationalgalerie	Dörtgen	Kompozit
Rheinsberger Str. 73.	Dikdörtgen	-
Reichstag	Dikdörtgen	Kompozit

Ek 5: İncelenen Yapıların Plan Tipolojisi ve Portiko Düzenleri.

YAPININ ADI	FİGÜRLÜ BEZEME VE HEYKEL	GEOMETRİK VE BİTKİSEL BEZEME
Deutscher Dom	Kabartmalar: Dini Hadiseler Heykeller: Dini Karakterler	Volütler, Akantus Yaprakları, Gülbezeler, Kartuşlu Bordürler
Staatsoper	Kabartmalar: Mitolojik Hadiseler Heykeller: Mitolojik ve Felsefik Karakterler	-
St. Hedwigs Kirche	Kabartmalar: Dini Hadiseler Heykeller: Dini Karakterler	Kare Bazlı Geometrik Motifler
Französischer Dom	Kabartmalar: Dini Hadiseler Heykeller: Dini Karakterler	Volütler, Akantus Yaprakları, Gülbezeler, Kartuşlu Bordürler
Bellevue Schloss	Kabartmalar ve Heykeller: Sembolik Karakterler	Volütler, Akantus Yaprakları, Gülbezeler, Kartuşlu Bordürler, Meander Motifleri
Belvedere	Hobi Evi	Müze
Anatomisches Theater der Tierarzneischule	Kabartmalar: Sığır Kafatasları, Aslanlı Girland	Girland ve Vazo Motifleri
Brandenburger Tor	Kabartmalar: Mitolojik Hadiseler Heykeller: Mitolojik Karakterler	-
Mausoleum in Charlottenburg Schloss	Fresk: Dini Karakterler ve Hanedan	Gülbezeler, Geometrik Motifli Bordürler.
Neue Wache	Kabartmalar: Mitolojik Karakterli Kompozisyon Heykeller: Sembolik Karakterler	-
Schauspielhaus	Kabartmalar: Mitolojik Hadiseler Heykeller: Mitolojik Karakterler	-
Altes Museum	Heykeller: Sembolik Figürler	-
St. Elisabeth Kirche	-	İstridyde Kabuğu, Gülbezeler
St. Paul Kirche	-	-
Oranienburger Str. 27.	Çocuk Maskı	Volütler, Akantus Yaprakları, Gülbezeler, Kartuşlu Bordürler
Grave Monument of Ancillon	-	Gülbezeler, Akantus Yaprakları
Neues Museum	Sembolik Karakterler	Geometrik Motifli Bordürler
Alte Nationalgalerie	Sembolik Karakterler, Kral Heykeli	Çelenk Motifleri, Geometrik Motifli Bordürler
Rheinsberger Str. 73.	Çocuk Maskı	Volütler, Akantus Yaprakları, Gülbezeler, Kartuşlar, Meanderler
Reichstag	Sembolik Karakterler	Armalar, Bitki Motifleri

Ek 6: İncelenen Yapıların Bezeme Türleri.

1. Deutscher Dom
2. Staatsoper
3. St. Hedwigs Kirche
4. Französischer Dom
5. Bellevue Schloss
6. Belvedere
7. Anatomisches Theater der Tierarzneischule
8. Brandenburger Tor
9. Mosaleum in Charlottenburg Schloss
10. Neue Wache
11. Schauspielhaus
12. Altes Museum
13. St. Elisabeth Kirche
14. St. Paul Kirche
15. Oranienburger Str. 27
16. Grave Monument of Ancillon
17. Neues Museum
18. Alte Nationalgalerie
19. Rheinsberger Str. 73
20. Reichstag

Ek 7: İncelenen Yapıların Berlin Haritası Üzerindeki Yerleri.

ÖZGEÇMİŞ

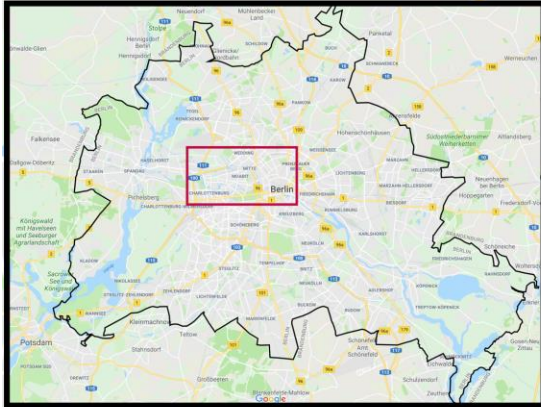
Gülferi Akın 08.01.1994 tarihinde Manisa - Akhisar'da doğdu. Akhisar Adnan Menderes Lisesi'ni bitirdikten sonra Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi'nden 2016 yılında mezun oldu. Gülferi iyi derecede İngilizce bilmektedir. Temel ilgi alanı Avrupa mimarisidir.

İletişim Bilgileri

E mail : gulferiakin@gmail.com

Telefon : 0 541 801 9417

1. Deutscher Dom
2. Staatsoper
3. St. Hedwigs Kirche
4. Französischer Dom
5. Bellevue Schloss
6. Belvedere
7. Anatomisches Theater der Tierarzneischule
8. Brandenburger Tor
9. Mausoleum in Charlottenburg Schloss
10. Neue Wache
11. Schauspielhaus
12. Altes museum
13. St. Elisabeth Kirche
14. St. Paul Kirche
15. Oranienburger Strasse 27.
16. Grave Monument of Ancillon
17. Neues Museum
18. Alte Nationalgalerie
19. Rheinsberger Strasse 73.
20. Reichstag

